

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਪੰਜਾਬੀ  
ਕਹਾਣੀ  
ਦਾ  
ਇਤਿਹਾਸ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ  
ਧਾਲੀਵਾਲ

9



ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ  
ਦਾ  
ਇਤਿਹਾਸ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ



ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਦਾ

ਇਤਿਹਾਸ

(ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ)

ਜਿਲਦ ਨੰਬਰ : ੧

GRACIOUS BOOKS

SCO 23, Shalimar Plaza,  
Opp. Punjabi University, Patiala (Pb.)  
0175-5007643, 5017642

# ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਲੇਖਕ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ



ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਸਤਕ ਮਾਲਾ ਨੰਬਰ : 180



ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2006

ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ (ਜੋਧਿਆ ਹੋਇਆ) : 2017

© ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ

ISBN : 978-93-82455-72-1

ਕੀਮਤ : 350/- ਰੁਪਏ (ਪਿੱਧ ਬੈਕ)

ਟਾਈਟਲ : ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ  
ਡੀ.ਡੀ.ਏ. ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨੀ ਸੈਂਟਰ,  
ਮੋਤੀਆ ਖਾਨ, ਪਹਾੜ ਗੇਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-55  
ਫੋਨ: 23616243, 23616265

ਪ੍ਰਿੰਟਰ :  
ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਐਂਡ ਪੇਕਰ  
ਸੀ-41, ਹਰੀ ਨਗਰ ਚਲਾਕ ਟਾਵਰ  
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110064

## ਤਤਕਰਾ

ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ	ਪੰਨਾ 7
ਆਦਿਕਾ	9
ਫੂਮਿਕਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ : ਕੁਝ ਮਸਲੇ ਅਧਿਆਇ ਪਹਿਲਾ	11
ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ : 1913-1935	32
ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
ਅਧਿਆਇ ਦੂਜਾ	49
ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ : 1936-1965	
ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
ਅਧਿਆਇ ਤੀਜਾ	99
ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ : 1966-1990	
ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
- ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
- ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
- ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ	
ਅਧਿਆਇ ਚੌਥਾ	324
ਚੌਥਾ ਪੜਾਅ : 1991 ਤੋਂ ਬਾਅਦ	
ਉਤਰ-ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ	
ਅਧਿਆਇ ਪੰਜਵਾਂ	356
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ	
ਅੰਤਿਕਾ-1	386
ਅੰਤਿਕਾ-2	393
ਅੰਤਿਕਾ-3	
ਅੰਤਿਕਾ-4	404
ਅੰਤਿਕਾ-5	405
ਅੰਤਿਕਾ-6	421
	422



## ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਗਾਢ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪਰੋਟਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਿਆ ਯੁੱਕਮ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰੀ ਉਪਰਾਲੇ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। 14 ਜਿਲਦਾਂ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਾਡਾ ਬੌਧਿਕ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ 'ਬੀ.ਏ, ਐਮ.ਏ, ਐਮ.ਫਿਲ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ, ਯੂ.ਜੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਸਿਵਿਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ 'ਚ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਅਦਾਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ 'ਚ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਆਮਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ, ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਇਆ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਵੱਲ ਤੇ ਗਿਆਨ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਤਕਰੀਬਨ ਸੌਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੇ 16-17 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਸਾਨੀ ਕਰਨੀ ਵੀ ਸਾਡਾ ਵਰਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿਲਦ ਸੋਧਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਯਤਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ - ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਸੰਧੀ ਹੋਈ ਜਿਲਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰ-ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ-ਭਾ. ਸੁਤੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ-ਭਾ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਗ਼ ਦਾ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਸਮਰੱਥ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਹੁਰਾਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਬੋਨਤੀ ਮੰਨਦਿਆਂ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਹੀ ਹੱਥਲੀ ਜਿਲਦ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ, ਛਾਪਣਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਅਕਾਦਮੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕਾਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਕਾਰਨ, ਅਕਾਦਮੀ ਹੱਥਲੀ ਜਿਲਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਦਾ ਸੰਧਿਆ ਹੋਇਆ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਾਪਣ 'ਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਿਲ ਦੇ ਮੀਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਸਮੂਹ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਿਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਅਕਾਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ।

ਅਮੀਨ।

**ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ**

ਸਕੱਤਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ

## ਅੰਦਿਕਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ, ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਕਾਰੀ ਸਥਾਨ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਮਸਵਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸੁਪਨਾ ਲਿਆ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਅਦਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਅਪਵਾਧੇ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਵਿਦਵਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਵਿਉਂਤਿਆ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵੀ ਪਿਆ। ਲੰਮੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਵਿਧਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖੋਪਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਉਂਤੀਆਂ ਗਈਆਂ:

1. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾਈ ਪਿਛੋਕੜ
2. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਪਿਛੋਕੜ
3. ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
4. ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
5. ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
6. ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
7. ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
8. ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
9. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
10. ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
11. ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
12. ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

13. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

14. ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਉਪਰੇਕਤ ਵਿਯੁਤ ਦਾ ਇਕ ਲਾਭ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ ਉਥੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਸਿਲਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਵਾਂਗ ਮਹੱਤਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹਰ ਸਿਲਦ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਿਲਦ ਦਾ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜੀ ਰੋਲ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਬੱਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਨਾਯਾਬ ਤੋਹਫਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਧਾ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣ, ਉਸੇ ਵਿਧਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਠੀ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਸ ਲੜੀ ਦੀ ਹਥਲੀ ਜਿਲਦ ਨੌਜਵਾਨ ਆਲੋਚਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦਿਆਂ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵੀ ਉਲੀਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਪੰਜ ਅਧਿਆਇ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਉਲੇਖਯੋਗ ਪਾਸਰ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰ ਅਧਿਆਇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅੰਤਲਾ ਅਧਿਆਇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਅੰਤਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸੁੱਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸੀਮਾਦਰ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਮੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਾਮਾਵਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਇੰਦਰਜ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਿਲਦ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਹੋਏ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਸਬੰਧੀ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਣਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਨੂੰ ਲੋਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਅਕਾਦਮੀ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸੁਕਰੀਆ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੈਕਟ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਅਕਾਦਮੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਿਥੇ ਇਸ ਮਿਲਦ ਲਈ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦਾ ਪੈਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਿਲਦ ਦਾ ਡਰਪਰ ਢਾਇਦਾ ਉਠਾਏਗਾ।

ਕਬੀਲੇ ਸਿੰਘ

ਸਰੋਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ

1-1-2006

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ : ਕੁਝ ਮਸਲੇ ਭੂਮਿਕਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਵਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ੀਆਗੂਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੋਣੀ ਹੋਵੇ ਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸਗੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਕੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੇਰੋਂਤੀਆਂ ਵੱਧ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਸਿਰਫ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਲੇਖਕ ਬਣਿਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਤ-ਮੁਜਬ ਨਾਮਣਾ ਖੋਟਿਆ ਹੈ। ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸਰਦਲ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸੋਚਦਿਆਂ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਸ ਮਾਣਮੱਤੇ ਵਿਰਸੇ ਉੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਝਾਜ ਪਾਈ ਜਾਵੇ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕੱਲੇ ਇਕਹਿਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਤਾਂ ਟੀਮ-ਵਰਕ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸੀਵਣ ਦੀ ਗਤੀ ਦੌਰਾਨ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨੌਗਭਗ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਸੋਚ 'ਚੋਂ ਪੁਣੀ ਹੀ ਕੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੱਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾ ਹੰਭਲਾ ਪਾਰਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਜੋ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਭੀਲ-ਕਰਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਥਾਂਵੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵੇ ਦਰਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੂਰਨ ਭਾਤ ਵਸਤੂਮਈ (ਅਬਜੈਕਟਿਵ) ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਰਾਲੇਗੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਜਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਣਾਂ ਦੀ ਸਹੀ-ਰੀਤ ਹੈ।

ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਿਏ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਬੰਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਦਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਪਛੇਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ 'ਚੋਂ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਮੂਲ ਹੀ ਘਾਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੌਧਕਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹੀ ਚੇਤਨਾ ਆਪਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਛੜ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੂਪ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂਮੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਝੁਲਨਾਤਮਕ ਮੱਥਨ ਦਾ ਅਮਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਸਫ਼ਾਰਤ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਲੌਕਿਕ, ਤੱਥਗਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਿੰਤਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਲਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਦੇਣ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਣ ਦਾ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਬਿਊਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਤਿਹਾਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਜ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਏਨੀ ਬੇਤਰਤੀਬੀ, ਅਸੂਰੀ, ਅਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਿਰਧੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਕੁਝ ਮਸਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਠੀਕ ਨਿਰਣਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ।

ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੀ-

ਐੱਚ. ਡੀ. ਦੇ ਬੀਸਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ-ਸ਼ਾਸਤਰ" ਰਾਹੀਂ 1979 ਵਿਚ ਦੁਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 29-31 ਅਕਤੂਬਰ, 1982 ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੈਮੀਨਾਰ (ਵਿਸ਼ਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ : ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ) ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੰਦ, ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਖਿਡਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਵਿਧਾ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ :** ਮੌਧਕਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪ ਲਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਕਥਾ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਥਾ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਰਿਯਾਇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਾ ਪਦ ਇਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਖਿਆਣ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਜੇ ਮੌਧਕਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਸੁਰ-ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਕੂਲ ਇਹ ਸੰਕਲਪ (ਕਥਾ) ਰੂਪ ਹੋ ਜੁੱਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚਲੀ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵਿਧਾ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਧੁਨਿਕ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਧਾ ਲਈ 'ਕਹਾਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮਝੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦਾ ਨਾਂ 'ਜਾਰਟ ਸਟੋਰੀ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੇਂਡੂਮੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੀਖਿਕਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ, ਨੇ ਰੀਸ-ਰੀਸੀ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵਿਧਾ ਨੂੰ 'ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ' ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ 'ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ' ਅਤੇ 'ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਉਭਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੇਚੀਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਤਿੰਨ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਕੋ ਵਿਧਾ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ? ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਵਿਧਾ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਅਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। 'ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਤੇ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਵਿਧਾ ਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ "ਨਾਵਲ" ਅਤੇ "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ" ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। "ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

1965 ਵਿਚ ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ **ਸੰਕੇਤ** (ਜਲੰਧਰ) ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ **ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ** ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ **ਕਹਾਣੀ ਪੰਜਾਬ** (ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ, 1992) ਅਤੇ **ਸਮਦਰਸ਼ੀ** (ਜੁਲਾਈ-ਨਵੰਬਰ, 1995) ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ



ਰਸਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ **ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ** ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲੰਮੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਔਨਟੋ ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੱਲੋਂ ਰਚਿਤ ਲੰਮੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾਗਤ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, “ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਜੋਂ 1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।... 1980 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਰਚਨਾ ਪੱਖੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਹੀ ਹੈ।... ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ।... ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਰਚਨਾ ਤੇ ਯਥਾਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਜਟਿਲ ਚਰਿਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।... ਕਹਾਣੀ ਥੇਸ਼ੋਕ ਲੰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਪਰੰਤੂ ਇਹ (ਲੰਮੀ) ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਲੱਛਣਾਂ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਉਤਕਣੀ ਚਾਹਦੀ ਹੈ।”

ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾਗਤ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸਬੰਧੀ ਅਜੋਕੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕੋਲਿਤਰੇ ਸਮੀਕਿਆ-ਲੇਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਵਿਧਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਿਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪਰ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਤਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਤਿਹਾਸ-ਉਦ-ਦੀਨ (ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, 1988), ਜਗਦੀਸ ਅਰਮਾਨੀ, ਸੀਪਾ (ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਅਧਿਐਨ, 1993), ਅਮਰ ਕੋਮਲ (ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਸ਼ਾਸਤਰ, 1995) ਅਤੇ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ (ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਸੀਮਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, 1994), (ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਕਾਸ ਪਤਾਅ, 1996) ਨਾਇਬ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ-2001) ਨਿਰੰਜਨ ਬੋਹਾ (ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਿਲਪ ਵਿਧਾਨ, 2013) ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹਨ। ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਹੁਣ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੰਕਲਪ ਆਹਿਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾਵਲਿਟ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿੰਨੀ ਜਾਂ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸੀਮਾ-ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝਾ ਕੇ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧਾ ਦਾ ਸਹੀ ਨਾਮਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਂਚੇ ਮੂਲ ਵਿਧਾ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਮਿੰਨੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਵਿਧਾਗਤ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ :** ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਰਫੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ, ਬਾਲ-ਕਹਾਣੀ, ਸੰਜਮਰਣ, ਗਾਲਪਨਿਕ ਨਿਬੰਧ, ਇਕਾਂਗੀ, ਜੀਵਨੀ-ਭਾਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਵਿ-ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਚਲਗਭ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਸਦੇ ਹੱਥ** ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਸਿਹੀਆ ਕਾਵਿ-ਕਹਾਣੀਆਂ **ਆਪਣਾ ਤੇ ਓਪਰਾ, ਯਮਰਾਜ ਤੇ ਜਿੱਤ, ਪਛੀ ਤੇ ਅਨਪਛੀ, ਮਰਦ ਤੇ ਔਰਤ** ਆਦਿ ਵੀ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ **ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ** ਨੂੰ ਜੋ ਇਕ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਵਜੋਂ ਸਿਲੇਬਸ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਅਰਥਾਤ ਸਾਹਿਤਕ ਲੇਖ ਵਜੋਂ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖਾਂ **ਤਵਿਆ ਵਾਲਾ ਵਾਜਾ, ਪੁੱਛਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ** ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗੁਆਚੇ ਕਾਢਲੇ** ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਅਸਿਹਾ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਇਸ ਸਮੇਂ (1936-37) ਮੈਂ ਇਕ ਲੇਖ **ਤਵਿਆ ਵਾਲਾ ਵਾਜਾ** ਲਿਖਿਆ ਜੋ **ਲਿਖਾਰੀ** ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਿਆ ਤੇ ਬੜਾ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਮੇਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਚੰਗੀ ਕਹਾਣੀ’ ਆਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੱਕ-ਜਾਨਬ ਸਨ। ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਤੱਤ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।... ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਪਾਰ, ਅੱਗੇ ਉਸ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਛਪ ਲਓ ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ। ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਚੱਲ ਜਾਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਮੇਤੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ **ਮੇਤੀ** ਦਾ ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਲੇਖ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ।”

ਜੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਧਾਗਤ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ? ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਕਥਾ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾਗਤ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਮਾਪਦੰਡ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨ ਜਾਂ ਸਹਿਜ-ਬੋਧ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਧਾਗਤ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ‘ਚ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇਗੀ ਰਹੀ। ਮੇਰਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, “ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।... ਪਰ... ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮਨਘੜਤ ਅਤੇ ਅਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਣ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਦਾ ਬੱਲੀ, ਸੋਖੀ ਵਾਰਤਾ, ਸੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੰਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤਥਾ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ... ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ

ਇਥੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੇਠ ਦੋ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੇਂਡੂਮੀ ਕਥਾ-ਸਾਸਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਅਕਾਰ, ਤੇਜ਼ ਗਤੀ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੱਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਅੰਤ ਰਾਹੀਂ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ। ਸੇਖੋਂ ਅਨੁਸਾਰ, “ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਸੰਖੇਪ ਘਟਨਾ ਦਾ ਗਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਭਾਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਖਿਆਤ ਨਾਟਕ ਨਹੀਂ।”<sup>17</sup>

ਨਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ “ਸਮਕਾਲੀ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁ-ਪਾਸਾਰੀ ਕਲਾਤਮਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ” ਮੰਨ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਜਟਿਲ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ‘ਦੀਰਘ ਵਰਣਨ’ ਜਾਂ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।<sup>18</sup>

ਇਥੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਿਰ ਚੋਖਟਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਤੀਮੀਲ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ, ਸਰਵਉੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਮੰਨ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸੇਖੋਂ ਕਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਵ-ਵਿਧੀ ਸਬੰਧੀ ਅਸਿੱਧੇ ਸਰਵਉੱਚਵਾਦ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹੀ ਹਰੇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਰਵਉੱਚਵਾਦ ਰੂਪਵਾਦੀ ਭੁਝਾਣਾਂ ਅਧੀਨ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ-ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਵਸਤੂ-ਪੱਖ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਉਲਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੀ ਨਵੀਨਤਾ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੁਣੌਤੀ ਸਾਹਵੇਂ ਵਿਖਾਈ ਜਾਅਰਤ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੀ ਬੇਬਾਕ-ਬਿਆਨੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾਗਤ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਰੂਪ ਜਿੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੀ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਚੇਤਨਾ ਅਧੀਨ ਤਾਂ ਸਤਿਆਮ, ਸਿਵਾਮ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਮ ਆਦਿ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਲਾਤਮਕ ਉਚਤਾ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੂਪਗਤ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲੋਂ ਉਸਦੀ ਇਤਿਹਾਸਮੁੱਖ ਚੇਤਨਾ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਤਰ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਅਧੀਨ ਅਜੋਕੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵੱਲ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾਗਤ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਵਾਲਾ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ :** ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ

ਆਰੰਭ-ਬਿੰਦੂ ਕਿਸ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕਾਲ-ਖੰਡ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਮੀਖਿਆਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਿਰ ਪੇਂਡੂਮੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਾਸਤਰ ਦੇ ਮੁਦੱਈਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਰ ਦਾ ਅੰਤ ਰੂਪ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਦੀ ਉਹ ਇੱਪਟੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ “ਜੇ ਇਸ ਕਾਲ (ਪੂਰਵ-ਸੇਖੋਂ) ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਛਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ।”<sup>19</sup>

ਸੇਖੋਂ ਕਾਲ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਦਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਪਿਰ ਵਿਚ ਖੁਦ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, “ਪਰ ਅੱਜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲਿੰਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਜੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦਾ ਮੁੱਢ ਪੇਂਡੂਮ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਦੀ (ਵੀਹਵੀਂ) ਵਿਚ ਬੋਝਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਤਾਈ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੇਖੋਂ ਨਾਲ ਬੋਝਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸਾਸਤਰ ਉਲੰਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ।”<sup>20</sup>

ਦੂਜੀ ਪਿਰ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਅਧੀਨ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੀਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੇ ਚੋਪੜੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ ਆਦਿ) ਵਿਚਲੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਗਲਪੀ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਰ ਦਾ ਅੰਤ ਰੂਪ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦੁਆਰਾ “ਬਾਬਾ ਵਰੀਦ-ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ” ਵਰਗੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।<sup>21</sup>

ਮੇਹਨ ਸਿੰਘ ਫੈਦ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਤੱਕ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਦੱਬਵੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੰਦ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ, ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ ਅਤੇ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ੋਰੀਲਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਜਿਸ ਹੁਨਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਗਲਪ ਦਾ ਨਵੀਨ ਰੂਪ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਵਿਕਸਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ।”<sup>22</sup>

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਰਧ-ਸੋਚ ਦੀਆਂ ਲਖਾਇਕ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭਾਰਤ/ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਕਥਾ ਦੀ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਜਿਹੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੀਆਂ ਸੁਰ ਝੁੰਘਾਣਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਉਸ ਭਾਰਤੀ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਮੋਟਿਫ ਕਾਗਜ਼ੀਲ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਸੁਤੇ-ਸਿੰਧ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰੂਪਾਤਰਤਾ ਹੋ ਗਏ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਚੇਤਨ ਉਤੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਪਰਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਭਵੀ ਮਿਸਾਲ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਧ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਸਿਹੜੇ ਮੁਢਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਲੋਕਧਾਰਾ ਨੂੰ ਨਿਮਨ ਸਾਹਿਤ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਚੇਤ ਹੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਤਰਕਯੁਕਤ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਮੰਝਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਕਲਾ-ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੇਤਨਾ, ਰਚਨਾ-ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਵਸਿਸਟ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਵੱਖਰਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੱਚ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੱਖ ਉਤੇ ਵੱਧ ਘੱਟ ਬਲ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਸਬੰਧੀ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਉਸ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਭਾਵ-ਬੰਧ (ਤਰਕਮਈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੂਲ ਟੋਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਚੇਤਨਾ ਉਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਸੋ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਜੋ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਪਣੀ ਲੌਕਿਕ ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਕਰਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ ਵੀ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ 'ਚ ਵਿਦਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਨੂੰ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮੋਢੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ।"<sup>13</sup>

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਅਧਿਐਨ ਹੋਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵੱਡੇ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸਚਤ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਪੂਰਬੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਨ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪੁਸੰਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਮੰਨ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਅਗਲਾ ਮਸਲਾ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਵਿਚ ਵਿਹਲ ਦੀ ਘਾਟ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, ਪੇਂਡੂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕਰਨ ਦੀ ਚੋਸਟ, ਪੇਂਡੂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੇਬਜ਼ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਲੋਕਗਾਜੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਮਾਣਤਾ, ਪੇਂਡੂ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਵੀਂ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਦੀ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਂਡੂ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ ਦੀਆਂ ਕਲਾਤਮਕ ਅਗਾਂਥਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਬਲਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੀ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਉਪਜ ਸਨ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਯਕਾਰਬ-ਬੰਧ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਪਰੰਪਰਕ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰੂਪਕਾਰਾਂ - ਕਿੱਸਾ, ਵਾਰ, ਜੰਗਨਾਮਾ, ਲੋਕ-ਕਥਾ ਅਤੇ ਸਾਖੀ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਨਵੇਂ ਰੂਪਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਪਰੰਪਰਕ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਤਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਦੇ ਪੁੰਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਇਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਸੋਚਾਂ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ, ਖਿਆਲ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ, ਨਿੱਕੀ ਕਵਿਤਾ, ਇਕਾਂਗੀ, ਨਿਬੰਧ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।"<sup>14</sup>

ਇਹ ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਵੀਨ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅਕਾਂਥਿਆਵਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਰਾ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿੱਤ ਬਦਲਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ, ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ-ਸਾਖੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪਛਾਣ ਸਕਣਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਸ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ।

**ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਨਾਮ ਕਾਲ-ਵੰਡ ਦਾ ਮਸਲਾ :**  
ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਉਮਰ ਜੋ ਸਫਾ ਸਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ



ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਇਕ ਸਦੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਗਿਣਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਪੈੜਾ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪੜਾਅਵਾਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਛਾਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਰਲੀਕਰਨ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, "ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ - ਇਕ ਜਿਹੜਾ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੋਧ, ਦੁੱਗਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹਿੱਛੇ ਦਾ।"<sup>11</sup>

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧ ਤੋਂ ਹਿੱਛੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ-ਬੋਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਦੌਰਾਨ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ (Rupture) ਦਾ ਬੋਧ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਹਿਤ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਲੇਖ "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ" ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਚਾਰ ਪੜਾਅ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਵਿਅਕਤੀਕ੍ਰਿਤ ਸੰਵਾਦਕਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਬਹੁ-ਸੁਰ ਅਤੇ ਮੌਮੂਲਕਤਾ ਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਜਟਿਲ ਕਹਾਣੀ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਆੰਤਰਿਕ ਸਰੂਪ, ਥੀਮਕ ਬਦਲਾਵ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੂਲਕ ਵਧੇਰੇ, ਬਿਰਤਾਂਤਕੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਨੇਮ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।"<sup>12</sup>

ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਰਚਨੀਤਕ ਸੱਤਾਵਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੁਗ-ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਾਹਿਤ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ? ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਾਲ-ਵੰਡ ਲਈ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਯੁਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, "....ਹਰ ਯੁਗ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਯੁਗ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨੌਸ਼ ਵਸਤੂਪੂਰਕ ਆਧਾਰ ਇਸੇ ਸਾਪੇਖਤਾ ਵਿਚ ਲਕਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤਾਂਤਕ-ਵੇਖਰਤਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਭਾਜਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਮੂਲਕ ਕਹਾਣੀ, ਹੁਨਰੀ ਕਹਾਣੀ, ਵਿਅਕਤੀਕ੍ਰਿਤ ਸੰਵਾਦਕਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ।"<sup>13</sup>

ਇਸ ਕਾਲ ਵੰਡ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੂਤਰ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ 'ਚ ਕਹਾਣੀ-ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਦੂਜੇ 'ਚ ਕਹਾਣੀ-ਰੂਪ ਅਤੇ ਤੀਜੇ 'ਚ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਤਰ-ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਨੂੰ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋਵਾਂ - "ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ" ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦੋਵਾਂ - "ਵਿਅਕਤੀਕ੍ਰਿਤ ਸੰਵਾਦਕਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ", "ਬਹੁ-ਸੁਰ ਅਤੇ ਮੌਮੂਲਕਤਾ ਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਜਟਿਲ ਕਹਾਣੀ" ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਪਾਤਰ-ਪ੍ਰਕਾਰਜ, ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਨੀ ਜੁਗਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।"<sup>14</sup>

ਇਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੇ ਸੂਤਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਰੜਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਕਾਲ-ਵੰਡ ਹਿੱਛੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸੰਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਪਰ ਵਿਭਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮੁੱਚੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਯਥਾਰਥਵਾਦ) ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ 1913-1935), ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ 1936-1965), ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ 1966-1990) ਅਤੇ ਉਤਰ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ (ਚੌਥਾ ਪੜਾਅ 1991 ਤੋਂ ਬਾਅਦ)।

ਭਾਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਕਹਾਣੀ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਲ-ਖੰਡ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਜਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਤਰਕਯੁਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਚ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਵਿਚਕਲਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਲ-ਖੰਡ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਨਤਰ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਨ ਲਘੂ-ਭੂਕਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਮਹਾਂ ਅਤੇ ਲਘੂ ਧਾਰਵਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਕਾਲ-ਖੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ।

**ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ : ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਮਾਡਲ** : ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਾਡਲ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਹਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠ ਲੈਣ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਵੀ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਲਿਖਣ ਦਾ ਜਟਿਲ ਕਾਰਜ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਵਿਕੱਤਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੀਕਰਨ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ 'ਚ ਤਰਤੀਬ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ।

ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਮੂਲ ਸਰੋਤ ਹਨ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ (ਪ੍ਰਿੰਟ ਜਾਂ ਡਿਜੀਟਲ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ-ਪੁਸਤਕਾਂ।



ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਹਿਤ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕੰਮਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ ਨਾ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਿੰਡੇ-ਪੁੰਡੇ, ਅਪੂਰੇ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣਕ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਦਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਜੀਵਨ-ਵੇਰਵਾ, ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ-ਹੋਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ, ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਾਹਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਰੋਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਾਲਾ ਕਥਨ ਦਰਜ ਕਰੇ। ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਖੋਜ-ਰਾਜਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਾਠਕ ਅਗਲੇਰੇ ਅਹਿਯੋਗ ਲਈ ਹੋਰ ਖੋਜ-ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। 1953 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ** ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੀ ਵੇਰਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੇ ਖੁਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਨ, ਨੇ ਪੂਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ, ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਲ, ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ, ਕੀਮਤ, ਐਡੀਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਕ੍ਰਮ) ਮੌਲਿਕ ਜਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਖੇ ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਸਥਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਡ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਦੇ 1971 ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੰਨ 1968 ਤੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਲੇਖਕ-ਕ੍ਰਮ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਸ਼-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਧੀਨ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਵੱਡੀ ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੱਖਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਜ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰ੍ਹੱਟੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਾਪਣ ਵੇਲੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਨ, ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, “ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।”

ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਹ ਸੂਚੀ ਨਾ ਸੋਧ ਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 1968 ਈ. ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਉਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰਖਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਨਿਰੀਖਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਪੂਰੇਗ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮੀਖਿਆ-ਪੁਸਤਕ **ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1957** ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ “ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ”

ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਦੀ ਥਾਂ ਚੋਣਵੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਂ ਹੀ ਹਨ, ਛਾਪਣ ਸਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੰਮ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੀ-ਐੱਚ-ਡੀ. ਦੇ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕਾਂ : **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ-1952** (ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ), **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ-1954** (ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ), **ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪਕਾਰ-1954** (ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ), **ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1957** (ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ), **ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ-1971** (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ), **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਰੂਪ, ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਕਾਸ-1995** (ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ) ਆਦਿ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸੱਤਰ ਕੁ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ** ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਉਨਤਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਨੇ ਛੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸੋਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ਼ ਵੀਹ ਕੁ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਉੱਪਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਸੱਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 1971 ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਮੀਖਿਅਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਕੀ ਬੇਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਵਾਰਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਝੁਕਾਅ ਵੀ ਉਰਦੂ-ਵਾਰਸੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵੱਲ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੋਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਅਜੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਂਦ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਹੀ ਅੰਗ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ ਸਮੂਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਂ ਵੱਖਰੇ ਦਰਜ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਵੇਰਵਾ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਹੀ ਠੀਕ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛਪਣ ਸਾਲ ਕਿਤੇ ਟਾਵਾਂ-ਟਾਵਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ

ਸਮੀਖਿਆ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਸਦੀ : ਇਤਿਹਾਸਮੂਲਕ ਪ੍ਰਵਚਨ-2002** ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ ਸਨ।

ਜੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵਵਾਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਝ **ਸਾਹਿਤ ਕੌਸ਼** ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਬੜੀ-ਬਹੁਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੁੱਖਲਾ ਉਦਮ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਨੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਇਰੈਟਰੀ-1960** ਨਾਲ ਅਤੇ ਫੌਰ ਜੀਗੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਨੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੌਸ਼-1964** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ। ਰਮਦੇਵ ਨੇ 964 ਈ. ਤੋਂ 1964 ਈ. ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ-ਵੇਰਵਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੰਪਾਦਕ ਖੁਦ ਹੀ ਇਹ ਕਮੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, "ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਵੇਲੇ ਅਸਤ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।" ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ, ਮੌਤ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ, ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਸਬੰਧੀ ਤਾਂ ਸੰਖਿਪ ਵਾਕਫ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਛਪਣ ਸਾਲ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਵੀ **ਸਾਹਿਤ ਕੌਸ਼** ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ 1972, 1976 ਅਤੇ 1992 ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੌਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੱਧੀ-ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੇ ਗਏ **ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਸੰਦਰਭ ਕੌਸ਼-1999** ਵਿਚ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ **ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਦਰਭ ਕੌਸ਼-2004** ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਏ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ **ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕੌਸ਼-2003** ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਮੂਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇੰਦਰਜ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਛਪਣ ਕਾਲ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਪੁਟਛਾਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਤੇ ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ, ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਪਿਛੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ, ਭੈਬ-ਸਾਈਟਾਂ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਚਰ** (ਡੀ.ਲਿਟ. ਦਾ ਬੀਸਿਸ-1933) 'ਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਜਹਰ ਹੈਦਰ ਦਾ ਕੋਵਲ ਨਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੈਰ-1924), ਅਭੈ ਸਿੰਘ (ਚੌਥੇ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ-1925), ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ (ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁਲ-1927, ਹਰਿ ਦੀਆਂ ਛਣੀਆਂ-1927, ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਚੱਕਰ-1927), ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਤੁਰਥ (ਪੁਸ਼ਪ ਪਟਾਰੀ-1931), ਵਰ੍ਹੇ ਸਿੰਘ (ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਵਾਹ-1932), ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਹੀਦ (ਹਸਦੇ ਚੰਬੂ-1933) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ 1956 'ਚ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪੇ (ਵਿਦ ਨਿਊ ਸਪਲੀਮੈਂਟ) ਸੰਸਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲੇਖਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਾਂ ਵੇਰਵਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਝੁਝਾਣ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੱਗਭੱਗ ਚਾਰ ਸੌ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਕੁ ਪੰਨੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਛੇ ਸੌ ਛਪੜਾ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਛੇ ਪੰਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ।<sup>1</sup> ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗਲਪ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਪੂਛ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬ-ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ, ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਲਿਤਤੀਆਂ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਜਸਬੀਰ ਕੁੱਲਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਪੁਸਤਕਾਂ **ਲਿਖਣ-ਵੇਲਾ-1994**, **ਗੁਰਤਗੁ-2001**, ਅਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਕੁੱਲਰ ਦੀ **ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸ-2001** ਬੜੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਸ ਦਸ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹਰੇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਾ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਸੂਝ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਬੰਧੀ ਜੇ ਉਪਰੰਤ ਭਾਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਫੌਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਾਹਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਸਾਲਿਆਂ (ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਬੰਧੀ ਵੇਰਵੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਥਿਤੀ ਵਧੇਰੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਘੜਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ੱਲਸ ਵੀ ਬਣ ਗਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛਪਦੇ ਹੋਏ ਰਸਾਲੇ ਵੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਉਂਗ ਨਾਲ

ਕੈਟਾਲਾਨੀਗ (ਤਰਤੀਬਬੱਧਤਾ) ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਉਂ ਹੀ ਰੁਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਅਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਤਰੀਕਰਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਦੇ ਪਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। 1940 ਤੱਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਜਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਜਾਂ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਏਨੇ ਅਵੇਸਲੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਅਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਬਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਹੋਰਤਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੌਲਿਕ ਤੇ ਉਲਥਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਜਾਂ ਅਡਾਪਟੇਸ਼ਨ (ਅਧਾਰਤ ਕਹਾਣੀ) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲੱਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।”<sup>121</sup>

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪਕਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਲੇਖ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਗੁਆਚੇ ਕਾਵਲੇ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਗਤ ਪਰਿਪੇਖ ‘ਚ ਪਰਮਾਣੀਕਰਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਗੀਆਂ।

**ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ‘ਚ ਤਰਤੀਬ :** ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਵਿਵਹਾਰਕ ਮਸਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ-ਰੂਪ ‘ਚ ਚਿਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਛਪਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੇਢੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਤੇ 1992 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਜਦ ਕਿ ਉਸ ‘ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸਿੱਟੇ ਗੈਰ-ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੀ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਣ/ਛਪਣ ਕਾਲ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਪ੍ਰੀਤਮਾ** ਭਾਵੇਂ 1933 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਲਿਖਣ ਸਮਾਂ 1913 ਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, “ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ 1913 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, 1933 ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਲਈ ਮੰਗ ਕੇ ਛੁੱਟੀ ਕਰਕੇ ਛਾਪੀ ਸੀ।”<sup>122</sup>

ਹੁਣ ਜੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਭਾਰੀ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਦਮ ਹੈ।

**ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ :** ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਸਿਰਫ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ‘ਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਲਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਰੇਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਜਾਮਨ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੁਕਾਅ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਧ ਜਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਕੀਮਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀਪਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਪਾਸ਼ਵਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਹੀ ਪੈਮਾਨਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਕੁਝ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਪੂਰਬਲੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਲਾਤਮਕ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਨਵੀਂ ਇਜ਼ਾਦ ਪੁਰਾਣੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਵੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀ ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਪੁਨਰ-ਰੂਪ ‘ਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਾਂਗ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰੇਖਾ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ਵਾਂਗ ਲਕੀਰੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੋੜ-ਘੋੜਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਈ ਵੀ ਰਚਨਾ ਨਿਰੋਲ ਸਦੀਵੀ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਅਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਰਥਵਾਨ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਅਗਲੇਰੇ ਪੜਾਅ ਅਭਯਾਤ ਸਰਬਕਾਲੀ ਬਣਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਯਤਨ ਆਰੰਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਹਰੇਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਹੋਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਪਣਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਇਕ ਪਾਸਿਉਂ ਕਹਾਣੀ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਜ-ਸਾਪੇਖ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰੇਕ ਕਹਾਣੀ, ਕਹਾਣੀ-ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ-ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਵੀ।”<sup>123</sup>

ਇਉਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਜੇ ਇਕੱਤਰਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ



ਇਤਿਹਾਸਕ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਕਾਰਜ ਉਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। “ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਸਤੂ ਇਕ ਲੰਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਲੰਘ ਕੇ ਨਵੀਂ ਹੋਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕੰਮ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕੰਮ ਹੈ।”

ਅਸਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਕਹਾਣੀ-ਪੜਾਅ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਦਿ ਸਭ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੁਤੰਤਰ ਇਕਾਈਆਂ ਹੀ ਜਾਪਣਗੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਖੱਬੇ ਵੇਖਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਂਝੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਨੁਮਾ ਕਾਰਜ ਆਧਾਰੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਉਠੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ ਅਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਸ਼ਾਰਟ ਸਟੋਰੀ ਇਟਸ ਓਰਿਜਨ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ’ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਜਨਰਲ ਅਧਿਆਇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਿਗਵੇਦ ਤੱਕ ਵੈਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਚੇ ਗਏ ਵਿਭਿੰਨ ਕਥਾ-ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਉੱਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰੂਪਕਾਰਾਂ-ਵਾਰ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਕਿੱਸਾ ਆਦਿ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸੰਕੁੱਤੀ ਕਾਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੌਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਝੁਕਾਵਾਂ-ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ, ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ, ਸੁੱਧ ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਆਦਿ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ‘ਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਚ ਹੋਏ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ 336 ਪੰਨਿਆਂ ‘ਚ ਵੈਲੀ ਇਸ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰੀ ਸਮੀਖਿਆ - ਪੁਸਤਕ, ਜੋ ਲੇਖਕ ਦੇ ਪੀ-ਐੱਚ-ਡੀ. ਦਾ ਸ਼ਿਸ਼-ਕਾਰਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੰਭੀਰ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਨਮੂਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਂਝੇ ਨੁਕਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਰਿਗਵੇਦ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸ ਮੁਢਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਉਦੋਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਰਕਪੂਰਨ

ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਵੇਂ ਹੀ ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਕਾਈ ਰੂਪ ‘ਚ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰੀ, ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਬਹੁਤ ਸਤਹੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਝੁਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਤਰਕ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਬਲਬੰਗਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਇਕੱਠੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਸਿਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲਵਾਨ ਸਮੱਗਰੀ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਾਡਲ ਦਾ ਟੋਹ-ਬਿੰਨ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਿਤੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਰੂਪ ‘ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧਕਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ? ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚਿੰਤਨ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਸੂਤਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਮੱਧਕਾਲ ਤੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਉਦੈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਆਧੁਨਿਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ? ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਵੇਂ ਉਵੇਂ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਾਡਲ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਕ ਸਥਿਰ ਇਕਾਈ ਨਾ ਰਹਿ ਜੇ ਇਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜੇਗਾ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਨਿਕਾਸ, ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਲੱਗਭੱਗ 1940 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੱਕ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹਿਰਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਕੋਈ ਸਥਿਰ ਇਕਾਈ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ-ਵਿਧੀ ਸਬੰਧੀ ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਟ ਪੇਸ਼ਵੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਅੰਤ ਤੱਕ ਉਦੋਂ-ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ, ਕਹਾਣੀ-ਝੁਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੀਪਾਂ ਦੀ ਫੁੱਧੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ/ਭਾਰਤ/ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ, ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ, ਸਵੈਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਰਤਾਂਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤ 'ਚ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣਾ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੋਤ-ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਜ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਇਕੱਲੇ-ਦੁਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਟੀਮ-ਵਰਕ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਵਿਲ ਹੀ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨਾ ਇਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੱਜਰੀ ਅਤੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਪੁਸਤਕ (ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ ਦੇ ਸਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸਮਝ - 2009 ਅਤੇ 2011) ਦੀ ਆਦਿਕਾ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ "ਹਰ ਰਚਨਾ-ਮੰਰਚਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਪੇਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਇਸ ਸਿਧਾਂਤਕ ਚੋਖਟੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਾਚ ਕੇ ਹੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਿੰਤਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਤੋਂ ਵਿੱਥ ਬਾਪਦਿਆਂ ਸਿਰਫ ਉੱਨੀ-ਮਿਗਿਆਰਾਂ ਫੁੱਲ ਤੀਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠਮੂਲਕ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਸਬੰਧੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਭਾਬੀ ਮੇਨਾ' ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਧਿਐਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੱਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਮਿਲਪੀ ਕੁਸਲਤਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਉਪਭਵਾਂ ਲੱਭਣ ਨਹੀਂ। ਬੱਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਐਸੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛਡਦੇ ਹੋਏ ਗੱਲ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਤੇਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।"<sup>25</sup>

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੋਜਲ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧੰਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਡੇ ਵਿੱਤ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸੰਸਥਾਵੀ ਰੂਪ 'ਚ ਵਿੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਝੁਰਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

## ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ-ਰੂਪ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ, ਪੰਨਾ 75
2. ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਪੰਨਾ 285.
3. "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ", ਸਿਰਜਣਾ, ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ, 1998, ਅੰਕ 107, ਪੰਨੇ 52-63.
4. ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਕਾਸ ਪਤਾਅ, ਪੰਨਾ 9.
5. ਖੁੰਬਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ, ਭੂਮਿਕਾ।
6. ਬਾਲਕ ਚਰਿਤਰ, ਪੰਨਾ 87-88.
7. ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸੰਪਾ. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, ਪੰਨਾ 66.
8. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ : ਰੂਪ ਤੇ ਰੁਝਾਨ, ਪੰਨੇ 15, 24.
9. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਪੰਨਾ 90.
10. "ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਣ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ", ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ, ਜਿਲਦ 1, ਪੰਨਾ 179.
11. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ, ਪੰਨੇ 23-32.
12. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਪੰਨਾ 13.
13. "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ", ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, ਸੰਪਾ., ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ 372.
14. "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ", ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾ., ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਪੰਨਾ 98-99.
15. "ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਣ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ", ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਸੰਪਾ., ਜਿਲਦ 1, ਪੰਨਾ 180.
16. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਰੰਧਾਵਾ, ਸੰਪਾ., ਗਲਪ ਚਿੰਤਨ, ਪੰਨਾ 18.
17. ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਬਿਰਤਾਂਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਨਾ 45.
18. ਗਲਪ-ਚਿੰਤਨ, ਪੰਨਾ 18-25.
19. ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, ਭੂਮਿਕਾ।
20. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਨਾ 640-646.
21. ਪੰਜਾਬੀ ਸਥਰਾਂ, ਭੂਮਿਕਾ।
22. ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਭੂਮਿਕਾ।
23. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਨਾ 10.
24. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 11.
25. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਭਾਗ-1, ਪੰਨਾ 17-18.

ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮੁੱਚੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੌਖਿਕ ਅਤੇ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮੱਧਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇਸ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਰੂਪ 'ਚ ਢਾਲਦਾ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸਿਸਟੀ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਇਕ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਵੈਸਿਰਜਤ, ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਰਵਕਾਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਸਟੀ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਨਿਰਗੁਣ) ਅਤੇ ਸਿਸਟੀ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ (ਸਰਗੁਣ) ਦੋਵੇਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ (Essence) ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਮੂਲ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਵਿਛਿੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਇਆ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਰਮ-ਲਕਸ਼ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਦਵੈਤ ਦੀ ਜੁਸਤਜੂ ਹੈ। ਇਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪੂਰਬਲੀ ਕਥਾਇਲੀ ਯੁਗ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਰਮ ਲਕਸ਼ ਅਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮ (ਧਰਮ ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ) ਸਨ। ਇਹ ਸ਼ੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਫਲਸਫਾ ਜਦ ਵਿਵਹਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਾਨਸਰਤਾ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਨੰਤਰ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮੂਲ ਫਲਸਫੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਾਜ-ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਜਾ ਨੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੱਧਕਾਲੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਾਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਨੋਰ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪਾਪੀ ਸਿਰ ਚੁੱਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਝੇਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਪੇਸ਼ਟ ਭਾਤ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਪੁੰਨੀ। ਨਿਸਚੇ ਦੀ ਪੁੰਨੀ ਹੋਣਾ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚਾ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਹਿਤ ਇਸੇ ਯੁਗ ਚੇਤਨਾ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤੁਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੋਈ 'ਪਾਪੀ' ਆਪਣੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਵਿਰੂਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀ ਪੁੰਨੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਕੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਪਾਪੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਸਰਬਥਿਆਤਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਉਸ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਲਕੀਰੀ ਪਾਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ-ਬੰਡਦਾ ਹੈ, ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਂਢਲੀ ਅਤੇ ਬੁਰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ, ਕਾਲੇ-ਚਿੱਟੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਬਦੀ ਉਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਕਾਵਿਕ-ਨਿਆਂ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ

## ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ : 1913-1935 ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਕਹਾਣੀ, ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਹਿਤ-ਰੂਪ ਦੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪੂਰਵ-ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਬੀਜ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪੁੰਘਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਾਹਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਜੁਗਤ ਇਬਾਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਦਿ-ਕਾਲੀ ਸਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਕੁ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਤਾ ਕੁ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਹਿਤ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਜੁਗਤਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਵਾ/ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੜੀਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਚ ਰੇਖਣਾ, ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਕੇ ਦੱਸਣਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਆਦਿ। ਇਉਂ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਈ ਸੁਚਨਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੁਆਦ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਦੀ ਯੁਗ-ਚੇਤਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਣੇ ਨਿਖਰਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਥ-ਕਥਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ।

ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੌਖਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੰਤ-ਕਥਾ ਇਸ ਯੁਗ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਧਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਪੌਰਾਣਕ ਕਥਾਵਾਂ, ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਅਤੇ ਥਾਤਾਂ ਆਦਿ ਮੌਖਿਕ ਤੇ ਲਿਖਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵੰਨਗੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਉਤਰ-ਅੱਧ ਵਿਚ ਵਾਰਾ, ਕਿੱਸੇ, ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਨਾਮੇ ਆਦਿ ਹੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੁੱਚੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਨਾਟਕ-ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਦਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਸਥਾਨਗਤ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੜੀਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਥਾ-ਬੁਣਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਿਭਿੰਨ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਤੱਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਕਥਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੁਗਤ ਪ੍ਰਭਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਤੱਦ ਸਮੁੱਚੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰੂਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਯਥਾਰਥ-ਬੰਧ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਕਥਾ

ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਸੰਭਵਤਾ ਲਈ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਲੋਕਿਕ-ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਉਲੰਘਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਰਤਦੇ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਇਆ ਸਰੋਤਾ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹਕ ਅਨੁਭਵ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨ੍ਹ-ਪੁੰਨ੍ਹ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮੂਲ ਹੀ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਪੁੰਨੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝਾਉਂਦਿਆਂ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਢਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਢਲਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੰਘਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਕਲਾਸਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ **ਮਹਾਂਭਾਰਤ**, **ਰਮਾਇਣ**, **ਪੈਰਾਂਟ ਕਥਾਵਾਂ** ਅਤੇ **ਲੌਕ-ਕਹਾਣੀਆਂ** ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪਿਟਰਨ ਉਪਰੰਤਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਗਧਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਉਦੈ ਨਾਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਜਿਗਜਾਣਾ ਲਈ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਰਤਨ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੰਕੁਚੀ ਕਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ/ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂਮੀ ਵਿਰਿਆਨਕ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਮੱਧਕਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਲੌਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਉਤੇ ਟਿਕੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਇਸ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਅਧਾਰਸਿਲਾ ਪੇਂਡੂਮੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਭਾਰਤੀ ਲੌਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਦਿਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਹੜੀ ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਮਹਾਂਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਸਮਵਿੱਧ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਲਾਘ-ਪਰੰਪਰਾ (ਸਾਂਖ, ਬੁੱਧਮੱਤ, ਭਗਤੀ-ਲਹਿਰ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਨ ਰਹੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਲੌਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬੀਜ-ਰੂਪ ਚਾਹੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਅਗਰਭੂਮਿਤ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ, ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮਾਹਿਅਮ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਨਿੱਗਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸਰੂਪ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰਚਨਾ 'ਜੰਗ ਸਿੰਘ' ਅਤੇ ਵਰਗੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਪਤਨ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਨਜ਼ਿੱਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਯੁਗ-ਚੇਤਨਾ, ਜੋ ਉਤਰ-ਮੁਗਲ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਅਰਧ-ਲੌਕਿਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਅਨੁਕੂਲ ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਸੰਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦੇ ਚਿਤਵਣ ਅਤੇ ਚਿਤਰਣ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ "ਅਵਲ ਹਮਦ ਜਨਾਬ ਅਲਾਹ ਦੀ ਨੂੰ, ਮਿਹਨਤ ਕੁਦਰਤੀ

ਖੋਲ, ਬਣਾਵਦਾ ਈ। ਸਵਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਭ ਵਲ੍ਹੇਟ ਲੈਂਦਾ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਰ ਵਿਛਾਂਵਦਾ ਈ" ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕੰਨੀ ਵੀ ਫੜ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਵੀ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਪਤਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਬਲੀ ਰਣਸੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ, ਦਰਬਾਰੀ ਖਾਨਾਸੰਗੀ, ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂਤੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਖਾਲਸਾ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਪਦਾਰਥਮੁਖੀ ਚੇਤਨਾ, ਰਾਣੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦੀ ਬਦਲਾ ਲਊ ਨੀਤੀ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਗੱਦਾਰੀ ਅਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਪਿਰ ਦੀ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ (ਸ਼ਾਯੂਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਗੁਮਾਸਤਾ ਈ) ਆਦਿ। ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਵੀ ਬਲ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਧ ਹਿੱਸਾ ਦਖਲ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲੌਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਸਰਧਾ ਰਾਮ ਵਿਲੱਠੀ ਅਤੇ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਬਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੌਕਿਕ ਚੇਤਨਾ ਹੀ ਸੰਕੁਚੀ ਕਾਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਝੁਕਾਅ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਦੁਸੀਸੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੇ ਚੁਪੌਤਰੇ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਟ੍ਰੈਕਟ, ਅਗਿਆਤ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੂਮੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਪਰ ਅਧਾਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਮੰਨਣ ਲਈ ਲੀਮਾਂ ਸਮਾਂ ਛਿੜਿਆ ਕਿਹਾ ਵਿਵਾਦ ਉਪਰੰਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੇਂਡੂਮੀ ਭਵਿੱਧਾਸਤਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੂਰਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲਪ-ਟੁਕੜੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਲੌਕਿਕ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਛਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੱਛਣ ਹਨ, ਸਮਕਾਲੀ ਲੌਕਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਵਜੋਂ ਚੋਣ, ਸਮੇਂ-ਸਥਾਨ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਜ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬੱਝੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਪਰਾਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੱਡ-ਮਾਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰਾਂ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠਕ-ਮੁਖੀ ਸੰਬੰਧਨ ਆਦਿ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਥਾਨਕ-ਰੂੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਸ ਵੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਕੁਚੀ ਕਾਲ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਜਿਹੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਗੁਣਾਂ-ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂਮੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ ਤਾਂ 'ਟੇਲ' ਅਤੇ 'ਸਟੇਰੀ' ਜਿਹੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ ਨਿੱਖਿਤ ਕਰਕੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਲੱਭਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਕਾਰਨ ਲੋਕਧਾਰਾ ਸਾਸਤਰੀ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ



ਵਿਚ ਵੀ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀ ਲਈ ਸਥਾਨ 'ਟੋਲ' ਅਤੇ 'ਸਟੋਰੀ' ਵਰਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਟੋਲ' ਵਿਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰੂਪੀਆਂ ਵਿਦਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਲਈ 'ਫੋਕ ਸਟੋਰੀ' ਨਹੀਂ 'ਫੋਕ ਟੋਲ' ਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਟੋਰੀ ਨਾਲ ਸਾਫਟ ਸਬਦ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਰੂਪ ਰਚਨਾ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਟੋਰੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਥੋਪ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਨਵੀਂ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਕਲਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਸਗੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤਰ, ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਅੰਤਰ ਹੈ।"

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਬੀਜ ਰੂਪ ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਕਥਾ-ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਕਤਾਂ 'ਚ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਜੇਕਾ ਸਰੂਪ ਪੱਛਮੀ 'ਸਾਫਟ ਸਟੋਰੀ' ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਦਿ-ਕਾਲੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਜਿਹੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਕਥਾਨਕ ਰੂਪੀਆਂ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪਾਤਰਨ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸਤਨਾਜੋ' ਦਾ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਵਾਹ** (1932) ਇਸ ਸਤਨਾਜੋ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋਚਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਘੜਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਥਾ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਨਿਸਚਤ ਕਰ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ **ਅਕਾਲੀ-1921**, **ਪ੍ਰੀਤਮ-1923**, **ਫੁਲਵਾੜੀ-1924**, **ਕਿਰਤੀ-1925**, **ਮੌਜੀ-1926**, **ਹੰਸ-1928**, **ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਬਾਰ-1928**, **ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ-1933**, **ਪ੍ਰਭਾਤ-1936**, **ਲਿਖਾਰੀ-1937**, **ਪੰਜ ਦਰਿਆ-1938**, **ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-1942** ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਗੜਗੱਜ, ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬੀ.ਏ., ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਤਰਥ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਵੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ, ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਏਨਾ, ਅਭੈ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਹੀਦ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ, ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਤੀਰ, ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਪਰਾਸਰ, ਅਜਹਰ ਹੈਦਰ, ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜ਼ਲਦੀਨ, ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਮੋਹਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਮਸ਼ੇਰ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਬੰਦਵੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਲੱਗਣ, ਦਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਵਰ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ 1935 ਤੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੈਰ-1924** (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ), **ਚੰਬੇ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ-1925** (ਅਭੈ ਸਿੰਘ), **ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲ-1927**, **ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ-1927**, **ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਚੱਕਰ-1927** (ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ), **ਪੁਸ਼ਪ ਪਟਾਰੀ-1931** (ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਤਰਥ), **ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਵਾਹ-1932** (ਵੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ), **ਹਸਦੇ ਹੰਝੂ-1933** (ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਹੀਦ), **ਬੰਤੋ ਦੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ-1933** (ਅਮਰ ਸਿੰਘ), **ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ-1934** (ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ), **ਅਦਬੀ ਅਫ਼ਸਾਨੇ-1934** (ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜ਼ਲਦੀਨ) ਆਦਿ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਦਾ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੰਜਾਬੀ ਸਧਾਰ-1940** ਕਾਫੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਹੈ।

**ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ (7.3.1881-3.10.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਬਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਮੁਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਕਿੱਤੇ ਵੈਦਗਿਰੀ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਗਾ ਹੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਹੀ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖ ਮੱਧਵਰਗੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਬਹੁਪੱਖੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਮਸਲਿਆਂ, ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ, ਦੰਪਤੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 1909 ਤੋਂ ਛਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅਜੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲ-1927**, **ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ-1927**, **ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਚੱਕਰ-1927**, **ਸਿਆਣੀ ਮਾਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1934** (ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਕਹਾਣੀ ਸਿਆਣੀ ਮਾਤਾ 1918 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਸੀ)। ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਤੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹਨ।"

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਿੱਖ/ਪੰਜਾਬੀ/ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੌਰਵਗਾਣ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਲਹਿਰ ਦਾ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਵਰਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰੂਪ ਦੇ ਪੱਖ ਕੁਝ ਘੱਟ ਗੰਠਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੋਣਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।



**ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. (17.12.1881 - 31.3.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ, ਸਲਹੱਡ ਐਥਾਬਾਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਉੱਪਾਲ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ ਵਿਚ **ਨੌਂ ਲੱਖਾ ਹਾਰ-1985** ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

**ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ (11.2.1887-22.6.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਿੱਕੰਕਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਘਘਰੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਰਿਆਲੀ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਫੋਰ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਹਿਅਮ ਨਹੀਂ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਖਿੰਨ ਸਾਲ ਵਰਗੀ ਦੀ ਰੈਦ ਵੀ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ। 1924 'ਚ ਉਸ ਨੇ **ਫੁਲਵਾੜੀ** ਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਰਸਾਲਾ ਕੱਢਿਆ ਉਸਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਿਰਕੱਚ ਨਾ ਹੈ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਥੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ 1940 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਆਸ ਦੀ ਤੰਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ' ਭਾਵੇਂ 1953 'ਚ ਛਪਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਨਿਖਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੰਜਾਬੀ ਸਧਰਾਂ-1940** ਵੀ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 1920 ਤੋਂ 1940 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਦੀਆਂ **ਫੁੱਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਅਫੁੱਲ ਯਾਦਾਂ-2017** (ਸੰਕਲਨ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਮਾਰਗਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਾਮੰਤਵਾਦੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਦਾਰੀ ਕਥਾਨਕ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਤਿੱਖਾਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੱਖਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ (14.6.1889-1977)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੰਨੌੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ-ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਤੋਂ ਐਸ.ਐਸ.ਸੀ. ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਅਜੀਤ (ਉਰਦੂ) ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਹੈ ਪਰ

ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ** ਜੋ 1921 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਅਖਬਾਰ 'ਚ ਛਪੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਏਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਤਬੱਲਾਸ ਹੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ, ਰਸਦਾਰ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 1921 ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ।

**ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ (1891-24.8.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਅਫ਼ਸਰ ਰਿਹਾ। ਉਪਰੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਨਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਦੋ ਹੋਰ ਪੱਤਰਾਂ 'ਮੱਜੀ' ਅਤੇ 'ਹੀਸ' ਦਾ ਵੀ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਉਭਰ ਰਹੀ ਸਿੱਖ ਮੋਢੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਚੇਤਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਗ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਇਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਵਿਤਾ, ਵਾਰਤਕ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਸਦੇ ਹੰਝੂ-1933** ਦਾ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਕ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਭਰਵੀਂ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "... ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਖੇਪ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਾਰਤਕ ਕਹਾਣੀ ਛੋਟੇ ਪੰਜ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੰਖੇਪ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵ ਤੇ ਸਵਾਦ ਭਰੀ ਔਰ ਸਹਿਤਕ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੰਗਠਤ-ਕਥਾਨਕ, ਚੁਸਤ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਤੇ ਬੱਝਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ ਰਾਹੀਂ ਹਾਸਰਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਇਸਤਰੀ ਸਭਾ, ਠਾਣੇਵਾਰੀ, ਦਿੱਬ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਵੇੜ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਗਲਪ (ਬੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1985.

**ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਤਰਬਖਸ਼ (23.11.1893 - ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੁਕਨਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਦਿਲਚਸਪੀ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀ ਪਰ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਲੋਕਿਕ ਸਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹ **ਪੁਸ਼ਪ ਪਟਾਰੀ-1931** ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਉਲੱਖਯੋਗ ਹੈ। ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸੁਰ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਚਤਰਬਖਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਉੱਭਰਵੇਂ ਕਲਾਤਮਕ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ (14.3.1895-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਤਨਾਜਾ-1944**, **ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1975** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕੌਮੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਵਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਭੁੱਚਿਤ ਹਨ।

**ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ (24.4.1895-20.8.1977)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਪਿਸ਼ੋਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਯੂਨੀ., ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਉਥੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਫੌਰ 1933 ਵਿਚ **ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ** ਨਾਂ ਦਾ ਰਸਾਲਾ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ 1938 ਈ. ਵਿਚ ਅਟਾਰੀ ਨੇੜੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਨਤਾ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲੀ ਪਰ ਗਲਪ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ 1913 ਈ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਆ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀਆਂ-1938**, **ਨਾਗ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਜਾਦੂ-1940**, **ਅਨੌਖੇ ਤੇ ਇਕੱਲੇ-1940**, **ਅਸਮਾਨੀ ਮਹਾਂਨਦੀ-1940**, **ਵੀਣਾ ਵਿਨੋਦ-1942**, **ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ-1946**, **ਭਾਬੀ ਮੈਨਾ-1946**, **ਢਿੰਦਰੀ ਵਾਰਸ ਹੈ-1960**, **ਰੰਗ ਸਹਿਕਦਾ ਦਿਲ-1970**। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਵਲਸਥਾ “ਪਿਆਰ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ”, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਰਵਿਲੀ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ। ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਕ ਸੰਕੀਰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਥਾ-ਰਸ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਸਲ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਉੱਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਗਲਪ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1999

ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2002

ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੈਲੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

ਕੰਵਲਜੀਤ ਬੇਦੀ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਅਨੌਖੇ ਤੇ ਇਕੱਲੇ’ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ, ਐਮ.ਏ.), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1977

ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999

ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

**ਅਡੈ ਸਿੰਘ (18.8.1895-24.12.1982)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰਾਏ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਲਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਅਡੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸਨ ਸਬੰਧੀ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੰਬੇ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ-1925** ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅਡੈ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਮੱਤਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ 'ਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।

**ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (4.7.1897-28.12.1971)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ ਹਮੀਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਹਲਮ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀਸ ਰਾਜ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਸਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਸਮੀ ਵਿਦਿਆ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪੁਸਤਕ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੀਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਉਥੇ ਹੀ ਮੁਨਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਗਲਪ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਲਪ-ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗੀ। ਨਿਮਨ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਾਜ-ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਮੱਤਵ ਨਾਲ ਰਚਨਾ-ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਹ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਗਲਪਕਾਰ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ, ਕਵਿਤਾ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਵੀ ਸਵਲਤਾ ਨਾਲ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਕ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਤੀਰਿਆ। ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ-1934, ਸਧਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ-1936, ਮਿੱਥੇ ਹੋਏ ਵੱਲ-1938, ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ-1940, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਕਬਰ-1950, ਸਵਰਗ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਾਰਸ-1972 ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1973 (ਚਿੱਠੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨਵੀਆਂ) ਆਦਿ ਨਾਲਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਰਵਾਂ ਪੱਖ ਕਹਾਣੀ-ਰਸ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਭੂਆ, ਅਰਜੀ, ਤਾਸ ਦੀ ਆਦਤ ਆਦਿ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ ਕਾਰਜ

ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਬ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਜੇਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੇਮੂ (ਮਿਤੀਹੀਣ),

ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ) ਜੇਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੇਮੂ, 1987.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਵੀਰ ਚੰਦ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2000.

ਰਾਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2002.

ਗਰਨ ਇੰਦਰ ਕੌਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1978.

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ (15.1.1899-18.1.1976) ਦਾ ਜਨਮ ਅਧਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਟਕ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਰਿਆਨੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਵਿਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸੰਗਰਾਮ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਕਈ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਕਾਲੀ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਅਖੀਰ ਸਰਗਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਵੱਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ-1949, ਸਭ ਔਛਾ-1949, ਆਲ੍ਹਣੇ ਦੇ ਬੈਟ-1955, ਸਸਤਾ ਤਮਾਸ਼ਾ-1956, ਕੰਧਾਂ ਬੋਲ ਪਈਆਂ-1960. ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਰਕੇ

ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਹਰੇਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ।

### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ ਕਾਰਜ

ਹਰਪਾਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜਵੰਦਾ, ਰਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1976.

ਇਕਬਾਲ ਕੌਰ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1979.

ਹਿਰਦੇਸ਼ੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਣ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੋਮੀ, ਸੰਪਾ., ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਅੰਤਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਜਲੰਧਰ, 1967.

ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ (10.2.1902-ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੁਖੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਧਾਰਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾ-1977 ਵੀ ਛਪਵਾਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਪਾਠਕ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਦੀ ਜਾਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਸੁਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ (10.2.1903 - 14.7.1986) ਦਾ ਜਨਮ ਝਾਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੁਆਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਜੀਵਣ ਸਿੱਖ ਸਕਾਲਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਖੋਜੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਰਖ-1956 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ (7.8.1903-5.6.1976) ਦਾ ਜਨਮ ਜਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਵਜਲਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਕਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਬਾਰ ਨਾ ਦਾ ਰਸਾਲਾ (ਫਾਰਸੀ ਲਿੱਪੀ 'ਚ) ਛੇ ਮਾਲ ਕੀਏ। ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਨਾਮਵਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਂਦ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ/ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਘਟ ਕੇ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਲੇਖਕ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ।

ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ ਨੇ ਨਾਟਕ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ਅਦਬੀ ਅਵਸਾਨੇ-1934, ਇਖਲਾਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1935, ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1936, ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਾਢੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਿਸਰਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ



ਪੱਛਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਡਲ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਹ ਟੀਚਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, “ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ... ਵਿਚ ਰਸਜ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਵਧੇਰੇ ਪਦਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।” ਅਜਿਹੀ ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ “ਨਵੇਂ ਕਾਲ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਅਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਪੱਛਮੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਮੂਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਢਾਲਿਆ ਹੈ।”<sup>14</sup>

ਜੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਪੱਛਮ ਦੇ ਕਲਾਸਿਕ ਨਾਵਲ ਅਨੁਕੂਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੋਧ ਕਾਲ ਉਪਰੰਤ ਰਚੀ ਗਈ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਮੁਢਲੀ ਕਹਾਣੀ ਢਾਂਚਾ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਅਪਨਾਉਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੈਕੋਵ ਅਤੇ ਮੋਪਾਸਾਂ ਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੀ। ਸੋ ਹੁਣ ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਥਾ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਂਦਰਵਾਦ ਵਾਲੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਜੱਦ ‘ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਰੂਪਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੱਤਵਧੂਕਨ ਕੜੀ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਨਕ ਰੂੜੀਆਂ ਦੇ ਦਬਲ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਅਜਿਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਿਆਨਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਥਾਨਕ ਰੂੜੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਤਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਚੋਣਨਾ ਦੇ ਅਰਥ-ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ‘ਚ ਜਾ ਕੇ ਵਾਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ ਨਾਲ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਨਿਖੇੜ ਲਈ ਇਥੇ ਕੁਝ ਨਕਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤ ਉਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਦੇ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਘਟਨਾ, ਪਾਤਰ ਅਤੇ ਗਲਪ ਭਾਸ਼ਾ ਆਦਿ ਪਰ ਮੂਲ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਚੋਣਨਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪਹਿਲੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦਾ ਕਥਨ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ: “ਆਧੁਨਿਕ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਣ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਬਾਰਨ ਵੱਖਰੀ ਹੈ।”<sup>15</sup>

ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਦੈਵਿਕ ਤੇ ਆਲੋਚਿਕ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਡਮਾਸ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਿਕ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਪੇਖ ਅਤੇ ਸਧਾਰਣੀਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਕ ਸੀ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਇਕ ਸੀ ਰਾਜਾ ਵਰਗੇ ਸੰਬੰਧਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਸਥਿਤੀ-ਸਾਪੇਖ ਚਰਿੱਤਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ

ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨੇਕ ਰਾਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ-ਚੁਰਚਤ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਰਵਾਇਤੀ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਚੁਸਤ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ ‘ਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸੈਲੀ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਤਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਵਲੀ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ (1.7.1904 - 7.3.1971)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਦਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲੱਲ ਕਲਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਤਨਾਜਾ-1944** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਉਦੀਆਂ-ਸੁਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਗ ਪਿਸ਼ਾਵਰੀ (1917-13.4.1972)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਏ. (ਬਾਕਰੀ) ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਾਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ 1968 ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਪੋਸਟ-ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ 1930 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1946 ਤੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੀਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਧੀ ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪਕਾਰ) ਨੇ **ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ** (ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ, ਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ 2016 (ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ) ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਪਿਸ਼ਾਵਰੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ ਦੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾ ਵਿਚ, “ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਅਪਣੱਤ, ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲਵਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ।” ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

**ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ :** ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ, ਕਥਾ-ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਚੋਣਨ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਮੁਦੋਈਆਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ “ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਰਸਜ ਘੱਟ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਧੇਰੇ” ਅਤੇ ਇਹ “ਕਿਸੇ ਨਾਵਲ, ਆਦਿ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭਾਗ ਜਾਂ ਖੰਡ, ਜਾਂ ਸੰਖੇਪ” ਹੈ, ਮੁਢਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਤਾ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਮਰੱਥ ਵਰਤਾ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ

ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪਤਨ, ਵਿਪਵਾ ਵਿਆਹ, ਆਚਰਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ, ਬਾਲ ਵਿਆਹ, ਮੱਧਕਾਲੀ ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ - ਧਾਰਮਕ, ਸਮਾਜਕ, ਪਰਿਵਾਰਕ - ਪ੍ਰਤੀ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਅਤੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ-ਅਨੇਕ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਲੌਕਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਸਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਨਾਜਮੁਖੀ ਸਰਬਗਿਆਤਾ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਤਰਧਾਰੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕਾ-ਮੇਲ ਦੀ ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਅਮਲ ਨੂੰ ਵੀ ਭੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਸਰਬ-ਸਰਤੀਮਾਨ ਜੰਚਾਲਕ ਸਕੜੀ ਅਤੇ ਆਲੌਕਿਕ ਦੈਵੀ ਹੋਦਾਂ (ਪਰੀ, ਪੰਜ ਪੀਰ, ਜਿੰਨ ਆਦਿ) ਦੇ ਦਖਲ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੁਰੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਵਿਚ ਪਾਠਕ-ਚੇਤਨਾ ਇਸ ਕਦਰ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੇਕ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਰੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਵੀਕਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸਰੋਤੋਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਕਾਮੂਲਕ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੰਬੁਧਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜੜਤ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮਿਲਮਿਲਾ ਯਥਾਰਥਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਹ ਉਪਰੋਕਤ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪਿੱਛੇ ਪੂਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਅਭਾਵ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਲਪ ਮਾਤਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੱਕਰਦਾਰ ਰੂਪ 'ਚ ਵਾਪਰਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਨਮ ਹਨ ਜੋ ਖੂਹ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾ ਵਾਂਗ ਮੁਝ ਮੁਝ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਆਵਰੋਹ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮਰਨਾ ਸਿਰਫ ਜਾਮਾ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਖਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ। ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਧ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇਜ਼ਦੀ ਸਗੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਨਮ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦੁਖਾਂਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਅਮਲ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਪਰੋਕਤ ਨਵੀਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਹਕੂਮਤ ਤੋਂ ਅਜਾਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਮੰਤੀ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਝੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਭਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਓਟਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਸਾਡੇ ਮੁਢਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਸਮਕਾਲੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਅਮਲ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਨਸਲ-ਭੇਦ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ-ਦਮਨ ਆਦਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ਟੀ

ਨਾਲ ਚਿਤਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸਵੇਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਿਆ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਰਾਂ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਸਦਾਚਾਰਕ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਚਿੰਨਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਛੂਆ-ਛੂਤ, ਸੁਦਾਖੇਰੀ, ਅੰਰਤ-ਦਮਨ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਹੀਦ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸਕਾਰਕ ਪੱਖ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਪੰਛਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ ਤਰਕਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਾਮੰਤੀ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਦਾ ਬਦਲ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ, ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਕਜੁਟਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ, ਵੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਧਰਮ-ਮੁਕਤ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਕਨਸੇਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਵਰ ਤੇ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਸਮੂਹ ਸਿਰਜਕ ਮੱਧਕਾਲੀ ਲੋਕ-ਕਥਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ 'ਸ਼ਾਰਟ ਸਟੋਰੀ' ਦੇ ਸਮਾਨਤਰ ਨਿਰੋਲ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਵੀਨ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਸੁਤਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਕਥਾਨਕ ਰੂੜੀਆਂ, ਆਪਣੀ ਸਮਕਾਲੀ ਯੁਗ-ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ-ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਂਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ।

ਅਜੋਕੀ ਵਿਕਸਤ ਕਲਾ-ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕ ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥਵਾਦ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੇ ਭਾਰੂ ਲੱਛਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਤੋਂ ਹਿਚਕਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਹੈ, ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਕਾਵਿ-ਜਾਸਤਰ ਦੇ ਆਤੰਕ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਬੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਉਤਰ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਚੇਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮੱਲਾਂ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਈ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ, "ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੁਢਲੀ ਵਕਅਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਪਰ ਉਹ ਸਮਾਜਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਮਝ ਲਈ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ

ਸਾਹਿਤਾਲੈਚਨਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤ-ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।<sup>੧੬</sup> ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯਤਨ ਸਵਿਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਲਾਰ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਤਤਾ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਰਨੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕਤਾ ਦੇ ਅੱਸ ਪਛਾਨਣ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਉਪਹਾਲਾ ਸਲਾਹਦੇਹੀ ਹੈ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਗ਼ੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਰੂਪਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰਕੱਢ ਹੋਣ ਦੀ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਪੱਕੀ ਨੀਂਹ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਯਕੀਨੀ ਹੈ।

### ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ-ਰੂਪ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ, ਪੰਨਾ 49.
2. "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ", ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ 373
3. ਉਹੀ ਰਚਨਾ, ਉਹੀ ਪੰਨਾ
4. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੈਦ, ਸੰਪਾ., ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੰਨਾ 76-77.
5. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਨਾ 19.
6. ਮਸਲੇ ਗਲਪ ਦੇ, ਪੰਨਾ 37.
7. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਪੁਨਰ ਮੁਲੰਕਣ, ਪੰਨਾ 23-32.

### ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ : 1936-1965 ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲੌਕਿਕ, ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਸ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਪਰ ਚੌਥੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਸਿੱਧਾ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਅਤੇ ਰੁਮਾਂਚਕਾਰੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਕਨਸੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਸਹੀਦ, ਦਰਦ, ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਅਤੇ ਮੁਸਾਵਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਮਿਲਨੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਸਮਾਚਾਰ), ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਵਾਸਨਾ), ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ (ਭੁੰਗ ਪੋਸ਼) ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ (ਸਵੈਰ ਸਾਰ) ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ (ਦੁਖ ਸੁਖ) ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਤਰਕੀ ਅਧਾਰੀਸਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜੀਆਂ। ਪ੍ਰਭਾਤ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਫੇਰ 1939 ਤੋਂ 1943 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂਮੀ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਚੈਖੋਵ, ਮੁਪਸਾ, ਕੈਕਰੀਨ ਮੈਸਫੀਲਡ ਆਦਿ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਤ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।

ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਤ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ, ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੀ ਆਹਟ ਨਾਲ ਕੁਝਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ, ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਵਲੋਸਾਏ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਬਰਾਬਰੀਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਨੇ ਨੌਸ ਧਰਾਤਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਨਿਉਟਨ ਦੇ ਗਤੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਡਾਰਟਿਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਦਵੈਦਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਅਤੇ ਫਰਾਇਡ ਦੇ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਸਮਾਜ, ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੋਣ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋਕਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ। 1917 'ਚ ਆਏ ਰੂਸੀ-ਇਨਕਲਾਬ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪੈਰਿਸ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਵਿਸ਼ਵ ਕਾਨਫਰੰਸ, ਲਖਨਊ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲਿਆਂ, ਵਲਵਾੜੀ, ਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ

ਅਜਿਹੀ ਸਮੀਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਨ ਲਈ ਅਤੀ ਸਹਾਇਕ ਸੀ। ਉਦਾਹਰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਫਰਾਇਡਵਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਿਜ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰਾ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੀ ਵਹਿ ਤੁਰੇ। ਮੁਵਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਮ-ਖੋਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਪਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਸਾਮੰਤਵਾਦ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਿਆ। ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਬੜੇ ਸਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਪੂਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

**ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (7.3.1899-25.5.1984)** ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਸਿਰਤੀ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸਿੱਖ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਮੁਨਸ਼ੀ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦੇਵੀ, ਚਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚੇਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀ. 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਧਾਂਕ ਜਮਾਈ ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਦੇਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਉਤਮ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1938, **ਦੇਵਿੰਦਰ ਬਤੀਸੀ**-1950, **ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ**-1951, **ਪਰਾਂਦੀ**-1955, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਕੱਸੇਵੇਂ ਕਥਾਨਕ ਵਾਲੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਉਸਦੀ ਹਮਜ਼ਾਂ ਭਰੀ ਸੈਲੀ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਚੋਭ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

**ਰੂਪ ਵੰਡਾ ਕਿ ਰੱਬ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।**

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਸਮੱਗਰੀ**

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2013

**ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (20.10.1905-3.5.1978)** ਦਾ ਜਨਮ ਧਮਿਆਲ, ਚਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਆੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਪਹਿਲਾਂ **ਲਿਖਾਰੀ** ਅਤੇ ਫੇਰ **ਪੰਜ ਦਰਿਆ** ਰਸਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਵਾਸਨਾ**-1942 ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਵਿਚ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰਿਆ। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਨ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਕ ਮਾਨਸਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਸਵੈਜੀਵਨੀਆਤਮਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ, ਪੇਂਟਹਾਹੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਰੋਦੀਪਣ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ (1905-1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ 24, ਤਹਿਸੀਲ ਜੜ੍ਹਾ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ, ਆੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ ਮਲਾਇਆ ਵੀ ਗਿਆ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। 1952 ਵਿਚ ਅੰਬਾਲੇ ਤੇ ਨਿਕਲਦੀ ਚੌਧਰੀ ਛੱਟੂ ਰਾਮ ਦੀ ਇਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲੀ। ਐਮ.ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ **ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ** ਨਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮਣਾ ਬੰਟਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਬੋਝਲ ਪੰਡ**-1940, **ਭੁੱਖੀਆਂ ਰੂਹਾਂ**-1942, **ਮਿਰਚੇ ਦੀ ਜੂਹ**-1955, **ਅੰਨ੍ਹਾ ਬੂਹ**-1956, **ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ**-1958, ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਨਿਰੋਲ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਵਿਚ ਛੁਪੀ ਅਸਾਧਾਰਨਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੁਚੀ ਹਈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹਲਕਾ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੁਰਬੀਆਂ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈਆਂ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ**

ਨਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1977.

ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਾਲ, ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1991.

**ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਾ (30.12.1906 - 10.12.1982)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁੱਜਰਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਜਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਖੋਜ ਸਹਾਇਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜੀਵਣ 'ਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੌਸ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਾ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ.,



ਪਟਿਆਲਾ, 1989.

**ਸ.ਸ. ਅਮੋਲ (6.1.1908-7.9.1992)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਮੱਧਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅਮੋਲ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1938, **ਰੌਦੀ ਦੁਨੀਆਂ**-1942, **ਵੇਲੇ ਭਵੇਲੇ**-1955। ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਭਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (31.5.1908-7.10.1997)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ ਨੰ. 70, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਚੱਕ 42 ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲੋਂ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਐਫ.ਸੀ. ਕਾਲਜੋਂ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਉਪਰੰਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। 1939 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰੋਂ **ਨਾਰਦਰਨ ਰੀਵਿਊ** ਨਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਬਹੁਪੱਖੀ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਵਿਤਾ, ਨਾਟਕ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਧਾਂਕ ਜਮਾਈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪਿਰਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਸਮਾਚਾਰ**-1943, **ਕਮੇ ਤੇ ਯੋਧੇ**-1948, **ਅੱਧੀ ਵਾਟ**-1951, **ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ**-1956, **ਪੁੰਨਿਆਂ**-1960 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਸਿਆਣਪਾਂ**-1981। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਭੱਤਾ, ਗੀਤਾਂ ਅੰਦਰ ਕੀਟ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਿਧਵਾ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਆਭਾਸ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਸਹੀਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਸੱਕਤ ਜਾਂ ਰਮਜ਼' ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪੂਰਬਲੀ ਮਨੋਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖਣਯੋਗ ਵਿੱਥ ਥਾਪਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਮਨੋਰਥਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅਭਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਤਮਕ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੌਧਿਕ ਵਿਅੰਗ, ਲਿੰਬਿਕਤਮਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ, ਮਲਵਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕੋਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਟਕੀ ਜੜਤ ਆਦਿ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993.

ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993.

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ

ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.  
ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਣਨਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ' ਦਾ ਪਾਠਮੂਲਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਵਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਕਿਰਨ ਬਾਲਾ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1995.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੋਣਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਮਿਤੀਹੀਨ)

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰ., ਸੰਪਾ., **ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ**, ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1991.  
ਹਿਤਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, **ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚੋਣਨਾ**, ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

**ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ (28.5.1908-12.2.2003)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਭਦੌੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਰਟਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾ ਲਈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਲੰਕ-ਗੀਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਿੱਧ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਉਮਰ ਭਰ ਸਾਧਿਗਰੀ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕੀਤੀ। ਦਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਨੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ, ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਫੁੰਗ ਪੋਸ**-1941, **ਸੋਨਾ ਗਾਥੀ**-1951, **ਦੇਵਤਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ**-1955, **ਤਿੰਨ ਬੂਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਘਰ**-1961, **ਪੀਰਿਸ ਦਾ ਆਦਮੀ**-1970, **ਨੀਲੀ ਫਤਹੀ ਵਾਲਾ**-1987, **ਲੰਕਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਕੋਲੰਬੂ**-1991 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਸੰਦਲੀ ਗਲੀ**-1999 (ਚੋਣਵੀਆਂ)। ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਦੇ ਚੋਣਨ-ਅਭਿਚੇਤਨ ਉਪਰ ਲੋਕ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਪਕੜ ਪੀਛੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਚੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਵਿਚਿਤਰਤਾ ਦਾ ਕਹੱਸ-ਉਦਾਹਟਨ, ਸੰਕੇਤਾਤਮਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਭਾਵਿਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (11.9.1908)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ



ਮਗਾਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾਦਕ ਅਤੇ ਵਿਰਾਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਗਲਪ, ਵਾਰਤਕ, ਆਲੋਚਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ** 1946 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਭਾਪਟਿਡ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਾਜ-ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਾਹੀਂ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ (29.7.1909-22.4.1993)** ਦਾ ਜਨਮ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਸ.ਏ.ਵੀ., ਗਿਆਨੀ, ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। 1920 ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗੀ-ਤੁਰਸ਼ੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ 'ਚ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ: **ਦੂਖ ਸੁਖ** 1939, **ਦੂਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ** 1943, **ਸਭ ਰੰਗ** 1949, **ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ** 1951, **ਨਵਾਂ ਰੰਗ/ਭੇਡ ਆਦਮੀ** 1952, **ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪਸ਼ੂ** 1954, **ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ** 1962, **ਕਲਗੀ ਦੀਆਂ ਅਣੀਆਂ** 1966, **ਪੌਤਨ ਤੇ ਸਰਾਂ** 1967, **ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ** 1976 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਅਮਰ ਗੁਰ ਰਿਸ਼ਮਾਂ** 1982, **ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਗ੍ਰਾਂ** 1985 (ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ), **ਵੱਡੇ ਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ** 1991, **ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ** 1992 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ), **ਲਾਲੀ ਹਰਿਆਲੀ** 1963 (ਸੰਪਾ.), **ਨਿਖਰੇ ਤਾਰੇ** 1974 (ਸੰਪਾ.), **ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ** 1975 (ਸੰਪਾ.)। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਉਪਭਾਵਕ ਹੋ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਯਾਰਬਰਕ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਖੁੱਭ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚੀ ਸੋਚੀ ਹਮਦਰਦੀ ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਰਹਦੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਕਰਾਨਕ-ਸਿਰਜਣਾ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉੱਭਰਵੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਾਰਬਰਕਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ, ਕੁਲਵੀ, ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਲਾਸਿਕ ਦਾ ਦਰਜਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈਆਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993.

ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਾ-ਲੋਕ (ਸ਼ਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1994.

ਗੁਰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਾ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995.

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੇਧੋਂ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

---

ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 1982.

ਸਵਰਨਜੀਤ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਵਰਗ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ (ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994.

ਸ਼ੀਮਾ ਪਰੂਈ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਧੀਮਕ ਪਾਸਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

---

ਟੀ.ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, **ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ**, ਲਾਹੌਰ ਖੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1962. ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਗਲ, **ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ**, ਇਕ ਅਧਿਐਨ, ਲਾਹੌਰ ਖੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1962.

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ, **ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ**, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1964.

ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, **ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਅਧਿਐਨ**, ਪੇਪਸੂ ਖੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1964.

ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, ਨਿਊ ਖੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1973.

ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, **ਨਵਾਂ ਰੰਗ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ**, ਪੇਪਸੂ ਖੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1975.

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ, **ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ**, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1975.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981.

ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ, ਕਥਾਕਾਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਾਰਸਸਾਹ ਵਾਉਂਡੇਜਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981.

ਭੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ, ਪ੍ਰਿ. ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981.

ਰਣਪੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਜੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਜਲੰਧਰ, 1982. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1987.

ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ (ਸੰਪਾ.), ਨਜ਼ਰੀਆ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ (ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਕਹਾਣੀ-ਚਿੰਤਨ), ਜੁਲਾਈ-ਦਸੰਬਰ 2009.

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ (1.3.1911-20.10.1989) ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਸਾਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਆਦਾਤਰ ਉਮਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਲਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਵਿਤਾ, ਨਾਵਲ, ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਦੇਣ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: ਹੂਣ ਦੌਸੇ-1955, ਇਹ ਕੀ?-1956, ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਹੱਟੀ-1957, ਲੀਰਾਂ-1959, ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਵਾਰ-1960, ਮੇਲੇ ਆਈਆਂ ਤਿੰਨ ਜਣੀਆਂ-1962, ਆਉਟ-ਪੁੱਟ-1963, ਜਿਉਂਦਾ ਗੀਤ-1963, ਦੱਛਣਾਂ-1965, ਚੰਨਣ ਦੀ ਮਹਿਕ-1972, ਦੋ ਲਾਟਾਂ-1977. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੇਂਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਉੱਥੇ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਪੇਂਡੇ ਦੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਟੁੱਬਣਸ਼ੀਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਸੁਰ, ਨਾਟਕੀ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ (12.7.1912-ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦਾ ਜਨਮ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੀਜਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹਿਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਮਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਰਚੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਿਖਣਾ ਰਹੇ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ: ਪਰਦੇਸੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1942, ਗੱਭਰੂਆਂ ਲਈ ਸਰਲ ਕਹਾਣੀਆਂ-1952, ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-1970, ਮਨੋਹਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1970, ਰਸੀਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1970. ਪਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਸਮਾਜਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੰਤਵ ਵਾਲਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ

ਮੰਤਵ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸੁਰ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਰੱਚਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸੀਤਲ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਣਗੌਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ (1.9.1911 - 8.4.1987) ਦਾ ਜਨਮ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਂਕ ਰਾਜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੱਤ ਸਦੀ ਲੀਆਂ-1943 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (1.10.1912-ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦਾ ਜਨਮ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੌਂਕ ਨੰਬਰ 208, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-1966 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (21.4.1913-ਮ੍ਰਿਤਕ) ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕਮਾਲੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹਿਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: ਦਸ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਬਿਖਰੇ ਮੋਤੀ।

ਸੰਪਰਕ : 229- ਐਲ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਯਮੁਨਾ ਨਗਰ, ਹਰਿਆਣਾ।

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ (ਅਕਤੂਬਰ 1914-1.3.1991) ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਹੁਣ ਫਰੀਦਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾਇਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ (ਸਪਤਾਹਿਕ) ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਵਿੱਤਰ ਸਧਰਾਂ-1942 ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ-1952 ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ। ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਿੰਦਰ ਵਰਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ ਦੇ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇ-ਚੋਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਵੀ ਨਿੱਤਾਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਉਹ ਆਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਨਜ਼ਰ ਉਘੜ ਸਕਣ। ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੂਲ ਸੁਰ ਅਨੁਸਾਰ ਯਾਚਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਗਤ ਵੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ (1.6.1914-10.11.1998) ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਲਤੋਂ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੇਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਐਫ.ਐਸ.ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਦਗੀ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਰਪੂਰ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਹਨ : ਝੰਖੜ-1949, ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਦੀਵੇ-1950, ਹਿਲੂਟੋ-1956, ਕੱਸੀ ਦਾ ਪਾਣੀ-1956, ਯਾਦਾਂ ਲਾਡਲੀਆਂ-1958, ਫੁੱਲਾਂ ਉੱਡ ਚੱਲੀਆਂ-1959, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭਾਰ-1960, ਝਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਤਣ-1962, ਧਰਤੀ ਤਰਸਦੀ ਹੈ-1962, ਤਿਤਲੀਆਂ-1972, ਛਤਰ ਛਾਵੇਂ-1989, ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ-1990, ਉਚਾਣਾਂ ਟਪਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ-1996, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਇਲਥਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਾਲਵਾ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕੀ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨ-ਮਾਨਸਕਤਾ ਦੇ ਬੜੇ ਅਛੋਪਲੇ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੋਤੀ ਕਲਾਸਿਕ ਦਾ ਦਰਜਾ ਗ੍ਰਹਿਤ ਕਰ ਗਈ ਹੈ।

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਇਲਥਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਿਵ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

**ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (10.12.1914 - 12.4.2006)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਚੱਕ ਨੰ. 576, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਯੁਕਤਾ ਵਿਖੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀ. ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਨਾਟਕ ਰਚਨਾ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਥਾਪਤ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਸਿੱਪੀਆਂ-1945, ਨਵੀਂ ਸਵੇਰ-1956, ਮੇਰੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਹਾਣੀ-1978**, ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨਾਲ ਮਾਹਿਅਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨਾਇਕਤਵ ਅਤੇ ਖਲਨਾਇਕਤਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨੇੜੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚੇਚਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਥਾ-ਰਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰੀ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸੁਲਭਾਵ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1048, ਸੈਕਟਰ 15-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਹੋਰ-ਸਮੱਗਰੀ

ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.  
**ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ (15.5.1915-6.12.1981)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਥੇ

ਨੰਗਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀ. ਟੈਕਸਟ ਬੁੱਕ ਬੋਰਡ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਮੌਖ ਪਛਾਣ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਵੀ ਕੋਮਿਸ਼ਨਲ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਔਗ ਤੇ ਪਾਣੀ-1960** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਨਜ਼ੀਅ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਾੜ ਯੋਗੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਚੈੱਕ ਮਹਿਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ (10.10.1915-8.1.1991)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਨ ਮੰਦਰ ਤਨ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰ** ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ (4.12.1916-21.4.2003)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਹਿਣਾ, (ਉਸ ਵਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਹੁਣ ਸੰਗਰੂਰ) ਵਿਖੇ ਸਿਬ ਚੰਦਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਐਫ.ਸੀ. ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇੰਡੀਅਨ ਥੀਏਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ-ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਕ **ਰੰਗਮੰਚ** ਲਈ 1962 ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸੇ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕਾਲਾ ਅੰਬ-1945, ਡੁੱਲੇ ਬੇਰ-1954, ਮਿਰਚਾਂ ਵਾਲਾ ਸਾਧ-1983, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1999** (ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਯਥਾਰਥ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ - ਸਾਧ, ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਆਸ਼ਕ ਆਦਿ - ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਮ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਅਸਾਧਾਰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮੁਕ ਮਨੋਵਿਗ 'ਚ ਭਾਈ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਮਾਨਸਕਤਾ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਗਾਰਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਬੋਲੀ, ਚੁਸਤ ਵਾਕ-ਚਰਨਾ, ਤੰਜ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਗਤੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਨਿਭਾਅ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ (1.3.1917-26.1.2012)** ਦਾ ਜਨਮ ਧਮਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ (ਆਨਰਜ਼) ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ (1942-66), ਸਕੱਤਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ (1966-73), ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ (1973-76) ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਆਦਿ ਕੁਝ ਗਿਣਨਯੋਗ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹਨ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ, ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ ਉਤੇ 1965 'ਚ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਸਵੇਰ ਸਾਰ-1941, ਪਿੱਪਲ ਪੱਤੀਆਂ-1942, ਕੁੜੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰਦੀ ਰਾਈ-1943, ਡੰਗਰ-1944, ਕੱਚਾ ਦੁੱਧ-1945, ਔਗ ਖਾਣ ਵਾਲੇ-1948, ਨਵਾਂ ਘਰ-1950, ਨਵਾਂ ਆਦਮੀ-1951, ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ-1952, ਵੱਲ ਤੋੜਨਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ-1953, ਕਰਾਮਾਤ-1957, ਗੌਰਜ-1958, ਪਾਰੇ ਮੈਰੇ-1960, ਇੱਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ-1963, ਸਭੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਣ-1966, ਮਾਯੂ ਨਹੀਂ ਮੋਇਆ-1971, ਸੈਨਾਰ ਬੰਗਲਾ-1976, ਢੋਇਆ ਹੋਇਆ ਬੂਹਾ-1978, ਇਕਰਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਤ-1979, ਬ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ-1983, ਹੰਸਾ ਆਦਮੀ-1986, ਪੈਣਗੇ ਵੈਣ ਫੂਘੇ-1993, ਭਾਬੀ ਦਾਨ-1995, ਮੌਤ ਇਕ ਗੁੰਝੇ ਦੀ-1995, ਮਿੱਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ-1999, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ : ਟੋਏ ਇੱਥੇ-1949, ਸਿਲਵੈਟੇ-1949, ਮੀਲ ਪੱਥਰ-1950, ਤਿੱਲ ਛੱਟ-1950, ਮੇਰੀਆਂ ਸੈਸਟ ਕਹਾਣੀਆਂ-1988, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪੱਖ ਵੀ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਪੇਂਡੂਮੀ ਭਾਂਤ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਧਿਤ ਕੀਤਾ। ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਾਮੁਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਨੂੰ ਬੜੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਮਨੋ-ਚਰਚਾਵਾਦ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ 'ਚ ਢਾਲਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਰੂਪਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਉਤੇ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਵਿਤੀ ਨੂੰ ਪਲਟਾ ਮਾਰਨਾ, ਚਰਿਤਰ ਨੂੰ ਅਸਾਧਾਰਣਤਾ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦੇ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਸਰੋਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਪੇਂਡੋਹਾਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਅਣਛੋਟੇ ਕੋਨਿਆਂ ਦੀ ਝਾਤ ਪੁਆਉਣਾ ਦੁੱਗਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਕਥਾ-ਰਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪੀ-7, ਹੰਸ ਖਾਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-11006.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਸਰੂਪ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2001.

ਕੁਲਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ

ਅਧਿਐਨ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਭਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਭਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2008.  
ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ: ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011.

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੰਦਾ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚਿਤਰਣ (ਅੰਮ ਦੇ ਦਾ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1973.  
ਸਤਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਾਸਾਰ (ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ) (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., 1994.

ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1960.

ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਮਦਾਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 1969.

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1973.

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਦੁੱਗਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਇੱਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ, ਪਾਰੇ ਮੈਰੇ ਤੇ ਕਰਮਾਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ), ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1974.  
ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ, ਨਿਉ ਬੁੱਕ ਗੈਲਰੀ, ਜਲੰਧਰ, 1975.

ਐਸ. ਜੋਸ਼., ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੁੱਗਲ, ਨੀਲਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1976.  
ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ (ਸੰਪਾ.), ਕਥਾਕਾਰ ਦੁੱਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1986.  
ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਢੋਇਆ ਹੋਇਆ ਬੂਹਾ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੁੱਗਲ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੇਪਸੂ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1986.  
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ, ਭਾਗਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

- ਉਹੀ -, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

- ਉਹੀ -, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੁੱਗਲ ਬਕੱਲਮਝੁੰਦ, (ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ-1999, ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਐਡੀਸ਼ਨ), ਆਰਜੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਇਕ ਵਿਵੇਚਨ, ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (8.2.1917-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੂਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੰਮਾ ਪਿੰਡ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਫਰ ਸਹਾਇਕ ਬਿਲ੍ਹਾ ਮੁੜ ਵਸਾਉ ਅਵਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ



ਬਾਅਦ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਵਣ ਤੇ ਕਰੀਰ**-1949, **ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਗੱਲ**-1955, **ਕੱਚੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ**-1961, **ਬਹਾਰ ਦੇ ਸੁਪਨੇ**-1990। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਾਂਗ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਦੀ ਭਬੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ੰਗਤਾ ਨਾਲ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 431, ਸੈਕਟਰ 9-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਐਚ. ਐਸ. ਗਿੱਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਮ ਕਲਾ ਸੰਗਮ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਗੋਨਿਆਣਾ ਮੰਡੀ, ਮਿਤੀਦੀਨ

**ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਲੇਰੀਆ (1.4.1917 - 14.5.1992)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਾਂਝੀਵਾਲ**-1970 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ (8.11.1917-16.6.2007)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਕੀਮ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਡੀ-ਲਿਟ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਵਿਕਿੰਨ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬਣੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਆਲੋਚਨਾ, ਇਤਿਹਾਸ-ਲੇਖਣ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਨਰੂਲਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ**-1952, **ਰੂਪ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ**-1953, **ਜੰਜਾਲ**-1962, **ਗਲੀ ਗੁਆਂਢ**-1977, **ਨਟਰਾਜ ਦੀ ਵਾਪਸੀ**-1988, **ਪੰਛੀ ਦੀ ਉਡਾਣ**-1999। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਰੂਲਾ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਗਲਪਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਚਿਤਰਨ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਮੈਲੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬਿਝਲ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਰੂਲੇ

ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਰਨਕ ਬਹੁਤੇ ਕੌਸੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਨਰੂਲੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸਹਿਰੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕੇਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਰੂਲੇ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਮਹੀਨ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਵਲਨਣ ਰਾਹੀਂ ਉਘੜਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2785, ਗੁਰਦੇਵ ਨਗਰ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਵ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, **ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆ**, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਮਈ-ਜੁਲਾਈ, 2012.

**ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ (29.11.1917 - 8.8.1990)** ਦਾ ਜਨਮ ਆੜਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰਾਏ ਨਿਆਮਤ ਖਾਂ, ਬਿਲੂ ਹਜ਼ਾਰਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਾਇਆ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ**-1969 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਦਇਆਬੀਰ ਸਿੰਘ (10.1.1918-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁੰਜਿਆਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੋਧਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀ. ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਰਖੀ**-1978 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਸਮੇਰ ਸਿੰਘ (18.3.1918-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੁਗਵਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਿੰਘੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1968 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਤੌਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਮਾਂਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 900-3, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਗਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (20.10.1918-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਢਿਲਵਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਖ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਸ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1955 ਅਤੇ **ਮੁਸਾਫਰ ਜਾਗ** ਜਰਾ-1995 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 652-4, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਜਲੰਧਰ-144003.

**ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇਸਤ (19.3.1919-25.4.1978)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਈਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੈਸ ਅਤੇ ਛਾਪਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਗਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਔਜ ਦੀ ਕਹਾਣੀ**-1944 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਉਗਲ ਧਰਨ ਦੇ ਮਨਜ਼ੋ ਨਾਲ

ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ।

**ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ (9.5.1919-1983)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ, ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਟ੍ਰੇਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਲੌਅ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ-1961, ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਵੇਲ-1970, ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ-(ਮਿਤੀਹੀਨ), ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮ-1970, ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ-1980, ਫੈਟ ਜਨਮ ਅਪਰਾਧੀ।** ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਸਬੰਧੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਵਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - ਰਾਵੀਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ, ਨਵਾਬਾਂ ਬਾਰੇ, ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਬਾਰੇ, ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਬਾਬੂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ, ਲੁਹਾਰਾਂ, ਸਾਜੀਆਂ, ਜਮਾਦਾਰਾਂ ਬਾਰੇ, ਕੋਠਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਨੌਚਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਸਰੀਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਰੇ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ- ਕਿਹੜਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ?” ਪਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰੇਰਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਰਜਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਸੀ। ਠੇਠ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨੁਕਦਾਨ ਵਰਤੀ, ਡੂੰਘਾ ਬੌਧਿਕ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤ੍ਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1979.

ਮਨਜੀਤ, ਸੰਪਾ., ਗਲਪਕਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1986.

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਧੀਮਨ, **ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009

**ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੰਵਲ (27.6.1919)** ਦਾ ਜਨਮ ਢੁੱਡੀਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਮਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਦਾਸਵੀ ਤੱਕ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਲਾਇਆ ਵਿਖੇ ਵੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਰਮੋਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਲਰਕੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਇਸੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ, ਕਾਵਿ-ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਕਹਾਣੀ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ **ਸੰਸਾਰ-1955, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ-1956, ਰੂਪ ਦੇ ਰਾਖੇ-1958, ਰੰਝੇ-1958, ਰੂਹ ਦਾ ਹਾਣ-1962, ਹਾਉਗਾ ਤੇ ਮੁਸਕਾਣ (1974), ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ (1974), ਗਵਾਚੀ ਪੱਗ (1989), ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਪੀੜ-1989, ਵੱਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀ (1990), ਜੰਡ ਪੰਜਾਬ ਦਾ-1995, ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਕਮਲ-2010**, ਜਸਵੰਤ

**ਸਿੰਘ ਰੰਵਲ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ-2010** ਗੌਰਾ ਮੁੱਖ ਸੱਜਣਾ ਦਾ (ਮਿਤੀਹੀਨ)। ਜਸਵੰਤ ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮਾਲਵਾ ਬਿੱਤੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਵੇਦਾਂਤਕ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਅਤੇ ਸਿਖਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਨਿਰੰਤਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਵਚੇਤਨ ਰਾਹੀਂ ਨਵੀਆਂ ਬੁਨੈਤੀਆਂ ਦਾ ਹੰਗਾਮਾ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤ੍ਰਨ, ਰੋਮਾਂਸਵਾਦੀ ਵੇਰਵੇ, ਕਾਵਿਕ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਮਲਵਾਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਢੁੱਡੀਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ**

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਿਸਾਨੀ ਬਿੰਬ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ, (ਸ਼ੇਖ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

**ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (31.8.1919-31.10.2005)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤਕਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਾਸਵੀ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਉਤੇ ਅਨਾਊਂਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਡੀ-ਲਿੱਟ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਪੀਠ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸਨਮਾਨਾਂ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ - ਗਲਪ, ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਕਵਿਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹਰਨਾਵਾਂ ਹਨ : **26 ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ-1943, ਫੁੱਜੀਆਂ-1944, ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ-1946, ਆਖਰੀ ਖਤ-1956, ਗੋਜਰ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ-1960, ਚਾਨਣ ਦਾ ਹਾਉਗਾ-1962, ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ-1968, ਅਜਨਬੀ-1970**. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਲੰਮੀ ਸੜਕ-1969, ਹੀਰੇ ਦੀ ਕਣੀ-1977, ਲਟੀਆਂ ਦੀ ਛੱਕਰੀ-1977, ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੋਤ-1978, ਤੀਸਰੀ ਔਰਤ-1978, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਜਾਤ-1990, ਉਹ ਆਦਮੀ, 1992, ਉਹ ਔਰਤ-1992 ਆਦਿ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੁਮਾਣਕ ਪਾਹ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤ੍ਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰੋਦੀ

ਜੈਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਉਤਰਵੀ ਪਛਾਣ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1979.

ਖੋਜਾਇਣਾ ਤਮਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੋਣਨਾ (ਅਨੁ.), ਮੁਅੱਗਨਾ ਆਨੰਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1990.

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2015.

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ (10.10.1919-ਅਗਸਤ 2009)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਈ ਕੀ ਸਿੱਕਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕੁੰਗੀ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਮੁਹੱਰਰ ਤੌਰ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਜੱਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਤਮ-ਕਥਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੁਟਕਲ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ-1958, ਤੋਟਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀਆਂ-1960, ਦਿਲ ਤੋਂ ਦੂਰ-1962, ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖ-1964, ਸੌਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ (1966), ਬਰਫ਼ ਦੇ ਦਾਗ-1970, ਦਰੋਪਦੀ ਦਾ ਦੇਸ-1978 ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਬੀਤਦੀ ਗਈ-1978, ਫੂਸ ਦੀ ਔਗ-1980, ਮੋਰੀਆਂ ਸ਼ੈਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ-1980, ਹੱਡੀ ਦਾ ਦਰਦ (1983)। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਕਾਰਬਵਾਦ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਬਿੰਦੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਗੁਣ-ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਆਦਰਸ਼ਿਆ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ੀ ਮਨੋ-ਯਕਾਰਬਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਰੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮੇਟ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼-ਖੇਤਰ ਵਸੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਮੁਹਾਬਰੇ ਵਾਲੀ ਠੁੱਕਦਾਰ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਯਕਾਰਬ ਦੇ ਸਜੀਵ ਚਿਤਰ ਉਲੀਕਣੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਲਵਈ ਸਭਿਆਚਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂਕੋਸ਼ੋਰ

ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕੋਸ਼ੋਰ, 2001.

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983.

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1995.

**ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ (14.3.1920-13.1.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਰਾਜਸਾਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗਲਪ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਕਲਾਸ-1946, ਕਲਪਨਾ-1950, ਸੰਗਮ-1951, ਨਵੇਂ ਹਾਕਮ ਨਵੇਂ ਲੋਕ-1959, ਬਹੁ ਬਚਾ-1962, ਸੂਰਾ ਗੁਲਾਬ ਤੇ ਕਾਲੇ ਫੁੱਲ-1977. ਸਹਿਰਾਈ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਮੂਲ ਰੁਚੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਮੰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤਕਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਸੌ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਕੁਝ ਘਾਟ ਰਸ਼ਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਜੀਵੰਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਤ, ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ, 1976.

**ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਾਉਰਾ (21.3.1920-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਬਿੰਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਰ ਤੇ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸਦਾ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕੁਝ ਰੁਝ ਸਮੀਖਿਆ ਵੱਲ ਵੀ ਕੁਝਾਣ ਹਿਰਾ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਣ ਵੱਲ ਰਹੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਦਾਦੀ-1964, ਕੱਚਾ ਦੁੱਧ-1982, ਵਿਦਰੋਹ-1983, ਜਿਸ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉਂ ਨੇਹੁ-1986. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਾਉਰਾ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਧਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਗੌਰਵ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਅਤੇ ਲੱਛਣ ਹਿਰਾ।

**ਕੌਰ ਚੰਦ ਰਾਈ (4.8.1920-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਧੌਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਰਵੀ ਦੱਤ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਬੜ੍ਹੀ ਕਾਨਨ ਉਸ ਨੇ ਮਕੈਨਿਕੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਤ ਇਕਵੀਜ਼**-1984 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਕੌਰ ਚੰਦ ਰਾਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ। ਯਕਾਰਬਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ

ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਲੇਖਣੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਕਲਾ-ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਪੁਰਕੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ (2.12.1920 - 8.2.2010)** ਦਾ ਜਨਮ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਦੇ ਘਰ ਖੋਸੀ ਪਠਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਹਿਅਨੀ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਨਵਲ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਸੰਪਾਦਨ (ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ) ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਬਹੁਮੁਖੀ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਇੰਨੀ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ 1996 ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕ ਪੱਖੀ ਲਈ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ-1950, ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੱਕ-1955, ਸਾਂਝੀ ਕੰਧ-1958, ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਗਿਲਾਸ-1970, ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ-1980, ਊਸ਼ਾ ਭੈਣ ਜੀ ਚੁੱਪ ਸਨ-1991, ਪੱਖੀ-1991, 51 ਕਹਾਣੀਆਂ-2002, ਬੱਚੇ ਪੱਖੀ-2007** ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਲਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮੁਵਲੀਆਂ ਉਹ ਹੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹਿਜ-ਭਾਅ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਤਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਇਕ ਸਵਾਰ, ਸਾਂਝੀ ਕੰਧ, ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੱਕ, ਮੇਰਿਆਂ ਉਜੜਿਆ ਗਵਾੜੀ, ਮੰਗੀ ਆਦਿ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਨਾਅਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 689, ਵੇਜ਼-10, ਮੁਹਾਲੀ-160061.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਤਨਾ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993.

ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1999.

ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਅਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

---

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1977.

ਆਰਥਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982.

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਯਥਾਰਥ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1982.

ਬਲਸੰਤ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਕੋਈ ਇਕ ਸਵਾਰ' ਦਾ ਵਿਆਕਰਣਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987.

ਦਵਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦਾ ਸਰੂਪ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1991.

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੱਖੀ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

---

ਸੁਰਿੰਦਰ ਭੁਮਾਰ ਦਫ਼ਤਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦਾ 70ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸਮਾਰੋਹ ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹਿੰਦ, ਮਿਤੀਹੀਨ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1979.

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੰਜਰਾਅ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ, ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਸਵ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਔਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆ, ਨਵੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ-2011, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, 2011.

**ਧਰਮ ਕੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (1.1.1921-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੁੱਖੀਆਂ ਰੂਹਾਂ-1948** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀਆ (12.2.1921-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਨੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਠਾਣ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਵਲਸਫ਼ਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੁਢਾਹਿਦਾਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰ-1969, ਠਾਸਾਂ ਦੇ ਢੇਰ-1972, ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ-1983**. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਉਦਾਤ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਪੂਰਬਕ ਚਿਤਰਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 25-ਏ, ਗਾਧੀ ਨਗਰ, ਜੰਮੂ-180004.

**ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (7.3.1921-24.12.1987)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਫੁਲਵਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਐਫ. ਸੀ.



ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬੀ.ਏ. ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਫੰਜ ਵਿਚ ਅਫਸਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੈਸ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਜ਼ਾਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੀ.ਏ. ਵੀ ਰਿਹਾ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਵੇਂ ਲੋਕ** ਲਈ 1968 ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨੇ ਜਿਰਫ ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜੋਹ ਵਿਖਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ : **ਛਾਹ ਵੇਲਾ-1944, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ-1951, ਤੂਫ਼ ਦੀ ਪੰਡ-1954, ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ-1955, ਦੁੱਧ ਦਾ ਛੱਪੜ-1957, ਗੋਲੂ-1961, ਨਵੇਂ ਲੋਕ-1967, ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ-1984**। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਅਕਾਇਆਵਾਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮਨਭਾਉਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਤਾਂਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਰੋਲ ਯਸ਼ਰਥਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਹੀ ਕੇ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ, ਉੱਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ 'ਸਟਿੱਧਾ ਇਨ ਦਾ ਟੇਲ' ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਣਪਾਲ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਲਾ ਪੱਖ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਰਣਪਾਲ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਲਾ ਪੱਖ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) 1974

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਇੱਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਜਲੰਧਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵਵਾਦ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦਾ ਕਥਾ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਅਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.

ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ, ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਬੋਲ : ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਮਾਡਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2011.

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1977.

ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1978.

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਦਾ ਸੰਕਲਪ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1980.

ਰਵੀ ਪ੍ਰੀਤ ਉੱਪਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983.

ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਸਭਿਆਚਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983.

ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੇ 'ਨਵੇਂ ਲੋਕ' ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਬਣਤਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987.

ਸਰਵਜੀਤ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਿਤਰਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.

ਸਮਾ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ 'ਨਵੇਂ ਲੋਕ' ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1990.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵਿਰਕ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ, (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਬੋਧ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਸਰੀਰਕ (ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

ਮਨਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਦੁੱਧ ਦਾ ਛੱਪੜ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦਾ ਕਥਾ-ਸ਼ਾਸਤਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੀਮਤ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਟੀ ਆਰ. ਵਿਨੰਦ, **ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ**, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1964.

ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, **ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ**, ਨਿਉ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1972.

ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, 'ਕੂੜੀ ਦੀ ਪੰਡ'  
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਪੇਪਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1978.  
ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਸਾਰ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸਾਧ,  
ਲੁਧਿਆਣਾ, 1979.

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਕਹਾਣੀਕਲਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ,  
ਪਟਿਆਲਾ, 1979.

ਔਛਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਦੁਆਦਸੀ : ਇਕ ਅਧਿਆਨ, 1986.

ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਲੜਾ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ  
ਵਿਰਕ, ਪੇਪਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ (ਮਿਤੀਹੀਨ)।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ  
ਅਧਿਆਨ, ਜੈਨਸਨਜ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਸਰਹਿੰਦ, 1991.

ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ.,  
ਪਟਿਆਲਾ, 1993.

ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਮੈਨੋਗ੍ਰਾਫ), ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1996.  
ਰਾਜਿੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਈਵਨ ਤੁਰਗਨੇਵ, ਵੈਲਵਿਜ਼  
ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 2004.

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆ, ਮਾਰਚ-ਅਕਤੂਬਰ-2008,  
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, 2008.

**ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ (18.3.1921-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁਲਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ  
ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਗਲਪ  
ਦੇਵਾ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਗੁੱਡ ਬਾਈ**  
**ਕੁੱਕੂ**-1984, **ਅਯੋਗ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ**-1984। ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਨਿੱਤਰੂਪੀ ਦੇ ਸਹਿਰੀ ਜੀਵਨ  
ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਲਕੇ-ਫੁਲਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ  
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਸੁਰ ਨਾਲ ਉਭਾਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ  
ਹੈ।

**ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (21.5.1921-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ  
ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਲਿਆਣ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਇਬ-ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ  
ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਵਾਸ**-1993 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ  
ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਸੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ  
ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ (28.5.1921 - 1.5.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਨਾਮ  
ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਘੁੰਗਰਾਣਾ ਪਰਗਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ  
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ  
ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਬਾਦੀ**-1949 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕੌਮੀ ਚੇਤਨਾ

ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ (6.6.1921-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਗਰੇਵਾਲ,  
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ  
ਅਪਣਾਇਆ। ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ  
ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਦੂਰ ਨੇੜਿਉਂ** - 1949, **ਹੱਥ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ**  
- 1958, **ਮਾਸ ਮਿੱਟੀ** - 1963, **ਯੁੱਧ ਤੇ ਚੌਰੂ** - 1967, **ਹਿਥਾਰ-ਉਤਾਰ**-1968। ਉਸ  
ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ।

**ਗੁਲਚਰਨ ਸਿੰਘ (15.6.1922-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ  
ਟਾਂਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਵੱਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ  
ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਕੁ ਵਾਰੰਤਕ  
ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, **ਅਤੇ ਜੀਪ ਚਲਦੀ ਰਾਈ**-1976 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ  
ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (18.7.1922-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਲਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ  
ਸਿੰਘਪੁਰਾ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਾਰਾਮੂਲਾ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ  
ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ, ਸੰਪਾਦਨ  
ਅਤੇ ਵਾਰੰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ  
**ਇਹ ਰਿਸਤੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1974 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ  
ਕਸ਼ਮੀਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਰਦੂ ਅਤੇ  
ਭੋਗਰੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੰਗਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਲੱਖਣ ਨਹਾਰ ਵਾਲੀ  
ਹੈ। ਰਚਕਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਗੋਰੀਪੁਰਾ, ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੁਨਿਗਰ-190005.

**ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ (31.7.1922-10.12.2007)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬੇਲੇਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ  
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦੌਲਤ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਸੈਣੀ ਨੇ ਪੇਂਡਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ  
ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। 1945-46 ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਮੀ  
ਵਿਚ ਰਮਿਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਭਾਤ ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਜਿਹੇ ਉਰਦੂ ਪੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ  
ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਅਜੀਤ' ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ  
ਨਿਭਾਈ। ਵਾਰੰਤਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਲੇਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ  
ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ  
ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਨਵਾਂ ਪੋਚ**-1959, **ਬੇਰੀ**-1962, **ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ**-1964, **ਰਾਖੇ**  
-1968, **ਗਲਤ ਨੰਬਰ-ਸਹੀ ਨੰਬਰ**-1972, **ਹੱਥੀ ਤੇ ਕੁੱਤੇ**-1973, **ਲਹੂ ਬੋਲ ਪਿਆ**-  
1980, **ਅਸੂਰਾ ਸਾਹਕਾਰ**-1982, **ਵਧੀਆ ਟੀ-ਸੈੱਟ**-1985, **ਟੁਟਦੇ ਰਿਸਤੇ**-1992,  
**ਸੁੰਦਰਵਾਣੀ**-1995, **ਬਰਕਤ ਵਿਚ ਬਰਕਤ**-1998, **ਸੁਹਾਗ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ**-2000.  
ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯੁਗਰਥਵਾਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ  
ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-

ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਚਰਿਤਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬੇਨੇਮੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ ਦੀ ਉਭਰਵੀਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 7-ਏ, ਜਵਾਹਰ ਨਗਰ, ਲਾਭਵਾਲੀ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਂਗ, ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ, ਕਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਹਲ, **ਅਪੁਰਾ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਿਤ ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ ਇਕ ਅਧਿਐਨ।**

**ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ (2.11.1922-2.11.1993)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਣਾ ਮੱਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਝਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੋਧਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਰਮੀ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਕਨੈਰੀਕਲ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਕਾਲੇ ਆਦਮੀ-1956, ਧਰਤੀ ਸੈਨ ਸੁਨਹਿਰੀ-1958, ਦਸਵਾਂ ਗ੍ਰਹਿ-1964, ਵੱਲਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ-1970, ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ-1977, ਨੀਲ ਕੰਠ-1981, ਵੇਖੋ ਕਣ ਆਇਓ ?-1986, ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵੈਕਸ-1988, ਸੁਰ-ਸਾਗਰ-1988, ਸਰਗਮ ਦੀ ਹੱਤਿਆ-1989, ਸਾਂਝੀਵਾਲ-1990, ਡੂੰਘੀ ਆਮਰ ਬੰਸੂ-1993, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1993, ਤੂੰ ਵੀ ਚਾਲਮਾ-1993, ਇਕ ਭੁੱਖੀ ਸਵੀਨਾ-1993, ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਪਤੀ-1994, ਮੇਰੀਆਂ ਇਕੱਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1994 ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਪੱਛਮੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਛੰਦਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਨਪਸੰਦ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀ (15.1.1923-23.8.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਇਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੁੰਘਰੀਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਵਿਚ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਲ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਬਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ-1949, ਵਰ ਤੇ ਸਰਾਪ-1954, ਭਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ-1956, ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮੌਤ ਦੇ-1970, ਦਸ ਵੱਜ ਕੇ ਦਸ-1978, ਦੇਉਲੀ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ-1981, ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਨਟ-1986, ਹੀਸ ਹੀਸਣੀ ਤੇ ਸਾਧੂ-1990, ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਾ ਬੱਝਦੀ ਲੀਝੇ-2001। ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਪੰਜਵੀਂ ਅਭਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ 1983-84 ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਢਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਯਥਾਰਥਕ ਛੰਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ

ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-83-2, ਈਸਟ ਆਫ਼ ਕੈਲਾਸ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110065.

**ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ (1.3.1923-23.9.2002)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਆਲੀਮਹਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਉਪਰੰਤ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਅਣਗੌਲਿਆ ਹੀ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਗੁਣ ਗੱਲਦਯੋਗ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਅਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ-1950, ਮੌਜਮ ਖਰਾਬ ਹੈ-1956, ਇਮਾਨ ਅਪ੍ਰੋ-ਆਪਣਾ-1970, ਕਲਮ ਤੇ ਬੰਦੂਕ-1988, ਉਣਾ ਆਦਮੀ-1991, ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ (ਚੋਣਵਾਂ)-1994, ਅਲਾਵਿਦਾ-1994, ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਸੰਪਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ-2012) ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਦੇਸ-ਵੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਕਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਹੈ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਾਂਗ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੋਕੋ ਨਿੱਕੇ ਮਾਨਵੀ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਹਲਕਾ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਹਾਰੇ ਹੋਏ, ਕਨਪੁਤਲੇ, ਉਣਾ ਆਦਮੀ, ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਾਸਦ (5.9.1923-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੋਦੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਹਿਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਹਿਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਮੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ-ਬਸਰ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਬਣੀ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨੀਲਮ ਤੇ ਨਿਸ਼ੀ** 1961 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਰਾਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ (18.12.1923-23.9.2000)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੰਤਪੁਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ ਸਰਨਾਰਥੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਸੋਕਾ ਵਿਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਨਵਾਂ ਇਨਸਾਨ-1963, ਰਾਂਝੇ ਬਦਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ-1997, ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ-1998, ਕਥਾਬ ਦੀ ਰੱਛੀ-1999, ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ - ਕਵਿਤਾ, ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪੈਰੋਭੀ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾ-ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ

ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 406-2, ਜਨਕ ਪਾਰਕ ਨੇੜੇ ਹਰੀ ਨਗਰ, ਘੰਟਾ ਘਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110064

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ (25.9.1923-28.1.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬੀ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਵਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਐਡ ਅਕਾਊਂਟਸ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਹੋਈ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦਾ ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਮਹਾਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ 1994 'ਚ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਦੇ ਵਾਰਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਮਾਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਪੱਥਰ ਦੇ ਆਦਮੀ-1949, ਸ਼ਗਨਾਂ ਭਰੀ ਸਵੇਰ-1951, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਾ-1958, ਵੰਝਲੀ ਤੇ ਵਿਲਕਣੀ-1959, ਛਵੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ-1961, ਕਲਿੰਗਾ-1968, ਸੁੰਦਰ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸਰ੍ਹੋਂ-1980, ਸੂਰਾ ਸਾਧੂ-ਸੂਰਾ ਗੁਲਾਬ-1980, ਕਾਲਾ ਬੱਦਲ ਕੁਲੀ ਪੁੱਪ-1984, ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਦੇ ਵਾਰਸ-1991, ਔਰਤ ਈਮਾਨ-1993, ਮੇਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1993, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁ-ਵੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮੌਢਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ, ਕਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਚੇਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਨਾਲ ਪਾਤਰ ਉਸਦੀ ਕਰਨੀ, ਜੀਵਨ-ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਚਿੱਤਰ ਸਿਰਜਣਾ, ਕਟਾਕਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੰਪੰਨ ਵਰਗੇ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ, ਸੁਗਠਿਤ ਕਥਾਨਕ ਦੁਆਰਾ ਕਥਾ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 88-ਗਰੇਟਰ ਕੈਲਾਸ-II, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110048.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਵਰਨਾਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009.

---

ਬੀਨਾ ਰਾਣੀ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ (ਬੇਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1990.

---

ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1990. ਐਸ. ਸੋਜ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਰਨਾ, ਸ਼ਗਨਾ ਭਰੀ ਸਵੇਰ ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ, ਨੀਲਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮਿਤੀਹੀਨ।

**ਸ਼ੀਲਾ ਗੁਜਰਾਲ (24.1.1924-11.7.2011)** ਦਾ ਜਨਮ ਹੁਕਮ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ੀਲਾ ਗੁਜਰਾਲ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿੰਕ-1992 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਅੰਗਤ-ਮਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਗਾਇਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਗਲਪ-ਸੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ (2.2.1924-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਤਿਮਾਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾਈਡੀਓਸਕੋਪ ਰਾਹੀਂ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਵੇਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਛੇਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ : ਕੋਈ ਆਖੇ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਨਾ-1979 ਅਤੇ ਜੋਇਸਟੀਕੋਟਡ-1989, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੌਢਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਬੰਧੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਅਧੀਨ ਵਿਚਰਦੇ ਪਾਤਰ ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮੀ-ਦਾਸ, ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਮੈ, ਡੇਢ ਔਰਤ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਮੇਰੇ ਅਮੋਹ ਪਾਤਰ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਏ-68, ਰਾਮ ਇਨਕਲੇਵ, ਗਾਂਧੀਆਬਾਦ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

**ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ (8.4.1924)** ਦਾ ਜਨਮ ਧਮਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਫਰੀਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸੀਨੀਅਰ ਰਿਸਰਚ ਅਫਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲੀ ਪਰ ਗਲਪ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ : ਕੁਤੀ ਪੈਨੋਹਾਰ ਦੀ-1950, ਢਹਿੰਦੇ ਮੁਨਾਰੇ-1954, ਭਾਗ-ਭਾਗਵਾਂ ਦੇ-1958, ਦੁੱਧ ਤੇ ਬੁੱਧ-1967, ਮਹਿਕਾਂ-1977, ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਪਗਾਇਆ ਦੇਸ਼-1985, ਹਾਲਾਂ ਬੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ-1990, ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਕਸ਼ੁੰਭ ਦਾ-1996, ਵਾਸਾ ਸਵਰਗ ਦਾ-2002. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉੱਪਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬ



ਦੇ ਪੇਟੇਂਟਰ ਦੇ ਬਿੰਨੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਦਿਕ ਰਾਹੀਂ ਬੁਢੇ-ਵੱਡੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੁਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਿਰੋਕਲਾ ਗੁਣ ਪੇਟੇਂਟਰੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਠੋਨ ਭਾਸ਼ਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚਰਿਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਵਿਸ਼-ਚਿਤਰ ਹਨ। ਜਨਮ ਦਿਨ, ਪਾਪ ਕਿ ਪੁੰਨ, ਧੂੜੇ, ਹਾਲਾਂ ਬੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਕੁਸੰਭ ਦਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੇ-11/26, ਰਾਜੇਰੀ ਗਾਰਡਨ, ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110027.

**ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੇਠੀ (25.5.1924-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਲਸੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਸਾਲ ਅਧਿਆਪਕਾ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਝਾਅ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਇਕ ਖਤ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1973, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ-1989। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੀ-13, ਜੰਗਪੁਰਾ, ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110014

**ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ (30.6.1924-15.4.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਸੁਖੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਵਿਅੰਗ-ਲੇਖਣ ਵਿਚ ਬਣੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਅੰਗ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਤਰ ਚਾਚਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀਆ ਦੀ ਏਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਤਖੱਲਸ ਵਜੋਂ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਤੀਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਗਾਵਿ, ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ, ਵਾਰਤਕ, ਇਕਾਗਰੀ ਆਦਿ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਅੰਗ-ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਯੋਗਦਾਨ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਔਂਧੀ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਹਾਕਾਂ** ਅਤੇ **ਗੁੜ੍ਹਤੀ** ਸਾਲ 1948 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਤੀਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀ-ਜੁਗਤ ਹੈ। **ਸੰਪਰਕ :** 1521, ਸੈਕਟਰ-18 ਫੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-160018.

**ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ (6.7.1924-25.11.2016)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਲੰਗਤਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਨਿਪਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਰਨਨਲ ਨਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਹੌਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਸੇਬੇ ਅਤੇ ਦੇਸ-ਬਦੇਸ ਦੇ ਕ੍ਰਮਣ ਨੇ ਅਨੁਭਵ 'ਚ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਲਿਆਈ। ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਵਿਤਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-

ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਕਿਣਕੇ** 1952, **ਅਮਨ ਦੇ ਨਾਂ**-1956, **ਵਿਦਿਗੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪਲ**-1962. ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮੱਧਵਰਗੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਾਵਿਕ-ਮੁਹਾਵਰਾ, ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਸਮੱਗਰੀ**

ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1994.

**ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਸੇਠੀ (1.8.1924-5.9.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੀਵਾ ਮੁੱਬਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਅਨੁਵਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੰਬਿਲ ਦਾ ਆਖਰੀ ਮੀਲ**-1955, **ਪਾਣੀ ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ**-1964. ਲੇਖਕ 1947 ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਨੋਬਿਓ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਉਸਦਾ ਤਨ-ਹੀਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੱਧਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਾਹੁਤਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਐੱਚ.ਐੱਸ. ਦਿਲਗੀਰ (18.8.1924-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਏਵਿੰਡ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਾਵਿ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਕਹਾਣੀ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਸਮੀਖਿਆ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਜਰੇ**-1942 ਹੈ।

**ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ (5.1.1925)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੈਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਫ਼ੁੱਲ ਗਾਥਾ**-1989 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। **ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ (8.1.1925-20.8.1981)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਘਰ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਧਰਤੀ ਮੇਰੇ ਲੋਕ ਕਾਲਮ ਅਧੀਨ ਲਿਖੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 1957 ਅਤੇ 1963 ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸੀ**-1955, **ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ**-1958, **ਬਾਸਪਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ**-1960, **ਚਾਨਣ ਦੇ ਬੀਜ**-1962, **ਭਾਈਆਂ ਬਾਬ**-1974, **ਬਹਾਰ ਆਉਣ ਤੱਕ**-2003 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸੋਨੀ-ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਉਣ

ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਸ਼ਕ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥ ਬਿਆਨੀ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਗੁੰਝਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸੀ, ਬਸੀਰਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਈਮੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1979.

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੂਰ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1986.

ਪ੍ਰੀਤਇੰਦਰ ਕੌਰ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1986.

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਚੇਤਨਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995.

ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀ, ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਸਾਰ, ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1986.

**ਸੁਖਬੀਰ (9.7.1925-22.2.2012)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਉਪਰੰਤ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੁਖਬੀਰ ਦਾ ਨਾਵਲ, ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮਾਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਫੁਬਦਾ ਰਵੂਦਾ ਸੂਰਜ-1957, ਸਿੱਟੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ-1973, ਕੱਲੀਆਂ ਕਾਰੀਆਂ-1973, ਬਾਰੀ ਵਿਚਲਾ ਸੂਰਜ-1975, ਇਕਾਈ-1987, ਲੌਰੀ-1988, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਜਵਾਨ-1988, ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ-1989, ਫੁਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ-2000** (ਇਕਵੀਜਾ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਇਕ ਹੋਰ ਚਾਰਦਿਵਾਰੀ-2005. ਸੁਖਬੀਰ ਦੇ ਮਹਾਨਗਰ ਵਿਚਲੇ ਵਸੋਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਮਾਲੇ-ਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਝਲਕ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਰਕਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਤ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ 'ਚ ਆਏ ਪਾਤਰਾਂ ਅੰਦਰ ਪਦਾਰਥਕ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਛਾਤ ਕੇ, ਲਤਾੜ ਕੇ ਸਿੱਟ ਜਾਣ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਨਵੀ ਸਦਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰੈਲ ਨੂੰ ਵੀ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ:

ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਸਰੋਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਕਤਾ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-19, ਸੰਨ ਐਂਡ ਸੀ, ਵਾਰਸੇਵਾ ਰੋਡ, ਬੰਬਈ-400061.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਦਰਸ਼ਨ ਲਾਲ, ਸੁਖਬੀਰ ਦਾ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1999.

ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗਲਪਕਾਰ ਸੁਖਬੀਰ : ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

---

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਲਾਥਾ, ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1982.

ਕੰਵਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਅਤੇ ਸੁਖਬੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1989.

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1998.

---

ਕੰਵਲ ਭੱਲਾ, ਸੁਖਬੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਬਲਵੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2004.

**ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (13.1.1926-26.8.2004)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਰਾਈਟਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਵਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਕਾਵਿ, ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ, ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾਪੂਰਬਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਦੇ ਬਿਨਾਰੇ-1949, ਗੀਤ ਤੇ ਪੱਥਰ-1955, ਤੀਜੀ ਵਾਰ-1958, ਚਾਨਣ ਦੇ ਘੋਰੇ-1960, ਸਾਂਵਲੀ ਸਹਿਬਾਈ-1963, ਇਕ ਪਲ ਦਾ ਮਸੀਹਾ-1967, ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ-1972** 'ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸਤ' ਵਾਲੇ ਦੇਵਿੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ। ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੈਲੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਉਤਕਰੀ ਕਥਾ-ਸੁਰਤ ਕਾਵਿਕ-ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਹੈ।

**ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਭ (17.3.1926-11.7.1985)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਰਹਾਲੀ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਬੀਮਾ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਕੰਮਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਕਹਾਣੀ, ਸਫਲਨਾਮਾ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੈਲ ਪੱਥਰ ਮਹਿ-1975 ਅਤੇ ਐੱਕ ਤੇ ਬੈਂਹਰ-1975** ਉਸ

ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਸਮੀਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ (28.3.1926-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੁੱਲਵਾਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ** ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਛਾਵਣੇ**-1993 ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਜ਼ਦਵਾਰ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਗੁਰਵੇਲ ਪੰਨੂ (15.4.1926-15.3.1997)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਲਰਵੀ, ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਸਫ਼ਾਰਤਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਐਡੀਟਰ ਦੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ 'ਸੋਧ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੁਪਨਾ ਟੁੱਟਾ**-1956, **ਤਾਣਾ-ਪੋਟਾ**-1969, **ਉਹ ਗੱਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ**-1971, ਗੁਰਵੇਲ ਪੰਨੂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਚੀਂ ਸੁਰ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੂਖਮ ਤਨਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਚਾਰ (18.4.1926-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖਾਦ ਨਿਘਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਾਗ਼ਪੁਲਾ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਡਾਕਟਰੀ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਾਰਤਕ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ**-1985, **ਗਵਾਚੀਆਂ ਯਾਦਾਂ**-1988, **ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸੱਚ**-1992, **ਸਾਂਝੀ ਕਲੀਨਕ**-2001। ਇਸ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਿੱਠੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਕਾਨਲੀ ਬਾਗ, ਬਾਰਾਮੁਲਾ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ।

**ਮਨੋਹਰ ਕਪੂਰ (16.7.1926-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਮਨ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਰਾਈ ਵਸਲ**-1965 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਹਲ ਭਾਂਤ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀ ਰਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦਰਾ (23.11.1926-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵਾਈਸ-ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਅਨੁਵਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਟਾਇਲਰੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ

ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਕੀਰਾਂ**-1950, **ਬੋਟਾ ਪੈਸਾ**-1955 ਅਤੇ **ਅੰਬਰੀ ਸੋਚ**-1968 ਰਚੇ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ (12.2.1927-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿਚ ਵੀਲਡ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਅਨੁਵਾਦ, ਵਾਰਤਕ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਜੌਹਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਨੀਲੀ ਛਾਂ**-1969, **ਕੈਫਟਸ**-1987, **ਗੁਨਾਹ**-2001। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਸੰਕੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਰਾਜ ਸਰਮਾ (24.3.1927)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੇਮ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਐਮਨਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਆਦਰਾ ਦਾ ਸਾਕ**-1956, **ਤਰੇਭਾਂ**-1958, **ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ**-1962, **ਨੌਰਕ ਦੇ ਕੀੜੇ**-1975, **ਅਰਬੇ ਖਰਬੇ**-1978, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 613, ਆਈ.ਬੀ. ਗਲੀ ਨੰਬਰ 3, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ (16.10.1927)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਐਮ.ਏ. ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਕਰਨ ਹਿੱਛੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਵੇਰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ : **ਪ੍ਰਭਾਤ ਕਿਰਨਾਂ**-1946, **ਅਰਸ ਤੇ ਫਰਸ**-1952, **ਭਗਵਾਨ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ**-1955, **ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੰਜਰਾ**-1959, **ਚੰਦੋਆ**-1990, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਦੀ ਉਸ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਕਤਾ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਚਿਤਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 3064, ਕਰਤਾਰਪੁਰਾ, ਯਮੁਨਾਨਗਰ-135001।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ

ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1974.

**ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ (1.3.1928)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੱਧਰ ਕਸਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਰਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ **ਮੁਕਲਾਵਾ** - 1962 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** 97/5, ਵੇਹਰਾ ਹਾਊਸ, ਫਿਲੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ

**ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਧੀ (17.3.1928-24.6.1991)** ਦਾ ਜਨਮ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਲਿਖਿਆ, ਕੁਝ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰੀ ਰਚਨਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਹੱਥ ਅਜਮਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ **ਨਵਾਂ ਮਾਸਟਰ**-1953 ਅਤੇ **ਇਕ ਸਭਰ ਦਾ ਜਨਮ**-1960 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਮ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗੰਭ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹਨ।

**ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ (15.9.1928)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੰਸਰੀ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਅਕੋਭਾ ਬੇਟਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਨਾ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ **ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਗੱਲ**-1959 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 603, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਮੁਹੱਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ-147001.

**ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਕਬਰਪੁੱਟ (25.9.1928 ਮਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਸੂਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਸੈਂਟਰਲ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਹਨ : **ਕਬਰਪੁੱਟ**-1952, **ਸਿੱਧ ਤੇ ਸਾਗਰ**-1958, **ਉਡਾਣ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ**-1990 ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਬਰਪੁੱਟ ਇਸ ਕਦਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਤਬੱਲੇਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਨੱਚੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਾਹੀਂ ਦਮਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਯਥਾਰਥ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਛੇਤੀ ਜਾਂ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਸੈਠੀ (1.10.1928-21.3.1995)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੋਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਯੁੱਜਰਥਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਯੂਨੀ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਰੰਗਮੰਚ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼-ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੋਨਾ ਕੋਨਾ ਗਾਹਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਇਆ। ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਠੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਐਵੇਂ ਜ਼ਰਾ**-1943, **ਮਹੀਵਾਲ**-1946, **ਕੱਢੇ ਖੁੱਟ**-1955, **ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਨ**-1957, **ਫੁੱਧੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਹਾਣੀ**-1965, **ਸਲਾਮ**-1966, **ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ**-1971। ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਠੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲੇਖਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਉਸ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਝੁਕਾਅ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਮੁਮਾਣਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਤੀ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਚੇਤਨਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ, ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਸੰਬੋਧਨਵਾਦੀ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਐਥਰਡ ਸੈਲੀ ਦੇ ਕੁਝ ਤਜਰਬੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੇ।

**ਸਮਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ**

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਠੀ, **ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1989.

**ਉਰਮਿਲਾ ਆਨੰਦ (15.10.1928-14.3.2013)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਘਰ ਨੌਸਹਿਰਾ, ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸਾਥਣ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਅਦਾਰਾ ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸਮਾਜਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਰਹੀ। ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਾਰਤਕਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ **ਧਰੋਕ ਪ੍ਰਘਰ ਪਈ**-1957 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਗ੍ਰਹਿਤ ਕੀਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਰਮਿਲਾ ਆਨੰਦ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉੱਤੇ ਉਸਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਨਵੀ-ਗਿਣਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਰਾਵਿ ਛੋਹਾ ਵਾਲੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਉਸਦੀ ਨਿਰੰਘਮਣੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਰੌਚਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 230 ਐਲ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕੈਸਰ ਸਿੰਘ ਆਜਿਸ਼ (28.10.1928)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅਲਾਹੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਵਿਲਕਦੀਆਂ ਸਧਰਾਂ**-1959, **ਨਰਕੀ ਦੇਵਤੇ**-1991, **ਪਿੰਜਰਾ ਤੇ ਪੰਛੀ**-1992, **ਕੀਹਦੇ ਕੋਲ ਰੈਈਏ**-1995,



ਹਨੇਰਗਰਦੀ-1995, ਫਿਲਤਰਾਂ-2001. ਆਜਿਸ਼ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਜਿਸ਼ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਬਹੁ-ਪਾਸਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਯੋਜਨਵਾਦ ਦੀ ਭਾਰੂ ਸੁਰ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਕ ਵਰਗ ਉਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਅਲਾਚੋਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾ ਸ਼ਹਿਰ।

**ਬੇਦੀ ਰਾਜ (1929)** ਦਾ ਜਨਮ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਜ਼ ਤੇ ਪਾਇਲ ਹੈ।

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲੋਹਗਰੂ (14.3.1929)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲੋਹਗਰੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਲੋਹਗਰੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਵੀਰਾਨੇ-1959, ਰੋਲ ਦਾ ਸਵਰ-1989** ਅਤੇ **ਜੈਸੇ-1998**. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲੋਹਗਰੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਰਵਾਇਤੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 316, ਮੁਹੱਲਾ ਅਮਰਪੁਰਾ, ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ, ਸੰਗਰੂਰ।

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ (21.9.1929)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੰਦਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਭਾਰ ਵੀ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ ਰਿਹਾ-1957, ਲੈ ਦੀਵਾ ਨੀ ਸਰਘੀਏ-1960**. ਦੀਪਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਤਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਮ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ-ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮੋਟਿਫ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 139, ਗੋਲਡਨ ਐਵੀਨਿਊ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143006.

**ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ (ਦਸੰਬਰ, 1929)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੱਕ ਦੀ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸੰਤਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੋਕ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਹਿਤ ਸਟੇਜਾਂ ਉੱਤੇ ਅਪੇਰੇ ਅਤੇ ਗੀਤ-ਨਾਟ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਖੁਦ ਵੀ ਗੀਤ-ਨਾਟਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਖੁਸ਼ ਹਮੀਤੀ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਸੋਲ੍ਹ ਵੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਸਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਮੂਲਕ ਰਚਨਾ **ਕੁਝ ਯਾਦਾਂ ਕੁਝ ਪੀੜਾਂ** ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੱਕੀ ਵੰਡ-2001** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮੌਲੂ ਮਲੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕਾਮਰੋਡ ਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ, **“ਪੱਕੀ ਵੰਡ** ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਰੋਲ ਪੇਂਡੂ

ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ, ਹਲਾਂ ਤੇ ਹਲਾਟਾਂ ਦੁਆਲੇ ਪੜਕ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਜੀਵ ਤਲਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੇ-ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਚੇਰ ਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।”

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਪਰੋੜ, ਡਾਕ. ਭੁਨਹੋਰੜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ।

**ਪਾਪੀ ਨਨਕਾਣਵੀ (1930-30.1.1998)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੰਦੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ‘ਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। 1987 ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਹੋਈ। ਪਾਪੀ ਨਨਕਾਣਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਕੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਚੋਖੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ : **ਮਨੁੱਖਤਾ ਰੌਦੀ ਰਹੀ-1958, ਸੂਲਾਂ ਭਰੀ ਚੰਗੇਰ-1962, ਕਾਵਲੇ** (ਚੋਣਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ-1966), **ਵਰਜਿਤ ਫਲ-1970, ਸਮ ਢਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-1974, ਰੰਗ ਕਰਤਾਰ ਦੇ-1987, ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਸਤਾਇਆ-1992, ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ-1992, ਨਦੀ ਚਲੀ ਸਹੁ ਸਾਗਰ ਵੱਲ-1993, ਨਿਪੋਣੀਆਂ-2001**। ਪਾਪੀ ਨਨਕਾਣਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗੱਰਵ ਅਤੇ ਕੰਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕਾ-ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (10.1.1933-16.8.2016)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜੋਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਿਛ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਦੇ ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲਾ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਫੇਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਉਪਾਧੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨਪੀਠ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਪਰ ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਸੱਗੀ ਢੁੱਲ-1962, ਚੰਨ ਦਾ ਬੂਟਾ-1964, ਚੁਪਰਾ ਘਰ-1965, ਕੂੜਾ ਤੇ ਆਦਮੀ-1972, ਬਿਗਾਨਾਂ ਪਿੰਡ-1976, ਮਸਤੀ ਬੰਤਾ-1978, ਰੁੱਖੇ ਮਿੱਸੇ ਬੰਦੇ-1982, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1988, ਪੱਗਾ ਟਿਕਾਣਾ-1989, ਕਰੀਰ ਦੀ ਖਿੰਗਾਰੀ-1991** (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ-2000** (ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮਾਲਵੇ ਬਿੱਤੇ ਦੀ ਨਿਮਨ ਰਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਗਿਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੀ

ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਥੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਧੇ ਪਏ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵੰਤ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 7/762 ਰਿਆਨੀਪੀਠ ਮਾਰਗ, ਜੈਤੋ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਰੀਦਕੋਟ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਿਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸੰਦਰਭ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਫੀਜ਼ਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਥਰਿੰਡਾ, 2002.

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਰਿਧ ਮਾਲਵੀ ਵਰਤਾਰੇ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2005.

ਪਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀਰੇਖ ਅਤੇ ਗਤੀਰੇਖਕ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006.

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਮਨੋ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਕਾਤਾ ਦੇਵੀ ਗਰਗ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1986.

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1992.  
ਕੇਵਲ ਚੰਦ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ, (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਵੇਦਨਾ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਪਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2013.

**ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (6.7.1933-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ** 1980 ਅਤੇ **ਸਲਾਖਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ** 1991। ਉਹ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਚਿਤਰਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (4.5.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੋਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਵਿਚ

ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਆਲੋਚਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਪ੍ਰਬਲ ਵਹਿਣ**-1954, **ਤੂਟਾਂ**-1956, **ਵੈਰਾਗੇ ਨੈਣ**-1957, **ਵੈਦਨਾ**-1958, **ਤੂੰ ਭਰੀਂ ਦੁੰਗਰਾ**-1960, **ਸਾਧਨਾ**-1971, **ਯਾਤਰਾ**-1976, **ਇਕ ਕੁੜੀ-ਮਿਤੀਗੀਨ**, **ਤੇਰਾ ਕਮਰਾ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ**-1979, **ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1990, **ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਰਚਨਾ**-1995. ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਦੋਗਲੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਬੇਬਸੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਤਰਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀ-ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਸੁਰ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਲੋਕ-ਕਥਾ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਅਤੇ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨੇਨ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ-ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁੰਝੇ ਰੂਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੇ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1999.

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਖਿ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983.

ਸੁਨੀਤਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1983.

ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਗਲਪ ਜਗਤ (ਪੰਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਯੂਨੀ. ਆਫ ਦਿਲੀ, 1987.

ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਪੰਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1988.

ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, **ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ**, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੇਤਨਾ, ਵਾਰਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ, **ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ**, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1994.

ਪਰਸਿਰਕਜੀਤ ਕੌਰ, **ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ**,

ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪੁਰਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2015.

**ਇਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (24.5.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੱਜਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰ. 41, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਲਮ ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਧੂਰੇ ਗੀਤ-1971**, **ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਡੁੱਬਿਆ-1979** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ।  
**ਸੰਪਰਕ** : 4-ਬੀ, ਨੰਗਲ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੋਧਾ।

**ਰੂਪ ਲਾਲ ਉਭਾਫੂ (7.5.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਈਸਰ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਫੂਰਪੁਰ ਕੋਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੋਧਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ **ਪੰਜ ਦਰਿਆ** ਵਿਚ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰ ਕੱਢੇ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ **ਅਜੀਤ** ਅਖਬਾਰ ਵਿਖੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੈਸ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੜਕਣਾਂ-1957** ਅਤੇ **ਵੰਨਗੀ-1963** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸਿਵ ਨਾਥ (1.11.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਓਠੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗ਼ਜ਼ਰ-ਬਜ਼ਰ ਲਈ ਦਰਜੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਸ ਪਾਰ ਉਸ ਪਾਰ-1967** ਅਤੇ **ਇਕ ਗੀਤ ਦੀ ਮੌਤ-1981** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣਾਇਆ ਲੇਖਕ ਹੈ।  
**ਸੰਪਰਕ** : 1257, ਐਲ.ਆਈ.ਜੀ., ਫੇਜ਼-10, ਮੁਹਾਲੀ-160059.

**ਮਿਹਰ ਕਾਚੇਲਵੀ (8.11.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ ਨੰ. 270/ਏ ਕਾਚੇਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਪਾਰਕਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਮਿਹਰਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਮ.ਐਫ਼., ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਯੂਨੀ. ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਦੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੁਰਦਾ ਫ਼ਰੋਸ** ਦੇ ਨਾਂ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ।

**ਸਬਖਾਨਾਵਾਂ** : ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਵੇਕਲੀ ਨੁਹਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰਵਲੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਖਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਸਤੂ ਨਵੀਨਤਾ, ਕਲਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

1935 ਤੋਂ 1965 ਤੱਕ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ

ਉਤੇ ਵੱਕਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ : ਸਾਮੰਤਵਾਦ ਦੇ ਪਤਨ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਬੁੱਢੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੰਗ, ਅਜਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਸਿਖਰ, ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਵਧੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਬੇਥੋਡੇ, ਅਜਾਦੀ-ਰਾਹੀ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ ਭਾਰਤ, ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ (ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋਈ ਅਮਨ ਲਹਿਰ) ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਉਭਾਰ ਆਦਿ।

ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਸਥਾ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅਰਿਸਟੋਕਰੇਸੀ ਆਦਿਕ ਸਾਮੰਤੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਕ ਕਦਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਕਾਰਕ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਜਾਸਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਚਿਤਾਇਆ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਵੇਦਾਂਤੀ** ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਿਰਤੀ ਕਾਰਨ ਜੀਵਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਰਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ **ਚਾਚਾ**, **ਉਜਾੜ** ਅਤੇ **ਤੂਝੀ ਦੀ ਪੰਝ** ਦੇ ਕੋਂਦਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਮੰਤੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਹੀਣ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਘੱਟ ਉਦਾਸੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ "ਤੂਝੀ ਦੀ ਪੰਝ" ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦਾ ਡੱਕਾ ਡੱਕਾ ਮੁੜ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਉਜਾੜ** ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੇ ਮਾਯੂਸੀ, ਉਸ ਸਾਮੰਤੀ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੀ ਪਤਨਗ੍ਰਸਤ ਭੈਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਕਾਇਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਥੇ ਸਹਿਰੀਕਰਨ ਦਾ ਅਮਲ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ, ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ 'ਚ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਕੰਮ-ਹੱਦੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਪਾਣ-ਪੀਣ, ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਬਦਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਅਧੀਨ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਕਾਸ਼ਿਆਵਾਂ ਅਹਿਮ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਸਤਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਰੂਪ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਉਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਚਿਤਰਣ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ।

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਵਾਸਨਾ** ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੰਕੇਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚ ਪਰਭਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਕੋਟੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਆਰਪੁਣੇ ਤੱਕ ਦੀ ਭੋਟਾ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੀ ਜੀਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਕ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਇਕ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ**

ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ (ਮਾਂ) ਦਾ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਵੀ ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਵਿਅਕਤੀ-ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਜਲਵੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਰੀਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਨੂੰ ਯਕਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਉਭਾਰ ਸਮੇਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। 'ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ' ਜਿਹੇ ਨਾਹਰੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮੰਗ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਪਤਾਲ ਦਾ ਬੰਦਾ** ਅਤੇ **ਫਾਰਮੂਲੇ** ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਾਚਯਯੋਗ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਅਤੇ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਹੁਲਾਸ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂਤ 'ਚ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਾਪਰੀ ਜਿਹੜੇ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ, ਦੋਹਾਨ ਭਰਕਦੇ ਰਹੇ। ਜਨੂੰਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਉਜਾੜੇ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੀੜਾਂ ਭਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪਿਰਵੇਵੇਧਕ ਚਿੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੌਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਪਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ **ਬੱਬਲ** ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਰਨਾ ਦੀਆਂ **ਛਾਵੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਤ**, **ਲੱਚੇ ਵਾਲਾ ਵਡੀਰ** ਆਦਿ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਕਲਾਸਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਆਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਲੋਕ-ਪ੍ਰੀਤ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਨੀਅਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂਮੰਦੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ **ਨਮਸਕਾਰ** ਚੋਟੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਪੁੱਛੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾ ਚਾਂ ਚਾਂ ਉਘੜੇ ਪਏ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਸਿੰਧ ਦੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੁਲਾਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਨੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਿਚ ਪੰਜਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਉਭਰੀ ਅਮਨ ਲਹਿਰ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ 1949 ਵਿਚ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1952 ਵਿਚ ਤੀਜਾ ਸਰਬ ਅਮਨ ਸੰਮੇਲਨ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ 1952 ਤੋਂ 1957

ਤੱਕ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਅਮਨ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ।

ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖੀ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਸਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਿਚ ਅਮਨ ਲਹਿਰ ਨੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਹਿੰਸਾਵਾਦ, ਪੰਚਸ਼ੀਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਰੂਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚਰ੍ਹਤ ਦੁਆਰਾ ਉਭਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੇ ਅਮਨ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਭਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ** ਵਿਚ ਉਭਰਦੇ ਅਹਿੰਸਾਵਾਦ ਦੀ ਸੁਰ ਟੁੱਬਣਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮੂਹ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਦਾਰੂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਜਾਪਣ ਲੱਗੀ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਾਹਕਸਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੁਪਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ **ਆਸ ਦਾ ਜਨਮ**, ਜੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ **ਪੂਰਣਾ**, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ **ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ** ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹਨ। ਨਵੇਂ-ਜੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਕਰਬਰਪੁੱਟ ਨੇ ਵੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯਕਾਰਬੰਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ।

ਇਸ ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਸਮੀਕਰਨ ਬਦਲਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਅਧੀਨਗੀ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਚਿਹਰਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਮੇਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਨਾਰੀ-ਸੁਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਯਕਾਰਬੰਦਾਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੂਰ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਇਆ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਾਰੀ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ **ਮੁੜ ਵਿਧਵਾ** ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਫਰਾਂਸਿਸਕਾਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਦੁੱਗਲ, ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਜੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਜੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ **ਰਾਸ ਲੀਲਾ** ਨਾਰੀ ਮਨ ਸਬੰਧੀ ਸਰਵਉੱਤਮ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਇਕ ਨਾਰੀ-ਰਚਨਾਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਾਨਵੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਾਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਛੱਬੀ ਵਧੀ** ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਹਿਰਾਸਕ ਮਹੇਤਤਾ ਵਾਲਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਥਾਅਦ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਥੀਮ ਦੇ ਹੋਰ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਸਤੂ-ਚੋਣ ਵਜੋਂ ਨਵੀਨ ਰਚਨਾ-



ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਪੁੱਟਦੀ ਪੁੱਛ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਢਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸੂਤਰਧਾਰ ਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਪਾਤਰ-ਕਾਰਜ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸੂਤਰਧਾਰੀ ਕਥਨਾ ਰਚੀਂ ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਬਗਿਆਤਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਵਜੋਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਨਾਯੁਪਰਥੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪ੍ਰਫਚਨ ਸਿਰਜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਸੈਂਟ ਵਜਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਨੋਰਥਵਾਦ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਬਦਲਾਵ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਰਜ-ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਬੇਮਾਨੁਸ਼ੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਕੁਝਾਣ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀ ਮਨੋਰਥਵਾਦੀ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਗਲਪ-ਚਿੱਤਰ ਸਿਰਜਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਸਰੂਪ (ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਜਾਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ।

ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸੂਤਰਧਾਰੀ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੌਧਿਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਅਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੁਨਰੀ ਸੂਚੇਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉੱਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਨੂੰ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਬਣਾਇਆ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਥਾ-ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਸਰਵੋਤਮ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹਿਚਕਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਕਥਾਨਕ ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਕਥਾਨਕ ਸੂਤਰਤਰ ਕਸਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਯਥਾਰਥਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਮੁੱਢਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾ-ਉੱਠਣਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਨਵੀਨ ਰੂਪ-ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ, ਨਾਵਲ ਨਾਲੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕੱਠੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ

ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕਥਾਨਕ ਦੀ ਬੁਣਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਰਥਾਤ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਤਰਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਤਰਕ ਸੂਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸੋਫ਼ਨ-ਬੀਡਨ ਲੋਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਦਿ, ਮੱਧ, ਅੰਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰਜ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਚੱਕਰ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ ਖਿੰਦੂ ਉੱਤੇ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਗਰੀ ਅਤੇ ਸੰਦਿਪ ਨਰੂਲਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਥਾਨਕ ਸਿਰਜਣਾ ਪੱਖੋਂ ਕੁਝ ਘੱਟ ਸੂਚੇਤ ਹਨ ਪਰ ਸੋਧ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਦੁੱਗਲ, ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਯਥਾਰਥਕ, ਕਸਵੀਂ ਅਤੇ ਕੁਸਤ ਕਥਾਨਕ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਰਕ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਆਦੁੱਤੀ ਕਲਾ-ਕੁਸਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ।

ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹੱਡ-ਮਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਣਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਤਾ ਝੁੰਘਾਈ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆਂ ਮੋਧਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਪਦੇ ਇਕਹਿਰੇ ਭਾਵ-ਬੰਧ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਕੁਝ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਹਕ ਵਧੇਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਘੱਟ। ਇਹੋ ਤੱਥ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਪਰਉਪਕਾਰਤਾ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹੁੰ ਕੁਝ ਅਸਾਧਾਰਨ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਲੀਕਿਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਕੰਮਚੋਰੀਆਂ, ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨੇ ਆਦਿ ਇਕ ਹੱਡ-ਮਾਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੋ, ਜਾਤ, ਪਰਾਮ, ਨਸਲ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਇਕੋਲੇ-ਇਕੋਲੇ ਭਾਵ ਦਾ ਵਾਹਕ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਟਕਰਾਵੇ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿਗੰਭਾ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸਮੂਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚੋਣ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚਾਚਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਚਾਚਾ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਦਾ ਪਾਤਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਪਾਤਰ-ਸਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਮੂਨੇ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੇ ਪਾਤਰ ਕੁਝ ਵੱਖਿਤਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕੁਮਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗੱਰਵਤਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸੂਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਯਥਾਰਥਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਯੋਗਤਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਅਕਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਯੁਗ ਚੇਤਨਾ, ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ, ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ, ਨਸਲ, ਪਰਾਮ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਦੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ

ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਨਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵੰਤ ਰੂਪ ਘੱਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ। ਪਾਠਕ ਉਹ ਕੁਝ ਹੀ ਸਮਝੇ ਸਿਰਫ਼ਾ ਲੇਖਕ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗਲਪੀ-ਪ੍ਰਚਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਸੁਰ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰਕ ਕਾਰਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਮਾਨਸਿਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ (ਚੇਤਨਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਮਿਛਲ-ਝਾਤ) ਜਿਸ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦੀ ਮੁਢਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੀ।

ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲੇਖਕ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਤਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਾ ਛੁਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਅਜਿਹੀ ਕਲਾ-ਰੁਸਲਤਾ ਨਾਲ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਪਾਤਰ ਦੀ ਮਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸੈਲੀ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸਬਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਵਾਹਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਕਾਰਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੋਰ ਸਦਕਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਨਿੱਜੀਪਣ ਅਤੇ ਸਵੈਮੂਲਤਾ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਰਮਜਮਈ ਸੈਲੀ ਕਾਰਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੀਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਇਸ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਪੁੰਨ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਰਸਭਰੀਆਂ** ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ **ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਬੱਲਦ** ਵਿੱਚ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਤਰ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਸਮਾਨਤਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਕਥਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੀਨ ਕਥਾ-ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਵਾਹਕ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਰਥਵਾਦ ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤੱਕ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਦੇ ਨਾ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੁੱਖ ਤਬਦੀਲੀ ਇਹ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਸਥਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਲੌਕਿਕ ਜਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਆਧੁਨਿਕ ਦੇ ਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵਜੋਂ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਆਦਿ।

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਰੇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਨਰਤ ਦੇਣਾ ਤਰਕਪੂਰਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਰੂਪ 'ਚ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹ ਵਾਦਾਂ 'ਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਟੀਥੋਪ ਚਰੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਕੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਿਲੱਖਣ ਰੰਗ (ਸਿਭਜ) ਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਆਸ ਦਾ ਜਨਮ** ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ** ਵੇਲੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਕੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬੌਧਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਪਭਾਵੁਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਹਨ। ਜਾਰਜ ਲੁਕਾਚ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਭਿੰਨ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੱਖ ਜਾਂ ਭਾਗ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਅੱਤ ਤੱਕ ਘਟਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਵਜੋਂ ਸਮੂਹ ਅਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੰਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਬੇਬਸੀ, ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਕਚਿਅਣ ਨੂੰ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਸੁਭਾਅ ਵਜੋਂ ਹੀ ਇਕੱਲੇਪੱਥਾ, ਅਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਛੁੰਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।<sup>11</sup>

ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਇਹ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਸਤੂ-ਚੇਤ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਮਲ ਦੀ ਜੋ ਸਿੱਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਅਗਲੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਵਾਹਕ ਬਣਦੀ ਹੈ।

1935 ਤੋਂ 1965 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣਾ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਕਥਾ-ਮੰਡਲ ਨਿਰਮਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਰੂਪ ਭਾਵੇਂ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ-

ਮਾਡਲ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ 'ਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਆਲੋਚਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਸੰਜਮੀ, ਕੁਝ ਕੁਝ ਨਾਟਕੀ, ਹਲਕੇ ਵਿਅੰਗ ਵਾਲਾ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ।

ਫੇਰੋਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਔਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੂਰਾ ਸਰਗਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਖਬੀਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਸੇਠੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਸ਼ੇਤ ਕੌਰ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਵਧੇਰੇ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦਾ ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਵਾ ਆਚਲ ਦੇ ਕੁਝ ਅਛੋਹ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ, ਸੁਖਬੀਰ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਨਗਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਰਹੱਸ-ਉਦਘਾਟਨ ਰਾਹੀਂ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੁਆਰਾ ਐਕਸਰਜ਼ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਟਿਵਾਣਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਸ਼ੇਤ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ ਅਰਤ-ਮਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਦੀ ਝਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੱਡੇ-ਸੁਫੰਨਤਾ ਆਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਵਧਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੂਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਿਧਿ ਵਿਚ ਵੀ ਗੱਲਣਯੋਗ ਸਥਾਨ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।

### ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. George Lucas, The Meaning of Contemporary Realism, p.20.

### ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ : 1966-1990 ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਬਦਲਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿ ਕੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੱਥਲਾ ਮਾਰਨਾ ਸੀ। ਇਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਤੀ ਟੁੱਟਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧਾਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਜਲਵਾ ਮੱਧਮ ਪੈਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਰੋਹ-ਵਿਦਰੋਹ ਅਤੇ ਬੇਬਸੀ ਦੋਵਾਂ ਰੂਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਰੋਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਲਈ ਲੱਗੇ ਅਗਲੀ ਮੋਰਚੇ, ਵਿਰ ਨਕਸਲਬਾਤੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਿੱਖ ਖਾਤਰਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪਾਂ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਬਸੀ, ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਦੇ ਖੋਲ ਵਿਚ ਦੜ ਵੱਟ ਕੇ ਥੈਨ ਜਾਣ (ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਅਲਗਵਾਵਾਦ) ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰਾਲਤਾ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾਕਸੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸਿਰਫ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬੇਬੈ-ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਨਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਦੀ ਖਾਈ ਡੂੰਘੀ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕਾਰਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਰੁਮਾਂਸ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਸਮੈ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤਿੰਨ ਸਮਾਂਨੰਤਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਥਾਨਗਤ ਪਰਾਤਲ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕੈਨਵਸ ਤੱਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸਤੂਗਤ ਪਾਸਾਰ ਹੋਰ ਬਹੁਰੰਗਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵੀ ਸਮਾਂਨੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦੇਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

**ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ :** ਇਸ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ

ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰਚਨਾਹਾਰ ਵੀ ਅਜੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਥਾਪਤ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਰੰਪਰਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਪਛੜੇਵੇਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਸਤੂ-ਚੇਤ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਵੀ ਮੂਲ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਤੇ ਅਛੋਹ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਅਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਵਾਚਣਯੋਗ ਹੈ।

**ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ (ਅਕਤੂਬਰ 1918-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਧਾਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਭੀਰ-ਰਸਮੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਡਰਾਇਵਰੀ, ਮਕੈਨਿਕੀ, ਪੋਟਰਾਰੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਵੱਜ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਉਮਰ ਪੱਖੋਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਠੀ ਹੈ ਪਰ ਰਚਨਾ-ਕਾਰਜ ਕੁਝ ਪਛੜ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ-1987, ਪੁੱਠਾ ਗੇੜ-1990, ਸੁਵਨੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ-1992** ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਹੁਤ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਵੱਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਥਾਵਾਂ, ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹਾਲ-ਹਵਾਲ ਅਤੇ ਆਦਿ-ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨਾਨਕ ਸਿੱਧੀ ਤਕਨੀਕ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਰੰਗਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਮੁਕਤ ਹਨ। ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧੁਰ ਭੁੰਧ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (1925-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੁਣਫ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਉਡੀਕ-1967 ਅਤੇ ਇਕੱਤੀ ਤਰੀਕ-1991**। ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ, ਸੰਭਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਦੁਖਤ ਅਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਔਕੜਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਹੈ।

**ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤੋ (1.1.1925-19.2.2003)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੱਤੋ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਿਆਨੀ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਯੰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਮਰ

ਹਜ਼ਾਰੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤੋ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ: **ਇਕੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ-1987** ਅਤੇ **ਨੂਰ ਤੇ ਨਾਰ-1993**। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਉਪਵਰਗਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸਾਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੋਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸੀਸਿਤ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਕੇ ਲੈਟੂ ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਟਨਾਤਮਕ ਰਹੱਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣਾ ਉਸਦੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਟੀ.ਆਰ. ਸੁਰਮਾ (25.7.1925 - ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਟੈਕਸਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸਦੀ ਅਹਿਮ ਪਛਾਣ ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਿਤੀ ਵੀ ਗਈ, ਛਿੱਕਾ ਵੀ-1986** ਅਤੇ **ਅਭੁੱਲ ਗਾਥਾ-1989** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ।

**ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (15.12.1926)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਖੱਪਨੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਾਰ ਲਾਢਾਂ-2006** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। **ਸੰਪਰਕ**: ਵਾਸ਼ਿਲਕਾ ਤੇ ਗੰਗਾ ਨਗਰ ਬਾਈਪਾਸ, ਅੰਬੋਹਲ।

**ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਲੰਡਨ) (19.3.1927)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਿਬੰਧ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਬਾ ਰੂੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2000** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ (6.9.1927-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੂਨ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੇ ਘਰ ਸੱਲੂਹਰ ਖੇੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਏ. ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਸਮੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਥਾਪਤ ਨਾਂ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਪੰਜਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੱਟ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ **ਤੋੜੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 1992** ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਨਾਤਨੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਜਸੀ ਅਵਚੇਤਨ



ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਤੇਜ਼, ਤੇਰਵੀ, ਸ਼ਾਮ-ਏ-ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਸਰਨਾ ਮੁੜ ਮੁਲਤਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ (28.9.1927)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਨਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਚਥਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਢਾਮ, ਜੈਮ ਤੇ ਕਸਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਨਵੇਂ ਨਜ਼ਾਰੇ**-1969 ਅਤੇ **ਚਿਨਾਰਾਂ ਦੀ ਔਗ**-1988 ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਂਚਲਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੀਸ਼ਤ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੰਤ ਨਗਰ, ਨੇੜੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ-190005.

**ਰਤਨ ਸਿੰਘ (15.11.1927)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦਾਉਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ 1945 ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1960 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੀ ਏ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ, ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬਾਤ**-2011, **ਕਿਣਮਿਣ ਕਣੀਆਂ**-2012, **ਬੈਛਾਰ**-2015, **ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਔਗ ਵੇ**-2015, **ਰਤਨ ਮਾਲਾ**-2016 (ਚੋਣਵੀਆਂ)। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸਤਿਤਵੀ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਸੈਲੀ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਨਿਰੰਜਣ ਤਸਨੀਮ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ "ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਫੈਨਟਾਸੀ (ਸੁਪਨਾਈ ਅਵਸਥਾ) ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।"

**ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (24.2.1928-27.1.2017)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਣਵੜੇ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਿਛੋਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆ ਵਸਿਆ। ਉਸਦੀ ਬਹੁਤੀ ਉਮਰ ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਇੱਕ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਨੇਰੀ**-2005 ਅਤੇ **ਲਕੀਰਾਂ**-2010 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਭਖਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀ ਹੈ।

**ਨਿਰੰਜਣ ਤਸਨੀਮ (2.5.1929)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ

ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ**-2007 ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਸੈਲੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ. 98725-55091

**ਗੁਰਬਖਸ਼ ਬਾਹਲਵੀ (3.1.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਹਲਵੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨੌਕਰੀ-ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਕਾਵਿ, ਨਾਵਲ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੇਮ ਦੀ ਕੁੜੀ**-1956, **ਪੁਸਤੀ ਪੁਸਤ**-1962, **ਬਰਫ਼ ਦੀ ਸਿੱਲ੍ਹ**-1964, **ਚਿੱਟੀ ਰੋਤਾ**-1967, **ਔਗ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇ**-1973, **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ**-1982। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3252, ਸੈਕਟਰ 150-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਕੀ (30.5.1930-9.12.2005)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੇਤੀ ਸਲਾਬਖਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣ ਸਕੀ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ **ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ**-1995 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ।

**ਸੁਮਨ ਮਛਾਣਵੀ (8.6.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੰਡਾ ਮੌਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਛਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਡੀ ਐਸ ਪੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੁੱਲ ਪਛਾਣ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ**-1976, **ਚਿੱਟੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ**-1977, **ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ**-1985, **ਦੁੱਧ ਦੀ ਲਾਜ**-1986, **ਰੇਸ਼ਮੀ ਧਾਗੇ**-1986, **ਅਕਾਸ਼ ਗੰਗਾ**-1987, **ਨਾਰੀ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਅਨੇਕ**-1993, **ਬੰਦਾ ਬਣ**-1996, **ਰਾਵੀ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-2000, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਛਪੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਰੰਪਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਾੜ ਪੇਂਡੂ ਗੰਡਾ ਮੌਲ ਸਰਮਾ, ਵਤਹਿਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਕੁਲਦੀਪ ਮਹਿੰਦਰਾ (12.6.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਵਿਖੇ ਕੇ.ਐਸ. ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਵਸੀਅਤਨਾਮਾ** ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ 1980 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ (15.8.1930-24.11.2015)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਨਾਵ (ਉਤਰ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਤੇ ਰੀਡਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਹਿੰਦੀ ਮੈਗਜ਼ਿਨ **ਸਚੇਤਨਾ** ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕਾਰਜ 1966 ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਚੌਤੰਨ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਮਹੱਤਵਯੋਗ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਫਾਲਾ ਬਾਪ ਗੋਰਾ ਬਾਪ-1970, ਔਰਤ-ਦਰ-ਔਰਤ-1974, ਮੌਤ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ-1979, ਕਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-1982, ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ-1987, ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੇ ਦਿਨ-1998, ਕਿੰਨੇ ਸਲਾਬ-2005**, ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ-2013। ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਛਪੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁਬਰਾ ਕੇ ਫੂਲ, ਉਜਾਲੇ ਕੇ ਉੱਲੂ, ਘਿਰਾਉ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਸਬੰਧ** ਉਸਦੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀ ਸਿਰਜਣ-ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ-ਖੇਤਰ ਮਹਾਨਗਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਸ਼ਤਿਆ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਉਸਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰੋਕਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਣੀ ਮਨੋ-ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਦਾ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਅਹੁਲਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੱਛਣ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਸਹਿਜ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਰਨਾ (5.10.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ-ਕਾਜੀ ਔਰਤ ਵਜੋਂ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਿਆਂ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤੈ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ-1958** ਅਤੇ **ਲਾਹੌਰ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ-1998** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤ-ਮਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਸ-88, ਗਰੈਟਰ ਕੈਪਲੈਕਸ, ਪਾਰਟ-11, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ।

**ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ (20.11.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਚਾਰ ਭਵਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਉਜਲੀ ਉਜਲੀ ਵਾਟ-1980** ਅਤੇ **ਸੰਦਲੀ ਮਹਿਕ-1998, ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਜੀ ਸੋਧ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਰਸਮਕਸ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 26, ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਐਨ.ਡੀ.ਐਸ.ਈ.1, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-49

**ਬਖ਼ਤਵਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ (7.1.1931-16.3.1991)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੇਖ ਦੇਲਤ ਸ਼ਿਲੂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਈ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣ ਸਕੀ ਪਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਰਚੀਆਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਮਨਜੀਰ ਦਿਓਲ ਨੇ **ਦਿਓਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2015** ਵਜੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਦੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਨਜੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ email : deolmandhir@gmail.com

ਮੋਬਾ. 9811986433

**ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦਿਲ (12.2.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਡੀਡਰੀਆਂ, ਸ਼ਿਲੂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੰਸ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾਇਆ। ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਬਣੀ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਗਰਮੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਟੁੱਟੀਆਂ ਰੋਪਾਵਾਂ - 1963, 15 ਸਾਲ ਬਾਅਦ - 1963, ਕੌਣ ਜਾਣੇ ਪੀੜ ਪਰਾਈ - 1965**।

**ਤਾਰਨ ਗੁਜਰਾਲ (22.2.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। 1984 ਦੇ ਦਹਿਕਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਾਨਪੁਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਹਾਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਚੁਗਨੂਆਂ ਦਾ ਕਬਰਸਤਾਨ-1981, ਇਥਨੇ ਮਰੀਅਮ-2000, ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ-2005** (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਖੱਪਰਾ ਮਹਿਲ-2015, ਅਟਾਰੀ ਬਾਬਾਰ-2015**। ਉਸ ਨੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਸਹਿਰੀ ਔਰਤ ਦੇ ਕੋਮਲ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਅਤੇ ਪੇਂਟਰੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਗਲਪ-ਸੈਲੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਸਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2434, ਰੋਜ਼-10, ਮੁਹਾਲੀ।

**ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਕ (4.5.1931 - 2002)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭਾਨਤੀਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਟਲਾ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਈ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉਸ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਿਆ-1972, ਮਚਦੇ ਦਰਦ-1989** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (18.5.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਸੀ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕ੍ਰਿਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਗਜ਼ਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਘੜਵੀਂ ਪਛਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦੇ ਜੰਗੂ ਵਿਕਰ ਕਲੇਜ਼ੇ-2000 ਅਤੇ ਮੋਰਾ ਬਚਪਨ ਮੋਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ (ਬਾਲਾ ਲਈ ਵਾਰਤਕਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀਆਂ)-2005 ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਰਵਾਏ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ "ਅਜੇਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਭ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਅਹਿਮ ਪਾਸਾਰ ਅਜੇਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਸੱਚੇ-ਸੱਚੇ ਮਾਸੂਮ ਜਾਂ ਕਿਰਤੀ ਮਰਦਾ-ਅੱਗਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਵੇਰਵੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਕੇ ਕਲੇਜ਼ੇ, ਵਕਤ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਵਰਣਨੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਬਗਿਆਤਾ ਬਣ ਸਾਗੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਮਨ-ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 609, ਪਾਛੂਸਰ, ਨਾਭਾ-147201.

**ਰਾਜ ਗਿੱਲ (ਮੁਖਲਾ ਨਾਂ ਹਰੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ) (3.8.1931-12.3.1999)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰ 41 ਆਰ ਬੀ, ਡਰਿਮੀਲ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਰਸਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਲਈ। ਅੱਧੀ ਦਰਸਨ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਰੀਬ ਸੱਤ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਪੁਰਾਸਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਹਵਾ ਦਾ ਖੁੱਲਾ-1986, ਚਾਨਣ ਦਾ ਘੁੱਟ-1990, ਸੁੰਦਰ ਮੋੜ-1990, ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ-1990. "ਵਰਜਿਤ ਬਿਨਸੀ ਸਬੰਧ ਬਾਰੇ" ਲਿਖਣਾ ਰਾਜ ਗਿੱਲ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ। ਲਗਾਤਾਰ, ਪੱਤਣ, ਲਾਖੇ ਰਿਸਤੇ, ਈਰਖਾ, ਨਾਸੂਰ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਚਰਾਚੰਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਥਾਨਕ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., **ਰਾਜ ਗਿੱਲ-ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ**, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1987. **ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ (14.8.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੂਪੇਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਕ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਉੱਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ

ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਹਾਵ-ਭਾਵ-1962, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ-1963, ਸਿੱਧ-ਪੁੱਠ-1963, ਪੁਤਲਾ-1968, ਰਾਜ ਰੋਲਾ-1971, ਮੈਂ, ਤੂੰ ਤੇ ਉਹ-1990, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਹਾਂ-1990, ਮੁੰਦਰੀ ਦੇ ਨਗ-1999, ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2017. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ, ਦੇਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਲੰਦਰ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਅਗਾਂਹਿਆਵਾਂ, ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਾਣਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਸੁਝਾਉ ਅੰਤ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਪੱਖ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 628, ਹਰੀਨ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਜਲੰਧਰ, ਫੋਨ 98728-42611.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., **ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ**, (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਹਿਰਦੇਸ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ, ਸੰਪਾ., **ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਦਾ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ**, ਪੁਨੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1998.

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਾਰਗ (7.10.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਟੈਜੀ (ਬਰੂਮਾ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਰੇਡੀਓ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਬੰਨੇ-ਬਨੇਰੇ-1983, ਰੱਤ ਖੰਭ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1993**. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਾਰਗ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਵਾਂਗ ਬਹੁ-ਵੱਲਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ, ਚੌਰਸੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਨਿੱਤ-ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਭੁੰਘੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਘੇਰਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿੰਦਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 28-21, ਬਲਾਕ ਨੰ.3, ਗੋਬਿੰਦ ਨਗਰ, ਕਾਨਪੁਰ-208006.

**ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ (17.10.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਐੱਫ਼ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੱਗ ਅਜੇ ਸੁਲਘਦੀ ਹੈ-1986** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਮੋਸ਼ (23.11.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਹੇੜੀਕੋ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ-ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪੈਤੀ ਸਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤੱਤਾ ਲਹੂ ਨੱਭਾ ਲਹੂ-1975** ਹੈ। ਖਮੋਸ਼



ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਗਿਣਤੀ ਪੱਥਰ ਪੱਥਰ ਘੱਟ ਪਰ ਗੁਣ ਪੱਥਰ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿੰਤਰ ਉਲੀਕਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਥਰੂ** ਕਾਫੀ ਚਰਚਿਤ ਹੈ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੋਲੀ (1.12.1931-1995)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਖਰਬੰਦਾ ਦੇ ਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੌਰ ਦੀ ਉੱਚ-ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਹੱਥੀ ਰੰਗਾਉਣ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰੋਲਫੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਭੀਲਾ ਦੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੱਕਣ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪੁਨਰ-ਵਸੇਬੇ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਨਗਰ 'ਚ ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਨਾਟਕ, ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਨੇ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੋਲੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਵਸੋਂ ਵਸਣਾ ਬੇਡ ਨਹੀਂ**-1978, **ਕੁੰਜੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ**-1982, **ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਜਹਿਰ**-1989, ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਭੀਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨਗਰ ਬੰਬਈ ਦੇ ਤੇਜ-ਭਾਲ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਅਹਿਮ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਹੈ।

**ਰਣਪੀਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (31.12.1931-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂਰਗੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਲਹੂ ਦੇ ਫਲ**-1964, **ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੱਚ**-1970, **ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਲੋਕ**-1977, **ਭਾਰੋਂ ਵਿਛੜੀ**-1984, ਉਹ ਸਰਲ-ਬਿਆਲੀ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

**ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਢੱਟੀਆਂ (1.2.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਢੱਟੀਆਂ ਸਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੌਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਜਦੋਂ ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ** - 1962, **ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ**-1976, **ਪਿੰਡ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਰੂਹਾਰ** - 1985 ਉਸ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲੇਖਣੀ ਥਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 262 - ਸੈਕਟਰ 16 ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਗੁਲਵੰਤ ਵਾਰਗ (15.2.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਹਲਾ,

ਸਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੇਂਡੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਮਣਾ ਖੌਟਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਾਦੀ ਦਾ ਪੁਲ**-1958 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਸੀ-2/59, ਅਸ਼ੋਕ ਵਿਹਾਰ, ਫੇਜ਼-2, ਦਿੱਲੀ।

**ਗੁਰਦੀਪ ਭੰਡਾਰੀ (4.3.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਹਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਰੀਡਰ ਦੇ ਪਦ ਤੱਕ ਉਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੁੱਪ ਦੀ ਛੋਹ**-1966 ਅਤੇ **ਪਿਆਸੀ ਮਛਲੀ**-1976 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ।

**ਸੰਪਰਕ** : 1401, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਗਰ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (7.4.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਖੰਨਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਯੂਰਪ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਉਪ-ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀਗਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ ਨੂੰ** 1992 ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਕੱਚਕੜੇ**-1966, **ਨਮਾਦੀ**-1971, **ਮੁਕਤੀ**-1980, **ਸਵੇਤਾੰਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ**-1983, **ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1986 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ**-1990, **ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਭਿਖਸੂ**-1995, **ਕਥਾ-ਆਨੰਤ**-1995 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਮੁਹੱਬਤ**-2002 (ਸੰਪਾ.), **ਸੁਣਦੇ ਖਲੀਫਾ**-2002, **ਗੰਢਾਂ**-2003 (ਸੰਪਾ.)। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਆਰੰਭਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਕਸਲਬਾਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਆਲਬਖ-ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਿੱਥਿਆ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਰੋਦਰੀ ਪਾਤਰ ਉਹ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਪਣੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਮਾਣਤਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਪਰੰਪਰਕ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਭਾਤ ਉਕਤਾ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਟਿਲ ਕਥਾਨਕ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ, ਪੌਰਣਕ ਮੋਟਿਵਾਂ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਅਤੇ ਉੱਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 593, ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ-144001



## ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਣ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1996.

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੋਟਲਾ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਅਮਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ : ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਚਿਹਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਰਦ-ਔਰਤ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2007.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ: ਤਰਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011.

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਲਪਕਾਰ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1983.

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1985.

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨਸੀ-ਸਬੰਧ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਪ੍ਰਸਾਦਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.

ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1990.

ਅਮਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ) (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1994.

ਮਨਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ (ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਾ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਇਹ ਉਹ ਜਸਬੀਰ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਪਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਸੰਸਾਰ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ),

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਅਤੇ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ-ਵਿਧੀ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1982. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਖਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਜਜ਼ੀਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਬੰਧ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2003.

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੱਪਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠਗਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004.

ਜੀਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ ਅਤੇ ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਪਾਲ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕ ਮਾਲਾ, 2007.

**ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (16.5.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੂੜਕਾਣਾ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੋਧੂਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰਵ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ. ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਕੇਂਦਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ 1992 ਨੂੰ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਹੋਈ। ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਰੁੱਖੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ-1968, ਦੇਵੀ ਆਸ਼ਰਮ-1993, ਸਿਲਵਰ ਜੁਬਲੀ-2003, ਸੁਰਜਨ ਮਿਸਤਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2003, ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2010**। ਉਸਦੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕਰੂਰ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਵਰਜਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਲੱਛਣ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 345-ਏ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੇਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਜਰਨੈਲ ਪੁਰੀ (26.5.1932-2.12.1994)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਹਿਬਜ਼ਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਕਹਾਣੀ-ਲਿਖਣ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੱਤਰੀ-1962, ਲੀਲ ਦੀ ਕੁਤੀ-1964, ਦੋ ਕਬੂਤਰ-1967, ਮਾਸ ਦਾ ਘਰ-1969, ਘੁੱਗੀਆਂ ਵਾਲੇ-1981, ਮੈਂ ਰਾਤ ਤੇ ਰਾਣੀ-1985**। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਰਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਰਨੈਲ ਪੁਰੀ ਵੱਲ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਬਣਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਜਰਨੈਲ ਪੁਰੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਯਥਾਰਥਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਸ਼ਨ ਦਾ ਸਵਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੇਠ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਛੋਹ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਟੁੰਬਵੀਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਜੇਗੀਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿਭਿੰਗ (15.7.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਟੀ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸਾਹੂ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਹਿਅਨ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਕਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਰੁੱਖ-1959, ਆਸ਼ਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾ-1962।

**ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ (18.8.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵੈਰੇਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਰੁਝਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਇਕ ਰਾਤ-1961, ਚਿੱਟੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਵਾਰ-1983, ਅਜਾਤ ਸੁੰਦਰੀ-1996, ਨਰ-ਬਲੀ-2000, ਕਾਲਾ ਕਬੂਤਰ-2003**। ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਮ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਨੈ ਕੇ ਪਹਾਤ, ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਵਸਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ, ਫੈਟਸੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਮੋਟਿਵਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਾਂਤਰਣ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਵਾਈ-30, ਹੌਸ ਖਾਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110016।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਨੀ, ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਜਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1996।

ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001।

ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003।

**ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ (28.8.1932-14.2.2010)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਧੌਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਲ. ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਝੁਟਿਆ। ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਉਪਰੰਤ **ਕਹਾਣੀ-ਪੰਜਾਬ** ਨਾ ਦੇ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਣ ਹੈ। ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ, ਅਨੁਵਾਦ, ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਅਸਲੀ ਪਛਾਣ ਗਲਪਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ **ਕੌਠੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ** ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ 1987 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਸੁੱਤਾ ਨੇਗਾ-1966, ਕੱਚਾ ਧਾਗਾ-1967, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ-1968, ਟੀਸੀ ਦਾ ਬੇਰ-1970, ਕੱਧ ਵਿਚ ਉਗਿਆ ਦਰੱਖਤ-1971, ਖਾਗਾ ਦੁੱਧ-1973, ਔਧਾ ਆਦਮੀ-1977, ਸਵਾਲ ਦਰ ਸਵਾਲ-1980, ਆਪਣੇ ਘੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ-1980, ਛਪੜੀ ਵਿਹੜੀ-1982, ਕਦੇ ਫਿਰਨਗੇ ਦਿਨ-1985, ਰੱਤ ਦਾ ਕੰਗੂ-1987 (ਸ਼ਿਪ.), ਜਵਾਰ ਭਾਟਾ-1989, ਹੱਡੀਆਂ-1989, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਜਾਤ-1989, ਅਣਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਗੁਰ ਭਾਗ-1989-99), ਮੋਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1990, ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ-1991, ਇਕਵੰਸ਼ਾ ਕਹਾਣੀਆਂ-1992 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾਂ-1992, 16 ਲੋਹੇ ਦਾ ਗੇਟ-1992, ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਓ-1994, ਚਿੱਟੀ ਕਬੂਤਰੀ-2000 (ਇਕਵੰਸ਼ਾ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਨਵੀਂ ਵਸਲ-2002 (ਸ਼ਿਪ.), ਤੂੰ ਵੀ ਮੁੜ ਆ ਸਦੀਕ-2005 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਹੇ ਲੋਕ-2005 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਆਦਮੀ-2006 ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਲਵਾ ਆਂਚਲ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਾਤਰ ਚੋਣ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਜੀਵਨ ਸੈਲੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ - ਵੈਲੀ, ਸਾਧ, ਕਾਤਲ ਅਤੇ ਆਸਕ ਆਦਿ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਪੇਸ਼ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਸਜੀਵ ਚਿੱਤਰ, ਘਟਨਾਵੀ ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਨੇਠ ਮਲਵਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਹਨ। ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਨੇ 1987 ਤੋਂ 2005 ਤੱਕ ਵਧੇ ਵਾਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਸਵਾਲ ਦਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1987।  
ਬਲਦੇਵ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989।

ਨੀਲਮ ਸਰਮਾ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1990।  
ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਆਂਚਲਕ ਪਰਿਪੇਖ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003।

ਗੁਰਬਚਨ ਝੁੱਲਰ (ਸ਼ਿਪ.), ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ-ਔਪੀ ਸਦੀ ਦਾ ਚਰਿਤ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1981।

ਬਿਰਕਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ,

ਜਲੰਧਰ, 1981.

ਉਹੀ (ਸੰਪਾ.) ਕਥਾਕਾਰ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਐਂਟਿਸਰ, 1991.

**ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੰਦੇਰਲ (28.9.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰਵਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਜਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ** ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤ੍ਰੇੜਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਅਸ਼ੋਕ ਚਰਨ ਆਲਮਗੀਰ (1.1.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਜੰਗੀ ਚੀਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜੀਤਾ ਪੁਛਾ ਪੀਝੀਆਂ** 1982 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਪ੍ਰੇਮ ਨਗਰ, ਬਿਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ (1933-24.7.2005)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੋਟੀ ਤਲਵਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਰਸਮੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਵਿਰਲਾ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ-ਮਜਦੂਰੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਅੰਤ ਜੀਵਨਕਾਲ ਵਿਖੇ ਵੈਲਡਿੰਗ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੀ ਪੀ ਐਮ. ਦੇ ਕੁਲਵਕਤੀ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ। ਹੰਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮਣਾ ਬਣਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ **ਫਾਰੇ ਹੱਥੀ** ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਬਣੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ **ਵਾਰਿਸ** ਕਾਰਨ ਚਰਚਿਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ**-1963, **ਦੇਖ ਕਬੀਰਾ ਰੋਇਆ**-1972 ਅਤੇ **ਉੱਲਵੇਟੇ**-1984। ਅਪਣੀ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਸਦਕਾ ਹੰਸ ਨੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਪੁਆਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਚਾਲਨੀ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿਲੱਖਣ ਬਣਾਈ। ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਅੱਕਾਸ਼ੀ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਬਣੀ। ਸਨਸਨੀਖਿਸ਼ ਵੇਹਾ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਉਦੇਸ਼ਾ ਹਿਮਾਨ ਬਿੱਧਿਆ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੁਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਟਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਸੁਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਟਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਵੇਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2000.

**ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰਮਾ ਸਾਰਥੀ (1.4.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੂ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਰਿਜਨਲ ਟੀਸਰਚ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ ਅਤੇ ਕਾਊਂਸਿਲ ਆਫ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਰੀਸਰਚ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਸੀਨੀਅਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ, ਡੋਗਰੀ-ਨੁਮਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੁੱਕਾ ਬੂਟਾ**-1970, **ਲੋਕ-ਰੀ-ਲੋਕ**-1972, **ਪਾਗਲ ਦਾ ਤਾਜ-ਮਹੱਲ**-1978.

**ਸੰਪਰਕ :** 59, ਵਿਜੇਗੜ੍ਹ, ਜੈਨ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਜੰਮੂ-180001.

**ਕਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਬੋਤਾਬ (1.8.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿਵਰੋਹ ਦੇ ਘਰ ਮਸੂਰੀ, ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੂਰਜ ਸਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ**-1982, **ਕੋਸਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ**-1986, **ਨਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਖਲਨਾਇਕ**-1990, **ਪੱਤੀ ਪੱਤੀ**-1992, **ਲਹੂ ਦਾ ਦਰਿਆ**-1994 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜੰਗ**-2002 ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਵਰਗ ਦੇ ਪਿੰਡਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੈਲੇ ਪਬੰਡ ਅਤੇ ਜਾਲਸਾਜੀ ਨੂੰ ਨਹਿੰਆਂ ਕਰਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਦੰਡ ਉਤੇ ਝੁੰਘੀ ਹੋਣ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੁਨਾਮੀ ਗੇਟ, ਸੰਗਰੂਰ।

**ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਗਾ (10.8.1933-31.7.1989)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਜਰਾਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕੇ ਸਿਲ ਵਰਕਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਈ। ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਗਾ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈਆਂ। ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ 'ਚ ਨਾ ਛਪ ਸਕੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਟੁੱਟੇ ਹਏ ਲੋਕ**-1978, **ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਮਹਿਕ**-1989। ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਗਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਉਸ ਬੇਵਸ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਵਿਅਕਤੀਗਤ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਸੰਪਰਕ 'ਚ ਉਲਝਿਆ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਚਰਿਤਰ ਉਸਾਰੀ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਹੈ।

**ਅਮਰ ਕੋਮਲ (29.11.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਵਣ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਡਾਢੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ, ਸੰਪਾਦਨ, ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਡਰਪੂਰ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅਜੇ ਹਨੇਰਾ ਹੈ**-1983, **ਚਿਣਗਾਂ**-1983, **ਵੇਦਨ ਕਹੀਐ ਕਿਸ**-1988, **ਕਪਾਲ ਕਿਰਿਆ**-1993, **ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ**-1994, **ਸਵਾਲੀਆ ਚਿੰਨ੍ਹ**-1994, **ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ**-1994। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਦੁਖਾਤਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ

ਹਨ। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੱਧਵਰਗੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟੁਟਦੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਯਥਾਰਥਕ ਸੈਲੀ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਆਤਮਕ ਸੈਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** ਆਦਰਸ਼ ਨਗਰ, ਗਲੀ ਨੰ. 2, ਕੋਟ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ-148101

**ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂਰ (24.12.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਥਰਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੱਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਿੰਦ ਮੋਟਰਜ਼ ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀ 'ਚ ਮੈਨੇਜਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਨਵਲ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੈਸੂ ਦੀ ਟਹਿਕ-2003**, **ਸੁਨੇ ਤੇ ਹਕੀਕਤ-2009** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ। ਨੂਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਕ ਦਬਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਅਸਿੱਧੇ ਸੰਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮਾਗਤ ਕੰਮਭਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲੀਆਂ ਖਿੰਨੂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਰਿਸਤੇ ਟੁਟਦੇ ਤਿੜਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਮੌਲ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਨੂਰ ਦਾ ਗਲਪੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਪਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਬਾਰੇ ਜੋੜਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੂਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਡੁੱਲਰ ਹਾਊਸ, ਧਨੇਲਾ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ।

**ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ (6.2.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਘਰ ਨੇਸਹਿਰਾ, ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੋਹਜ਼ੀਨ **ਬਾਲ ਸੰਦੇਸ਼** ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ। ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਆਮ ਵਾਰਕਰੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵੀ ਲਿਖੀ। ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਦੋਂ ਪਹੁ ਵੱਟੀ-1976** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 143110.

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (3.3.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਝਿੰਗੜ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ :

**ਪੈਰ ਚੱਕਰ-1960**, **ਦੋ ਔਖਾਂ ਦੇ ਰੱਬ-1961**, **ਮੇਰੇ ਹਾਣੀ-1975**.

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਝਿੰਗੜ ਖੁਰਦ, ਡਾਕ: ਝਿੰਗੜ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

**ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੰਦਵੀ (4.3.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਐਮ.ਐੱਫ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਭਵਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਰੇਵਿੰਗ ਸਟੋਨ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ **ਲਸਟ**

**ਫਾਰ ਲਾਈਫ** ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਜੀਵਨ ਲਾਲਸਾ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ 1983 'ਚ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੜਕ ਗਵਾਹ ਹੈ-1981**, **ਫੁਟਦੇ ਤਾਰੇ-1983**, **ਸੜਕ ਗਵਾਹ ਹੈ** ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਹਰਿਆਣਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਲੇਖਕ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਕ ਪਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਕਸ਼ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਰ ਸਿੰਘ ਤਾਪ ਅਨੁਸਾਰ, "ਬੰਦਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਲਾਪੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਨ। ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਪੇਂਟੇਰਾ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ:** ਫਲੀਟ ਨੰ. 311, ਜੀ.ਐਸ.ਐਚ.-33, ਸੈਕਟਰ 20, ਪੰਚਕੂਲਾ ਹਰਿਆਣਾ।

**ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ 'ਪ੍ਰੀਤ' (15.3.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਿੱਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਸਤਕ-2012** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੇ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ (1.4.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਭਵਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ-ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਇਕਾਗੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਿੜਕੀਆਂ ਵੰਗਾਂ-1932**, **ਪੀਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ-1990**, **ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੇ ਓਹਲੇ-2004** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਸਪਾਟ-ਬਿਆਨੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, "ਭਿੰਗੀ ਕੁਚਲੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ, ਕੇਵਲ ਭਾਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸੱਲ ਅਲਪਤਾ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਪੂਰਵਕ ਉਸਨੂੰ ਉਛਾ ਚੁੱਕਣਾ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 11-246, ਗਲੀ ਮਾਸਟਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (13.4.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਢੁੰਡੀਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਆਲੋਚਕ ਵੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਅਹਿਮ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪੁਰਾਣ ਹੈ : **ਬਿੰਦਗੀ ਠੱਕ ਮੰਗਦੀ ਹੈ-1960**, **ਸੱਚ ਦੇ ਰੂਪ-1966**, **ਰੰਗ**



ਆਪੇ ਆਪਣਾ-1970, ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਗੱਲ-1979, ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੱਚ-1983, ਬਾਕੀ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ-1984, ਸਰਮ ਧਰਮ ਕਾ ਡੇਰਾ ਦੂਰਿ-1986, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੋਤ-1986, ਅਮਰੀਕਨ ਗਊ-1988, ਨੇਮ ਪਲੇਟ-1989, ਰੋਸਨੀ ਦੀ ਰਿਸਮ-1994, ਓਪਰੀ ਐੱਖ-2016। ਅਜਿਹੇ ਸਿੰਘ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਈ ਵਸਤੂ-ਚੇਤ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੋਹਾਂ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਾਤਰ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਵਿਅੰਗ ਰਾਹੀਂ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2086, ਆਰਟੂਮ ਲਾਈਨ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110009.

**ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (5.5.1934-7.9.1999)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਰੀਡਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੁੱਕੀ, ਤਿੱਕੀ, ਪੰਜੀ-1968** ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਕਲਾਤਮਕ ਮਿਆਰ ਪੱਖੋਂ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਰਸਮਾਂ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ (7.5.1934-31.5.1992)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੀਂਹਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਿਸਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਜੋਹਲ, ਫਿਲੂ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੌਰ ਦਾ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀ.ਟੀ. ਦੇ ਕੋਰਸ ਦੀ ਤਿੰਨ ਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਮੁਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਿੰਡੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪੁਲਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਰਗਧਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1982 ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਉਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋ ਸਕੀ। 1992 'ਚ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਅਪਣਾਇਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ-ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਗੁਣ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਪੀਤ ਪਰਾਈ-1960, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾਂ-1968, ਗ਼ਮ ਦਾ ਸਾਕ-1971, ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ-1974, ਨੁੱਕਰ ਵਾਲੀ ਗਲੀ-1975, ਜਿੰਦਗੀ-1976, ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ-1977, ਸੀਸ ਭੇਟ-1977, ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਦਰਦ-1981, ਖੂਨ ਦੇ ਹਸਤਾਖਰ-1982, ਬਦਤਮੀਜ਼ ਲੋਕ-1986, ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ-1986, ਮੋਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ-1987, ਰੱਬ ਦੇ ਪਹਿਏ-1988, ਔਖੀ ਸਦੀ ਦਾ ਫ਼ਰਕ-1990, ਮੋਰੀਆਂ**

**ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਕਹਾਣੀਆਂ-1990, ਹਮਵਤਨੀ-1995, ਤਪਦੀ ਮਿੱਟੀ-1995, ਖਤਰਨਾਕ ਖੇਤ-2001, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੁਝਾਨ ਫੈਂਟਸੀ-ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਰੇ ਤੇਜ਼ਨਾ ਅਤੇ ਰਸਕੁਮਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਫੈਂਟਸੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸਲਾਘਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਧਕ ਹਵਾਲਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਚੁਸਤ ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।**

**ਸੰਪਰਕ :** 96, ਗੋਲਡਨ ਐਵਿਨਿਊ, ਗੁਰੂ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ-144022

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅਮਰਨਾਥ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਚੋਣਨਾ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ),

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨਕ

ਅਧਿਐਨ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2013.

ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1975.

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ (ਸਭਕਾਂ ਦੇ ਦਰਦ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਬਦਤਮੀਜ਼ ਲੋਕ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 1987.

ਗੁਰਤੇਜ ਕੌਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1988.

ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1990.

**ਦਿਲਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੇਸ਼ (15.7.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਕਾਗਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਵੀ ਹੱਥ ਅਜਮਾਦੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਿਸਕ-1993, ਡੰਗੋਰੀ-2003** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 224, ਫੌਜ-6, ਮੁਹਾਲੀ-160055

**ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (11.8.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਾਈਵਾਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਹਿਲਾ ਨਜ਼ਰੀਆ-2005, ਪਿਆਸੀ ਧਰਤੀ-2007, ਚੰਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ-2010, ਬਿਲਵਾੜ-2014** ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ

ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਔਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ ਬਣਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 35, ਨਿਊ ਜਵਾਹਰ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ। ਮੋਬਾ: 94178-21058

**ਅਜੀਤ ਕੌਰ (16.11.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੱਥਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਵਪਾਰਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਭੱਖਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ **ਖਾਨਾ-ਬਦੋਸ਼** ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਹੈ : **ਗੁਲਬਾਨੋ-1963, ਮਹਿਕ ਦੀ ਮੌਤ-1966, ਬੁੱਤ ਸਿਕਨ-1966, ਵਾਲਤੂ ਔਰਤ-1974, ਸਾਵੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ-1981 (ਚਿੱਠੀਆਂ), ਮੌਤ ਅਲੀ ਬਾਬੇ ਦੀ-1985, ਨਾ ਮਾਰੋ-1990, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਜੰਗਲ-1995, ਨਵੰਬਰ ਚੌਰਾਸੀ-1996, ਕਸਾਈਵਾੜਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ-2012** ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮਕਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਦਵਤਰੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਾਅਨੇਯੋਸ਼ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਿਰਜੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਧੁਨਿਕ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਲੰਗੇ ਸੱਚ ਦੀ ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨਕਾਰ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਬਿਆਨੀ, ਤਿੱਕਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਮਢਕਵੀ ਗਲਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਵਾਲਤੂ ਔਰਤ ਦਾ ਚਿਹਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਵਾਈਨ ਆਰਟਸ ਐਂਡ ਲਿਟਰੇਚਰ, 4-6 ਸਿਰੀ ਫੋਰਟ ਇਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਲ ਏਰੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110049

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਗਲਪੀ ਜਗਤ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1988. ਮਿਨਾਕਸੀ ਸਰਮ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004  
ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਦੁੱਗਲ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਗਲਪੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਅਧਿਐਨ (ਸਿਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2005.

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਜੀਤ ਕੌਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1977. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982.

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਕਥਾ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1983.

ਗੁਸਮਲਤਾ, ਸਾਵੀਆ ਚਿੱਠੀਆਂ (ਅਜੀਤ ਕੌਰ) ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1984.

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1989.

ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਮੌਤ ਅਲੀ ਬਾਬੇ ਦੀ : ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1989.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨਾ ਮਾਰੋ' : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1991.

ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੌਤ ਅਲੀ ਬਾਬੇ ਦੀ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਯੂਨੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ, 1991.

ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਟਾਲਵੀ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1991.

ਵਿਜੇ ਰਾਣੀ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਸੰਗੂ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨਵੰਬਰ ਚੌਰਾਸੀ' ਦਾ ਗਲਪੀ ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2000.

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਧੂ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਗਲਪ ਵਿਧਾਨ (ਸਾਵੀਆ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਖੋਲ੍ਹ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਸੰਕਟ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵਾਲਤੂ ਔਰਤ' ਦੇ ਮੰਦਰਭ 'ਚ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ, ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1978. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਗੁਲਬਾਨੋ ਤੇ ਮੌਤ ਅਲੀ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤੱਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1986.

ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ, ਵਿਕਸਨਲ ਵਰਲਡ ਆਫ ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਯੂਨੀ. ਆਫ ਦਿੱਲੀ, 1986. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1990.

ਜਵਾਹਰ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਗਲਪ ਜਗਤ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1991. ਕੁੰਤੀਪਾਲ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਵਾਰਸਜਾਹ ਵਾਉਡੋਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1991.

ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਵਾਰਸਮਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1998.

ਪਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਕੁਤੀਪਾਲ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਬੋਧ, ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਖੋਅੰਤ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਗਲਪ ਬੋਧ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2009.

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2015.

**ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਪਰਵਾਨਾ (17.2.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਹਨ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਾਨਵਾਲਾ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮੇਰੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ 1972 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਰਾਮ ਮੂਰਤ ਸਿੰਘ (19.2.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਮੋਧਨੀ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਪੱਸਿਆ-1990** ਅਤੇ **ਚੇਤਨਾ-1991** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-11/191, ਕੌਂਸ ਕਾਲਜ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ, 148101.

**ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰਸੀ (25.2.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਹਲਵਾਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਬੀ.ਐਡ., ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਗਿਆਨੀ, ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਕਣੀਆਂ-1993**, **ਅਸਲ ਰਾਹ ਦਸੇਰੀਆਂ-1994**. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (27.2.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਟਲਾ ਬਡਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਤੇ ਦੇਸ ਸੇਵਕ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਉਚ-ਪਦਵੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰੇਡ ਕਰਾਸ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਮਰ-ਕਥਾ** ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸਾਲ 1982 ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਹੁਸਨ ਦੇ ਹਾਣੀ-1963, ਜੇਨੇ ਦੀ ਇੱਟ-1979, ਅਮਰ ਕਥਾ-1979, ਗਮਲੇ ਦੀ ਵੇਲ-1984, ਇਕ ਸਾਂਝ ਪੁਰਾਣੀ-1984, ਰੂਦਨ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦਾ-1998, ਇਕ ਇੱਟ ਵਾਲੀ ਹਵੇਲੀ-2003 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਦਿਨ ਦੀਵੀ ਲੁੱਟ-2007, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਮਾਨਵੀ ਸੱਚ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਿਵੇਕ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਧਤਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਾ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1538, ਸੈਕਟਰ 36-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਯੋਗਰਾਜ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1993.

ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ

ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1994.

ਯੋਗਰਾਜ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ, ਨਿਜ਼ਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1986.

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੋਣਨਾ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

**ਅਤਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੂਰੀ (19.3.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਭਰਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਿਥਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਵਰਨਾਮਾ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅਰਿੰਤੇ ਬਾਜ ਪਏ -1972**, **ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਤੱਕ-1976**, **ਅਣਖੁਲ੍ਹਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗਾ-1989**. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਉਪਰੰਤ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮਾਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਵੇਦਨਾਯੁਕਤ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਜੁਗਤ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਅਤਰਜੀਤ ਸੂਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** 186, ਗ੍ਰੀਨ ਐਵੀਨਿਊ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਅਨਵੰਤ ਕੌਰ (4.4.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਲਕ ਸਿੰਘ ਵੇਹਰਾ ਦੇ ਘਰ ਚਾਵਲਪਿੰਡੀ,

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਅਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜੋ ਰਤਨ ਪੀਵਿੰਗ ਮਾਣਸ-1979, ਹੇਠ ਵਹੀ ਦਰਿਆ-1979, ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਈ ਸੌਚ-1997, ਫੈਕਟਸ ਤੇ ਕਾਰਵਾ-1999, ਚਾਨਣ ਦਾ ਦਰਿਆ-2007, ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਾ ਕਾਇਨਾਤ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** 139, ਗੋਲਡਨ ਐਵੀਨਿਊ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬੈਮਲ (5.10.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਹ ਵਾਲੀ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੱਚੇ ਪੱਕੇ ਲੋਕ** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਚਮਨ ਗਾਰਡਨ, ਕਰਨਾਲ, ਹਰਿਆਣਾ।

**ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ (18.11.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਾ, ਬਲੋਚਸਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਕਵਿਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਉਮਰ ਦੇ ਖਿਡਾਏ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗੁਆਚਾ ਅਤੀਤ**-2005 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਔਰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਆਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਠੇਠ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਮੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪਾਠਕ ਦੀ ਰੱਚਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰਵਾ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਬੂਬੀ ਉਭਾਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 431, ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫੋਨ 2582309.

**ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ (15.12.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਕੁ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਇਕਗਾਠੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸਹੀਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ**-1964, **ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ**-1982, **ਬਹੱਤਰ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਾਤ**-1993, **ਗੁਆਚੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ**-1998, **ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਗੁਆਚੇ ਆਦਮੀ**-2006, **ਖਾਲੀ ਆਸਮਾਨ**-2006. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਸਟ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਮਾਨਵੀ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਿਖੇ ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ, ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਨਿਆਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਹੀ ਸੁਰ ਵਾਲੀ ਪਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1931, ਫੇਜ਼-10, ਸੈਕਟਰ-64, ਮੁਹਾਲੀ-160062.

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ (12.1.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤਕ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਮੁਲੋਂ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ**-1992 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰਲੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਅਮਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚਰਿਤਰ ਉਸਾਰੀ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬੋਲੀ ਉੱਤੇ ਪੇਂਟਹਾਰੀ ਰੰਗਣ ਆਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 18, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨਗਰ, ਸੋਢੀਆ ਗਰਲਜ਼ ਸਕੂਲ ਰੋਡ, ਰੋਲਵੇ ਕਾਲੋਨੀ,

ਸਹਾਰਨਪੁਰ, ਯੂ.ਪੀ.-247001

**ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ (13.1.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ**-1999 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 659, ਸੈਕਟਰ 43-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਰਿਪਦਮਨ ਸਿੰਘ ਰੂਪ (24.2.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਦੇ ਘਰ ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਐੱਫ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਇਕ ਕਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਿਲ ਦੀ ਔਗ**-1979, **ਬਹਾਨੇ ਬਹਾਨੇ**-1993, **ਬਦਮਾਸ਼**-2002, **ਓਪਰੀ ਹਵਾ**-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ, ਝੂਠ ਫਰੋਬ, ਧੰਮਾ-ਪਤੀ, ਦੱਬਿਆ-ਰੁਚਿਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2249 ਫੇਜ਼-10, ਮੁਹਾਲੀ (ਫੋਨ: 0172-2213160)

**ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ (17.3.1936-3.4.1984)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੈਂਸ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ।



ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਚਿਣਗਾਂ-1957, ਭੋਲੀਆ-1961, ਕੁੱਖ ਦੀ ਚੋਰੀ-1981**। ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਹਿਰੀ ਮੋਢਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਚੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਸਦਭਾਵੀ ਗੁਣਾਂ-ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਮੁੱਖੋਂ ਕਲਾ-ਸੁਗਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, **ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

**ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ (1.4.1936-14.2.1982)** ਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਟਪਿਆਲਾ ਦੇਸਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਮੁੱਖੋਂ ਯੋਗਦਾਨ ਭਾਵੇਂ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਾਪਾਂ ਬਾਝ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ-1960, ਮੌਤ ਹਾਰ ਗਈ-1961, ਕਰੂਥਲਾਂ-1963, ਪਛੁ ਛੁਟਾਲਾ-1965, ਬਦਲਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ-1983**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਹਾਂ-ਪੋਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਲਪੂਰਬਰ ਚਿਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਦਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੂਪਾਣਾ (13.4.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੱਧਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੂਪਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਨੌਕਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨਗਰ ਦਾ ਵਸੋਂਬਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋਏ। ਗੁਰਦੇਵ ਰੂਪਾਣਾ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਇਕ ਟੋਟਾ ਔਰਤ-1970, ਆਪਣੀ ਔਖ ਦਾ ਜਾਦੂ-1978, ਡਿਵੈਂਸ ਲਾਈਨ-1988, ਸ਼ੀਸ਼ਾ-2002**(ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਗੁਰਦੇਵ ਰੂਪਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਸੰਗਤ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਹੀ ਲੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਅਲੋਕਾਰੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਰੂਪਾਣਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੁਸ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਨਿਪੁੰਨ ਚਿਤਰਕਾਰ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਸੁਗਤ ਉਸਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ, ਖਲਨਾਇਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ

ਪੂਰ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਛੁਪੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਕਾਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਛਾਣ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਥਾ-ਰਸ, ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਵਿਅੰਗ ਗੁਰਦੇਵ ਰੂਪਾਣਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖੋਂ ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਕੋਟ ਸਿਹਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਆਪਣੀ ਔਖ ਦਾ ਜਾਦੂ, ਬੰਦਾ ਤੇ ਪੰਜ ਲੰਘ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਅਤੇ ਡਿਵੈਂਸ ਲਾਈਨ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਤੀ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਰੂਪਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ, **ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੂਪਾਣਾ ਦੇ ਗਲਪ ਦਾ ਸਾਭਿਆਚਾਰਕ ਅਵਰੋਚਨ** (ਸਿਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2017.

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸੂਰੇਵਾਲੀਆ, **ਗੁਰਦੇਵ ਰੂਪਾਣਾ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ)**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ-1987-88.

**ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ (30.4.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਹਾਨਪੁਰ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਲਵੇ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਰਚਨਾ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਰਫ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਔਂਗ-1963** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਪੁਆਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੀ-8, ਸੁਭ ਇਨਕਲੋਫ਼, ਪਲਾਟ ਨੰ. ਐਚ. 4-5, ਵਿਸਾਖਾ ਇਨਕਲੋਫ਼,

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110034.

**ਕੇਵਲ ਸੁਦ (12.5.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੈਦੀ ਦੂਸਰਾ ਚਾਣਕਯ-1971** ਅਤੇ **ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ**। ਉਹ ਸਹਿਰੀ ਮੋਢਵਰਗ ਦਾ ਚਿਤਰਕਾਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-1-ਏ-60 ਏ, ਜਨਕਪੁਰੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110058, ਫੋਨ : 25414400.

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਔਲਖ (15.5.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਹਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੇਸ਼ ਭਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਸ਼ੀ ਲਈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਦੇਸ਼ਤੀ ਦੀ ਸਲੀਬ-1999, ਨਿੱਕੀ ਬਾਤ ਵੱਡੀ ਕਰਮਾਤ-2007, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਾ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ-2008, ਮੋਨਾਲਿਜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2010** ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਘਟ ਰਹੇ ਨਿੱਘ ਉਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਰੂਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਵੈਰ (15.6.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਖਤਰਾਏ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸੰਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ ਐਡ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜ-1971 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 22/23 ਭਾਰਤ ਨਗਰ, ਬਟਾਲਾ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੋਲਨ (23.6.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਇਰੋਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ-ਫਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਸਚਾਤਪ-1980**, **ਦੁਖਦੀਆਂ ਰਗਾਂ-1985** ਅਤੇ **ਰਾਤ ਦੀ ਰਾਤ ਦੀ ਰਾਤ-1986** ਵੀ ਪੇਸ਼ਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝਲੀ ਪਾਏ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਔਕੜਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਰਾਤ ਦੀ ਰਾਤ** ਵਧੇਰੇ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਵੈਲੀ ਵਿਧੂ, ਧੌਰੀ ਘਾਟ ਰੋਡ, ਸੋਲਨ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

**ਐੱਸ. ਸਾਕੀ (10.7.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੰਦ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਘਾੜੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਪ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਐੱਸ ਦਾ ਅਰਜਨ-1986**, **ਇਕ ਬਟਾ ਦੇ ਆਦਮੀ-1986**, **ਦੇਵੀ ਦੇਖਦੀ ਸੀ-1987**, **ਰਖੇਲ-1987**, **ਮੁੜ ਨਰਕ-1988**, **ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ-1988**, **ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰ-1992**, **ਇਕੱਤੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1994**, **ਹਮ ਚਾਕਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ-1995**, **ਸ਼ੇਰਨੀ-1999**, **ਬਹੁਰੂਪੀਆ-2001**, **ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ-2006**, **ਬੇਗਮ-2007**, **ਦੋ ਬਲਦੇ ਸਿਵੇ-2008**, **ਬਾਪੂ ਦਾ ਚਰਖਾ-2009**, **ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਸੌ ਗਿਆ-2009**, **ਦੁਰਗਤੀ-2015**, **ਖਾਲੀ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ ਬਿਆਸੀ-2016**, ਐੱਸ. ਸਾਕੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੌਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਝ ਕਵਾਇਤੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਰੋਚਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਐਸ. ਸਾਕੀ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

**ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਡੁਪਾਲ (8.8.1936-18.1.2001)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੂਹੜ ਚੌਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਕਹੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗੁਹਿਣੇ ਸੂਰਜ-1973** ਹੈ। ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਵਿਅੰਗ-ਲੇਖਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀ ਉਤਰਵੀ ਜੁਗਤ ਵੀ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 636, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਮੋਗਾ।

**ਔਵਲ ਸਰਹੰਦੀ (8.9.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੌਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਡਿਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ।

ਉਸਦਾ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖਬਰਨਾਮਾ-1992** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 431-46, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਸਰਨ ਸਿੰਘ (27.10.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਰੰਗੀਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਾਲਾਹਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਾਗੂਮੁਲਾ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਡਿਵੀਜਨਲ ਵਾਰਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਫੁਲੇਖੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1966**, **ਨੰਗੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਵੈਰੀ-1975**, **ਪੰਜ ਪੀਰ-1981**, **ਡੂੰਝਾ-1993**, **ਤਾਵੀ ਦਾ ਟੱਬਰ-2006**. ਸਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਾਜੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿਨਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਆਂਚਲਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ, ਪਿਛਲਾਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਨਾਟਕੀ ਸੁਰੂਆਤ, ਕਾਵਿਕ ਛੰਦਾਂ, ਰੁਮਾਂਟਕ ਐਂਸ ਅਤੇ ਰੌਚਿਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 61, ਇੰਦਰ ਨਗਰ, ਸੁਨਾਵਰ, ਸੁਨਿਗਰ।

**ਜਗਦੀਸ਼ ਅਰਮਾਨੀ (10.11.1936-8.7.1999)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਹੋਂਦ ਅਜਮਾਇਆ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣ ਸਕੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਧੁੰਆਂ ਤੇ ਬੱਦਲ-1967**, **ਧੁੰਦ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ-1985**, **ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ-1988**, **ਕੂੜ ਵਿਰੋ ਪਰਧਾਨ-1989**, **ਚੌਰੀ ਮੰਗੇ ਦਾਨੁ-1992**, **ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ-1996**, **ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੱਦ-1997**, **ਮੇਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1998**. ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਧਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਖੁਦ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾਈ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ। ਜਗਦੀਸ਼ ਅਰਮਾਨੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਨਿਮਨ-ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

**ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (21.11.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ ਨੰ. 65 ਜੀ.ਬੀ., ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਘੋੜੇ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਹਿੰਦੂ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਬੰਗਾ।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ (2.12.1936-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਖਰਬੰਦਾ ਦੇ ਘਰ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ

ਚੁਣਿਆ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਨਾਲ ਹੋਏ ਉਜਾੜੇ ਅਤੇ ਪੁਨਰ-ਵਸੇਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਰੰਗਣ ਦਿੱਤੀ। ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਚਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਸਤਰੰਗੀ ਕਲਪਨਾ-1971, ਅਪਣਾ ਸਹਿਰ-1977, ਸੱਤ ਹੀ ਫੁਆਰੀਆਂ-1978, ਦਖਲ ਦੂਜੇ ਦਾ-1985, ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-1992, ਪੁੰਦ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸ-1996, ਤਖ਼ਤ ਪਲਟਾ-2004, ਜਦੋਂ ਖੰਡ ਲੱਗ ਜਾਣ-2013। ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਗ੍ਰੰਥਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਔਰਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਉਪਭਾਵਕਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੰਗਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਚ-355, ਡੀ. ਡੀ. ਏ. ਵਲੈਟਸ, ਨਗਾਇਣਾ ਵਿਹਾਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110028।

**ਹਾਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ (1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੌੜੇ ਸੱਚ**-1961, **ਕਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ**-1968 ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 44, ਰੋਹਿਗਪੁਰਾ, ਕਰੋਲ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ - 51

**ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ (19.1.1937-3.6.2016)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਮਾਨਾ ਵਾਲਾ ਬਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਫਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦਾ ਕਾਵਿ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣਤਾ ਹਾਸਲ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਭੈਂਖਰੇ ਦੇ ਫੁੱਲ**-1981, **ਕੁੰਝ**-1984, **ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਯੂਦ**-1985, **ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ**-1999, **ਚਾਦਰ ਹੇਠਲਾ ਬੰਦਾ**-2001, **ਮਨਮਤੀਆਂ**-2002 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਮੱਕੜੀਆਂ**-2006, **ਮਹਿਰੂਮੀਆਂ**-2007, **ਕੁੰਝ-ਰਾਗ**-2013। ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਸਾਨੀ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮਾਅਨੇਸ਼ਿਯ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਤਰਕਮਈ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਾਲੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਨਿਕਪੇਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਚਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਔਰਤ-ਪਾਤਰ ਸਵੈ-ਤਰਜਮਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀਆਂ ਸਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗੌਰਵ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ, ਮਾੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਰੋਗਣ

ਵਾਲੀ ਨੁਕਦਾਰ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਨਿਖਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2398, ਫੇਜ਼-10, ਸੈਕਟਰ-64, ਮੁਹਾਲੀ-160062.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਸਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੀਮਿਤ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਗਗਨਦੀਪ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2004.

\*\*\*

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ, **ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਰਚਿਤ ਸਾਹਿਤ : ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਧਿਐਨ**, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2013.

**ਕਾਨਾ ਸਿੰਘ (8.2.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁੱਜਰਪਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਵਿਚ ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬਿਊਟੀ ਪਾਰਲਰ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਰਚਨਾ-ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖੁਸ਼ਬੂ ਤੇ ਮਾਰੀਆ**-2005 ਹੈ। ਕਾਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸਿਆ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੋਹਾਰੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਕਾਵਿਕ ਲਹਿਜ਼ਾ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਜਾਹਕਾਰ ਕਹਾਣੀ **ਖੁਸ਼ਬੂ** ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ, ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ। ਕਾਨਾ ਸਿੰਘ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਕਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 501, ਫੇਜ਼-3, ਬੀ-1, ਮੁਹਾਲੀ-160059.

**ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ (14.2.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬਨਭੋਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਲੱਸੂ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫੋਰ ਐਲ. ਐਲ. ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ

ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਨ ਦੀ ਔਖ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸਾਲ 1998 ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਤਿਲਚੋਲੀ-1965, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੈੜ-1967, ਕਾਨ ਦੀ ਲੱਤ-1975, ਪਛਾਣ-1987, ਬਰਫ਼ ਲਤਾੜੇ ਰੁੱਖ (ਚਿਣਵੀਆਂ)-1994, ਮੂਨ ਦੀ ਔਖ-1995, ਤਣ-ਪੱਤਣ-1998 (ਚਿਣਵੀਆਂ), ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ-2000 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਗੋਰਾ ਬਾਸ਼ਾ-2004**। ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ-ਖੇਤਰ ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਯੁਵਾਸ਼ਵ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਨਵਾਦ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਰਿਵਰਤਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਧੀਆ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾੜ, ਸਾਂਭ ਅਤੇ ਮੂਨ ਦੀ ਔਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀਆਂ। ਪ੍ਰਗਤਿਕ ਯੁਵਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਨੇੜੇ ਮਲਵਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ, ਪ੍ਰਗਤਿਕ ਲੈਅ, ਰਹੱਸਪੂਰਨ ਛਿਕਰਿਆਂ ਅਤੇ ਰੌਚਕ ਖਿਰਤਾਤਕ ਸੰਗਠਨ ਆਦਿਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਸ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚੇਤਨਾ (ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 2004

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ : ਖਿਰਤਾਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਸੰਵਾਦ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009

---

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1985

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਭੰਗੂ, 1960 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦਾ ਸਥਾਨ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1988

ਰਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮੂਨ ਦੀ ਔਖ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 1996

ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999

ਨਰੇਸ਼ ਬਾਲਾ, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਕਾਨ ਦੀ ਲੱਤ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੈੜ, ਤਿਲਚੋਲੀ) ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003

---

ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ : ਸ਼ਬਦ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2000

**ਕੰਵਲ ਕਸ਼ਮੀਰੀ (2.3.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਇੱਛਾਹਾਮਾ, ਬੀਰਵਾਹ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ ਸੇਵਾ ਦਾ

ਕਾਰਜ ਭਾਰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਕਵਿਤਾ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਸੰਪਾਦਨ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਸਾਲੇ **ਹਿਮਾਲ** ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਕੰਪਲਾਂ-1965, ਭੁੱਜਾਂ ਦੀ ਡਾਰ-1983, ਸ਼ਾਹਰਾਹ ਦੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰ-1991**। ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਰਟ, ਕਲਚਰਲ ਐਂਡ ਲੈਂਗੂਏਜ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੱਲੋਂ 1967 ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਕੰਪਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਈ ਅਣਢੋਲੇ ਵਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 215, ਨਰਸਿੰਘਗੜ੍ਹ, ਸੁੰਨਗਰ-190010

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਵਾਚ (10.3.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭਰੋਲੀ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪੰਛੀ ਤੇ ਪਰਵਾਚ-1993, ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਵਰ-ਮਿਤੀਹੀਨ**। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੈਲੀ ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਡਾਕ. ਲੋਧੇਵਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ (18.3.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਪਿਥ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਡੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਰੂਸ ਦੀ ਅਕੈਡਮੀ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਥਿਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟਿਤ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ। ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਸ਼ਕਾਰੀ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਸੰਪਾਦਨ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਗਨੀ ਕਲਸ਼** ਨੂੰ ਸਾਲ 2005 ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਇਨਾਮ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਓਪਰਾ ਮਨੋਦ-1969, ਸੂਹੇ ਫੁੱਲ-1970** (ਅਨੁ. ਅਜਰਾਬਾਈਜਾਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ) **ਕਥਾ-ਭਾਰਤੀ-1972** (ਅਨੁ. ਮਲਿਆਲਮ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਵਖਤਾਂ ਮਾਰੇ-1975, ਸੁਬਹ ਕਿਤਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ-1985** (ਅਨੁ. ਉਰਦੂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਮੈਂ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨਹੀਂ-1985, ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਬਲਦੀ ਔਖ-1986** (ਚਿਣਵੀਆਂ), **ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ-1988** (ਸੰਪਾ.), **ਬਿਧਰੇ ਟਾਪੂ-1996** (ਸੰਪਾ.), **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਕੋਸ਼** (ਸੰਪਾ.)-1999, **ਅਗਨੀ-ਕਲਸ਼-2001, ਤਿੰਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਮੰਦਰ-2001, 51 ਕਹਾਣੀਆਂ-2001** (ਸਮੁੱਚੀਆਂ), **ਬਾਰਾਂ ਰੰਗ-2002** (ਚਿਣਵੀਆਂ)। ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮਾਲਵਾ ਬਿਤੇ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਸੇਬੇ ਨਾਲ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ



ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਭ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਚਿਹਰੇ ਰਾਹੀਂ ਕਥਾ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਨ.ਡੀ.-50, ਵਿਸਾਖਾ ਇਨਕਲੇਵ, ਪੀਤਮਪੁਰਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110034.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਵਨੀਤ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ : ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ (ਸੰਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ),

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1989.

ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਬਲਦੀ ਔਖ'; ਖਿਰਤਾਂਤ ਸਾਮਤਰੀ ਬਣਤਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990.

ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਕਥਾ ਸੰਵੇਦਨਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਬਲਦੀ ਔਖ" ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਕਾਜੀ ਯੂਨੀ., ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, 2016.

ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ, ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1989.

ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਬਲਦੀ ਔਖ ਦਾ ਖਿਰਤਾਂਤ ਸਾਮਤਰ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2000.

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਸੰਘਿਆ (13.4.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਧਿਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਜਰਾਨ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਜਿਉਂਦੀ ਲਾਸ਼**, **ਉਦਾਸ ਪਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ**, **ਕਾਲਾ ਸੰਘਿਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ**।

**ਸੰਪਰਕ :** 315, ਫੇਜ਼-1, ਅਰਬਨ ਆਸਟੇਟ, ਜਲੰਧਰ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ (1.5.1937-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲੋਹਕਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਇਬਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਰੋਸਾਨਾ ਅਜੀਤ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ

ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਅਰਬ ਗਲੀ**-1979 ਅਤੇ **ਬੁੱਢਾ ਚੰਨ ਬਿਮਾਰ ਚਾਨਣੀ**-2005। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਨੇੜਲੀ ਸਾਂਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗਾਭੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਉਖੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਥੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਬਿਰਧ ਆਸਰਮ ਵਿਚ ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦ ਹੋਵਾਇਆ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਐਥਰਸਰਫ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੰਬੇ ਤੇ ਹਟਵਾਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ: ਅਰਬ ਗਲੀ, ਤੌਰਾ ਸਲਵਾਰ, ਚਿਹਰੇ, ਲੁਟੇਰੇ।

**ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੀ (6.6.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੈਸ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸੂਚਨਾ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁਨੀਤਾ**-1984 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਚੰਦਨ ਨੋਗੀ (26.6.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਗ੍ਰਹਿਸ਼ਾਸ਼ੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਚੰਦਨ ਨੋਗੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਮੋੜ** ਦੇ-1976, **ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ**-1978, **ਕਰੜਾ ਸਾਥ**-1980, **ਗੰਧੂ ਕਬੂਰੀ**-1982, **ਬਾਹਿ ਪਰਾਇ**-1986, **ਸਰਲ ਸੀਗ**-1989, **ਮੈਂ ਜੀਤਾ ਨਹੀਂ**-1991, **ਚੋਣਵੀਆਂ ਇੱਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1995, **ਹਰਖ ਸੋਗ**-2004। ਚੰਦਨ ਨੋਗੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਸੰਸਾਰ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਹਿਰੀ, ਦਾ ਮਨੋਵਿਹਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਔਰਤ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਬਣ ਕੇ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਝੋਲਦੇ ਹਨ। ਸਰੋਦੀ ਵਰਨਣ, ਹਲਕਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਨਾਸੂਰ, ਰਾਮੇ ਚੰਡੀ, ਗੰਧੂ ਕਬੂਰੀ, ਪਰੀ ਚਾਚੀ, ਢਾਹੀ ਗੁਜ਼ ਆਸਮਾਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਏ-2 ਬੀ, 89-ਸੀ, ਐਮ ਆਈ.ਜੀ., ਪੱਛਮ ਵਿਹਾਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110063.

**ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (1.7.1937-21.6.2000)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਾਰਾ ਸਿਉਂਦੀ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਅਤੇ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਉੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਧੜਤ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਆਈ। ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡਾਢੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਉੱਚਾ ਟਿੱਲਾ-1970, ਸਾਇਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-1972, ਮੀਨਾ ਬਾਬਰ-1975, ਇਸ਼ਕ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ-1977, ਸੌ ਪੌਤ ਮਛਲੀ ਦੇ-1979, ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਲਾ ਦਰਿਆ-1981, ਕਰਫਿਓ ਆਰਡਰ-1986, ਸੂਰਜਾ ਸੂਰਜਾ ਪੁੱਪ ਚੜ੍ਹਾ-1991, ਅੱਧਰੂਆਰੀ ਤੇ ਗੁਲਬਦਨ-1997। ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ-ਜੀਵਨ, ਸੈਨਿਕ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਫਸਰ ਵਰਗ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ, ਨਾਟਕੀ ਘਟਨਾ-ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਚੁਗਤਾਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਮੈਹਤਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਬਲਾਚੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹਤ, ਸੰਪਾ., ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਲੋਕ, ਰਾਖਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1992.

**ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ (15.7.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦਸੋਹਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਪਿੰਡ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਤਕੜੀ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ। ਰਚਨਾ-ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਪੱਥਰ ਲੋਕ-1974, ਕੱਚੀਆਂ ਰਾਹਾਂ-1979, ਲੋਹੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖ-1982, ਸੁਰਖਾਬ ਦੇ ਖੰਭ-1990, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ-1993, ਕਹਾਣੀਆਂ-1995** (ਚਾਰ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸੰਕਲਨ)। ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਬਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਾਮੇਤੀ ਰਹਿਤਲ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਧਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਵਧੇਰੇ ਗਠਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨਾਵਲੀ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਲੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸਟੇਡੀਅਮ ਰੋਡ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ-148023.

**ਦਰਸ਼ਨ ਧੰਸਲ (27.7.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੌੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ, ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ, ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਤੀਸਰੀ ਐੱਖ-1979, ਨਿਉਦਗਾ-1983, ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਦੌੜ-1985**। ਧੰਸਲ ਭੋਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਨੂੰ ਪਾਜ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਤਮਕ

ਕਾਥਾ-ਜੁਗਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਧੁਨਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 132, ਏ.ਬਲਾਕ, ਸੰਧੂ ਕਲੋਨੀ, ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ, ਫੋਹਰਟਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143004.

**ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਝੱਜ (12.8.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਝੱਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲੱਢਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕਚਹਿਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਵਕਾਲਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਤਗਮਾ-1984, ਗਊ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ-1984.**

**ਸੰਪਰਕ :** 3, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ, ਲਹਿਲ, ਪਟਿਆਲਾ-147001.

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ (13.8.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੁਣਫ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਤੇਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਬੁਣਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਜੀਵਨ ਪੱਥ-1962, ਗਲਵਕੜੀ-1962.**

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਪੁੱਜੇ ਦਿਉਤਾ, ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਾਮ ਚਰਾਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।  
**ਸੁਖਬੀਰ ਕੌਰ (18.8.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਣਕ ਤੇ ਗੁਲਾਬ-1974** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿਹਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ (12.9.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨਾਭਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੱਲ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬਾਰਾਂਦਰੀ-1965, ਬਿੰਦਰੀ ਦੇ ਮੋਤ ਤੇ-1987, ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਹੜ-1992, ਗਊ ਦਾ ਸਰਾਪ-1992, ਸਤੀ ਸਵਿਤਰੀ-1993.**

**ਸੰਪਰਕ :** 3542, ਸੈਕਟਰ 37-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਚੌਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਸਤੰਬਰ 1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਾਟਵੀ ਧੂਦ-2009** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਚੌਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੀ ਡੂੰਘਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਚੰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।  
**ਸੰਪਰਕ :** 59, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਕੋਟਕਪੂਰਾ-151204

**ਅਣਖ ਸਿੰਘ ਬਢਿੰਤਰ (5.11.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਿਮਕ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲਿੱਤਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਭੋਂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ, ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਨਮ-ਸਫਲਾ**

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਲਤਾਜੇ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 37-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਗਰ, ਭਾਰਤੀ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ-2.

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਬਰਾਏ** (23.11.1937) ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਕਾੜਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੈਂ ਤੇ ਉਹ**-2002, **ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ**-2004 ਅਤੇ **ਇਕ ਤੀਵੀਂ ਇਕ ਤਸਵੀਰ**-2006, **ਗਾਥਾ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੀ**-2007. ਉਸ ਨੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪੇਂਟਹਾਈ ਰੰਗਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ ਸੈਲੀ ਨੂੰ ਰਸਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 693-21 ਸੀ. ਵਰੀਦਾਬਾਦ-121001, ਹਰਿਆਣਾ, ਫੋਨ 0129-2439693.

**ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ** (1.12.1937) (ਮੂਲ ਨਾਂ : ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ) ਦਾ ਜਨਮ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਇਤਿਹਾਸ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ (ਪੱਤਰਕਾਰੀ) ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਨਾ-ਖੇਤਰ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ : **ਧੁੱਪ ਉਜਾੜ ਤੇ ਰਾਹਗੀਰ**-1972, **ਸਲੀਬ ਉਤੇ ਟੀਗਿਆ ਮਨੁੱਖ**-1975, **ਖੰਡਿਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਥਾ**-1977, **ਬਰਫ਼ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਸੂਰਜ**-1978, **ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹਿਟਲਰ**-1980, **ਨੀਰੋ ਬੀਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ**-1982, **ਕਹਾਣੀ ਅਜੇ ਮੁੱਕੀ ਨਹੀਂ**-1987, **ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕਾਡਲਾ**-1992, **ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਆਸਮਾਨ**-1994, **ਭਾਬੀ ਵਾਲਿਆ ਮੇਰੇ ਮੁਹਾਰ**-2003, **ਬਾਅਚ ਗਏ ਟਾਪੂਆਂ ਦੀ ਤਾਲਾਸ਼**-2007, **ਤੁਰਾਂ ਮੈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ**-2016. ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਪੇਂਡੂ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਦੀ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲ ਚੁੱਕੇ ਤੀਗਾ ਵਾਲੀ ਰਮਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਕਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕਵਿਤਾ ਭਵਨ, ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਰੋਡ, ਸਮਰਾਲਾ।

**ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ :**

ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਸੰਸਾਰ, ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006.

**ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ (1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਨੂਬੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੰਧਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੰਟੇਲੀਜੈਂਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਉਚ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਨੌਰੋਬੀ ਅਤੇ ਕੰਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੁੱਖਦੀ ਰਗ**-1999, **ਬੁਲੰਦਪੁਰੀ**-2003, **ਸਮਾਂ ਤੇ ਸੁਪਨੇ**-2008 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਨੌਕਰੀ-ਖੇਤਰ ਦਾ ਵੱਡਾ-ਸੁਵੰਨਾ ਅਨੁਭਵ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਖੋਖ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ**

ਪਰਮਵੀਰ ਕੌਰ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਲੋਕ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

**ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ (7.1.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਿਰੰਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖੁਸ਼ਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕੋਢੀ ਬਹੁਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੱਕ**-1991, **ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ**-1998, **ਸਤਲੁਜ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ**-2001, **ਸਮਰਪਣ**-2012. ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਸਦਕਾ 1993 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** 74, ਸਹਿਯੋਗ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟਸ, ਮਜ਼ੂਰ ਵਿਹਾਰ, ਦਿੱਲੀ-110091.

**ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਦੀਵਾਨਾ (8.1.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੀਹਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੂਮਿਕਾ** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 553, ਫੇਜ਼ 3-ਏ, ਮੋਹਾਲੀ, ਫੋਨ - 160059.

**ਦਿਕਬਾਲਦੀਪ (10.1.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਟੀ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕਬਾਲਦੀਪ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਲੂਣ ਦੀ ਭਲੀ**-1978, **ਬੋਝਾ ਬੋਲਣ ਬੋਲ**-1995, **ਮਿੱਠੀ ਪਾਏ ਬਾਤ**-1999. (ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਰੂਹ ਦੀ**

ਜੂਨ-2007. ਇਕਬਾਲਦੀਪ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਰਤਾਲ, ਟਿਊਸਨ, ਮੱਗ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਡੱਬ-ਖੜੋਈ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਭਬਿਲਜੂ ਜੈਭ 600/2-ਏ, ਗਲੀ ਨੰਬਰ 19, ਸਿਵ ਨਗਰ, ਨਵੀਂਦਿਲੀ-110051.

**ਹਰਭਜਨ ਨੀਰ (ਮਾਰਚ 1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਅਭਕਵਾਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਆਨਰਜ਼, ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ 'ਚ ਕੀਤੀ। ਫਰੈਸਟਰੀ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਵਣ-ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਣ-ਰੋਜ ਅਫਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਜੀਵਨੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਆਦਮੀ-1977, ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਸੜਕ-1989, ਹਲਵੀਆ ਬਿਆਨ-1989, ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ-1990, ਸੂਨੀ ਟੀਰੀ ਪਲ-1990, ਫੂਕਦਾ ਵਰਤਮਾਨ-2001**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਊਧਮ ਨਗਰ, ਗਲੀ ਨੰਬਰ 2, ਸੁਨਾਮ-148028, ਫੋਨ 01676-223011.

**ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ (15.3.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਝੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਤੁੰਗ ਭਾਈ ਕੇ ਵੱਡੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੰਘਰਸ਼-1973, ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਬੰਦੇ-1974, ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ-1975**।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸਮਾਣੀਆ ਗੇਟ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੋਹੇ (6.4.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਐਤੀਆਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਪੀ ਆਈ.ਬੀ., ਇੰਡੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਧਾਰਮਕ ਵਾਰਤਕ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੈਂ ਔਰਤ ਹਾਂ-1995** ਦੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਹਾਂਨਗਰ ਦੇ ਨਿਮਨ ਤਬਕੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਹੇ ਸਰਲ ਦੰਗ ਦੀ ਯਥਾਰਥਕ ਸੈਲੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (13.4.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ

ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਆਸਮਾਨ-1983** ਅਤੇ **ਪਿਘਲਦੇ ਪੈਂਥਰ-1983**।

**ਸੰਪਰਕ :** 6-ਐਫ ਐਫ, ਐਚ ਆਈ.ਜੀ. ਫਲੈਟਸ, ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ ਰੋਡ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਵਰਮਾ (15.5.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੈਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ** ਅਤੇ **ਔਰਤ ਦਾ ਦਿਲ** ਦੋਵੇਂ 1988 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ।

**ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ (15.5.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਣਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਡੀ ਕੋਤਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਖੋਟਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਖਤੂਨ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਸਤੋ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਾਬ ਨੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੁਲੱਖਣਮੀਤ (15.5.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਖੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰ. 251, ਤਹਿਸੀਲ ਪਾਕਪਟਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਸਾਲ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੁਲੱਖਣਮੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਨਾ-ਖੇਤਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਵਾਲੇ-1974, ਗੋਲ ਫਰੈਮ-1978, ਸੁਲਗਦੀ ਬਰਫ-1985, ਬੰਦ ਪਟਾਰੀ-1988, ਬਾਹਾਂ ਉਤੇ ਖੁਣੇ ਨਾਂ-1990, ਪੁਲਸਰਾਤ-1995, ਦਾਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ-2002**। ਸੁਲੱਖਣਮੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਦਲਿਤ ਜੀਵਨ, ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਰਚਨ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਣੇ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ। ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੇ ਬੈਨ, ਸੀਸ਼ਾ, ਧੰਬੀ ਪਟਣਾ, ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਭੋਤਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗਲੀ ਨੰ. 1, ਦਸਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਸੰਗਰੂਰ-148001.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :** ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਦੀਵਾ ਰਾਣੀ, ਸੁਲੱਖਣਮੀਤ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

**ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ (16.5.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 45 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ,



ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਐਮ.ਐੱਡ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਜਦੋਂ ਠੰਡ ਵਧਦੀ ਹੈ-1980, ਵਰਦਾਨਾਂ ਦਾ ਵਰਦਾਨ-1983, ਦੇਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣੂ-1995।

**ਸੰਪਰਕ :** ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼ -2, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ (28.5.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੀਤਾ ਕਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੈਥਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਕ ਨਾਵਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ਿਕਨ-1983 ਅਤੇ ਸਫ਼ਰ-1998 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-1/400, ਜਨਕਪੁਰੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110058।

**ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀਪ (16.6.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੈਥਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਦਲਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ - 1983 ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 9/4 ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀ., ਲੁਧਿਆਣਾ-141004।

**ਨਿਰਮਲ ਅਰਪਣ (12.9.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਿੱਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੱਟੀ ਹੈਬਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਧੇਰੇ ਜੀਵਣ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਇਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਉਲੰਪਰੇਗ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਰਿਤ੍ਰਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 874-13, ਨਜਦੀਕ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਪੱਟੀ ਹੈਬਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ (4.10.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਘ-1975 ਹੈ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਕੇਵਲ ਧੀਰ (5.10.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਹੰਸ ਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਾਕੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੱਟਕੁਮਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਅਪਣਾ ਦਾਮਨ ਆਪਣੀ ਔਗ-1984, ਮੇਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1985, ਲਦੂ ਦਾ ਰੰਗ-1987, ਕੇਵਲ ਧੀਰ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ 1997 ਵਿਚ ਇੱਤੇ ਗਏ ਸੈਮੀਨੀ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਵਾਰਡ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਲੇਖਕ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਵੀ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2, ਨਹਿਰੂ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਵੀਕੇਜ਼ ਗਾਂਧੀ ਮਾਰਗੀਟ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141001।

**ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹ ਸਿਰੰਦਰ (16.11.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਖੰਜੋਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮੁਣਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੇ ਨਾਲ ਬੀ.ਐੱਡ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ, ਸੰਪਾਦਨ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਈ ਮਤਾਬੀ-2012 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਰਤਮੰਦ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਧਾਲੀ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕੁਪਾਤਰ ਨਗਰ, ਨਿਕਾਸੀ ਰੋਡ, ਦੀਨਾ ਨਗਰ-143531, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

ਮੋਬਾ: 98148-22601

**ਇੰਦਰਜੀਤ ਚੋਪੜਾ (12.12.1938)** ਦਾ ਜਨਮ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਅਧਿਆਪਕ, ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਵਿਚ ਪਰਫ ਰੀਡਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਰੰਗ-1969 ਅਤੇ ਯੱਕਾ-ਢੁੱਕੀ-ਤਿੱਕੀ-1970 ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ।

**ਸੰਪਰਕ :** 111, ਹਰਿੰਦਰ ਨਗਰ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਸੀ.ਆਰ. ਮੋਦਗਿਲ (11.1.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਦੁੱਗਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਸਾਦੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ., ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਅਰਬਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਐਂਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਕੀਤੇ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜੰਮਣ ਡੋਮ-1990, ਵੈਦਨਾ-1992, ਸੱਥ ਕਥਾ-2002, ਸ਼ਬਦ ਨਾਦ-2008, ਮਘਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ-2008, ਨੀਰਿਆਂ ਦਾ ਹਮਾਮ-2010, ਸੁਗਨਾਂ ਦੇ ਕੰਗਣ-2016 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਚ 17, ਰਾਜਪੁਰਾ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਸ਼ਲ (20.2.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਭੂ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਫਗਵਾੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਪਾਦਨ, ਅਨਵਾਦ, ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਆਲੋਚਨਾ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮੈਰੇ ਆਪਣੇ ਨਾ-1975 ਅਤੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੇ ਜੀਅ-1984 ਵੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇਣ ਲਈ 1984-85 ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਗਲਪ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-142, ਜਨਤਾ ਕਲੋਨੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110027।

**ਸਰਨ ਮੱਕੜ (18.3.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ। ਸਰਨ ਮੱਕੜ

ਇਕ ਬਹੁਮੁਖੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਨਿਬੰਧ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਦੇਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਨਾ ਦਿਨ ਨਾ ਰਾਤ-1976, ਟਾਹਟੀਓ ਟੁੱਟਾ ਮਨੁੱਖ-1978, ਦੂਸਰਾ ਹਾਦਸਾ-1978, ਪ੍ਰੀਆ ਤੇ ਪੂਵ-1980, ਖੁੰਝੀ ਧਾਰ (ਮਿੱਲੀ ਕਹਾਣੀਆਂ)-1981, ਕੱਚੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਪੁਲ-1986, ਹਯਾਤੀ ਦਾ ਬਾਦਬਾਨ-1986, ਸਲੀਬ ਤੇ ਟੰਗੀ ਤਿਤਲੀ-1987, ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਰ-2002। ਸ਼ਰਨ ਮੱਕੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਸਾਹਿਤੀ ਔਰਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਔਰਤ-ਅਰਥ ਦੇ ਸੁਖਵੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਦੇਸ਼-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਸਰੋਦੀਪਣਾ ਅਤੇ ਸਿੰਥਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 111, ਦਯਾਨੰਦ ਮਾਰਗ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸ਼ਰਨ ਮੱਕੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵਿਦਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994।

ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਸ਼ਰਨ ਮੱਕੜ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਭਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਭਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1998।

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਥੋਦੀ, ਸੰਪਾ., ਕਲਮਕਾਰ ਸ਼ਰਨ ਮੱਕੜ : ਸਿਰਜਣ ਤੇ ਸਿਮਰਨ।

**ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਬ (29.4.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੇਗੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਵਾਮਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੁੱਖ ਦੀ ਸੌਪਣੀ**-1985 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬੇਗੁੰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਵਾਮਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ-192123।

**ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਰਾਣਾ (5.5.1939-2.1.1984)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ**-1976 ਅਤੇ **ਜਿੰਮੀ ਆਸਮਾਨ**-1982 ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸੁਰਤ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 497-13, ਵੀਰ ਭਾਰਤ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਭਵਾਨੀ ਪੇਂਟ, ਪੁਨਾ-2।

**ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਤਰਸੀ (14.5.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਖਾਰਾ ਸਮੁੰਦਰ** -

1979, **ਉਡਾਣ**-1990।

**ਸੰਪਰਕ :** 277, ਫੇਜ਼ 4, ਐਸ ਏ ਐਸ. ਨਗਰ, ਮੋਹਾਲੀ।

**ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਲੀ (15.5.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਧਰੀ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਕ ਬਖਤੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਲੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ...**ਤੇ ਨਕਸ਼ ਮਿਟਦੇ ਗਏ**-1980, **ਹਾਦਸੇ, ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਸਲੀਬਾਂ**-1997, **ਇਕ ਪੈਰ ਵਾਲਾ ਘਰ**-2001, **ਮਰ ਜਾਣੀ ਜੀਤੇ**-2003, **ਰੂੱਤ-ਕਰੂੰਤੀ**-2005, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ-ਸਮਾਜਕ ਸੰਕਟ, ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜੀਵੰਤ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰ ਉਲੀਕਣੇ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉੱਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 218, ਅਰੁਣ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-1, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਹਾਦਸੇ, ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਸਲੀਬਾਂ' - ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2000।

**ਹਰਕੋਵਲ ਸਿੰਘ ਸੈਲਾਨੀ (10.6.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਹਿਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਵਰਨਾਮਾ, ਵਾਰਤਕ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ**-1991 ਦੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ "ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮਸਕੂਲੇ ਵਾਲੇ ਮੱਧਲੀਏ ਤੇ ਸੁਗਲੀ ਸੁਭਾਅ, ਅਣਪਤ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਅਲੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ, ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਰਹੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰੇ" ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਉੱਭਰਵੇਂ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਰਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਮਾਹਲਪੁਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਵਲ (15.6.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੁੰਡਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਬਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੈਸਨ ਜੱਜ ਦੇ ਉੱਚ-ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਭਾਰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇਕ ਨਾਵਲ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੰਬਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ**-1977, **ਅਰਥ ਵਿਹੂਣੇ ਸਬਦ**-1978, **ਬਲਦੇ ਸਿਵੇ ਬੁਝਦੇ**

ਅੰਗਿਆਰ-1983, ਇਨਾਮ-1994, ਮੋਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1997.  
ਸੰਪਰਕ : 1082, ਸੈਕਟਰ 8-ਸੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਗੁਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਜੈਪਾਲ (26.8.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਜੈਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਕੀਤੀ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦੀ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਕਾਲੀ ਬਰਸੀ** -1978 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 34-111 ਪਰਬਾਈਨ ਰੋਡ, ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਫਲੈਟ, ਇੰਲੀ-110007

**ਹਰਦੇਵ ਦਿਲਗੀਰ (19.9.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਰੀਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਗੀਤਗਾਰ ਦੇਵ ਬਰੀਕੇਆਂ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਰੋਹੀ ਦਾ ਵੱਲ**-1966, **ਇਕ ਸੀ ਕੁੜੀ**-1967, **ਜੀਹਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀਏ**-1969, **ਚੁੱਕਾ ਪਾਣੀ**-2012। ਉਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਨੋਟਿਸ ਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਘਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ, ਬਰੀਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਬਰਾ (27.9.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਬੁਝੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਲੱਪ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ**-1988 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਸ. ਸੈਂਜ (7.10.1939-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਸੀ ਚਿੜੀ**-2001 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਗੰ ਮੰਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਉਭਰਵੇਂ ਗੁਣ ਕਾਵਿਕ-ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਪੇਂਟੋਹਾਰੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਗਲਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦਾ ਧਾਰਮੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਰਾਘੋਮਜਰਾ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਫਲਾ (8.12.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮੋਹਰੀਵੱਡ ਭੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਜ਼ਾਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਧਕਾਰ**-1992 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇਸਾਂਝ (5.2.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਗਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਦੂਨੀਆਂ ਭਰ 'ਚ ਘੁੰਮਣ ਵਿਭਿੰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਚੁਰੇ ਰਿਸਤੇ**-1984 ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤਾਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਜਗਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ।

**ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ (8.2.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ (ਪੰਜਾਬੀ) ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਯੁਸ਼ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਮੰਚਿਲ-1972, ਸੂਰਾ ਰੰਗ ਸਿਆਹ ਰੰਗ-1974, **ਝੁੱਬਲ ਦੀ ਅੱਗ**-1977, **ਖੁਰੇ ਹੋਏ ਰੰਗ**-1979, **ਕਿਆਰੀ ਲੱਗਾਂ ਦੀ**-1983, **ਮੁਕਲਾਵੇ ਵਾਲੀ ਰਾਤ**-1989, **ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1994, **ਵਾਟਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ**-2001, **ਕਾਸ਼ਨੀ ਦੁਪੱਟਾ**-2001 (ਚੋਣਵੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਪਾ.), **ਮੋਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-2014। ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਲੱਛਣ ਉਸਦੀ ਬੋਧਕ ਬਿਆਨੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਅਤੇ ਮਲਵਦੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਸਰੋਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ **ਝੁੱਬਲ ਦੀ ਅੱਗ**, **ਮੇਮਨਾ**, **ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰਣ**, **ਕਾਤਲ** ਅਤੇ **ਮੁਕਲਾਵੇ ਵਾਲੀ ਰਾਤ** ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.

**ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ (10.2.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੁਰੰਗ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਣਫ, ਸੰਯੁਕਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ਦੇ

ਉਪ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਅਨੁਵਾਦ-ਕਾਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਪ੍ਰਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਗਡੀਭੀਆ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ-1971, ਦਿਨਸਨੀਅਤ ਮਰੀ ਨਹੀ-1978, ਦੂਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-1980, ਦਰਵਾਜ਼ੇ-1990**। ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਜੰਮ-ਕਾਸਮੀਰ ਦੀ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਰਟ, ਕਲਚਰਲ ਐਂਡ ਲੈਂਗੁਏਜਿਜ਼ ਵੱਲੋਂ 1973 ਅਤੇ 1992 ਵਿਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਲੋਪੀ ਖਿੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਚਲਕ ਰੰਗਣ ਭਾਰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਸੁਰੰਗ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਣਛ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ।

**ਤਾਰਾ ਵੀਰੇਂਦਰ (27.2.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀਪਾਲ ਤਾਰਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੋਲੇ ਚਿਹਰੇ** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1932 - ਸੈਕਟਰ 22, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਨਰੈਂਸ਼ਣ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (13.3.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁਲੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਿਰਕ ਖੁਰਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਐਕਸੀਸੀਅਨ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅਨਮੋਲ ਦੌਲਤ-2008, ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ-2013**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਮਾਹੌਲ ਬਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 595, ਫੇਜ਼-3ਏ, ਮੋਹਾਲੀ।

ਮੋਬਾ: 98037-44401

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਨਰਿੱਲ (14.4.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੋਸ਼ਾਵਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫ਼ਿਲ. ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਕ੍ਰੀਏਟਿਵ ਰਾਈਟਿੰਗ ਜਰਮਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਨਰਿੱਲ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਸੀ ਪਰੀ-1981**। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਲੰਕ-ਕਥਾ ਦੇ ਮੰਟਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੈਟਸੀ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜ਼ਿਮਲਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਜ਼ਿਮਲਾ-171002

**ਲਾਲ ਸਿੰਘ (20.4.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਝੱਜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ਼. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਮਾਰਖੋਰੇ-1984, ਬਲੋਚ-1986, ਧੁੱਪ ਛਾਂ-1990, ਕਾਲੀ ਸਿੱਟੀ-1996, ਅੱਧੇ-ਅਧੂਰੇ-2002, ਗੜ੍ਹੀ ਬਖਸ਼ਾ-2009**। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਮਨ-ਕਿਸਾਨੀ, ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਲਿਤ ਵਰਗ, ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ

ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟਰ ਅਤੇ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਫਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਖਲਨਾਇਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਸਾਥਿਭੀਆਂ ਨੂੰ ਟਾਕਰਵੇ ਰੂਪ 'ਚ ਚਿਤਰਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਰਖੋਰੇ, ਬਲੋਚ, ਧੁੱਪ ਛਾਂ, ਡਿੱਡ ਅਤੇ ਸਿੱਟੀ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨੇੜੇ ਐਸ ਡੀ ਐਮ. ਦਫਤਰ, ਜੀ ਟੀ. ਰੋਡ ਦਸੂਹਾ-144205

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੰਨੂਆ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1993.

ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਭੁਕੁਕਸੇਤਰ ਯੂਨੀ. ਕੁਰੂਕਸੇਤਰ, 1996.

ਉਸ਼ਾ ਰਾਣੀ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

---

ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, **ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ**, ਕੁਕਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2006

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ (28.4.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਡੈਮੋਸਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਦਰਦੀ ਨੇ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਝੂਠੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-1998, ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਮੰਗਦੀ-2010, ਨਾ ਮਾਰੀ ਬਾਬਲਾ-2011** ਅਤੇ **ਕਿਣ ਮਿਣ ਕਣੀਆਂ : ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਕ ਸੌ ਚਾਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2012** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਮੀਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2766, 40-ਸੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। ਮੋਬਾ: 98724-29441

**ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (9.7.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਤੇਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਜੱਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਸਿੱਖ ਵਲਸਥੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਤਾ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇੱਟਰ ਕਲਾਸ-1974** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 701, ਫੇਜ਼-2, ਮੋਹਾਲੀ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਰਾੜ ਲੰਡੇ (15.8.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ



ਲੰਡੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਫਾਈਨ ਆਰਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ-ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਰਾੜ ਲੰਡੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਮੌਸਮ-1969, ਰੇਤ ਦੀ ਪੌੜੀ-1995, ਅਕੀਲਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ-2001, ਬਰਫ ਦਾ ਫੁੱਲ-2001, ਇਕ ਸੀ ਨੀਨਾ-2004। ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਰਾੜ ਲੰਡੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਛੋਟੀ ਕਿਸਾਨੀ, ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਮੋਢਵਰਗੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਆਹ-ਬਾਹਰੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਸਰੋਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ। ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਗੁਹਿਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 586, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਮੰਗਾ।

**ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ (25.8.1940 - 23.8.1985)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਲਾਬੁਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਗੋਲੀ** -1970 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਕਾਲਾਬੁਲਾ, ਰਾਹੀਂ ਸੋਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ

**ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ (30.8.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਮਦੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੇਧਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵੱਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ ਦੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਟਕਦਾ ਆਦਮੀ**-1969, **ਕੁਕਨੂਸ**-1989, **ਬੱਤਖ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਜਿਹੇ ਸਵੈਦ ਦਿਨ**-1994, **ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਣ ਦਾ ਸਮਾਂ**। ਪਰਗਟ ਸਿੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ, ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਦੀਆਂ ਅਤਿਪ੍ਰਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਠੇਠ ਮਲਵਦੀ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਜੀਵ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਂ, ਸਾਥ, ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕੁਕਨੂਸ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਸੇਧਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਬਬਨਜੋਤ ਕੌਰ, ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਸੰਸਾਰ (ਬਿਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008.

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਨਭੋਲ (10.10.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ

ਪਿੰਡ ਮਾਨਚਾਹਿਲ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਭਾਜ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਗਰਾਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਆਲੋਚਨਾ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁੱਖ ਵਿਚਲਾ ਸੂਰਜ**-1990 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 12/175, ਰੋਡ ਪੁਰਾ, ਤਰਨਤਾਰਨ।

**ਰਾਜ ਬਿਬਰਾ (2.12.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੁਆਰਕਾ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੋਹਿਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਗ੍ਰੇਨ ਲੇਬਰੇਟਰੀ, ਕੰਟਰੋਲਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਵਿਸਲੇਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਸਾਂ ਨਹੀਂ ਦੀ ਕਮਾਈ**-1991 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੰਦਰਗ ਦਾ ਚਿਤਰਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਅਤਰਜੀਤ (2.1.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੰਡੀ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਫ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਪੁਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤਰਜੀਤ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਬੂਲਿਆ ਅਤੇ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਬੇਬੇ-ਪੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਦਲਿਤ ਵਰਗ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੀੜਦਾਇਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥੀ ਹੱਥਾਇਆ। ਅਤਰਜੀਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਇਕ ਵੀ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਨਾਂ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਮਾਸਖੇਰੇ**-1972, **ਟੁਟਦੇ ਬਣਦੇ ਰਿਸਤੇ**-1975, **ਅਦਨਾ ਇਨਸਾਨ**-1986, **ਕਹਾਣੀ ਕੋਟ ਲਿਏਗਾ**?-1989, **ਅੱਧੀ ਬੋਹ**-1996, **ਤੀਜਾ ਧੁੱਪ**-1999, **ਸਬੂਤੇ ਕਦਮ**-2003, **ਕੱਪਾਂ ਤੇ ਲਿਖੀ ਇਬਾਰਤ**-2015, **ਅੰਦਰਲੀ ਔਰਤ**-2015। ਅਤਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦਲਿਤ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ, ਬੇਬੇ-ਪੱਖੀ ਲਹਿਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰਮਈ ਚਿਤਰਣ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਤਮਕ ਸੁਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਬਣਨੂੰ ਚੰਗਾ, ਟੁਟਦੇ ਬਣਦੇ ਰਿਸਤੇ, ਅਸਤੀਯਾ, ਰੇਤ ਦਾ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਸਬੂਤੇ ਕਦਮ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-6, ਚੌਕੀ ਵਾਲੀ ਗਲੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਬਠਿੰਡਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਤਰਜੀਤ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਦਨਾ ਇਨਸਾਨ' ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1991.

ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਅਤਰਜੀਤ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1992.

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਅਤਰਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਸਰੋਤ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ),

ਕਰੂਕਸੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕਰੂਕਸੇਤਰ, 1997.

ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਚੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਠੋਮ ਜੋਤੀ ਨੰਬਰ 2 (ਸੰਪਾ. ਅਤਰਸੀਤ) ਦਾ

ਥੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਸ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

**ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਂਠ (12.4.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰ. 359, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕੈਂਠ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਵੀਨ ਚਿੰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਂਠ ਦਾ ਆਲੋਚਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਣਯੋਗ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੈ: **ਕਾਕਰੋਚਾਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਆਦਮੀ**-1989, **ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਨਾਇਕ**-1998, ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਂਠ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਨੁਭਵ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੱਧਵਰਗੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਅੰਤਰਵਿਵੀ ਜਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਚਿਹਨਾਤਮਕ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਛੋਹ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 43, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ, ਭਾਕ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਗਤ, ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੈਂਠ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਚੁਗਤ, ਕੇ.ਜੀ. ਗੁਰਿਕਸ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2017.

**ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ (13.4.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੁਜ਼ੱਫਰਬਾਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਰਾਹੀਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਗੁਲਸ਼ਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਇਸ ਪੁਰਾਰ ਹੈ: **ਫਲੀਆਂ**-1966, **ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ**-1969, **ਬੁੱਤ ਬੋਲਦੇ ਹਨ**-1972, **ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚੱਲੀ**-1981, **ਚਿਨਾਰਾਂ ਦੀ ਛਾਂ**-1982. ਗੁਲਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਮੰਦਹਾਲੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ-ਪੇਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਆਚਲਿਕ ਛੋਹ, ਯਥਾਰਥ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਿਟੀ ਦੀ ਔਰਤ, ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੋ ਅਤੇ ਬੁੱਤ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਦਿ ਚਰਚਿਤ ਕਹੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 201-ਪੀ, ਤਿਰੂਕੂਟ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ 1/ਏ, ਪੋਸਟ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਜੰਮੂ।

**ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ (4.5.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ ਦੇ ਘਰ

ਪਿੰਡ ਸਾਦੋਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਟਗੁਮਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਭੰਡਾਰੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲ ਅਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ (ਅਸਲੇ ਦਾ ਵਿਉਂਤਪਾਰ) ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਰਸਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਨੇੜਲਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ: **ਕ੍ਰਾਸ ਤੇ ਲਟਕੀ ਔਰਤ**-1984, **ਪਿਆਸ ਬਾਕੀ ਹੈ**-1987, **ਮੈਂ ਕਠਪੁਤਲੀ ਨਹੀਂ**-1992, **ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ**-1992 (ਚੋਣਵੀਆਂ)। ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਅਨੁਭਵ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਉਚ-ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਤਾਪ ਦੇ ਚਿਤਰ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਹਾਰ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਮੂਲ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਸਤਕ ਉਦਾਸ ਸੀ, ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਕ੍ਰਾਸ ਤੇ ਲਟਕੀ ਔਰਤ, ਹਾਸੇ ਦੇ ਜਖ਼ਮ, ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ 'ਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ 6, ਸੀ-ਬਲਾਕ, ਨਵੀਂ ਮੰਡੀ ਏਰੀਆ, ਸਿਰਸਾ-125055.

**ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਹੈਰਲ (17.8.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਲੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਜਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ**-1991, **ਠਹੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ**-2009, **ਹਨੇਰਾ ਪੀਸਦੇ ਲੋਕ**-2015 ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਬਾਰੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਭਾਕ. ਮਲੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ।

**ਜਸਬੀਰ ਫੁੱਲਰ (4.10.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਹਿੰਸਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਵੱਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਜਸਬੀਰ ਫੁੱਲਰ ਨੇ ਕਵਿਤਾ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰਚਨਾ-ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਰਾਰ ਹੈ: **ਕੋਰਾ ਕਾਰਜ**-1966, **ਸੁੱਕੀ ਨਦੀ ਦੇ ਤੈਰਾਕ**-1976, **ਸੁੱਕੀ ਨਦੀ ਦੇ ਤੈਰਾਕ**-1976, **ਪੇਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਗੇ ਜਿਸਮ**-1977, **ਨੈ ਮੈਨਜ਼ ਲੈਡ**-1977, **ਵਾਵਰੇਲਾ**-1980 (ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ), **ਪਨਾਹਗੀਰ**-1984, **ਅਲੀ ਬਾਬਾ ਤੇ ਪਾਗਲ ਹਵਾ**-1988, **ਜੰਗਲ ਟਾਪੂ**-1989 (ਦੋ ਭਾਗ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ), **ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ**-1993 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਦੀ ਖਿੜਕੀ**-1995, **ਬੀਬਾ ਕਬੂਤਰ**-1996 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਜੰਗਲ ਟਾਪੂ**-2000 (ਚੋਣਵੀਆਂ) 51 ਕਹਾਣੀਆਂ, **ਚੱਟੋ ਹਏ ਪੈਰ**-2001, **ਮਨ ਹੁਜ਼ਾਰਾ**-2011 (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਬੂਹੇ**-2011, **ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ**-2013. ਜਸਬੀਰ ਫੁੱਲਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖਿਆ

ਉਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸੈਨਿਕ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਭੁੱਲਰ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ-ਮੁਹਾਵਰਾ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ-ਸੁਗਤ ਅਤੇ ਅਫ਼ਹਿਮ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਰਜਣੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨੇ ਮੇਨਜ਼ ਲੈਂਡ, ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ, ਔਲਝ ਬੱਲਝ ਬਾਵੇ ਦਾ, ਮੱਛੀਆਂ, ਮਰਨ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਵਾਨਯ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਗਿਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 582, ਫੌਜ-3-ਏ, ਮੁਹਾਲੀ-160059.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਹਾਣੀ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1995.

ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨਿਗਾਹ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2001.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇਸ਼ਾਬਾਨ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

ਮਲਕੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਕਥਾ ਚੇਤਨਾ, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਝੁਕਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

**ਜੋਗਿੰਦਰ ਭਾਟੀਆ (1.11.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ** (2011) ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 5/6/9, ਮੁੱਲਾਂ ਉੱਚਾ ਵਿਹੜਾ, ਖੰਨਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਮੋਬਾ: 99885-90956

**ਹਰਭਜਨ ਬੇਮਕਰਨੀ (10.11.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਖੇਮਕਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਔਰੰਗਾਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕੀਤੀ। ਬੇਮਕਰਨੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਗਲੀ ਦਾ ਸਵਰ**-1983, **ਵੈਲਾ-ਕੁਵੈਲਾ**-1988, **ਬਿੰਦਾ ਘੜਾ**-2002. ਬੇਮਕਰਨੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ

ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਲੱਛਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4362-ਏ, ਰਣਜੀਤਪੁਰਾ, ਪੁਤਲੀਘਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143002.

**ਰਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਾ (21.12.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਭਲੇਜਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਟੈਕ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕੰਪਨੀ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਇੰਦੁਸਤਾਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਰਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ : **ਭੰਗ ਦੇ ਭਾਤੇ**-1990, **ਕਾਵਰ ਤੇ ਵਰਿਸ਼ਤੇ**-1993, **ਸਰਬਤ**-2005, **ਕਹੀ ਕਹਾਣੀ**-2006. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਯਥਾਰਥਕ ਵਿਸ਼ੇ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 9516, ਜੋਸ਼ੀ ਨਗਰ, ਹੈਬੋਵਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141001.

**ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਸ਼ਮੂ (15.2.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਾਮੋਕੀ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿਊਟ-ਪਰਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁਬਗਾਰ ਲਈ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੋਟੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਰਵਾ-ਚੌਥ** ਅਤੇ **ਅਣਸੋਚਿਆ ਕਦਮ** ਸਾਲ-1972 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1375/27, ਗਲੀ ਕੱਬੋਆ ਵਾਲੀ, ਪੁਰਾਣੀ ਲੱਕੜ ਮੰਡੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆ (ਮਾਰਚ, 1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗੁਲਾਬੇ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਦਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਪਰ ਵਾਹੀ-ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁੱਤ ਆਵੇ ਕੁੱਤ ਜਾਵੇ**-1973, **ਮੇਰੀ ਢੁੱਪ ਦੇ ਬੋਲ**-2009, **ਪਿਉਂਦ ਕੀਤੀ ਬੇਰੀ**-2015 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਹਵਾਬ ਵਾਲਾ, ਰਾਹੀਂ ਅਬੋਹਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ।

**ਹਰਮੀਤ ਹੋਅਰ (5.3.1942 ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੌਕ ਨੰ. 295-9 ਐਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਨਵਾਂ ਸੂਰਜ**-1985 ਅਤੇ **ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਹ**-1987 ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਅਜਤਾਮ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ (16.3.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਪੁਰ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਿਗਾਨਾ ਆਲ੍ਹਣਾ**-1994, **ਸੱਖਣੇ ਸੁਪਨੇ**-2008, **ਬੰਦ**

ਬੁਧਾ-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਹੀਣ-ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4091, ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੰ.4, ਕੋਟ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਤੇਲੂ ਰਾਮ ਕੁਹਾਡਾ (4.4.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੁਹਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੁੱਲਸਰ ਪੇਂਡਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਖਾਈ। ਛੋਟ-ਪੁੱਟ ਸਾਹਿਤਕ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰੰਗ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ-1989**, **ਅਣਦੇਖੀ ਔਗ-2013** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਕ ਕਾਣੀਵੰਡ, ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਰਿਸਤੇ, ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਪਿੱਸ ਰਹੇ ਦਲਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਬਿਸਾਨੀ ਦੇ ਸੰਕਟ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤੇ ਜਿੱਤੇ ਪਿਛਲਝਾੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਕੁਹਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ-141112.

**ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਦ (14.4.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਿਲਖੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਚੇਲੀ ਕੋਦਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਦਸਤਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ-1994** ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਾੜ ਪੁਨੀਤ ਮੈਡੀਕੇਜ਼, ਚੌਧਰੀ ਜੈ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143006.

**ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ (8.6.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਛਾਹੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਰਚਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਿਉਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ-2000** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 90, ਨਿਊ ਮੰਤੀ ਬਾਗ ਕਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ-147001.

**ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (18.6.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਕਪੂਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਅੰਦਰਲਾ ਮਨੁੱਖ-1979**, **ਕੱਚੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਵਰ-1982**, **ਫਾਨ ਦੇ ਘੋੜੇ-1988** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਬਿਸਾਨੀ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਲੀ ਬਿਸਾਨੀ ਦੇ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਸੰਕਟਾਂ ਬਾਰੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਸਲ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹੁਨਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵੰਤ ਯਕਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਜੋਂ ਵੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਕੋਟੋ, ਕੋਟਕਪੂਰਾ, ਡਾਕ. ਹਿਲਵਾਂ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ।

**ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ (1.7.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੌਰਾ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ ਦੇ ਘਰ ਜਲਾਲਾਬਾਦ (ਪੱਛਮੀ), ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਡ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਜ਼ਲ ਅਤੇ ਗੀਤ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਲਹੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-1979**, **ਲਾਸ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-1981**, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ ਨੇ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 340/5, ਗਲੀ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ-152024, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।

**ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (27.7.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਰਕਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਰੂਟਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੌਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਬੀ-ਐੱਡ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਿਵਾਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੁਆਈ। ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਦੋ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਣ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ : **ਆਪਣੀ ਛਾਂ-1988**, **ਆਪਣਾ ਅਕਸ-1989**, **ਸੁੱਕੇ ਅਰਧੂ-1991**, **ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-2002**, **...ਤੇ ਹਿਨਾ ਚਲੀ ਗਈ-2006**, **ਬੰਦ ਬੂਟੇ ਪਿੰਡੇ-2012**। ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੀਆਂ ਅਛੋਹ ਨੁੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੀਬਰ ਬਿਆਨ, ਬੋਧਕ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਕਰਜ਼, ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ ਦੇ, ਸੌ ਦਾ ਨੋਟ, ਮਾਸੀ ਮਿੰਨਾ, ਨਾਮਰਦ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 640, ਸੈਕਟਰ 20-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਵੀਰਵੰਤੀ ਕੌਰ**, ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2005-06.

**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੌਰ (23.8.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੱਸੀ ਪਠਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਟੈਨ, ਲੇਖਕਾਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਆਡੀਟਰ ਆਦਿ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿੱਟੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਝਾਂਜਰ ਪੈਰ ਦੀ-1994**, **ਅਨੇਕ ਰੰਗ-1996**, **ਬਹੁ-ਰੰਗ-1998**, **ਆਖਰੀ ਖਤ ਵੀਹ ਸਾਲ ਬਾਅਦ-1998**, **ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਲੇ-2000**, **ਸਭ ਰੰਗ-2001**, ਰੰਗ ਨਿਆਰੇ



-2010 ਅਤੇ ਉਘੇ ਸੂਰਜ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਸਬੰਧੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਅੰਗਮਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1945/7, ਹਸਪਤਾਲ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਚੈਪੜ।

**ਹਰਨੇਕ ਕੈਲੇ (5.9.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਛਪਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ.**-1991, **ਵਿੱਕੀ ਚਾਹ**-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਸੀ. ਐੱਲ. ਨਾਰੰਗ (12.10.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਤ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮੁਦਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ਿ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਲੋਚਨਾ, ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੜਕ ਦੀ ਮੈਤ**-1978 ਅਤੇ **ਇਕ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮੈਤ**-1981।

**ਨਰੈਸ਼ (9.11.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਚੌਅਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਭਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਾਵਿ, ਗਲਪ, ਵਾਰਤਕ, ਆਲੋਚਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮਾਸੂਮ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਛੂਹ**-1986, **ਸਾਂਝਾ ਸੰਤਾਪ**-1995, **ਘਰ ਤੋਂ ਘਰ ਤੱਕ**-1996, ਨਰੈਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਵਿਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਹਰਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ (11.11.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਨਲ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੋਪਾਰਏ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕੁਝ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ**-1983 ਵੀ ਛਪਵਾਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਦਿਓਲ ਵਿਲਾ, ਡਾਕ ਸਾਮ ਸਿੰਘ ਰੋਡ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ (30.12.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੇਖ ਰਾਮ ਗੋਇਲ ਦੇ ਘਰ ਤਪਾ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ

ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੇਤ ਚਲੀ ਜਾਣ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ ਸਾਹਿਤ-ਸੰਰਜਣਾ, ਸਾਹਿਤਕ ਜੋਰਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇਤਰਹੀਣਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਬਣੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ ਉੱਘਾ ਆਲੋਚਕ, ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲਗੋ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਕਥਾਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਕਣਕ ਦਾ ਬੁੱਕ**-1972, **ਐੱਸ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨ**-1978, **ਪਾਣਿਆਂ ਦੁੱਧ**-1982, **ਫੈਲਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ**-1998, **ਚਾਰ ਖਣ**-2007 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮਹਾਜਨੀ ਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਈ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਗੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਇੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖੇ ਪਰ੍ਹੇ ਥਰ ਦੇਵੀਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਸਮਾਜਕ ਯਾਰਾਬ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਸ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਡਰ, ਵਿਅੰਜ ਬੋਲ ਪਿਆ, ਨਹੀਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਮਾਸ, ਫੈਲਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਪਿਪਲ ਵਾਲਾ ਘਰ, ਪਾਣਿਆਂ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨੇੜੇ ਐਸ.ਡੀ. ਹਸਪਤਾਲ, ਸਟੇਡੀਅਮ ਰੋਡ, ਮਾਲੋਰਕੋਟਲਾ-148023।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਾਣਿਆਲਾ, 2003।

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂਰ (10.1.1943-27.9.2016)** ਦਾ ਜਨਮ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ 1988 ਵਿਚ ਮੇਜਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਗੰਗਾ ਸਰਦਾਰਨੀ**-2007, **ਭਰ**-2008, **ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਰ**-2008, **ਗੋਰਾ ਭੂਤ**-2012। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਚ.ਆਈ.ਜੀ. ਫਲੈਟ ਨੰ. 769-ਸੀ, ਫੌਜ-9, ਮੋਹਾਲੀ।

ਮੋਬਾ- 99135-14010

**ਕਿਰਪਾਲ ਕਸ਼ਾਕ (15.1.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੰਧੋਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਲੰਮੇ ਸਮਾਂ ਰਾਜਗੀਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਾਣਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਖੋਜ-ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਕਿਰਪਾਲ ਕਸ਼ਾਕ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਖੋਜ (ਕਬੀਲਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰੇ) ਫਿਲਮੀ ਪਟ-ਕਥਾ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਡਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਲਪ ਪੁਰਸਕਾਰ-1984 ਵੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਕਾਲਾ ਇਲਮ**-1976, **ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਪੁਛਦੇ ਨੇ**-1981, **ਅੱਧਾ ਪੁਲ**-1983, **ਦੁੱਸ-1990**, **ਅੰਤਰੀਖ**-2015. ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਪਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਯਥਾਰਥ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਪਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖੂਬੀ ਫਰੋਲਦਾ ਹੈ। ਰੁਮਾਂਚਕਾਰੀ ਪਾਤਰ-ਚਿਤਰਨ, ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਚਿੱਤਰ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਾਤਮੀ ਜੜਤ, ਕਾਟਵੇਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਮਕੂਕਵੀ ਗਲਪ ਭਾਸ਼ਾ, ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 2687, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-2, ਪਟਿਆਲਾ। ਮੋਬਾ: 9872644428

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਨੇਤ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਸਰੋਜ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1988.

ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (1993)

ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਅੱਧਾ ਪੁਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994.

ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਵਿਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਖੀ (2.2.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੌੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਧ-ਪੁੰਨ**-1970 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਵੀ (22.3.1943-27.8.2004)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲੀ ਕਾਨ੍ਹਗੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਜੇਲਾ ਨਿਭਾਈ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਵੀ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੈਸੇਰੋਡਮ**-1982 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਵੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ

ਸੰਖੇਪਤਾ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਛੇਹਾਂ ਹਨ।  
**ਸੰਪਰਕ** : 297, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕੇ. ਐੱਲ. ਗਰਗ (13.4.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਚਨ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਧੂਹੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਕੇ. ਐੱਲ. ਗਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਭਾਵੇਂ ਵਿਅੰਗ ਸਾਹਿਤ-ਰੂਪ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਵਾਟ-69**-1975, **ਅੱਗ ਦੇ ਦਾਇਰੇ**-1978, **ਤਲਬ ਦਾ ਰਿਸਤਾ**-1979, **ਮੋਹ-ਭੰਗ**-1985, **ਲਕੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ**-1991, **ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ**-2004, **ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਸੌਦਾ**-2011। ਕੇ. ਐੱਲ. ਗਰਗ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਹੇਠਲੀ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਹੋਰਯੋ, ਦਿਖਾਵੇ, ਅੰਸ਼ਤ੍ਵਸ਼ਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ਾਬ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਵਿਰੋਧਾਤਮੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਚਿਤਰ ਉਭਾਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੁਨੀਤਾ ਰਾਣੀ, ਕੇ. ਐੱਲ. ਗਰਗ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ, ਕੇ. ਐੱਲ. ਗਰਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਰੋਡੀਗਡੂ, 2001.

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ (17.4.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਛਬੀਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਇਛਾਹਾਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਥਰਾਮ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਐਸ.ਸੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿੱਚ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅਫ਼ਸਰ ਵਜੋਂ ਹਿਟਾਇਰ ਹੋਏ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਟਰ ਤੋਂ ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਪਾਸਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਸਾਗਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਦਾਇਰੇ**-1979, **ਯਾਤਰੀ**-1996, **ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ**-2008। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ (ਕਸ਼ਮੀਰ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ, ਫੈਟਸੀ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਵਰਨਣ ਅਤੇ ਆਂਚਲਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਆਲਾਹ ਬਾਗ, ਡਾਕ. ਸੈਂਟਰਲ ਮਾਰਕੀਟ, ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ-190001, ਕਸ਼ਮੀਰ।  
**ਹਾਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ (9.5.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਈਨਾ ਬਜਵਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੈਬਰਰੀ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਂਦ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ

ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ-2015 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਜੋਗਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (17.5.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰਵਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਤੱਕ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕਰ ਲਈ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਦੇ ਸਫਰ ਨੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਦਤ ਲਿਆਈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਲੁੱਕ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪੈਰ**-1982, **ਬੱਚੀ ਖੂਹੀ**-1987, **ਖਾਲੀ ਸਲੰਡਰ**-1999, **ਗੰਢ ਪਰਾਏ ਹੱਥ**-2006, **ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਢੁੱਕ ਲੈ**-2012. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ-ਨਿਮਨ-ਵਰਗਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਵਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਰਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਲੁੱਕ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪੈਰ, ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ, ਸਰ੍ਹੋਂ-ਹਿਸਰਤ ਅਤੇ ਤਾਇਆ ਹੱਥ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੁਨੇਤ ਨਗਰ, ਅਮਲੌਹ ਰੋਡ, ਖੰਨਾ-141401

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ਼-ਕਾਰਜ :**

ਤਰਸੇਮ ਰਾਣਾ, ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ, ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ-ਸਾਂਕ੍ਰਿਤਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਹਰਜੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

**ਚਾਂਦ ਦੀਪਿਕਾ (12.6.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੋਟਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੀਰਪੁਰ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਰਾਮ ਲਾਲ ਭੁਪਤਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ. ਐੱਮ.ਐੱਫ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇਣ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਥਾ ਘਰ ਕਿੱਥੋਂ ਹੈ?-2009 ਨਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਦੇ ਦਮ-ਘੋਟੂ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਰੁਆਟਰ ਨੰ. 323, ਕੋਟਲੀ ਬਸਤੀ, ਰੋਹਤਾ ਕਾਲੋਨੀ, ਜੰਮੂ ਤਵੀ-18005

ਮੋਬਾ. 94196-94912

**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (8.7.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੱਥਾਡੀਕੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੀਕਾਨੇਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ.

ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਥਾਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੁਣਿਆ। ਅਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਕਲਕੱਤੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲਕੱਤਾ ਰਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੇ ਹਾਲ-ਹਵਾਲ ਸਬੰਧੀ 'ਨਾਗਮਣੀ' 'ਚ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ ਕਾਲਮ 'ਸਤਕਨਾਮ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਤਕਨਾਮ) ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਗਿੱਲੀਆਂ ਛਿਟੀਆਂ ਦੀ ਅੱਗ**-1977, **ਚਿੜੀਆ ਖਾਨਾ**-1979, **ਹਵੇਲੀ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਬ**-1982, **ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਲੈਅ**-1989, **ਝੁੱਪੜ ਤੇ ਪੀਰੀ**-1994, **ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1995 (ਸੰਪਾ. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ), **ਮਿੱਟੀ ਰੁਦਨ ਕਰੇ**-1996, **ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਨੰ.11**-1996 (ਹਿੰਦੀ ਅਨੁ.), **ਨਾਗਵਲ**-1998, **ਹਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ**-2001, **ਮੇਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-2003, **ਪੰਜਵਾਂ ਚਿਰਾਗ**-2005, **ਦਿਸਹੀਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ**-2005, **ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੰਗ**-2006, **ਕਾਲੇ ਤਿੱਤਰ**-2013. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਅਨੁਭਵ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੈਨਵਸ ਉੱਤੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ, ਖੇਡ-ਮਜ਼ਦੂਰ, ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ, ਡਰਾਈਵਰੀ ਦਾ ਪੌਦਾ, ਵੇਸਟ-ਜੀਵਨ, ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿਸ਼ੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਸ਼ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਰੋਚਿਕਤਾ, ਮਲਵਾਈ ਉਪ-ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਮਤਕਵਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਨਸ਼ਤਰ ਲਾਉਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਝੰਡਾ ਝੁਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਨੰ.11, ਸਿਵੁਕ, ਸਾਵਧਾਨ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਵਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1419/20, ਕਿਸ਼ਨਾ ਨਗਰ, ਮੋਗਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ਼-ਕਾਰਜ :**

ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜਗਤ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪਾਂਤਰ (ਕਹਾਣੀ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ) (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2007.

ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009.

ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੇਤਨਾ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

---

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਬਲਦੇਵ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1986.

ਸੋਨੇਦਰ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ.,

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾਨਗਰੀ ਚੇਤਨਾ (ਬਿਸ-ਲਿਬਿਓ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2002.

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਸੰਘਾ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1995.

ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗਲਪ-ਸੰਸਾਰ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

**ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ (26.7.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਾਪੀ ਹੋਲਡਰ, ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਪਰੂਫ਼ ਰੀਡਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਗਿਸਾਲਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕਲਾਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਰਾ ਕਲਾਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਨਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਗੱਲ**-1992 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 114-ਸੀ, ਸੈਕਟਰ 14, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਹਰਚੰਦ ਗਿੱਲ ਮਿਆਣੀ (15.8.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੋਗਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 644, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣ ਸਕੀ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤ੍ਰਿਹਾਣੀ ਝੀਲ**-1991 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਮਿਆਣੀ, ਡਾਕ. ਰਤਨਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ-141126.

**ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ (24.8.1943-26.3.1992)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੁਲਘੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਸਮੀਖਿਆ, ਕਹਾਣੀ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਉਤਸਵ ਵਿਚ ਇਕਾਤ**-1966, **ਸਰਕੂਲੈਟਿੰਗ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ**-1967, **ਮੌਤ**-1971. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਬੇਮੁਹਾਰ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ ਚਿਰੰਤਨ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਖਾ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਨ੍ਰਿਪਦਿੰਦਰ ਰਤਨ (28.9.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਚ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਉਚ-ਅਧਿਕਾਰੀ

ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਪਦਿੰਦਰ ਰਤਨ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਬਕ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਆਰਬੀ ਫਾਈਲ**-1985, **ਇਕ ਅਫਸਰ ਦਾ ਜਨਮ**-1995, **ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ**-2006. ਭਾਰਤੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨ੍ਰਿਪਦਿੰਦਰ ਰਤਨ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਉਚ-ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸ ਅਕਾਖਿਆਵਾਂ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ, ਮੋਕਾਪ੍ਰਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜਗਤਾਂ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਬਿਆਨ, ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਆਦਿ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਕਾਨਕੀ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤੁਸੀਸ ਨੂੰ ਸਿੰਦਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਲੱਛਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਫਸਰ ਦਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਗੱਡੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 168, ਸੈਕਟਰ 33-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-110020, ਫੋਨ 2660582.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਫਾਰਸ :**

ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ, ਨ੍ਰਿਪਦਿੰਦਰ ਰਤਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਯੋਮ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

**ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ (30.10.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਿੰਟਵਾਮਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਰਦਾਂ ਭਰੀ ਚੰਗੇਰ**-1987 ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐੱਫ 2/11, ਆਦਰਸ਼ ਕਾਲੋਨੀ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਟਾਊਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ।

**ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ (12.11.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੱਬਈ ਜਾ ਕੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੱਚੀ ਸੜਕ ਦਾ ਗੀਤ**-1969, **ਮੋਰਨੀ**-1970, **ਖੱਟ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਟੱਲ**-1971, **ਸੈਦਾ ਜੋਗਨ**-1973, **ਗੋਗਾ ਰੰਗਾ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋਤਾ**-1977, **ਦੁੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਸੁਖ ਦੀਆਂ ਕਿੱਸੇ ਜੋੜ ਜਹਾਨ ਸੁਣਾਵਦਾ ਏ**-2011 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੇਲੇ**-2013. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਿਆ ਹੈ। ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਸ਼ਿੱਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੜਕਵੀ ਨੁਕਦਾਰ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਦੁਨੀਵੀ ਵਰਤੋਂ, ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਛੇਹਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** bsshaad@hotmail.com ਮੋਬਾ: 983323-84282



**ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ (15.11.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਲਮਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਅਹੁੱਦਾ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਗ਼ਜ਼ਲਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ। ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪ੍ਰਾਪਤੀ** (1996 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ)।

**ਸੰਪਰਕ :** ਹਾਈ ਵਿਕਾਸ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨੇੜੇ ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ, ਮਲੋਟ-152107.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ ਕਾਰਜ :**

ਜਗਦੀਸ ਅਰਮਾਨੀ, **ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ ਦਾ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਸਾਰ**।

**ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ (21.12.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਠਾਕਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੁਲਤਾਨੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਕਾਵਿ, ਗਲਪ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣ ਸਕੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸਮਝੌਤਾ** (1975, **ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਨਸਾਨ**-1981).

**ਸੰਪਰਕ :** 426, ਚੌਲ੍ਹ ਰੋਡ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ-143521.

**ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ (1.1.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮੌਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਲਿਟ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਆਪਣੀ ਮਾਯਕਸਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਾ ਕਾਰਨ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਭਾਵੇਂ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਪਾਗਲ ਔਰਤ ਸੱਭਿਆ ਆਦਮੀ** (1971, **ਆਧੁਨਿਕ ਦੰਦ-ਕਥਾ**-1974, **ਕਲਪ** (ਸੰਪਾ.)-1974. ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਖੇਤਰ ਕਿਰਸਾਣੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਅਮੋੜ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ੀ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਰੂਰ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਤਹਿ ਤੱਕ ਭਾਖਦਾ ਹੈ। ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ, ਯਥਾਰਥਕ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਰਮਜ਼ਾਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਖ ਹਨ। ਕਾਲਾ ਤਿਲ, ਲਾਸ, ਚੋਖੀ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਲਟਕਦਾ ਚਿਤਰ, ਟੇਕਰੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ?, ਬੂਟਾ ਦੀਆਂ ਟੋਆਂ 'ਚੋਂ, ਮਰ ਖੁੱਕਿਆ ਅਹਿਸਾਸ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਬਸਤੀ, ਕਾਲਜ ਰੋਡ, ਮੰਗਰੂਰ।

**ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ (5.4.1944-30.12.2004)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿੰਗ ਵਿਚ

ਲੱਗਭੱਗ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਿਵਲ ਵਿਚ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-1981, **ਰਾਤ-ਬਰਾਤ**-1993, **ਮਹਿੰਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ**-1998, **ਖਾਰਾ ਬੰਦਲ**-2003. ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਤਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਾਲੇ ਪਰਛਾਵੇਂ, ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 11, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143004.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦਾ ਕਥਾ-ਲੋਕ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2004.

ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀ ਕਥਾ ਸੰਵਿਦਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2004.

ਸਰਘੀ, ਸੰਪਾ., **ਖਿਲਰੇ ਹਰਭ** (ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਿਧ ਰਚਨਾਵਾਂ), ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

**ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ (17.4.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਲਮਵਾਲਾ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ**-1999 ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਭਾਕ. ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ।

**ਭੂਗਾ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ (6.5.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੁਹਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵੇਹ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੈਰਾ-ਸਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਭੂਗਾ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ**-1978, **ਟੁੱਟੇ ਪੱਤੇ**-1992, **ਬੇਗਮ ਫਾਤਿਮਾ**-2012, **ਤਿਹਾਇਆ ਕੁੱਖ**-2014. ਭੂਗਾ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਰੋਕ ਤੇ ਥੱਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਨੌਕਰਾਰ ਮਲਵਈ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ

ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚੌਂਕੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਅੰਬਰ ਦੀ ਹੂਕ, ਕੋਝੇ ਪਾਣੀ, ਟੁੱਟੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਖੁਸਬੂ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ, ਪੁਰਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ।

**ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਕਸ (13.7.1944-1.3.2016)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਿਹਲਮ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਰਿਸਾਲਾ ਅਕਸ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਵੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਆਦਮੀ**-1973 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਾਹਤਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਪੱਖ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੇ-3/162, ਰਾਜੌਰੀ ਗਾਰਡਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ।

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ (18.7.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕਠਵਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੋ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ**-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਕਠਵਾ, ਡਾਕ. ਕਾਲਸਨਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਫੋਨ 01887-223952.

**ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (10.10.1944-4.4.2014)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜੰਸਾਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਝੱਖੜ ਝੱਝਿਆ ਕੁੱਖ**-1983, **ਸੁਕਰਾਤ ਦੀ ਮੌਤ**-1988, **ਬੇਨਾਮ ਰਿਸ਼ਤਾ**-1993, **ਦੁਪਦੀ ਮਿੱਟੀ**-2003. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਿਹਾ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ। ਸੁਕਰਾਤ ਦੀ ਮੌਤ, ਦੁਪਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਆਨੂ, ਝੱਖੜ ਝੱਝਿਆ ਕੁੱਖ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 8, ਦਲਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ**

ਯੋਜਪਾਲ ਕੌਰ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸਾਧਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

**ਜਸਬੀਰ ਢੰਡ (26.10.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਲਕ ਰਾਜ ਢੰਡ ਦੇ ਘਰ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੌਰਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

**ਵਿਧਵਾ ਚਿਤੀਆਂ**-1988 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਜਸਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੋਥੇ ਕੁਚਲੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ-ਸਮਾਜਕ ਤੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਵਿਕ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਰ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 5, ਅਰੰਤਾ ਮੁਹੱਲਾ, ਮਾਨਸਾ-151505.

**ਮਹਿੰਦਰ ਰੰਜੂਰ (1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੈਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਣਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੀਸ ਮਹਿਲ**-1986 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ (1945-1984)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੀਖੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੌਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਫੁੱਲੇ ਜਟਕੇ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਦੰਤ-ਕਥਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕ, ਇਕਾਂਗੀ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਆਦਿ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਸਥਾਪਤੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਚੰਨ ਬੱਦਲਾਂ ਓਹਲੇ**-1969, **ਕੁੱਸੇ ਹੋਏ**-1982, **ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ**-1993, **ਖੁਸ਼ਕ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ**-1994 (ਸੰਪਾ. ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਭੀਖੀ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ) ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦੀਆਂ ਸਰਵੋਤਮ ਕਹਾਣੀਆਂ-2014 (ਸੰਪਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੀਖੀ), ਆਦਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ **ਭੀਖੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰਚਨਾ-ਸੰਸਾਰ** (ਸੰਪਾ. ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ, ਬਲਦੇਵ ਚੌਹਾਨ, ਦਵਿੰਦਰ ਬਿਮਰਾ), **ਬਾਬਲੀਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1986** ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦੀ ਕਥਾ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਜਗਤ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਨਿਮਨ ਕਿਸਾਨ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਪੇਂਡੂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਛੋਹ ਜੰਜਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬੂਬੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹੁਨਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੂਲ ਸੁਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਲਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਨਸ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਚਿਤਰ ਸਿਰਜਣੇ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਮਰ ਕੈਦ, ਰਾਜੀਬੰਦਾ ਅਤੇ ਗਾਥਾ ਬੰਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਲਾਸਿਕ ਦਾ ਦਰਜਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈਆਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ, ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਦੇਣ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1988.

ਤਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਿਵੇਕ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਰਾਜੀਬੰਦਾ' ਦਾ ਸੀਮਰ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1991.

ਤਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ, **ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਵੇਕ**, ਵਾਹਿਗੋਸ਼ਨ, ਐਮਿਤਸਰ, 2003.

ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਭੀਖੀ, ਸੰਪਾ., **ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਦਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਵੇਕ**, ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਮੇਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2009.

**ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਿੰਬਰ (8.1.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਿੰਬਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ, ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਗੱਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਠਾਕੀਆਂ ਜੀਭਾਂ** (1989) ਹੈ। ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਉਪ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਨਿੰਬਰ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਸੂਝ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਨਿੰਬਰ, ਰਾਹੀਂ ਗਲਾ ਸੰਘਿਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ (25.1.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟੈਂਕ ਭੀਖ ਨਹੀਂ** (1983) ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ ਕੋਲ ਮਲਵਾਈ ਉਪ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਕਥਾ-ਜਗਤ ਕਟਾਕਸ਼ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ: ਪੂਹਲੀ, ਰਾਹੀਂ ਨਥਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ।

**ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਪੀ (ਮਾਰਚ 1945-16.8.1998)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭਿਓਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿਰ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ। ਖਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮਵਾਲੀਆ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੈ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ 28.2.1997 ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਉ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ** (1971), **ਪੂਰਾ ਮਰਦ** (1990) ਅਤੇ **ਉੱਚਾ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦਾ** (1993) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲ ਪੁਆਪ ਦੇ ਉਪ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੇੜਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਬਣ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਨਗਰ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਪੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਗਹਿਰੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ

ਹਨ ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਪੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲੋਕ-ਕਥਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਬੰਦ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖਾਂਤਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਪੁਆਪੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਵੇਰਵੇ ਜਾਂ ਕਹੀਦੇ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਪੁੱਠ ਵਾਲੀ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਧ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਪੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲੋਕ ਧਾਰਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪਾਤਰਣ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਆਪੀ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ।

**ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ (1.4.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਘਰ ਉਧਮਪੁਰ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ ਇਹਾਤ ਸ਼ੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਵਿਕਾਸ) ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੁਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀਗਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਤੇ ਜਿਹਲਮ ਵਗਦਾ ਰਿਹਾ** (1976), **ਗੈਰੀ ਫਸਲ ਦੇ ਸੈਂਦਾਗਰ** (1980), **ਫੁੱਧੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ** (1988) (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਬਲਦੀ ਬਰਫ ਦਾ ਸੈਕ** (2007) (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਸੂਲਾਂ ਦਾ ਸਾਲਣ** (2015)। ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਆਈਆਂ ਤਰੀਆਂ ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਕਾਮ-ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਭਰੀ-ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਤੜਪਦੇ ਵੇਹਵਾਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਬੇਝੇ ਦੀ ਲੰਕਾ, ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ, ਇਨਸਾਫ਼ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਵਾਈ.ਜੇਡ. ਕਾਟੋਜ, 246, ਮੁਹੱਲਾ ਉਸਤਾਦ, ਜੰਮੂ।

**ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਬਿਕਰਮ-ਜੀਤ ਸਿੰਘ, **ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਕਥਾ ਲੋਕ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ)**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2014.

**ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਿੰਘਲ (10.5.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਹੇਮ ਰਾਜ ਸਿੰਘਲ ਦੇ ਘਰ ਗਹਿਰੀ ਬੁੱਟਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰੀ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਐਮ.ਐੱਫ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ **ਲਹਿਰਾਂ** (ਮਿੱਠੀ) ਅਤੇ **ਭਟਕਦੇ ਕਦਮ** ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜੋਕੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਵੈਮੁਖੀ ਵਤੀਰੇ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਮੁਖਤਾਰ ਗਿੱਲ (1.6.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਜਗਦੇਵ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਐਮਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵੱਲ ਵਸਾਏ ਗਏ ਸਹਿਰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚਲੇ ਨਿਵਾਸ ਨੇ ਮੁਖਤਾਰ

ਗਿੱਲ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਆਖਰੀ ਦੂਜੀਆਂ-1973, ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ-1986, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਚਿੜੀ-1986, ਆਲ੍ਹਣਾ-1994, ਆਪਣੀ ਜੂਹ-2014। ਮੁਖਤਾਰ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਗਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਰਨਣਮਈ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਪੱਖ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ (15.6.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੁੱਘਾ ਪੁਰਦ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਸ਼ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੈਥਲ ਪੈਂਡ**-1988 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ (1.7.1945-28.11.2011)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਉਡਾਵਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ ਏ ਤੱਕ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਐਮ ਏ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਆਡੀਟਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਅਣਗੋਲੇ ਆਦਮੀ-1974, ਜਾਗਦੇ ਲੋਕ-1976, ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸੀ-1978, ਜੰਗ ਜਾਰੀ ਹੈ-1981, ਧਰਤੀ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ-1985, ਅਸੀਂ ਹਾਰੇ ਨਹੀਂ-1985, ਕੀੜੀਆਂ-1988, ਸਾਚਿਸ਼ੀ ਹਵਾ-1992, ਜੁਗਨੂੰਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼-1993 (ਮਿੱਟੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਮਹਾਂਬਲੀ-1995, ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਦਾ ਜਾਦੂ-1996 (ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੰਪਾਦਕ ਸਿੰਘ), ਇਖਲਾਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ-1999, ਹੱਕ, ਸੱਚ ਤੇ ਜੰਗ-2005, ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬੇਡ ਕਹਾਣੀਆਂ-2005 (ਅਨੁ. ਅਤੇ ਸੰਪਾ.)। ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਦੱਬੇ-ਭੁਚਲੇ ਪੇਂਡੂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਮਾਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਮਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਸਪਾਟ ਬਿਆਨੀ, ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰ, ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-4/91, ਅਸਤਬਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਰੋਡ, ਸੰਗਰੂਰ-148001.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1994.

ਵਿਕਲ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਚੇਤਨਾ, (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਤੰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸੰਪਾ.), ਗਲਪਕਾਰ ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹੜ, ਲਿਟਰੇਚਰ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990.

**ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ (2.8.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵੁੰਡੀ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਮ.ਬੀ.ਏ. ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਐਚ ਐਮ ਟੀ. ਕੈਪਨੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਇਰਾਨ ਅਤੇ ਆਬੂ ਧਾਬੀ ਵਿਖੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ 1986 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਕੇ ਸੁਗਰ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਮਿਲ ਸਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਨੀਲੀ-2004, ਯਾਦਗਾਰੀ ਰੋਟ-2015 ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ। ਇਰਾਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਭਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਸਨਅਤੀ ਮਾਹੌਲ, ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਸਦਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 88 - ਆਦਰਸ਼ ਨਗਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ। ਮੋਬਾ: 98149-76639

**ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (10.9.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਵਿੰਡੇ ਕਲਾਂ (ਨਨਕੋ), ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਪਛਾਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਸੀ ਪਰ ਫੰਡ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਸੇਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ ਏ, ਬੀ-ਐੱਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ ਫਿਲ., ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਫੌਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਜਵਾਨੀ ਸਮੇਂ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੁੱਢ 'ਚ ਕੁਝ ਕੁ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮਣਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੈਂਟਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੌਥੀ ਫੂਟ** ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸਾਲ 2000 ਲਈ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਲੋਹੇ ਦੇ ਹੱਥ**-1971, **ਕਰਵਟ**-1973 (ਸੰਪਾ.), **ਅੰਗ-ਸੰਗ**-1981, **ਤੱਜੀਆਂ ਬਾਹੀ**-1987, **ਕਥਾ-ਧਾਰਾ**-1993 (ਸੰਪਾ.), **ਚੌਥੀ ਫੂਟ**-1999, **ਤਿਲ-ਢੁੱਲ**-2000 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਜੱਟ ਦੀ ਜੂਨ**-2000 (ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖਿੰਡਿਨ ਪਾਸਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ, ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ-ਸੰਕਟ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਤੀ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਜਟਿਲ, ਵਿਸਥਾਰਮਈ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਟਿਲ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਗ-ਸੰਗ, ਢੂੰਢੂ, ਵਾਪਸੀ, ਤੱਜੀਆਂ ਬਾਹੀ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਟੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨੌਂ ਬਾਰਾਂ ਦਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।



ਸੰਪਾਦਕ : 153, ਗੋਲਡਨ ਐਵੀਨਿਊ-1, ਗੁਰੂ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ-144022

### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਜਿਧ ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.

ਸੀਮਾ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ, (ਜਿਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ-ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, (ਜਿਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਾ, (ਜਿਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

---

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਬਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1984.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 1987.

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਕਟ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987.

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1994.

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995.

ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਿਤਕ ਰੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਪੂਣ ਮੈਂ ਨੀਕ-ਨਾਕ ਹਾਂ' ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮਾਡਲ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1996.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡਲ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਰੇਣਾ ਕਿਰਨ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹੀ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1999.

ਗੁਰਬਚ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਚੌਥੀ ਭੂਟ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਵੇਦਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2000.

---

ਸੁਖਜੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬੀਮਕ ਪਾਸਾਰ (ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਭੂਟ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ) (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ : ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਚੌਥੀ ਭੂਟ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਕਵਾ-ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਬੀਮਕ ਪਾਸਾਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਦਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ.

---

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਦਰਭ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1985, ਸੋਧਿਆ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ 1999, ਫੋਰ ਭੀਜਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਰੂਪ ਤੇ ਵਿਵੇਕ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਧੂ ਦੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮ., ਲੁਧਿਆਣਾ, 1986.

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਚੌਥੀ ਭੂਟ, ਬਲਵੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2001.

ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ, ਕੁਕਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2005. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਸਤਰ ਅਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2005.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ : ਕਥਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਵਚਨ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

---

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਵਰਿਆਮ, ਜਿਲਦ-19, ਅੰਕ 1, ਨਵੰਬਰ, 1993.

ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ (10.10.1945) ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੀ-ਐੱਡ ਦਾ ਕੋਰਸ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲਜ ਫੋਰ ਯੂਨੀ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ ਦਾ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ-1968, ਨਾਇਕ ਦੀ ਖੋਜ-1973, ਸੰਤਾਪ-1981, ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਲੋਕ-

1985, ਸੁਤਰਮੁਰਗ-1988, ਉਤਰ-ਕਥਾ-1999, ਸੁਤਰਮੁਰਗ ਦੀ ਵਾਪਸੀ-2001 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2002, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਦਰਿਆ-2013, ਕਥਾ ਪਰਿਕਰਮਾ-2015 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ)। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਤਰਵੀਆਂ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣਾ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅੰਦਰ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਗਿਸ਼ਤੇ, ਸੁਤਰਮੁਰਗ, ਰੁਕਮਣੀ, ਜਨਮਾਂਤਰ ਅੰਦਰ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-2/744, ਨੇੜੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਿਨੇਮਾ, ਬਰਨਾਲਾ-148101.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**  
ਅਮਰ ਕੋਮਲ, ਸੰਘਾ, ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਉਤਰ-ਕਾਲ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ : ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ, 1993.

**ਐਮ.ਕੇ. ਰਾਹੀ (3.12.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੋਲਾ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨਿਗਰਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੈਟਰਲ ਵਰਕਸ ਸਰਕਲ, ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਰਾਹੀ ਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ ਰੰਗ**-1998 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਉਤਰਵਾ ਲੱਛਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਏ.ਐਸ. 4-21, ਮੋਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ-152002.

**ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਹਲੋਂ (13.3.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪਾਚਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਮ.ਐੱਫ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ 2009 ਤੋਂ 2011 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ**-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਪਾ-ਚਿਤਰ ਦੀ ਜੈਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਲ ਪੇਂਡੂ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਅਵਾਧਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਰੀਤਰ ਸਿੰਘ ਇਨਕਲਾਬੀ (20.4.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭਟਪੁਰ, ਬਾਰਾਂਮੂਲਾ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੀ ਸਿਆਦਾ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੱਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਸ਼ੋਨਾਸਰ ਦੇ ਸਵੇਰੇ**-2010 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰ

ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (24.4.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੇਦਮੱਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ, (ਅਰਥਨ), ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਇੰਸਟਾਲੇਸ਼ਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਰੁਝਾਣ ਕਾਰਨ ਕੈਵਲ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਚਾਨਣ ਵਰਗੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਿਘਲ ਰਿਹਾ ਆਦਮੀ**-1976 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਡ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ, ਫੋਹਰਟਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143106.

**ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਲਾਲ (2.5.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਨੰਤ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਏਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਵਿਅੰਗ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਝੁੱਝੇ ਦਰਿਆ ਦੀ ਲਹਿਰ**-1983, **ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ**-1996, **ਰਿਵੀ ਅਤੇ ਲੂਆ**-2003, **ਪਲ ਪਲ ਬਦਲਦਾ ਮੌਸਮ**-2006, **ਅੰਨੀ ਗਲੀ ਦਾ ਮੋੜ**-2008, **ਵਿਰੋਧੀ**-2011, **ਜਿੱਲੂਣ**-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਸੁਝ ਵੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਡਬਲਿਊ 10/37, ਰੈਲਵੇ ਰੋਡ, ਦੁਰਹਾ ਮੰਡੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਧਾਦਲੀ (8.5.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਲਾੜੀ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਾਇਕ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਵਸਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਵਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਰਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ**-1990 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬਲਾੜੀ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।

**ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ (11.7.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਟਿੱਬਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰੂਕਲਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰੋਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਐਮ. ਫਿਲ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੌਸਮ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 95, ਮਾਡਲ ਟਾਊਲ, ਕਪੂਰਥਲਾ।

**ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਰਜੀ (30.7.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਹਿਲੋਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਾਹੀਵਾਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਗੁਰਮਤਿ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ**-1994 ਵੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 5707, ਮਾਡਰਨ ਡੁਪਲੈਕਸ, ਮਨੀਮਸਰਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਇੰਦਰਜੀਤ ਪਾਲ ਕੌਰ (15.8.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਚੁਆਲੀਸੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ. ਸੀ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਾਂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਲੀਬ ਦੇ ਹਥਾਰ ਇਕ** - 2003, **ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ**-2016 ਹਨ। ਗੁਰਦਿਕਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ "ਇੰਦਰਜੀਤ ਪਾਲ ਕੌਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਵੱਜੀ ਅਫਸਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜੀਵਨ ਹੈ।... ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ, ਵਿਭਿੰਨ ਇਸਤਰੀ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸਤ੍ਹਰ, ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਚ, ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਵੈ-ਸੰਕਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਸਥਾਪਤੀ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਇਸਤਰੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਜੀਮਣ ਦੇਣ ਦੀ ਪੀੜਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਟੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕਈ ਦੁਰਾਤ ਦਾ ਸੰਕਟ, ਮੁਕੰਮਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਰਪੂਰਤਾ ਭਰੀ ਸਾਦਗੀ ਦੇ ਵਸਲ ਦਾ ਆਨੰਦ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਧੁਨਿਕ ਤੇ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਸੋਚ ਦੇ ਖਾਲੀਪਣ ਦਾ ਵਿਘਨ - ਉਹ ਧੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਧੁਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 573, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ - 141002

**ਹਰਪਾਲਜੀਤ ਪਾਲੀ (9.9.1946-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਡਰੋਲੀ ਭਾਈ ਕੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਲੋਕ** ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਲਪ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਹਰਪਾਲਜੀਤ ਪਾਲੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਹੈ : **ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਲੋਕ** 1979, **ਉਦਾਸ ਸੂਰਜ** 1982, **ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਬੋਧਾਵਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ** (ਸੰਪਾ.)-1991। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਅਨੁਭਵ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ, ਵਿਵਰਜਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਸੋਫਸ ਦੀ ਬੋਧਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਮੁਹਰਜੀਤ (8.11.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੰਡਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਿੱਠੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਯਾਤਰਾ**-1991 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਮੁਹਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਮੋਟੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮੀ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, ਸੈਕਟਰ-29, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਚਾਵਲਾ (12.12.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਵਿਖੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੈਚੂਲਰ ਆਫ਼ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਹਾਇਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਰਿਸਦਾ ਜਥਮ** - 1984, **ਧੂਨ ਦਾ ਰੰਗ**-1986, **ਸਾਹਵਾਂ ਦੇ ਸੰਗ**-1987, ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 96-ਸੀ, ਕਿਚਲੂ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ (26.12.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਗਰਾਉ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਪਿੱਛੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ਨ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਹੈ : **ਸੀਸੇ 'ਚ ਜੜਿਆ ਆਦਮੀ**-1976, **ਪੁਛਾਵਾਂ ਫੜਦੇ ਪੈਰ**-1983, **ਸਨਾਥਤ**-1987, **ਭਰਨੇ**-2001। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਮੱਧਵਰਗੀ ਖੰਡਿਤ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 936, ਕੱਚਾ ਕਿਲਾ, ਜਗਰਾਉ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ (1947)** ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕਟਪੀਸ**-1985 ਅਤੇ **ਚੱਕਰਵਿਊ**-1992। ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਮੇਘ ਰਾਜ ਗੋਇਲ (4.1.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਛਾਜਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਚ ਦਾ ਪਰਾਗਾ**-2010 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਚੀਆਂ-ਸੁਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਚਿਆਉਣ ਲਈ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਲੇ ਉਸਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਖਨੌਰੀ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ। ਮੋਬਾ: 98723-35571

**ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ (19.1.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ. ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰੀਡਰ, ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ, ਨਾਟਕ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੌਪਾ ਭੂ ਵਜੂਦ**-1985, **ਲੱਮੇ ਰੁੱਖ ਚਿਨਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ** ਹਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਗੁਰਪਾਲ ਲਿੱਟ (15.4.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਿਜਲੀਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਰੁਸਗਾਰ ਖਾਤਰ ਪਹਿਲਾ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੇਰ ਖੰਨੇ

ਵਿਖੇ ਸੁਰਖਾਧਾਰ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਪਾਲ ਲਿੰਟ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਰਚਨਾ ਲਈ ਵੀ ਰੱਖ-ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮਣਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋਟਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਮੁੱਠੀ 'ਚ ਕਿਰਦਾ ਮਾਰੂਥਲ-1979, ਜਦ ਵੀ ਚਾਹੇ ਮਾਂ-1981, ਅਲਫ਼ ਨੰਗੀ ਚਿੰਦਰੀ-1984, ਇਕ ਹਾਦਸੇ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ-1996, ਕੁਝ ਸਲੀਬਾਂ ਦੇ ਸੰਗ-1996, ਇਹ ਅੱਤ ਨਹੀਂ (ਓਟਵੀਆ ਕਹਾਣੀਆਂ)-1998, ਦੁਰਗਾ ਟੁਟਦੇ ਨੇ-2012, ਇਕਬਾਲਨਾਮਾ-2012 (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਲਿੰਟ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ ਬਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਿਸ਼ਵਾਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਮਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟੀ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ, ਨਾਟਕੀਅਤਾ, ਸਰੋਦੀਪੁਣਾ ਅਤੇ ਬਹੁਪਰਤੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਮਾਂ ਦਾ ਹਨੀਮੂਨ, ਜੜ੍ਹ ਵਾਲੇ, ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ, ਚਕਾਢੇ, ਇਕ ਹਾਦਸੇ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 432-9 ਐਲ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ, ਲਲਹੌੜੀ ਰੋਡ, ਖੰਨਾ-141401

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪਾਲ ਲਿੰਟ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001

**ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ (4.5.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਭੁੱਚੇ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ਼. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ** -1975, **ਤੂੰ ਫੂਠ ਬੋਲਿਆ ਸੀ**-1982, **ਸੁਹਿਰ ਨਾ ਜਾ**-2008, **ਦੁਪਹਿਰੇ ਢਲਿਆ ਸੂਰਜ**-2009, **ਧੰਧਲੇ ਪਾਣੀ**-2011, **ਦੇਖ ਤਮਾਸ਼ਾ ਜਗਤ ਦਾ**-2016। ਉਹ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸ਼ਬਾਰਥਕ ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਭਾਕ ਪੁਰਲੀ, ਰਾਹੀਂ ਨਰਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੰਤਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ, **ਗਲਪਕਾਰ ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ**, ਲੋਕਰੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਠਿੰਡਾ, 2016

ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਾਕਤਾ, **ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ ਦੀ ਗਲਪੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ** : ਬੀਮਕ ਪਾਸਾਰ, ਉਭਾਣ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਮਾਨਸਾ, 2016

ਪ੍ਰਿਵਰੀ ਰਾਜ ਬਾਪਰ, **ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਰਨਾ**, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਾਧ, ਦਿੱਲੀ, 2017

**ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ (15.6.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੁਹਾਨੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹਿੱਛ ਰਿਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਨੇ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਜਿਹੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਮਾਣਤਾ ਨਾਵਲੈਂਟ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਣ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਮਿੱਟੀ ਰੰਗੀ ਲੋਕ**-1974, **ਜੀਣ-ਮਰਨ**-1981, **ਅਰਜਨ ਸਵੈਦੀ ਵਾਲਾ**-1994, **ਧਰਤੀ ਪੁੱਤਰ**-2002। ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਲਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸ਼ਬਾਰਥਕ ਵਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਚਿਤਰ ਅਤੇ ਬੋਧਾਤਮਿਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ **ਕੁੰਡਾ** ਵਰਗੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੁਰਿੰਦਰ ਦੋਹਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1994।  
**ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੋਈ (3.8.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਵਿਆਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ-ਸੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਵਿਰ 1974 ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਰਾਹੀਂ ਈ.ਟੀ.ਓ. ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਐਂਡ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਗਵਿ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰੰਗ ਦੀ ਦੁੱਕੀ**-1992, **ਸਮਝੌਤਾ**-1994 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 724-ਆਈ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਬੀ.ਐੱਸ. ਬੀਰ (15.8.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਕੁਰੀ ਲੈਦਿਆਂ ਮਹਿਰਮ, ਘਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਮਾਡਰਨ ਖੇਤੀ ਵਰਗੇ ਰਸਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾਏ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਗਵਿ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁਦਰਤ ਬਨਾਮ ਆਦਮੀ**-1997, **ਪੋਣਾ ਆਦਮੀ**-2004, **ਬੱਟੇ**-2007, **ਏਹ ਕੋਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ**-2009, **ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਰੱਬ**-2009, **ਗੁਲਨਾਰੀ ਰੰਗ**-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਸੁਵੱਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। "ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਉਨ, ਗੱਡਿਆਂ ਤੇ ਨੇਹਤਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੱਕ, ਢਾਬਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਈਵ ਸਟਾਪਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।" ਕਥਾ-ਰਸ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਸਨਸਨੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੇਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗਲੀ, ਨਾਭਾ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਸਤਵੰਤ ਰੈਬ (25.10.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਘੁੜਾਣੀ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੈਟਰਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਜੂਨੀਅਰ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਗਵਿ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਪਛਾਣ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਬਰਫੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ**-1972, **ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਭੋਣ**-1986, **ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ**-1988,



ਦਸ ਰੂਪਏ-1990, ਤਿਣਕੇ-1992, ਯਾਦਾਂ-1999 ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਚ 137, ਰਾਜਪੁਰਾ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਫੋਨ 2218834.

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੈਲੇ (15.11.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੁਟਾਹਰੀ, ਬਿਲੂਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਲਰਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੱਤੇ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਜੋਬੀ ਰਸਾਲੇ 'ਅਣੂ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬੇਫਾਰ ਘੋੜਾ-1992, ਰੂਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਰ-1993, ਪੁੰਦ ਛਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-1997** ਉਹ ਬ੍ਰਿਸਟ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਤਨਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 234-ਐਵ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141002.

**ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਨੰਦਾ (2.12.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਮਹਿਰ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਦਮਾ-1989** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** 789 - ਫੇਜ਼-6, ਮੋਹਾਲੀ।

**ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਤਰਾ (1.1.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਲਗੜ੍ਹ, ਬਿਲੂਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਰੇਵਨਾ ਅਜੀਤ ਲਈ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰੇਰਕ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਸੰਪਾਦਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੇਨਾਮ ਹਿੰਸਤਾ-1988** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕਵਿਤਾ ਭਵਨ, ਅੰਗਦ ਨਗਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰੋਡ, ਨਵਾਂ ਸਹਿਰ-144514.

**ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ (5.1.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਬਿਲੂਾ ਵਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਨਾਲ ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੱਥ-ਅਜਾਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬੋਹਰ ਦੀ ਕਥਾ-2015, ਬਚ ਕੈ ਮੇਝ ਤੋਂ-2016, ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ-2017**, ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ, ਰਾਜਸੀ ਧੱਕੇ ਸਾਹੀ ਅਤੇ ਭਰਾ-ਮਾਝੂ ਵਿਹਾਰ ਆਦਿ ਮਸਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 222, ਸੈਕਟਰ-ਬੀ, ਵਾਸਮੇਸ਼ ਕਲੋਨੀ, ਮੋਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ-147301.

ਮੋਬਾ 94649-61436

**ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ (6.1.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਰਗੋਲ ਦੇ

ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਅਤੇ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਰੀਡਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਬਰਾੜ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਮਿੱਟੀ ਨਾ ਫਰੋਲ ਜੋਗਿਆ-1988, ਰੂਹ ਅੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਈ-1990, ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਸੀਰ-1992, ਖੁਰਦੇ ਪੱਤਣ-1995, ਤਲੀ ਤੇ ਉਗਿਆ ਫੁੱਲ-2000, ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ-2002 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਰੁੱਤਿ ਫਿਰੀ ਵਣੁ ਰੀਬਿਆ-2007**. ਬਰਾੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਪਰਿਵਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਸਿਰਜਣਾ, ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਮੋਟਿਫਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਛਿਹਾਂ ਆਦਿ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਜਗਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

**ਜਸ ਫਿਰਾ (ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ) (6.2.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਵਤਿਹ ਜਲਾਲ, ਬਿਲੂਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਵਰਲਡ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਗਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਦੋ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਲਾਵੇ ਦੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਲਾਸ਼ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ-1997** ਅਤੇ **ਸੁਬਦਾਂ ਦਾ ਚੌਲਾ-2006** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਲਲਿਤ ਨਿਬੰਧ' ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** jastiza@msn.com, 916-745-4946

**ਮੋਹਨ ਸਰਮਾ (16.2.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਾਂਬਲਾ, ਬਿਲੂਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਫੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਲਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕਾਗਰੀ ਅਤੇ ਗਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਹੱਥੂਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ-1981, ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ-1986, ਪੂਜਾ-1988, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਖੰਡਰ-1989, ਉਮਰ ਦੀ ਸੀਮਾਂ-1990**. ਲੇਖਕ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਰਿਸ਼ਲਪੁਰਾ ਬਸਤੀ, ਨਾਭਾ ਗੇਟ, ਸੰਗਰੂਰ।

**ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ (4.4.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਰਤਗੜ੍ਹ, ਬਿਲੂਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ

ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਾਪਸੀ-2014 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 484-ਏ, ਕਨੌਹਾ ਮੁਹੱਲਾ, ਨੇੜੇ ਤਵੰਕਲੀ ਮੰਡ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਵਡਿੰਗ (21.5.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੀਰਬਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰੀਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਮ.ਪੀ.ਐੱਡ. ਕਰਕੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਕੀਟ ਬਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਔਖੀ ਵੇਖਿਆ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ**-2007, **ਸੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ**-2016, **ਪ੍ਰੇਰਣਾ**-2017 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਰੂਪ 'ਚ ਅਪਣਾਇਆ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬਰੀਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਬਾ: 98153-75172

**ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ (4.6.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੁਸਕਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜਾਨਾ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚਲਾ ਅਕਸ** - 2001 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਦਫਤਰੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚਲੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਅਨੁਭਵ ਲੈ ਕੇ ਬੜੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ 'ਚ ਢਾਲਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, “ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਵਟਕਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਵਿਕਰੇ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੈਰਿਆਂ 'ਚ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਾਣੀ 'ਚ ਵਾਧੂ ਵੇਰਵੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਪ੍ਰ ਪਾਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ।” ਤੇਲਾ ਰਾਮ, ਪੈਂਡਿੰਗ ਡਰਾਫਟ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਮੁਸਕਾਬਾਦ, ਰਹੀਂ ਸਮਰਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਫ਼ਾਹਿਦ ਸਿੰਘ ਸੂਦਨ (22.6.1948-19.5.1988)** ਦਾ ਜਨਮ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪਤਿਆ, ਪੁਣਫ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਕ ਅਤੇ ਰੋਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਕੌੜਾ ਸੱਚ**-1971, **ਸੈਨੂੰ ਲੱਭ ਲਵੋ**-1974, **ਮੇਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਾਣੀ**-1975, **ਫਣਜਾਰੇ**-1976, **ਕਾਹਲੇ ਲਈ**?-1979 ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ, ਮਿਨਸੀ ਅਤੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਾਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ

ਪਾਤਰ-ਉਜਾਰੀ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਦੋ ਮਾਸਕ ਰਸਾਲਾ, ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਦਾ ਫ਼ਾਹਿਦ ਸਿੰਘ ਸੂਦਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਜੰਮੂ, ਮਾਰਚ-ਜੂਨ, 1990।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੈਖੀ (2.8.1948-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਸੈਖੀ ਦੇ ਘਰ ਘਰਾਚੋ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਸਾਹਿਤਕ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਆਕਾਸ਼**-1986 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੋਇਲ (2.8.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਿਆਨ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਾਹਜਾਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਲ ਪਲ ਮਰਦੀ ਔਰਤ**-1989 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰਤ, ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਾਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ।

**ਸੁਖੇਗ ਸੱਧਰ (20.8.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਜਾ ਜੰਗ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਗਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਦੇਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਔਧਾ ਆਦਮੀ**-1989, **ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਧੁੱਪ**-1990, **ਸਰਕਤੋ ਦੀ ਔਗ**-1992, ਹਰਿਆਣਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ **ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਧੁੱਪ** ਲਈ 1992 'ਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1445, ਸੈਕਟਰ 8, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ (4.9.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਦਰ ਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਫਗਵਾੜਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਫਸਰ, ਰਾਜਸ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਵੀ ਲਗਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜੈ ਖਾਣੇ ਦੇ** 1989 ਹੈ।

**ਬਲਵੰਤ ਚੌਹਾਨ (13.9.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਚੰਦ ਚੌਹਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਫਤਰੀ ਅਮਲੇ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਸੇਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਆਈ। ਉਸਦੀ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਰੁਚੀ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਉਸ ਦਾ ਰੱਬ**-1987, **ਜੰਗਲੀ ਹਵਾ**-1998, ਬਲਵੰਤ ਚੌਹਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼-ਖੇਤਰ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ

ਦਾ ਮੁੱਖ ਗੁਣ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 313-1, ਆਦਰਸ਼ ਨਗਰ, ਮਨੀ ਮਾਜਰਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਭੋਗਲ (2.10.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੇਵੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਡਰਾਮਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਨਾਟਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟਾਕੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕਮੀਜ਼**-1982 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਤੇ ਰੰਗਕਰਮੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਹੈ।

**ਸਰਜੰਗ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ (5.10.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨੁਸਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਕ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਿਕ ਉਹਲੇ**-1992 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਲੱਧੀ ਨੰਗਲ, ਡਾਕ ਵਤਹਿਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਰਸਪਿੰਦਰ ਰਸਿਮ (14.10.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦਾਦੂਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੈਂਕ ਅਫਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਅਮਰੀਕ ਗਿੱਲ ਫਿਲਮ-ਜਗਤ ਦਾ ਚਰਚਿਤ ਨਾਂ ਹੈ। ਰਸਿਮ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ-ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅੰਮੀਰ ਦਾ ਰੁੱਖ**-1976, **ਫਲੋਡਾ**-2001, **ਉਧੜੀ ਹੋਈ ਗੁੱਭੀ**-2012. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ, "ਇਕ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਰਸਿਮ ਨਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਐਧਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਨਾਰੀਵਾਦ ਦੀ ਸੰਕੁਚਿਤ ਸਿਹਤੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਪਰਸਪਰ ਪਛਾਣ ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੰਕੁਲਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਚਾਹਤ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਲਈ ਨਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਂਕ ਹਾਥੜਾ ਨਾ ਬਣੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਰ ਵੱਲ ਨਾਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਮਾਨਸਿਕ ਸੋਸਣ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਇਹ ਉਸਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ।" ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਰਸਪਿੰਦਰ ਰਸਿਮ ਦਾ ਕਥਾ-ਸੰਸਾਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2013.

ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਨਾਰੀ ਅਸਤਿਤਵ ਤੇ ਰਸਪਿੰਦਰ ਰਸਿਮ ਦਾ ਕਥਾ-ਸੰਸਾਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2013.

**ਸੰਪਰਕ :** email : rashpinder.gill@gmail.com ਮੋਬਾ: 98331-68840

**ਲੱਖ ਕਰਨਾਲਵੀ (15.10.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਰਸੀਅਲ ਪਾਇਲਟ ਅਤੇ

ਏਅਰਪੋਰਟ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲ-ਲੇਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕਲਮ ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪਲੇਡਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੱਚੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ** - 2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਨਿਘਰ, ਬ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰੀ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਆਦਿ - ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗਵਰ ਰੋਡ, ਕਰਨਾਲ - 132001

**ਸੰਤਵੀਰ (25.10.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੈਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਾਂਝ**-1993 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 270-7, ਟੀਚਰ ਕਾਲੋਨੀ, ਕੁਰਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੋਧਾ।

**ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (1.11.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਪਾ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਵਨਕਾਰੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੁੱਪ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ**-1985 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਨਿਮਨ, ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ, ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਦੇਵ ਭਰਦਵਾਜ (20.11.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਝੂਨੀ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਰਝੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਕਾਲਜਾਂ) ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਸੰਪਾਦਕ (ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਚੌਥੀ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਚਹਿਰਾ**-1976, **ਓਪਰੇ ਬੰਦੇ**-1985. ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਚਾਹਤਾਂ, ਕਮੀਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਸਰਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਐਬਸਰਡ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਖਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੁਹਾਵਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਵਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3437, ਸੈਕਟਰ 46, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ (8.1.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਸੰਭਾਲਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਰਦ ਦਾ**

ਰਿਸ਼ਤਾ-2015 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਸੰਪਰਕ : email : kaur.surinder1949@gmail.com

ਸੰਭਾ-98142-03235

**ਰਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੀ (9.2.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਚੌਗਣ ਮਾਜਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਅਧੀਨ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਮਹਿਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਗਰਨ ਮੈਂ ਥਾਲ-2004, ਪਹਿਲਾ ਨਜ਼ਰੀਆ-2005, ਚੰਗੇਰ-2007, ਤਿਤਕ-2012, ਤੇਰੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ-2016, ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-2016**। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਅਜੋਕੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਦੁਸਵਾਹੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 220, ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ ਕਾਲੋਨੀ, ਸਰਹੰਦ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ-147004

**ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੇਮੇਲ (28.2.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅਰਬ ਸਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀ.ਓ. ਦੇ ਪਦ ਤਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਿਤੇ **ਕੋਈ ਆਪਣਾ-2004, ਕੋਈ ਵਾਲਾ ਸੰਪ-2010, ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ-2016, ਕਸ਼ਿਭੰਡੇ ਦੇ ਵੱਲ-2017** ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਆਸਰਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 1706/1 ਸੈਕਟਰ 39 ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹਾ (4.3.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਪੁਰਹੀਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਡਰਾਫਟਮੈਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਸਿਕਵੇ-1993, ਹੰਝੂ-1994, ਸੁਣ ਫਕੀਰਾ ਰੋਇਆ-1995, ਸੱਚ ਨੰਗਾ ਹੈ-2002** ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਪਾਕਾਂਗੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਚੋਟ ਕਰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਸੰਚਿਪਤਾ, ਸਰਲਤਾ, ਚੋਖਾ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 530, ਪੱਤੀ ਉਮੰਗ, ਨੇੜੇ ਚੌਕ ਸੋਧਾ, ਮੋਗਾ-142001

**ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਰੁਹਾਤ (5.6.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਹਾੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸਿਹਤ

ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਢੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੋਚੀਆਂ ਤੰਦਾਂ-1999** ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ** : 383-1, ਅਮਨ ਨਗਰ, ਹਰਦੋਫ਼ੀ ਰੋਡ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (6.6.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਣਜਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-1983** ਅਤੇ **ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ-1986** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 140-5, ਢੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਸਿਸ਼ਠ (8.7.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਘਣਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਜਸਪੁਰ ਨਗਰ, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੀਐੱਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਅਨੁਵਾਦ, ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਤੇਰਾ ਵਾਅਦਾ-2014, ਤੇਰਾ ਕਰਮ ਮੇਰਾ ਕਰਮ-2016, ਖਾਲੀ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ-2016**। ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, "ਸਹਿਜ ਸ਼ਬਦ, ਟਿਕਵੀਂ ਤੌਰ, ਮਨ-ਚਿੱਤ ਲਗਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਾਂ ਗਠਨ, ਇਹ ਉਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ** : 1-263, ਕਰਮਪੁਰਾ, ਨਵੀਂ ਵਿਲੀ-110015

**ਚਰਨਜੀਤ ਚੰਨੀ (2.9.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਐਮ. ਐਸ. ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਦੋ ਨਾਵਲਾਂ ਵੀ ਲਿਖੇ ਪਰ ਮੁੱਲ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। **ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਵਿਕਰ-1982** ਅਤੇ **ਖਰਗੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੇ-1990** ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਪੇਸ਼ਾ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 26, ਰਣਬੀਰ ਕਲੱਬ, ਸੰਗਰੂਰ।

**ਜਗਤਾਰ ਬੈਂਸ (6.10.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੱਚੌਂਦਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਐਫ.ਸੀ.ਆਈ. ਵਿਚ ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਰਾਹ ਰਿਹਾ ਮਨੁੱਖ-1988** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਠੀਕਰੀਵਾਲਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਰਾਮਪੁਰੀ (15.10.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬਨਭੱਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਪੰਡਿਤ ਰਵਿੰਦਰ ਅੰਗਰਸ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ.



ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : ਪਤਝੜ ਮਾਰਚ-1976, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਕਹਿਰ-1978, ਸੰਘ, ਖੁਰਦੀ ਹੋਂਦ-1982, ਬੇਚੈਨ ਹਿੰਦਸੇ-1982 (ਚਿਣਵੀਆਂ), ਪੁੰਨਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-1998, ਲੁਕਣਮੀਚੀ ਖੇਡਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ-2011।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਰਾਮਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ-141416।

**ਜਗੀਰ ਸੱਧਰ (15.10.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਾਦੀਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵੈਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਘਰੇਲੂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਚ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ**-1985 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-10, 666 ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ।

**ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਬਨਵੈਤ (20.10.1949-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਉੜਪਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਚ ਦੇ ਉਸ ਪਾਰ**-1983 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਵਰਜਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਣਕੁਦਰਤੀ ਸੈਕਸ ਸਬੰਧੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮਨੋਚਿਤਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਭਰਵੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਮਨਦੀਪ ਸੰਧੂ (1.11.1949-14.8.1984)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਹਲ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਾਵਲੋ ਮ੍ਰਿਗ**-1980 ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝਲੀ ਪਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹਾਥੀ ਜਨ-ਸਧਾਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

**ਬੀਬਾ ਕੁਲਵੰਤ (3.11.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਦੇ ਘਰ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਿਯਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀ-ਕੁੜੀ**-1974, **ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਸੁਲਘਦਾ ਸਵਰ**-2004 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿ ਮਹੱਬਤ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਟੁਟਦੇ ਮਹੱਬਤੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪੀੜ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਅਤੇ ਉਪਭਾਵਕ ਬਿਆਨ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਹਿਯਾਤ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀ ਕੁੜੀ, ਮਜਲੂਮ, ਵੱਟਾ, ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਔਛਾ, ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਨੂੰ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 747/113 ਨੇਤਾ ਜੀ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 141008

**ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਫਿਲੌਰੀਆ (5.11.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸਿੰਘਾਂ (ਹਰੀ ਸਿੰਘ), ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਬੰਤਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਦਲਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐੱਲ.ਐੱਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬੈਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ

ਸ਼ੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ - ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਦੀ-1996, ਲਾਗੀ-2000, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੜ-2002। ਫਿਲੌਰੀਆ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਾਰਣ ਵੱਡੀ ਪੇਂਧਰ ਉੱਤੇ ਮਾਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਅਨੁਸਾਰ, "ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੁੱਲ-ਵਿਧਾਨ ਉੱਤੇ ਭਰਵੀਂ ਚੋਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਲਿਤ ਮੁੱਲ-ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।"

**ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਜਰਾਲ (1.1.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ**-1983 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਚਾਹਤਾਂ ਅਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਢੁਕਵੇਂ ਗਲਪ-ਬਿੰਬ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-4, 91 ਅਸਤਬਲ, ਸੰਗਰੂਰ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਭੱਟੀ (1.1.1950-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਬੀ ਐੱਫ਼ ਦੇ ਕੋਰਸ ਨਾਲ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਵਿਚ ਉਚ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਿਭਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਮਹਿੰਦਰ ਭੱਟੀ ਨੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਮਾਰੂਬਲ ਦੇ ਗਹੀ**-1980, **ਮੈਲਾ ਹੈ ਚੰਦਰਮਾ**-1998। ਮਹਿੰਦਰ ਭੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਜਗਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਦੌੜ (4.2.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਦੌੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਤੇਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ - ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਇਤਿਹਾਸ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ ਅਤੇ ਐਮ.ਐੱਫ਼ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ - **ਦਲਿਤ ਵੈਦਨਾ**-2014, **ਸੂਦਰ ਵੈਦਨਾ**-2014, **ਕਾਫ਼ਿਰ ਵੈਦਨਾ**-2015, **ਕਰੂਰ ਵੈਦਨਾ**-2016। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਸੰਦੌੜ, ਤਮੀਲ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਅਗਰਵਾਲ (8.2.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਮਨ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਫੌਰ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਫੌਰ ਮੁਰਗੀਪਨੇ ਨੂੰ ਲਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਜੋਂ ਅਪਨਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਪੇਂਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਮਿੱਠੀ

ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੰਗੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਰ-1998 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ।

**ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ (8.2.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਸਾਈਡਪੈਚ-1976, ਭਾਚੀਆਂ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ-1980, ਰੇਸ਼ਮਾਂ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਚਿਰਾਗ-1981, ਬੇਬੀ ਘਰ-2006, ਬੰਨੀ ਬਾਜ਼ਾਰ-2013**। ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਏਕਾਏਕਤਾ ਅਤੇ ਲਘੂ-ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੰਡਿਤ ਹੋਂਦ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਐਥਸਰਾਇਟੀ, ਅਸਤਿਤਵੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਤਮਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਚਿੰਨ੍ਹਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਲਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3088/2, ਸੈਕਟਰ 44, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। ਮੋਬਾ: 98144-09010

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੰਤਾ (2.3.1950-ਮਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਿਮਲਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ 'ਚ ਵੀ ਹੋਂਦ ਅਜਮਾਇਆ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਿਕਾ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਰਫਾਸੀ ਪੰਛੀ-1990, ਸਕਤਾ-1992, ਤੇ ਲੁਣਾ ਰੋ ਪਈ-1995, ਮਸੀਹਾ ਲਟਕਦਾ ਰਿਹਾ-1999**। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੁਵਾਦ ਰੂਪ 'ਚ ਛਪੀਆਂ। ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰੌਚਿਕ ਪੜ੍ਹਤ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3105, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-1, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਨਛੱਤਰ (20.3.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਨੌਕਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਮਹਾਨਗਰ ਦੇ ਵਸੋਬੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਨਛੱਤਰ ਇਕ ਸਫਲ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਧੁਪਦੇ ਚਿਹਰੇ-1974, ਤੀਲੂ ਤੀਲੂ-1982, ਜਿਉਣ ਜੋਗੋ-1986, ਘੁਮਣ ਘੇਰੀ-1991, ਹਾਰ ਜਿੱਤ-2000, ਰੇਤੇ 'ਚ ਨਹਾਉਂਦੀਆਂ ਚਿਤੀਆਂ-2014**। ਨਛੱਤਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਹਾਨਗਰੀ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਤਾ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਵਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ

ਟਕਰਾਉ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੀ.ਐਚ. 14/676, ਪੇਂਡਮ ਵਿਹਾਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110087

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਨਛੱਤਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਾਰ ਜਿੱਤ ਦਲਿਤ ਚੋਣਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2003.

**ਕੁਲਦੀਪ ਜੋਸ਼ੀ (25.3.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੱਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੱਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਕੰਮ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਬੇਤਰ 'ਚ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਲਖ ਸਮੁੰਦਰ-1979** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੰਤ ਨਗਰ, ਵੇਰਕਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਖੀ (3.4.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਸਾਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੋਖੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ-1980** ਅਤੇ **ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਡਾਕਟਰ-1985, ਇੱਕ ਅੱਖ ਵਿਚ ਹੱਥ-1991** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 479, ਸੈਕਟਰ 41-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਹਰੀ ਸਿੰਘ (20.4.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੰਤੋਖੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਚੁਣਦਿਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ-1969** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਸੰਤੋਖੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ।

**ਵਿਨੋਦ ਪੰਕਜ (15.6.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਚੇਤ ਰਾਮ ਵਸਿਸਟ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਵਿਚ ਸੀਨੀਅਰ ਹਿੰਦੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਦਮ ਜਾਤ-2007** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ, "ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੌਰਲੇਪਣ, ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟ ਵਰਗੇ, ਮਰਦ ਦੇ ਔਰਤ ਦੇ ਸੋਸਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਚਿੱਟੀ ਤਸਵੀਰ ਬਿੰਬ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 236, ਸੈਕਟਰ-11, ਪੰਚਕੂਲਾ (ਹਰਿਆਣਾ)। ਮੋਬਾ: 94170-93066

**ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ (28.6.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਗੁਰਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਦੇ ਘਰ ਤਕਲਤਾਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਕਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਹਲਕੀ-ਫੁਲਕੀ ਵਾਰਤਕ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਅਰਸ-2005, ਕਿਤੇ ਸੁਪਨੇ ਟੁੱਟ ਨਾ ਜਾਣ-2014, ਗੁਲਮੋਹਰ-2016** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ

ਨੇ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਮਾੜੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹੁਨਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1000, ਸੈਕਟਰ 69, ਮੋਹਾਲੀ। ਮੋਬਾ : 8196961144

**ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ (15.7.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੇਵੀ ਦਿਆਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਹੇੜੀ ਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ (ਆਕੂਤੀਆਂ) ਨੂੰ ਕੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਭਲਾ ਮਾਣਸ ਕੌਣ?** 1987, **ਨੀਲ ਰੰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ**-1989 ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਲੀ ਕਿਸਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਸਬੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-1-366, ਹੀਵਿਆਇਆ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਬਰਨਾਲਾ।

**ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਪਾਲ (22.7.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਟਰ ਕੰਪਰ ਅਤੇ ਟਾਈਪਿਸਟ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਆਪਰੇਟਿਵ ਆਡਿਟ ਵਿਭਾਗ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਜੂਨੀਅਰ ਸਹਾਇਕ ਆਡਿਟਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝੀ ਲਈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਭੈਰੋਰੇਸਨ ਪੀਸ**-1978, **ਮਨੀ ਪਲਾਂਟ**-1979.

**ਸੰਪਰਕ :** 111-ਸੀ, ਗਲੀ ਨੰ. 3, ਨਿਊ ਪਰਤਾਪ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਸੰਤੋਖ ਭਾਣਾ (1.9.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਭਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੈਦੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਸੰਤੋਖ ਭਾਣਾ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੱਬੀ ਅੱਗ**-1986 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਭਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਵਰਜਤ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਮੇਨੇਲਾਗ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾਂ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨੇੜੇ ਚੂਹੀ ਨੰ. 7, ਚਰਚ ਰੋਡ, ਫਗਵਾੜਾ-151203.

**ਰਣਜੀਤ ਰਾਹੀ (15.10.1950-10.12.2015)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਕਾਫ਼ਨ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋਏ। ਰਣਜੀਤ ਰਾਹੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਵਲੈਟ ਫ਼੍ਰੰਟਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ-1974 ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਕਾਲਾ ਇਲਮ**-1974, **ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਪੁਲ**-1992, **ਦੋ ਘੁੱਟਾਂ ਸੀਰ**-2014. ਰਣਜੀਤ ਰਾਹੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਨਿਮਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ

ਬਣਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (25.10.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਾਸੂ ਬੋਗੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਕੌਮੀ ਦਰਦ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਥਣ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗੇ ਧਾਰਮਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੰਗਬਾਣੀ ਦਾ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਓਪਰੀ ਸਿੱਟੀ**-1988, **ਕਿੰਨੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ**-2002 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਏ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਯਥਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਔਕਾਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਚ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 12, ਬਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਦਲ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ-144004

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਫਾਰਜ**

ਅਵਤਾਰ ਜੋਤਾ, ਸੰਪਾ., **ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੀ ਗਲਪ ਪਛਾਣ**, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਠੂ (3.11.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਠੂ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ ਤਲਵਾੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਠੂ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਗੁਮੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਾਬੀਆਂ**-1979, **ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-1987, **ਸਜਾਵਟੀ ਖਿਡੋਣਾ**-1988. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਠੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਮਹੌਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਫ਼ਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਪੁੱਠੂ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰਨੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਭਰਮ ਨਿਵਾਰਕ ਸੁਰ, ਭਾਵੁਕ ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਗਿਲਾਫ਼, ਭੋਕਦਾ ਐਤਵਾਰ, ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟੀ ਖਿਡੋਣਾ ਆਦਿ ਪੁੱਠੂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 876, ਫੇਜ਼-10, ਸੈਕਟਰ 64, ਮੁਹਾਲੀ।

**ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਸੈਨੀ (1.12.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਸਝਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਭਾਵਿ ਰਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਤੀਲਾ-ਤੀਲਾ**-2003 ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਗੱਰਬੀ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ “ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਬੋਲੀ, ਸੈਲੀ ਦਾ ਦੁਆਬੇ ਵਾਲਾ ਰੰਗ।”

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-12, 5057, ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 15, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਗਰ, ਰੂਪ ਨਗਰ-140001

**ਬਿੰਦਰ ਬਸਰਾ (6.12.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਚੋਬੇਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਲੈ ਲਈ। ਉਹ ਜਪਨਡੇਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਿਸਤਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ-2014** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬਿਖਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਰਿਸਤਿਆਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** basramalki@gmail.com Mob: 94172-81854

**ਸਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ (5.3.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਦਾਰਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਬੀ-ਐੱਫ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ (ਸੀਨੀਅਰ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ) ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਸੇਬੇ ਨੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਇਆ। ਸਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਭਾਵੇਂ ਗੀਤਕਾਰ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੈਦੀ ਦਿਓ ਜਵਾਬ-1974** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਸਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਹੁਨਰ ਉਸਦੀ ਅਹਿਮ ਕਥਾ-ਜਗਤ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸੰਧੇ, ਗੰਢਿ, ਘੱਟੇ ਅਤੇ ਜੰਗਰ ਵਰਗੇ ਅਮਰ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਗੁਰਮੀਤ ਪਲਾਹੀ (24.3.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪਲਾਹੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਪਤਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਵੇਰੋਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ 'ਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਲਿਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ-ਕਮ-ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-1983** ਅਤੇ **ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਪੁਛਾਵੇਂ-1996**।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਡਾਕ, ਪਲਾਹੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਪਤਵਾਲ।

**ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਹੇਤਾ (15.5.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਰੈਣਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਿਆਣੀਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਟਾਇਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ-1988** ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ (8.8.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ

ਵਿਖੇ ਖੋਜ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਬੁਣਿਆ। ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ ਨੇ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣਤਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਤੇ ਗੰਗਕਰਮੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਅਹਿਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਉਜੜਿਆ ਚਮਨ-1978, ਨਿਰੰ ਜੇਗੀ ਟੁਟਦੇ-1978, ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ** ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੁਆਲੇ ਉਸਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਣ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 194, ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਨੇੜੇ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ (5.11.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਲੀਲਾ (ਮੋਢੇਵਾਲੀਆ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਮਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਨਵੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉੱਕੜ ਦੇ ਫੁੱਲ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (21.12.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਤਾਜੇ ਚੱਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਐਂਡ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਲੇਖਯੋਗ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਹੁਸੀਨ ਗੜ-1985, ਅੰਨ੍ਹਾ ਪਿਆਰ-1985, ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਲੈਅ ਵਿਚਕਾਰ-1987, ਸੰਗੀਤਕਾਰ-1987, ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ-1988** ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2 ਬੀ, ਪੁਰਾਣੀ ਬਾਰਾਂਦਰੀ, ਜਲੰਧਰ।

**ਚੰਦ ਜਗਤਪੁਰੀ (13.1.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਲ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੋਟਾਂ** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਡਾਕ, ਜਗਤਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਮੁਕੰਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖਰਲ (19.1.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-1987** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੂਪਰੇਖਾਤਮਕ ਵਾਲੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਕਮਲ ਮਿਰਗਾ (27.1.1952) (ਤਸਿੰਦਰਬੀਰ ਸਿੰਘ)** ਦਾ ਜਨਮ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਬਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬੀ.ਲਿਥ. ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸਹਾਇਕ-ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਮੰਦਿਲ ਅਤੇ ਰਸਤਾ-1987, ਕੰਊ ਨਾ ਨਿਬਾਉਣੀ ਸਾਥਿ-1996**। ਕਮਲ ਮਿਰਗਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਹਿੱਤ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸੁਰ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ



ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 70, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-1, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ (7.2.1952-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਡਤ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਦਸੂਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਫਾਫੀ ਸਮਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੀਡਰ ਦੇ ਪਦ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੁਖ ਪਛਾਣ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਬਣ ਸਕੀ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਰਚੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ**-1987 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਰਾਣੀ, ਨੇੜੇ ਟਾਂਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਸਿੰਧੂ ਦਮਦਮੀ (6.6.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ : ਰਾਤੀ ਕੋਚਰੀ ਬੋਲੇ, ਹਰਿਆਰ ਢਾਂਡੀ, ਧੁੱਕ ਦੇ ਘੁੱਟ, ਧੁੰਦ ਵਿਚ ਸੁੱਆਂ ਆਦਿ। ਉਹ ਨੌਨ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਮੁਹੱਬਤੀ ਵੇਗ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਥਹੜ ਸੁਮਨਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ।

**ਰਾਜਬੀਰ ਰੰਧਾਵਾ (27.7.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਵਨ ਸਿੰਘ ਬੇਪਾਰਾਏ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖਤੀਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ-ਐੱਫ਼ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣਿਆ। ਰਾਜਬੀਰ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਹੈ : **ਬੀਬਾ-1990, ਗੁੱਗੀ ਖਾਹਸ ਦਾ ਕਤਲ-1991, ਨਵਰੀਤਾ-ਨਵਪੈੜਾਂ-1994, ਮੁਕਤੀ-2015**। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਬੀਰ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ ਔਰਤ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਸੋਸਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਲੱਧੀ ਨੰਗਲ, ਡਾਕ. ਵਤਿਹਗੜ੍ਹ ਯੂਜ਼ੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

**ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਨੂਰ (8.8.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਰੰਗਪੁਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨਿੱਬੂਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣ ਸਕੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਦਾਇਰੇ-1990, ਪਛਾਣ-1991, ਮਹਿਮਾਨ-1991, ਕਾਤਰਾਂ-1992, ਸਨਾਮਤ-1995, ਅਣਕਿਹਾ-1998, ਘੁੱਗੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ-2017** (ਵੰਡੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾ

ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗਲੀ ਨੰ.4, ਲਛਮਣ ਕਾਲੋਨੀ, ਗਿੰਦੜਬਾਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ।

**ਸੁਖਜੀਤ ਭੱਠਲ (18.8.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਇਰਲੈੱਸ ਓਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਰਕੈੱਡ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਕਾਲੀ ਧੂੱਪ ਦਾ ਚਾਨਣ-1974** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੁਗਨੂੰ ਮੋਟਰਜ਼, ਬਜਾਬਾਨਾ-151205, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਰੀਦਕੋਟ।

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (19.8.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਢੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਡਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਿੰਦਗੀ ਮੁੱਲ ਮੰਗਦੀ ਹੈ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ (30.8.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਗਾ ਵਿਖੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬਲੱਡ ਕੈਂਸਰ-1985 ਅਤੇ ਤਿਬਤ-1985**

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਗਸਟੈਨਸ਼ਨ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ (23.9.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਹਰਿਆਊ ਪੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਕੋਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਮ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚ-ਯੋਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਰੀਖਕ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਸਿੰਮਲ ਰੂੱਖ-1992** (ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਧੂੜੀਆਂ-1994**। ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ, ਢੁਕਵੀਂ ਮਸ਼ਦ ਚੋਣ, ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 36 ਬੀ. ਰਤਨ ਨਗਰ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਖਿੰਦ (2.10.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਵਹਿਅਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੰਹਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ ਐਸ.ਸੀ., ਬੀ-ਐੱਫ਼ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਨਿਰੁਕਤੀ ਸਕੂਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪ੍ਰਫਾਵਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ-2001** ਅਤੇ **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤਾਸੀਰ-2005** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਕ ਕਦਰਾਂ-

ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਵਿਕ ਛੰਦਾ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਗੋਚਿਤ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 72-ਸੀ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਮਿੱਤਰ ਸੈਨ ਮੀਤ (21.10.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਹਿਜ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੇੜਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਪੁਨਰਵਾਸ-1987, ਲਾਮ-1988, ਠੋਸ ਸਬੂਤ - 1992**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੈਨੀ-ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਾਣੀ-ਵੰਡ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਡਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਵੇਲੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਸਾਂਝ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਪੈਂਤੜੇ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 297, ਗਲੀ ਨੰ. 5, ਉਪਕਾਰ ਨਗਰ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ**

ਡੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸੰਖੋਤਾ, ਮਿਤਰ ਸੈਨ ਮੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਥਾ-ਵਿਵੇਕ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ - 1992

**ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਗੱਜਣਵਾਲਾ (22.10.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੱਜਣਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ., ਡਿਪਲੋਮਾ ਆਫ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਰਿਸੋਰਸਜ਼ ਆਫ਼ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਛਪਦਾ ਉਸਦਾ ਕਾਲਮ **ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ** ਬੇਹਦ ਚਰਚਿਤ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ-1995** ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਮੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਕਦਾਰ ਮਲਵਦੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਨਾਟਕੀ ਵਾਤਾਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਪਰਸੋਤਮ ਗਿੱਲ (28.11.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵੇਰਕਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਇੰਸ ਟੀਚਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ-ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਰਸਾਲੇ **ਨਜ਼ਰ** ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਾਣੇ ਅੰਬਰ ਦੀ ਹੂਕ-1980** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੱਲ (1.4.1953)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੱਲ ਕਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਕੀਕਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਫੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ

ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਚਿੰਨਿਅਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਡੈਂਬੀਆਂ ਵਾਲਾ ਖੋਸ-2006** ਅਤੇ **ਕਾਰਵਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹੇ-2015**। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** balmanjit1953@yahoo.co.in

**ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਤਵਾ (5.4.1953-ਮਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੱਖੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਤਵਾ ਨੂੰ ਨਾਵਲਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਸੰਵਿਧਾਨ ਰੋਂਦਾ ਹੈ-1980** (ਲਘੂ ਕਥਾਵਾਂ), **ਬਰਫ ਦਾ ਆਦਮੀ-1982**, **ਛਿਲਕਾਂ ਦਾ ਘੋੜਾ-1982**, **ਦਸ ਗਿੱਠਾਂ ਧਰਤੀ-1986**, **ਉੱਚੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ-1991**, **ਚੀਕੜੇ ਚੀਕੜੇ ਆਦਮੀ-1995**, **ਮਿਤਵਾ ਦੀਆਂ ਇੱਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1995** (ਚੋਣਵੀਆਂ), **ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸ਼ੇਰ-2001**, **ਬਰਫ ਦਾ ਆਦਮੀ-2001**। ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਤਵਾ ਨੇ ਮਾਲਵਾ ਆਂਚਲ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੇਂਡੂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਵੀ ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਿਆ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਾਮੰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦੇਣ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਰੁਮਾਚਕ ਜੁਗਤ, ਮਨੁੱਖਵੀਂ ਮਲਵਦੀ ਉਪ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਰੋਚਿਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ ਹਨ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ (10.6.1953)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਹਿਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ. ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਿਰਹਾ ਫੁੱਤ-1982** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ (3.7.1953)** ਦਾ ਜਨਮ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ-ਸੀ., ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ ਮੰਗਦਾ-2009** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3/1751, ਕੋਲਾਸ ਨਗਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ-152123

**ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (31.8.1953)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਨਾ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਡੈਂਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫਰ (ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰ)

ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਤਿਮ ਬਾਜ਼ ਪਏ-1993 ਅਤੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੈ...** 2017 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਭਖਦੇ ਮੁੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਮਾਨਾ ਵਾਲੀ, ਡਾਕ. ਚਾਂਚਕੀ, ਤਹਿਸੀਲ ਫਗਵਾੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ।  
ਮੋਬਾ: 88728-54500

**ਕੁਲਵੰਤ (16.9.1953-16.12.2002)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੈਦਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਐਸ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਉਪਰੰਤ ਬੰਦਿਆ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡੀ.ਆਰ.ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਹਸਪਤਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਪਰਛਾਵੇ-1986 ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਬੋਲ-1986** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਤੱਦਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ (1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੱਕ ਸਰ੍ਹੋਗਸ, ਪਹਿਲਗਾਮ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੰਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ-1993, ਪੱਤੇ ਤੇ ਪਤਥਰ-2006, ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ-2014** ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਸੰਵਨ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਥਵਾਂ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀ ਸੰਚ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। **ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਔਲਖ (4.1.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਦਸਤਕਾਰੀ, ਸਿਲਾਈ-ਕਚਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ (ਵਿਅੰਗ) ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਵਰ-1900** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਇੱਛੁਪਾਲ (15.1.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਮਥਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਵਲ ਸਰਕੱਤਰੇਤ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਰੈਡਮੀ ਆਫ ਆਰਟ ਕਲਚਰ ਐਂਡ ਲੈਂਗੂਏਜਿਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਛਿੱਟ-ਪੁੱਟ ਰੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਤਣਾਵਾਂ 1980, ਪੰਜ ਮਰਲੇ ਯਮੀਨ-1987, ਦਾਇਰੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਦਾਇਰਾ-1990, ਸੱਚ ਕਿੱਥੇ ਸੀ?-1990, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ-1992 (1990) ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕੋ ਜਿਲਦ 'ਚ', ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸੱਚ-1998, ਗੰਮਰਾਹ ਪਾਠੀ-2015**। ਉਸ ਨੇ ਦਫਤਰੀ ਅਮਲੇ ਥਾਰੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਲੰਭੀ

ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਗੁਲਾਈ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।  
**ਸੰਪਰਕ :** 316, ਪ੍ਰੇਮ ਨਗਰ, ਜੰਮੂ।

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ (1.2.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਨਜ਼ਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੱਦੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁੱਭਰ-1989** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟਕਰਾਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ (11.3.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਾਹਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲੱਪ ਯਾਦਾਂ ਦੀ-1970** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 489, ਅਰਬਨ ਆਸਟੋਟ-1, ਜਲੰਧਰ।

**ਹਰਭਜਨ ਕੱਲੇਵਾਲਵੀ (30.4.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਫੱਲੇਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਜੈਨਿਟਿਕਸ ਦੇ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕਾ-ਦੁਕਾ ਸੰਪਾਦਨ-ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਪੇਸਟ ਕਾਰਡ-1978 ਅਤੇ ਮਾਂ ਉਡੀਕਦੀ ਹੈ-1999** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਮਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 219, ਮੱਤੀ ਬਾਗ ਕਾਲੋਨੀ, ਪੰਛੇਵਾਲ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141002.

**ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ (30.4.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਝੂਝਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਅੰਬੋਹਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀ ਦੀ ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਗਵਾਹੀ-1989, ਤਾਜ ਤੋਂ ਛੁੱਟਪਾਥ ਤੱਕ-1997**। ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਮਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 69, ਮੈਡੀਕਲ ਐਨਕਲੇਵ, ਸਰਕੂਲਰ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ (7.5.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ

ਹੋਇਆ। ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ 'ਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ। ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। **ਔਰਤ ਤੋਂ ਔਰਤ ਤੱਕ**-1990, **ਮਹਿਕਾ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ**-1993, **ਮਨ ਦੇ ਬੋਲ**-1993, **ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਮਹਿਕਾ**-1994, **ਮੋਹਰ**-1995 (ਮਿਲੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਚੌਦਾਂ ਵੇਰੇ**-1997, **ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ**-2005. ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੋਫਟ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਰਨਣਾਤਮਕਤਾ, ਸਰੋਦੀਪਣਾ ਅਤੇ ਉਪਭਾਵੁਕ ਉਚੀ ਸੁਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਕੋਠੀ ਨੰ. 586, ਬਲਾਕ ਈ, ਆਜ਼ਾਦ ਨਗਰ, ਸਰਹੰਦ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਮੋਬਾ: 9814968849

**ਤੰਜਾ ਸਿੰਘ ਤਿਲਕ (15.6.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਦਾਨਗੜ੍ਹ, ਤਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ, ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਬੀ ਐੱਫ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕੰਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ**-1988 ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ**: ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਦਾਨਗੜ੍ਹ, ਨੇੜੇ ਧਨੌਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ (21.6.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੀ.ਲਿਥ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਥੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਵਲਕਾਰ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਮੀਰ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ। **ਪਲੰਘ ਨਵਾਰੀ**-1981, **ਅੰਨਦਾਤਾ**-1986, **ਨਕਸ਼**-2000. ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾਂ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 48-ਬੀ, ਰਤਨ ਨਗਰ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਨੂਆ (13.7.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗੁਰਦਿੱਤਾਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਤਪ** ਹੈ।

**ਅਮਰ ਗਿਰੀ (19.7.1954-11.2.2017)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਗਿਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਦਰਪੁਰ ਛੱਨਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸਕੂਲਜ਼) ਵਿਚ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਰਾਈਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਹਨ: **ਦੁਪਹਿਰ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ**-1985 ਅਤੇ **ਮਤਾਝ**-1991. ਅਮਰ ਗਿਰੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਐਬਸਰਡ-ਸੈਲੀ ਦਾ ਦਬਲ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਮੇਤੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ**: 1101, ਫੇਜ਼-1, ਸੈਕਟਰ 55, ਮੁਹਾਲੀ।

**ਮਨੋਜੀਤ (25.8.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੂਨਾ, ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਡਾਕਟਰ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੂਸਰੀ ਕਵਿਤਾ**-1983 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ** : 431, ਐਸ.ਐਨ. ਹਸਪਤਾਲ, ਲੋਹ ਲਦਾਖ, 194101।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗਲੀਆ (4.10.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਛੋਟੀਆਂ ਝੱਲੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਫਿਕਰ**-2016 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਝੱਲੀਆਂ ਮੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ। ਮੋਬਾ: 94789-65668

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (13.10.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਖਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੀਲ ਛੱਪਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੈਚ-ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਜਵਾਨੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੈਵ ਰੰਗੀ ਚਿੱਠੀ**-1975 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਜਗਾਧਰੀ, ਅੰਬਾਲਾ।

**ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (15.10.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁਰਜ ਦੀ ਤਲਾਸ਼**-1982 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 229, ਸ਼ਿਵ ਨਗਰ ਕਾਲੋਨੀ, ਡਾਕ. ਜਵਾਲਾ ਫਲੌਰ ਮਿਲਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।  
**ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਰੌੜੂ (13.11.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਡੀ.ਆਰ. ਰੌੜੂ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਮਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਂਕਜ਼ੈਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਨਵਲ-ਰਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੱਚ ਦੇ ਤਾਜ ਮਹਿਲ**-1975, **ਉਦਾਸ ਸੰਧਿਆ**-2011, **ਸਤਕ, ਸੰਸਦ ਤੇ ਆਦਮੀ**-2012 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਗੁਲਵੰਤ ਮਲੋਦਵੀ (6.2.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਰੋੜੀ ਮਲੋਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ



ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ** - 1988 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਬੋਧਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਰਿਸ਼ਮ (2.4.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਛਛਰੋਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਯਮੁਨਾਨਗਰ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਦ੍ਰਿਸੀ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਅਕਾਦ੍ਰਿਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਪੰਜ ਗੀਟੇ** -2000, **ਖੁਸ਼ਬੂ ਉਦਾਸ** ਹੈ-2006, **ਜ਼ਬਰਿਆਂ ਦੀ ਸਰਗਮ**-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਔਰਤ-ਅਰਥ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** email : mohinder.rishm@gmail.com ਮੋਬਾ. 81466-80086

**ਪ੍ਰੀਤ ਨੀਤਪੁਰ (15.4.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਾਸ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੀਤਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਚੌਥਾ ਦਰਜਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਦਾਫ਼ੀ 'ਚ ਗਵਾਰੇ ਹੰਝੂ**-1998, **ਦਾਰੇ ਘੜਿਤੀ**-2014, **ਹੱਕਾ ਹੰਝੂ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ**-2016 ਹਨ। ਨੀਤਪੁਰ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦਲਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਲੈਲੀ ਦਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਖਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਨੀਤਪੁਰ, ਡਾਕ. ਬਾਤੀਆਂ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਮਾਣਕ (11.5.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖਰਲ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਵਚੇਤਨਾ**-1977 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (24.7.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾਭਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਵਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਸਰਾਰਤ**-1980, **ਕਹਾਣੀ ਬਦਲ ਗਈ**-1986, **ਗੌਤਮ ਉਦਾਸ** ਹੈ-1990, **ਸੂਰਜ ਦਾ ਸਿਕਾਰ**-1994, **ਪਿੰਡ, ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਮਹਾਂਨਗਰ**-1996, **ਮਰ ਢੁੱਕਾ ਜਿੰਦਾ ਆਦਮੀ**-2001, **ਬਿਸਕਦੀ ਹੋਈ ਖੁਸ਼ੀ**-2005, **ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ**-2014. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਪੇਂਡੂ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਰਚਨਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਉਚਲ-ਪ੍ਰਬਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਗਤਮਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਲੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ (31.8.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਵਾਜ਼ ਤੇ ਔਥਰੂ**-1976 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 17 ਏ- ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਗੋਰੀਆ (9.10.1955-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੜਤੌਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ, ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਹ ਮੁਸਲਿਮ ਅਵਚੇਤਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਿਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਗੋਰੀਆ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ**-1980, **ਜੰਕਸ਼ਨ**-1993, **ਘੋੜ ਸਵਾਰ**-2005 ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਗੋਰੀਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ, ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਯਥਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਸੰਖਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟਕਰਾਵੇਂ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਟਕੀਅਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ।

**ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ (19.12.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੋਲ ਗੁਜਰਾਲ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੈਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਰਾਤ**-2003 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਜੀਦਾ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਔਰਤ ਅੰਦਰਲੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧਾਰਨਤਾ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਕਾਨ ਨੰ.1, ਗੋਲ ਗੁਜਰਾਲ, ਜੰਮੂ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ।

**ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ (3.3.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਖਸ਼ੀ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਡਿਸਟੈਂਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਕੌਣ**-1986 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਾਰੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਗਲਪ ਬਿੰਬ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੀਰ (10.4.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਰੋਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਪ੍ਰਾਕਿਸ਼ਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮੁਖੀ (ਪਰਸ਼ੀਅਨ) ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਲਿਪੀਅੰਤਰਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲੀਮੀਆਂ ਵਾਟਾਂ-1994** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਰਵਿਊ ਜਾਰੀ ਹੈ-1988** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਝੁਕਾਅ ਪੇਂਡੂ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਆਰਥਕ ਵਿਗਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਥਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਅਸਲਾਮਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

**ਰਣਜੀਤ ਅਬਾਦ (25.5.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਾਂਡਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. (ਨਾਨ-ਮੈਡੀਕਲ), ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਅਤੇ ਐਮ.ਐੱਫ਼ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਰਸ ਦੇ ਤਾਰੇ** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4/343, ਸਿਵਪੁਰੀ ਮਹੱਲਾ, ਧੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਡਵਾਲ (10.6.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗਹਿਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਫ਼.ਡੀ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ. ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਲਾਕ-1975** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅੰਬਾਲਵੀ (27.8.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖਿਰਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਓ.ਟੀ. ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਿਮੋਟ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼-2013 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਵਿਦੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਕੈਂਪ, ਅੰਬਾਲਾ ਕੈਂਟ। ਮੋਬ: 94162-71625

email : manjikaaurambalvi@gmail.com

**ਨਿਰੰਜਨ ਬੋਹਾ (6.9.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੋਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹਰਦਿਆਲ ਰਾਏ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਾਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪਛਾਣ ਬਣੀ ਹੈ। ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਤਤਾਲ ਜਾਰੀ ਹੈ** ਤੋਂ ਬਾਅਦ **ਪੂਰਾ ਮਰਦ-2001** ਉਸਦਾ ਦੂਜਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਰਮਿਆਨੇ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਰਥਕ ਤੰਗੀਆਂ ਭਰਮੀਆਂ, ਮਜ਼ਬੂਤੀਆਂ ਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਝੁੰਸੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਨਹੀਂ ਬਣਨ

ਦਿੰਦੇ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਕਟਾਕਸ਼ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੋਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ।

**ਕੇ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਵੀ (18.9.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਨਸਾਨ ਵਿਕਦੇ** ਨੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੋਮਾ ਸਬਲੋਕ (25.10.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਰਨ ਦੇ ਘਰ ਬੰਗਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਅਜੋਕੀਆਂ ਇਸਤਰੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥ ਨਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਖਿੰਦਗੀ-2004** ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੌਤ ਅਨੁਸਾਰ, "ਸੋਮਾ ਸਬਲੋਕ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮਾਜੀ ਸਰੰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਧੇਰੇ ਅਗਰਸਰ ਹੈ। ਸੋਮਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਮਰਦ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿਝ ਹੈ। ਇਹ ਖਿਝ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੇਲਣ, ਵਿਗਸਣ ਅਤੇ ਫੈਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਰਦ ਔਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਦਾਵੀ ਹਉਂਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਜਲੌਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਮਾਜੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਥੀਮਕ ਸੂਤਰ ਇਹ ਹੈ।" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੋਮਾ ਨਾਰੀਵਾਦ ਦਾ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਕਸੂਦਪੁਰੀ (25.2.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮਕਸੂਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਚ ਕਾਲ ਕੂੜ ਵਰਤਿਆ-1995** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਮਕਸੂਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ (8.3.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਗੀਇਤ ਜੋਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਂਕ ਬਨ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਅੰਧਾ ਪੰਧ-1982**, **ਹੱਥ ਵਿਚ ਫਰਿਆ ਸੂਰਜ-1995**, **ਗਾਗਰ ਤੋਂ ਸਾਗਰ ਤੱਕ-1996**। ਉਸ ਨੇ ਗਿਜਾਨੀ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 140 ਬੀ, ਬਲਾਕ, ਸਿਰਸਾ-125055, ਹਰਿਆਣਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੋ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰਕੁਸੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰਕੁਸੇਤਰ, 1997.

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੁਧਿਆਣਵੀ (8.4.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਹਾਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੁਜਗਾਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਟੇਨ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ, ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਹਿਸਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ** (1990) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** 46-2, ਸੈਕਟਰ 17-ਈ, ਮਾਲੋਆ ਕਾਲੋਨੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (23.4.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਚ ਕੀਤੀ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਮੈਨੇਜਰ, ਸੈਟਰਲ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਾਲ ਬੂੜਾ** (2014), **ਕੀ ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ** (2016) ਤੇ **ਦੂਸਰਾ ਪਾਇਲੂ** (2017) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 17/30, ਗੀਤਾ ਕਲੋਨੀ, ਦਿੱਲੀ-110031 ਮੋਬਾ: 95820-64151

**ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (27.4.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫ਼ਿਲ., ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਇਕੱਤਰ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਜੋਗੀ** (2004) ਅਤੇ **ਸਿਉਂ ਸਿਉਂ ਭਿਜੀ ਭਿਜੀ** (2005) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਮੋੜ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੋਗਲਪਣ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 98767-32435

**ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ (7.6.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਝਬਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਵੀਸ** (1991), **ਬਾਬੇ ਦੀ ਨਿਮ** (1995), ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਾਲਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ।

**ਗੁਰਚਰਨ ਚੌਹਾਨ (7.7.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਦਰ ਖੇੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭੌਣੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੱਲਰੀ ਧਰਤੀ ਨਵੇਂ ਸਿਆਣ** (1990) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਮਾਜਕ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਤਨਜ਼ੀ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਦਾਨੇ ਵਾਲਾ, ਭਾਕ, ਮਲੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ।

**ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ (23.7.1957-17.8.2007)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚ-ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦੁਰਘਟਨਾ-ਵੱਸ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਹਾਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਨਗਰ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਿਥੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਨੇ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਇਆ। ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਾਨਣ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ** (1987) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਪੇਂਡੂ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਚੇਤਨਾ ਤੱਕ ਵੇਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਸੁਗਤ ਰੁਮਾਂਟਿਕਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਯਥਾਰਥ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ, ਕਾਮਰੇਡ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ ਚੰਦ ਹੈ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ (28.7.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆੜ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਲੋਅ** (1997), **ਪ੍ਰਗਰਾਂਦ** (1999) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਪਰ ਰੋਚਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2-111 ਈ ਐਸ.ਆਈ. ਹਸਪਤਾਲ ਕਾਲੋਨੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ (22.10.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਿਲਾਸਫੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਵਜੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਇੱਕ ਨਾਵਲਿੱਟ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ - **ਇੱਕੀ ਘੰਟੇ** (1973) ਅਤੇ **ਗਿਆਰਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ** (1977) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿੱਤਵ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਸਲਿਆਂ - ਪਛਾਣ, ਜੀਵਨ-ਉਦੇਸ਼, ਡਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਰਲ ਖਿਰਤਾਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਯਮਈ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** Ph: 44-7775499320, Birmingham England.

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਮਲ (1.11.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਟਾਈਪਿਸਟ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਆਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਲਕੀ-

ਵਲਰੀ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ ਸੱਚ** 1980 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਸ਼ਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪਾਠੇ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਅੰਗ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੰਕਾ-ਪੱਖੀ ਪੈਂਤੜੇ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (27.11.1957 - ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮੋੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਇਕ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਆਲੋਚਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੈਨ ਮਿਰਗ ਦੀ ਵਾਰਤਾ** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭੋਮਾ (5.1.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੋਮਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ** 1988 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਜਗਤ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਦਵੰਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕੀ ਮਾਝੀ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ (20.2.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਾਹਵਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ, ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ 'ਚ ਅਨਾਊਂਸਰ, ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਨ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਲਈ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲੇਖਕ, ਅਦਾਕਾਰਾ ਆਦਿ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ, ਬਾਲ-ਸਹਿਤ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ, ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ **ਇਕ ਖਤ ਪਾਪਾ ਦੇ ਨਾਂ** 1987, **ਮੁਹੱਬਤ** 1990, **ਕਦੇ ਆਏਗੀ** 2006, **ਪਲੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿਓ** 2006 (ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ, ਇਕ ਖਤ ਪਾਪਾ ਦੇ ਨਾਂ, ਦਾ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)। ਉਸ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਤਲਖੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਹਤਾ ਨੂੰ ਝੂੰਪਾਈ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤਿਕਰ ਛੋਟਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਰੀ-ਮਨ ਦੀ ਭੜਸਾ ਨੂੰ ਗੁਬਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਬੰਧੀ ਬੋਸ-ਕਾਰਜ :**  
ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ, ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ, 2007.

**ਕਵਲਜੀਤ ਕੌਰ (12.7.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਾਲੀਆਂ ਝੂਜਾਂ** 2015 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਅਨੁਸਾਰ "ਕਵਲਜੀਤ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਤਮ-ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਸੁਣਾਏ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹਨ। ਨਾਰੀ ਅਕਸਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸੋਸਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ।"

**ਸੰਪਰਕ :** kkwawal59.kj@gmail.com ਮੋਬਾ: 94173-30859

**ਹਰਜੀਵਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇਵਾਲੀਆ (26.8.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੂਰੇਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ-ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਸੂਰੇਵਾਲੀਆ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਸਫ਼ਰ** 1986, **ਤੂੰ ਕੌਲੂ ਨਾ ਆਵੀਂ** 2000, **ਪਾਪਾ ਆਪਾਂ ਬਰਾਡ ਹੁੰਨੇ ਆਂ** 2009 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਲਵਦੀ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਤਰਵੀਆਂ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨੇਤੀ ਬਾਈਪਾਸ, ਬਲਿੰਡਾ ਰੋਡ, ਮੁਕਤਸਰ।

**ਅਜਮੇਰ ਕੈਥ (17.9.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਲ.ਆਈ.ਸੀ. ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ, ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਥੇਲੀ ਉਕਰਿਆ ਸੱਚ** 1996, **ਦੂਰ ਦਿਸਦੇ ਤਾਰੇ** 2000 ਹਨ। ਉਹ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦਾ ਚਿੱਤਰਾ ਹੈ।

**ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਸਰਕੇ (16.3.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਜੂਨੀਅਰ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਸਰਕੇ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੇਨਾਮ ਰਿਸ਼ਤੇ** 1986 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਖੇਤਰ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਸੋਣੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਪੰਨ ਵਰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਹੈ।

**ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬੌਭੇ (20.3.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਰ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਥੋਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ (ਉਦੇ ਕਿਰੋਸ਼ਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਇਤਿਹਾਸ) ਅਤੇ ਐਮ.ਐੱਫ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਬਿਆਦਾ ਪਛਾਣ



ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬੰਨ੍ਹ ਉਠਾਈ ਪੋਟਲੀ**-2002, **ਤਾਬੂਤ**-2012, **ਰੈਂਡ ਕਾਰਡ**-2017, **ਇੰਟਾ ਪਿੰਡ**-2017 ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੌਚ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਬੋਝੇ ਬਿਲੂ ਮੰਗਾ। ਮੋਬਾ 9814304213

**ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ (3.4.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਘਨੌਰ, ਬਿਲੂ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ. ਕਰਨ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਆਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੌਲਰ ਖਾਹੀ ਧਰਤੀ**-1996 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੋਹਲੀ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ, “ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾ ਹਟਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।... ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਯਥਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਮਰਦ-ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰਿਸਤੇ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਟੁਟਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਬਣਦੇ ਸਬੰਧ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਖੋਪਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ, ਕਿਤੇ ਨੀਤਕਤਾ ਦੇ ਬੋਧ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਮਰਦ ਤੇ ਇਸਤਰੀ, ਇਹ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ।”

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ-1/1374 ਮੁਹੱਲਾ ਤੇਲੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਪੁਰਾਣਾ ਰਾਜਪੁਰਾ, ਬਿਲੂ ਪਟਿਆਲਾ

**ਇੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ (7.4.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਬਲੈਗੀਕਲ ਪੋਸਟ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਸਹਾਇਕ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਇਹ ਰੰਗ ਜੀਵਨ ਦੇ**-1997 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4594/5, ਉਪਕਾਰ ਨਗਰ, ਨੇੜੇ ਵੈਕਟਰੀ ਏਰੀਆ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਮੋਬਾ: 98151-38855

**ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ (31.5.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੰਧ** 'ਚ ਉਗੀ ਵੇਲ-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਛੋਟੇ ਅਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਰਲ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰਮੁਖ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਲੇਖਕਾ ਹੈ।

**ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ (21.10.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੁਲਾਰ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੱਕਰਵਿਊ**-1995 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (4.11.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ ਕਰਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖਬਰਨਾਮਾ**-1983 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ਟ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਾਜਕ ਰੀਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਕਲਮਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਚੰਡੀ

**ਪ੍ਰਤੀਮ ਸਿੰਘ ਲੰਡੇਕੇ (15.11.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਲੰਡੇਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਕਾਲਤ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧਰਤੀ ਘੁੰਮਦੀ ਕਿ ਖੜ੍ਹੀ**-1986 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਾਵਿਕ ਫ਼ੌਰਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਲੰਡੇਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ - 142001

**ਅਜੈ ਸਰਮਾ (31.8.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਲਾਲ ਸਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਕਲੀਨਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਵਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਕੀਰ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-1998 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਮੋਖਵਰਗ ਦੀਆਂ ਮਨੋਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਧੁਨਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਪੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚੇਤਨ-ਅਵਚੇਤਨ ਦੀ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਅਗਰਭੂਮਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

**ਰਮੇਸ਼ ਸੈਨੀ (14.12.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਘੁਮਿਆਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਇਕ ਗੰਧਾਰੀ ਧੌਰ**-2013, **ਕਰੋਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਆਂਟੀ**-2015, **ਇਕ ਸੌ ਉਨ੍ਹੱਜਾ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ**-2017. ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬਿਖਰਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ : 98766-27233

**ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ (23.1.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਧੋ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਲੌਲੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁੱਖਣਾ ਵਿਹੜਾ**-1990, **ਵਸਣ ਸੁਰੀਕੇ** ਦਾ-1996, **ਰਾਖੀਨਾਮਾ**-2007, **ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬੰਦੇ**-2009, **ਸਾਉਣ ਦਾ ਬੱਦਲ**-2010, **ਉੱਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕੀ**-2012, **ਅੰਨ੍ਹਾ ਰਾਜ**-2012, **ਬੀਮੀਆਂ ਦਾ ਕੁੱਤਾ**-2013, **ਬੇਕਰਦੇ**-2015 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਭਰੀ ਬੇਰਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗਲਪ-ਸੈਲੀ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਪੱਖ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਕੋਟ ਲੌਲੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ। ਮੋਬਾ 094178-40323

**ਆਰ.ਐਸ. ਰਾਜਨ (16.4.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਧਰਮ ਕੁੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਾੜਾ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ-ਐੱਫ

ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹਸਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ**-1992, **ਕੀ ਧਰਤੀ ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਹੈ**-2003, **ਤਾਜਾ ਬਾਵਰੀ**-2011 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਆਰ ਐਸ. ਰਾਜਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਔਰਤ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ 'ਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਜੁਗਤ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਧਰਮ ਕੁੰਡ, ਡਾਕ. ਪਸਤਮਾ ਟਰੇਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਵਾਮਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ-192123.

**ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (13.5.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਿਤੀਆਂ ਦਾ ਚੰਬਾ**-2003 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਟੀ.ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਅਨੁਸਾਰ, "ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ੀ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵਿਆਹ ਬਾਹਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਘਰੇਲੀ ਕਲੋਸ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗੀ ਅਤੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖੀ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਪੇਟ ਵਾਲੀਆਂ ਤਰੇਫ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਕਟ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਰਲ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** ਬੀ/ਐਕਸ-113, ਅਹਾਤਾ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਬਰਨਾਲਾ-148101.

**ਡੇਵਿਡ ਤੇਜਾ (13.12.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਣ ਮਸੀਹ ਦੇ ਘਰ ਧਾਰੀਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ., ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਨਾਵਲਿਟ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਦੋ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੌੜੇ ਨਾਰੀਅਲ**-2002 ਅਤੇ **ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੰਗ**-2016 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਫਤਹਿ ਨੰਗਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ। ਮੋਬਾ. 81466-02218

**ਕੁਲਜੀਤ ਧਵਨ ਟੋਨੀ (5.6.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਮਦਨ ਗੋਪਾਲ ਧਵਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਹਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਵਾਰਮਾਸਿਸਟ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਿਆਰ ਦੀ ਔਗ**-1983, **ਬਚਾਓ ਉਹ ਫਿਰ ਆ ਗਈ**-1987, **ਫਰਜ਼**-1988. ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਦਬਾਵਾਂ ਦਾ ਤੁਣਾਓ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4-372 ਗਲੀ ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਨਾਥ, ਨੇੜੇ ਕੋਸ ਸਟੈਂਡ, ਧੂਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ

**ਰੋਸਮਾ ਰਹੇਜਾ (11.9.1962) (ਸੁਸ਼ੀਲ)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਰਹੇਜਾ ਦੇ

ਘਰ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਪੱਛਮੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਕਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਰੋਸਮਾ ਰਹੇਜਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਬਤੀ**-1985 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਰੋਸਮਾ ਰਹੇਜਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਸਿੰਦਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਸਰੋਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਹੈ।

**ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਤੂ (16.9.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਰਾਮਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਡੀ.ਆਰ. ਰੱਤੂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਿਆ। ਵੰਨ ਵੰਨ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਲਿਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਮਨ**-1983 ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਮਲ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। ਉਸਦੀ ਰੁਚੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਬੋਲਗਾਮ ਅਕਾਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਸਪਾਟ-ਬਿਆਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

**ਪ੍ਰੇਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ (23.12.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਲਾਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੌਤ ਹੀ ਸਿੰਦਰੀ**-1988 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨਜ਼ਰੂਲ ਪਾਰਕ, ਅਸਵਿਨੀ ਨਗਰ, ਬਾਘੁਟੀ, ਕਲਕੱਤਾ-700059

**ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਹੀ (12.11.1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਕ ਭਾਈ ਰਾ, ਤਮੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਚੌਂਕੀ ਕਿਲਿਆ ਉਸਰਿਆ ਟਿੱਬ-1987 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਗਲ (2.7.1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੇਹਣ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਾਲ, ਸੈਕਟਰੀਏਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ : **ਟਾਹਲੀ ਵਾਲਾ ਬੇਤ**-2008, **ਅੱਗੇ ਦਾ ਸਫ਼ਰ**-2009, **ਧਰਤੀ ਦੇ ਰੱਬ**-2017. **ਸੰਪਰਕ :** 23, ਵਾਰਡ ਨੰ. 4, ਮੰਡਿਰ ਨਗਰ, ਖਰੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ (ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ)

ਮੋਬਾ. 9855072504

**ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ (13.11.1964)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮਹਿਮਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨੀਲੋਵਰ** ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬਾਲੀਆ (ਕੁਟੂ) ਰਾਹੀਂ ਲੱਗੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਵਰਿੰਦਰ ਆਬਾਦ (16.11.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਨਰਕ-2011**, **ਤਿੱਕੜੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-2016** ਹਨ। ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 15-ਏ, ਗੁਰਨਾਮ ਨਗਰ, ਗਲੀ ਨੰ. 1, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।  
**ਗੁਰਜੱਟ ਕਲਾਸੀ ਲੰਡੇ (15.4.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲੰਡੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਤੋਂ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੰਮ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੁਹੇ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ-2009**, **ਨੀਲਮਣੀ-2015**। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 94175-35916

**ਦਿਕਥਾਲ ਸਿੰਘ (27.8.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਗਿਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹਮਜ਼ਪੁਰ (ਫਤਹਿਬਾਦ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਂਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ-2008** ਤੇ **ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਸਦਾ-2008** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਵੰਗਨ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਂਗਰ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਂਗਟ (10.12.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਕ, ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਔਰਤ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ** ਅਤੇ **ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਔਰਤ ਦੀ ਗਾਥਾ-2016** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਫੰਦਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ (12.12.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੰਗਲ ਸੋਹਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਕਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮਰਨ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਵੀਬ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪਾਦਿਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 15 Remsen Ave, Valley Stream NY11580 USA

**ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ (5.5.1967)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਲ ਤੇ ਫੁੱਲ ਤਰਦਾ-1990** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਅਤਾਲਾ, ਡਾਕ. ਘੱਗਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ।

**ਸੁਪੀਰ ਕੁਮਾਰ ਸੁਪੀਰ (4.8.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਮੋਰਿੰਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੋਠੂ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੰਗਿਆਰੇ-1994** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ (26.1.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬੀ.ਟੈਕ, ਐਮ.ਟੈਕ ਅਤੇ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਮੋਹਰ ਚੰਦ ਪਲੇਟਿਕਨਿਕ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸੂਰਜ-2004**, **ਵਿਹੀ ਵਾਲਾ ਬੂਹਾ-2008**।

**ਸੰਪਰਕ :** 12-ਏ, ਸੁਰਜੀਤ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ। ਮੋਬਾ: 98786-15600

**ਗੁਰਤੇਜ ਬੱਬੀ (5.5.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੁੱਕਣ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਮੈਚ-ਅਦਾਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਟਕ-ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਸਰਗਰਮੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ: **ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੀਮਤ-1994** ਅਤੇ **ਬੇਸ਼ੀ-1998**।

**ਸੋਲਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨ (12.5.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅੱਠਲਾ ਦੇ ਘਰ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਰੋਮੀ ਸਵਤੰਤਰ ਵੀਕਲੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਬੇਦਰਦ ਹਵਾਵਾਂ-1987** (ਸੰਪਾ.), **ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਪੀੜਾਂ-1990**, **ਕਵਿਤਾ ਸਿਸਕ ਪਈ-1993** (ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਸੋਲਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਅਧੀਨ ਸੋਸ਼ਲਵਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਡਾਲਾ (16.10.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਡਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਐਮ.ਐਸ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵਾਲੀਆ ਹਸਪਤਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਹਿਟਲਰ-2009**, **ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਜੀ ਰਿਹਾਂ?-2014**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਵਾਲੀਆ ਹਸਪਤਾਲ, ਨਡਾਲਾ। ਮੋਬਾ: 98151-86532

**ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ (15.6.1970)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੌਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟੁਟਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ**-1990 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਕੰਡਾ (15.8.1970)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਲੀਹੋ ਪ੍ਰੈ-2001, ਅੱਸ ਦੇ ਚਾਣਕਯ-2004, ਕੰਡੇ ਦਾ ਕੰਡਾ-2005, ਧਰਤੀ ਦੇ ਰੱਖ, ਵੈਰਾਗਣਾ, ਉਸਰੋਈਏ** (ਤਿੰਨੇ 2006), **ਚਿੱਟੇ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਭਰਮ-2008, ਕੁਝ ਹੀਰੋ ਕੁਝ ਪੰਨੇ-2008**। ਕੰਡਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ-ਸੁਵੱਨਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਦਿ ਸਿੱਟੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਜੋਕੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1764, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਨਗਰ, ਮੋਗਾ, ਫੋਨ: 98557-35666

**ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਉਕੇ (3.9.1970)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਚਾਉਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਰਾਧਾਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਦਨਾਮ ਸੜਕਾਂ** ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਚਾਉਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ-148109

**ਜਗਦੀਸ਼ ਕੁਲਰੀਆਂ (22.5.1971)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਕੁਲਰੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਟੈਲਰ ਵਿਭਾਗ, ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪੇਂਡਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ (ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾ, ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਹ-2013** ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** email : jadishkulkarni@gmail.com ਮੋਬਾ: 95018-77033

**ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਸਾਵਣ (17.6.1971)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬਹਿਰਾਮਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮੰਨਜੁਰ ਮਸੀਹ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਟਕੋ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਜੂਨੀਅਰ ਐਸਿਸਟੈਂਟ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-2013** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ashwanisawar@yahoo.com Mob: 98728-76697

**ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ (5.8.1972)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ

ਵਿਖੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐੱਡ., ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ.ਸੀ.ਏ. ਅਤੇ ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੰਬਿਊਟਰ ਫੋਰਮ ਵਿਚ ਸੈਬਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਕੁਝ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਝ ਮੇਰੀਆਂ-2014, ਤੀਜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ-2016**। ਦੀਪਤੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੀ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਭੰਗ ਰਹੇ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਐਮ ਆਈ.ਜੀ. -716ਏ, ਨੇੜੇ ਛਮਾਡੇ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਫੇਜ਼-11, ਸੈਕਟਰ 65, ਮੁਹਾਲੀ। email : dbabubta@gmail.com

**ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ (15.4.1973)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੈਂਗਰਟਰੀ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲੇ **ਗੁੰਚਾ** ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੋਧਾ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ-2001** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੇ ਦੋਗਲੇ ਖਾਸੇ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਨਾਟਕੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 713, ਸਾਹਮਣੇ ਚੀਮਾ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

**ਜਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹਿਣੀਵਾਲ (22.11.1973)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਹਿਣੀਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਨਾਲ ਬੀ.ਐੱਡ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਨਿਰੁਕਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੌਂਕ ਦੀ ਮੌਤ-2015** ਹੈ। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇਣ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਚਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਬਹਿਣੀਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ। ਮੋਬਾ: 98726-26531

**ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ (16.10.1976)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਭਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੋਰਸ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਹਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੋ ਕਦਮ-2004** ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਸੁਭਾਲਪੁਰ, ਡਾਕ. ਬਾਤੀਆਂ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।



**ਸਿਮਰਜੀਤ ਬਰਾੜ ਸਿਮੀ (12.7.1979)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਫਰਕਸਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਨਾਲ ਥੀ.ਐੱਫ਼ ਦਾ ਕਰਸ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੰਘਰਸ਼-2005**, ਉਮਰ ਕੈਦ-2017 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਬਿਤੇ ਵਿਚ ਅੰਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਫਰਕਸਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਮਲੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ।

**ਤਰਸਪਾਲ ਕੌਰ** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਕਲੋਰ ਦੇ ਘਰ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ., ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਸਰਾਂ ਵਾਲਾ ਪਰਦਾ-2014** ਹੈ।

**ਜੇ.ਕੇ. ਸੰਧੂ** ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਲਮ ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਰੰਗਾਂ-2001** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਸਿਦਤ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ “ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਾਰਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਰਨਣ ਟੁਟਦੀ ਕਿਸਾਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਡੂੰਘੇਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।”

**ਸੰਪਰਕ:** ਮਾਫਲੜ/ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ, ਮਮੋਲਾਂ ਰੋਡ, ਨਮਸਤੇ ਚੌਕ, ਗਲੀ ਜਾਂਗਤਾ ਵਾਲੀ, ਏਲਨਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ।

**ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਰਹਿੰਦ** ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰੂਹ ਦਾ ਰੱਜ-2017** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਧੂ** ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਹਿਰ ਮਾਰ ਬੂਟੀ-2002** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਮੇਰਾ ਨਗਰਾਂ ਦੀ ਦੋੜ-ਭੱਜ ਵਾਲੀ ਤਣਾਉ-ਗੁਸਤ ਸਿੰਦਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ, ਰਿਸ਼ਤੇ, ਮਰਦ-ਔਰਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਕਸਮਕਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਾਤਰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤਿਖੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹਲਾਤਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ, ਅਣਖ ਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰੀ ਸਿੰਦਰੀ ਸਿਰੂਣ ਦੀ ਚੋਸਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਪਰਾਡੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਦੀ

ਦਾਸਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਲੀਕਣ ਦੀ ਕੀਸ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ”  
**ਸੰਪਰਕ:** ਏ-4/5 ਸੈਕਟਰ 18, ਗੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ - 85

**ਤੇਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਕਾਸ਼** ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਗੂਮੂਲਾ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਲ ਪਲ ਪਰੋਈ ਸਿੰਦਰੀ-1983** ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਧ-ਸੁਵੱਨਪਣ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਟਨ, ਪਿੰਨ 193121, ਕਸ਼ਮੀਰ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿਖੀ** ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਗੂਮੂਲਾ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੋ ਰੰਗ** ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਧੇ-ਸਪਾਟ ਬਿਆਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਰਿਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਦ** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੀੜਾਂ-1969** ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਜੰਗੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੀ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਅਣਪੜ੍ਹ ਇਸਤਰੀ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ** ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਮ.ਐੱਫ਼ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਢਲਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਦਾ ਚੰਨ-2002** ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜੋਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ-ਸਮਾਜਕ ਅਫਰਾਤਫਰੀ ਵਾਲੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਹਿਮ ਅਤੇ ਸੌਂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਬਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 176/6 ਜੁਝਾਰ ਨਗਰ, ਪਟਿਆਲਾ।

## ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਵਿਚਾਰਥਾਪੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੀ ਵਸਤੂ-ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਬੰਧਾਂ ਵਾਲੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣੀ ਸੋ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਤੀ ਮੁਸਕਲ ਕਾਰਜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅਲਪਮਾਤਰ ਯਤਨ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਸੂਝ ਅਤੇ ਦਿੱਛਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਬੰਧੀ ਵੇਰਵੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੋਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸਮੱਗਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹਨ ਪਰ ਅਲੱਥਨਾ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਵਿਧੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਉਂਜ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਰੁਝਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚੇ ਮੱਧਕਾਲੀ ਕਲਾਸਿਕੀ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਹੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ-ਰੂਪਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਮੁਢਲੇ ਯਤਨ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਲਈ ਹੋਸਲਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1947 ਦੀ ਵੰਡ ਉਪਰੰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉਹ ਸੀਮਾ ਲੱਗਭਗ ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਕਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਭਾਗ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਸੀ। ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰ ਲਈ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਨਵ-ਜਾਗਰਨ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਕਾਰਨ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਗਲਾਂ ਦੇ ਪੇਟਿਆਂ ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਜਾ ਸਕਣ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਮਸਾਂ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ ਵਿਰ ਵੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋਸ਼ਿਆ ਫਜ਼ਲਦੀਨ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਦੀਨ ਸਰਫ ਜਿਹੇ ਲੇਖਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਾਂ ਸਨ। ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤੋੜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ ਦੀ ਅਹਿਮ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ, “ਜੋਸ਼ਿਆ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਵੰਡ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਸੰਘਾਤ ਹੋਣ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਫੇਰ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ।”

ਅਜਿਹੇ ਇੱਕ-ਦੂੱਕਾ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਡੂੰਘੀ ਚੁੱਪ ਪਸਰੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। “1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਸਭਿਨਾਮ ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਇਕ ਨਾਂ ਹੋਰ ਦੇ ਜੋਸ਼ਿਆ ਫਜ਼ਲਦੀਨ, ਜਿਹਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਫਿਕਸਨ ਵਾਸਤੇ ਵਧੀਆ ਜੁਥਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਪਲੀਕੀ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਜਨਾਨੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੀ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਦਾ ਏ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਦਾ ਸਾਮਰਾਜ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਗੱਲ, ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।”

ਫੇਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਢਲੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੂੰਦਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। “1951 ਵਿਚ ਫਕੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਫਕੀਰ ਨੇ **ਲਹਿਰਾਂ** ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਾਪਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ।... ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਬਦੁਲ ਮਜੀਦ ਸਾਲਕ, ਸੁਫੀ ਤਬੱਸੁਮ, ਅਬਦੁਲ ਮਜੀਦ ਭੱਟੀ, ਫਕੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਫਕੀਰ, ਮਜੀਦ ਲਾਹੌਰੀ, ਜੇਥਵਾ ਫਜ਼ਲਦੀਨ, ਸਕਬ ਜੀਰਵੀ, ਅਕਬਰ ਲਾਹੌਰੀ, ਜੱਸਾਦ ਹੈਦਰ, ਵੱਕਾਰ ਅੰਬਾਲਵੀ, ਨਜ਼ੀਰ ਫ਼ਾਤਮਾ, ਰਫੀਕ ਲੋਧੀ, ਸੁਹੇਲ ਯਜਦਾਨੀ, ਤਾਜ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਆਲ, ਸੁਫੀ ਅਕੀਲ, ਨੂਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਆਲਮ ਸਿਆਹ ਪੋਸ, ਮਸਊਦ ਬਾਨੇ ਸ਼ਮਿਲ ਹਨ।”

ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। “...ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਛੇਵੀਂ ਦਹਾਈ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ **ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ** ਵਰਗੇ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰ ਸੁਬਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਮਰੋਜ਼ ਅਬਬਾਰ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਛੇਵੀਂ ਦਹਾਈ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਜੋਲਾਨੀ, ਨਿਜ਼ਾਮ-ਉਦ-ਦੀਨ ਤਵੱਕੀ, ਅਬਦੁਲ ਮਜੀਦ ਭੱਟੀ, ਵਕਾਰ ਅੰਬਾਲਵੀ, ਕਾਸਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਫ਼ਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੇਡੀਓਆਈ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਮੁਜਬ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਦਾ ਜਾਂਇਕਾ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੁਝ ਉਰਦੂ ਅਦੀਬਾਂ - ਅਸਫ਼ਾਕ ਅਹਿਮਦ, ਨਵਾਜ ਬਾਨੇ ਕਦਮੀਆਂ ਤੇ ਅਨਵਰ ਸੱਯਦ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਪਰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ। ਨਵਾਜ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਫੂਪੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ** 1960 ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਸਥ ਖਾਨ, ਅਕਮਲ ਹਲੀਮੀ, ਕਹਿਕਸ਼ਾ ਮਲਿਕ, ਮਿਸੇਜ਼ ਸਤਨਾਮ ਮਹਿਮੂਦ, ਰਿਫਾਅਤ, ਹਨੀਫ਼ ਬਾਵਾ, ਅਸਰਫ਼, ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ, ਰਸੀਦਾ ਸਲੀਮ ਸਿਮੀ, ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਮਦ ਹਸਨ, ਸੈਯਸ਼ ਨਗਮਾਨ, ਅਨਵਰ ਅਲੀ, ਸਲੀਮ ਖਾਂ ਗਿੱਮੀ ਤੇ ਹੁਸੈਨ ਜਾਹਦ ਜਿਹੇ ਉਥੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਏਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।”

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿੰਤਕਾਂ

ਦਾ ਜੋ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਸੋਮਵਾਰ ਫ਼ਜ਼ਲਦੀਨ ਨੂੰ ਮੁਵਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਉਰਦੂ 'ਨਸਰ' ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਝਾ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਗਜ਼ੀਦਰ ਸਿੱਖ ਬੇਦੀ, ਸਰਤ ਚੰਦਰ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੰਜ ਨਸਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਅਗਸਤ 1951 ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ ਤੇ ਰੋਜਨਾਮਾ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੇ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ ਕਾਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬੱਝਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਇਆ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਉਰਦੂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕੁੱਝ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ **ਫੂਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ** (1960) (ਨਵਾਂ) ਤੇ ਹੁਣ 1991 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਅਫ਼ਸਾਨਿਆਂ ਦੇ 52 ਮਜ਼ਮੂਏ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਸਰਾਇਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਅਫ਼ਸਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਮੂਏ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ 1973 ਦੇ ਆਈਨ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾਈ ਸੁਲਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸਰਾਇਕੀ ਨੂੰ ਅਲਾਹਿਦਾ ਸਥਾਨ ਤਸਲੀਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।"

ਕੇਵਲ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਦੀ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਉੱਭਰੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਸਰਾਇਕੀ ਵਿੱਚ ਰਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਕੁਝਾਣ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।"

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਧੇਰੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸਥਾਪਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਥਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਰਦੂ-ਵਾਰਸੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਲਿੱਪੀਐਂਡਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪਾਠਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਲਿੱਪੀ ਤੋਂ ਵਿਰਥੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਕਾਦਮਿਕ ਪੇਂਡਰ ਵਿੱਚ ਲੱਭੀਵੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਡੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਪਾਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਗੱਲ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ-ਦਰਬਾਰੀ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੁਸ਼ੀਲੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉੱਥੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੇ ਪੇਂਡਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਰਸਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਹਾਣੀ ਅੰਕ ਵੀ ਕੱਢੇ ਹਨ। "ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਕਹਾਣੀ ਨੰਬਰ 1960 ਈ. ਤੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਕਹਾਣੀ ਨੰਬਰ 1975 ਈ. ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹਨ।"

ਸਾਹਿਬਜ਼ ਮਲਿਕ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਪ੍ਰਸਤੁਤ **ਚਾਨਣ** (1962) ਅਤੇ ਅਸਲਮ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ **ਅੰਗ-ਸੰਗ** (1978) ਅਤੇ **ਅਦਬੀ ਕਹਾਣੀ** (1979) ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨਾਮ-ਉਲ-ਹੱਕ ਜਾਵੇਦ ਦੇ ਸੈਧ-ਮੁਬੀਨ "ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦਾ ਇਤਰਥਾਅ (1990)" ਵਿੱਚ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1985 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਈਅਦ ਸਿਬਤੁਲ ਹਸਨ ਜੈਗਮ ਨੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਤਾਬੇ** (1973), ਮੁਹੰਮਦ ਅਬਦੁਲ ਕਰਮਾਨ ਨੇ **ਸਰਾਇਕੀ ਕਿਤਾਬੇ** ਅਤੇ ਸਹਿਬਜ਼ ਮਲਿਕ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ **ਬਿਬਲੀਓਗਰਾਫੀ ਆਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ** (1985) ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਾ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਨੇ 1960 ਤੋਂ 1991 ਤੱਕ ਛਪੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: **ਫੂਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ**-1962 (ਨਵਾਂ), **ਵਾਵਰੇਲੇ**-1965 (ਆਗਾ ਅਸਰਫ਼), **ਇਕ ਓਪਰੀ ਕੂੜੀ**-1968 (ਬਿਵਾਹਤ), **ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਰ**-1968 (ਨਜਰੀਮ ਅਸਰਫ਼ ਅਲੀ), **ਕੱਚ ਦੀ ਗੁੱਭੀ**-1969 (ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ), **ਵਾਗਸ਼ ਦੀ ਜੰਬੀਰ**-1972 (ਨਜਰ ਫ਼ਾਤਿਮਾ), **ਕਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਕਾਲੇ ਰੋੜ**-1972 (ਅਨਵਰ ਅਲੀ), **ਰੰਨ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਘੋੜਾ**-1973 (ਅਫ਼ਚਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ), **ਲਹੂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ**-1973 (ਸਲੀਮ ਖਾਨ), **ਲਾ ਪੀਤ**-1973 (ਹੁਸੈਨ ਸਾਹਿਦ), **ਕੱਚੀਆਂ ਕੱਧਾਂ**-1974 (ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਬਾਸਤ), **ਤੁਬਕੇ ਤੋਲ ਦੇ**-1975 (ਆਗਾ ਅਸਰਫ਼), **ਅਕਬਰ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1976 (ਅਕਬਰ ਲਾਹੌਰੀ), **ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਰੂਪ**-1976 (ਸਿਬਤੁਲ ਹਸਨ), **ਹਸਦੀਆਂ ਸੂਲਾਂ**-1976 (ਗ਼ਲਾਮ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਬਿਸਮਿਲ), **ਚੁਲ੍ਹਾ ਛੱਲੇ ਛੱਲੇ**-1978 (ਖਾਲਿਦ ਮਲਿਕ), **ਕੁੱਜ ਕਹਾਣੀ**-1979 (ਇਕਬਾਲ ਸਲਾਹਦੀਨ), **ਬਲ ਕਰਨ ਦਰਿਆ**-1980 (ਅਹਿਸਨ ਵਾਘਾ) **ਆਹਲਣਾ ਤੇ ਉਡਾਰੀ**-1980 (ਸਾਦੀਨ ਆਰਾ), **ਚਿਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ**-1981 (ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਮਲਿਕ), **ਚਰਖੇ ਦੀ ਮੌਤ**-1981 (ਹਨੀਫ਼ ਬਾਵਾ), **ਬੇ ਕਾਟਾ**-1981 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), **ਜ਼ਿੰਦਾ ਤਸਵੀਰਾਂ**-1981 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), **ਉਡੀਕ**-1983 (ਨਹੀਦ ਅਬਤਰ), **ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ**-1983 (ਇਕਬਾਲ ਵਾਹਿਦ), **ਕੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਕੌਣ**-1984 (ਪ੍ਰਵੀਨ ਮਲਿਕ), **ਕਿੱਸਾ ਕਹਾਣੀ**-1984 (ਸਿਰਫ਼ਾ ਹਾਮਿਦ ਬੇਗ), **ਚੰਨੇ ਦੇ ਓਹਲੇ**-1984 (ਫ਼ਰੀਦਾ ਲੋਧੀ),

ਚਾਨਣ-1984 (ਸਫੀਅ ਹਮਦਮ), ਬਸੰਤੀ-1985 (ਨਿਆਤ ਅਹਿਮਦ), ਨਵੀਂ ਲੈ-1985 (ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ), ਜ਼ਿੰਦਾ ਲਾਸ਼ਾਂ-1985 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਟੁਟਵਾਂ ਪੈਡਾ-1986 (ਅਖਲਾਕ ਹੈਦਰਾਬਾਦੀ), ਪਲ ਘੜੀ ਦੇ ਦੁੱਖ-1986 (ਅਬੀਹ ਅਚਮ), ਸੀਤੀਆਂ ਔਖਾਂ ਵਾਲੇ-1986 (ਨਾਸਿਰ ਬਲੋਚ), ਸਹਿਰ ਤੇ ਸੁਫਨੇ-1986 (ਹੁਸੈਨ ਸਾਦ), ਮਿੱਟੀ ਉਤੇ ਲੀਕ-1986 (ਰਾਸਿਦ ਜਵੇਦ ਅਹਿਮਦ), ਕੁਰਲਾਟ-1987 (ਮਲਿਕ ਸਾਹਬਾਜ਼ ਅਲੀ ਨਾਸਿਰ), ਵਗਦਾ ਪਾਣੀ-1987 (ਮੁਹੰਮਦ ਮਨਸਾ ਯਾਦ), ਰੱਤੀਆਂ ਪਰੱਤੀਆਂ-1987 (ਨਾਜਰ ਰਣਾ), ਕਿਕਰਾਂ ਦੇ ਝੁੱਲ-1987 (ਸਈਯਦ ਨਸੀਰ ਸਾਹ), ਟਾਹਲੀ ਮੇ ਰੇ ਬੱਚੇ-1988 (ਅਫਜਲ ਤੋਸੀਫ), ਮੈਂ ਤੇ ਮੈਂ-1988 (ਕਵਲ ਮੁਸਤਾਕ), ਖੰਡਰ ਸਹਿਰ ਦੀ ਕੂਕ-1988 (ਦਸੀਮ ਗੌਹਰ), ਸਸਤੀ ਬਸਤੀ-1989 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਤਸਵੀਰ ਗੁਆਚ ਗਈ-1989 (ਮੁਹੰਮਦ ਸਫੀਅ ਹਮਦਮ), ਮੁੰਨਾ ਕੌਹ ਲਾਹੌਰ-1989 (ਅਫਜਲ ਅਹਿਮਦ ਰੰਧਾਵਾ), ਕਲਜੁਗ-1989 (ਨੁਜਹਤ ਗਰਦੇਜ਼ੀ), ਚਿੱਟੇ ਲੀਤੇ ਮੈਲੇ ਲੋਕ-1990 (ਅਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ), ਕਾਲਾ ਸੱਚ-1991 (ਹਾਰੂੰ ਅਦੀਮ), ਮੰਗਤੀ-1991 (ਨਾਇਲਾ ਸਦਵ)।

**ਇਤਿਥਾਸ :** ਅਦਬੀ ਅਵਸਾਨੇ-1956 (ਜ਼ੁਲਫਾ ਫਜਲਦੀਨ ਮਰੱਤਬ ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ, ਅਫਜਲ ਖਾਨ), ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ-1962 (ਮਰੱਤਬ ਅਬਦੁਲ ਮਜੀਦ ਭੱਟੀ, ਅਜੋਕੀ ਕਹਾਣੀ-1964 (ਮਰੱਤਬ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸਿਫ ਖਾਨ, ਸਾਹਬਾਜ਼ ਮਲਿਕ ਖਾਲਿਕ ਲਾਹੌਰੀ), ਚੋਣਵੀ ਕਹਾਣੀ-1986 (ਮਰੱਤਬ ਸਜਾਦ ਹੈਦਰ)।

**ਤਰਜਮੇ :** ਹੈਥੇਵ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-1986 (ਫਾਖਿਰਾ ਦੇਸਾਜ)।  
**ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ :** ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਵਸਾਨਾ-1985 (ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ 1948-84 ਹਮੀਦ ਮੁਹੰਮਦ)।

ਉਪਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਥੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ : ਲੀਮਿਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ-1967 (ਅਖਤਰ ਸਲੀਮੀ), ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼-1970 (ਜਹੀਰ ਨਿਆਜ ਥੋਗ), ਅਦਬੀ ਰਿਸ਼ਮਾਂ-1970 ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਮੋਤੀ-1972 (ਹਾਫਿਜ਼ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ), ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਪੰਡ-1973 (ਇਕਬਾਲ ਸਲਾਹਦੀਨ), ਪਿਆਰ ਦੇ ਪੰਛੀ-1975 (ਐੱਸ ਐਮ ਨਾਜ਼), ਸੱਚ ਦੇ ਵਰਕੇ-1975 (ਮੁਸਤਾਕ ਬਾਸਤ), ਸਕੇ ਪੁੱਤਰ-1975 (ਦੇਸਾਜ਼ ਅਲਹਕ), ਹੱਥ ਤੇ ਹੀਰਾ-1976 (ਕਾਸਮ ਜਲਾਲ) ਉੱਚੀ ਪਰਤੀ ਝਿਕਾ ਆਸਮਾਨ-1976 (ਮੁਹੰਮਦ ਕਲਾਂਚਵੀ), ਜਾਗਦੀ ਔਖ ਦਾ ਖੁਆਬ-1978 (ਅਮਿਰ ਫਰੀਮ), ਸਾਂਵਲੀ ਪੁੱਪ-1979 (ਅਸਲਮ ਕੁਰੈਸ਼ੀ), ਆਲੂਣਾ ਤੇ ਉਡਾਰੀ-1980 (ਸਾਹੀਨ), ਸੌ ਝੱਲਾ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦਾ-1980 (ਸ਼ਿਜ਼ਾਦ ਹੈਦਰ ਪਰਵੇਜ਼), ਬੋਕਾਟਾ-1981 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਤਾਪ੍ਰਾਂ-1983 (ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਅਹਿਮਦਾਨੀ), ਉਡੀਕ-1983 (ਨਾਹੀਦ ਅਖਤਰ), ਕਿੱਸਾ ਕਹਾਣੀ-1984 (ਸਿਰਜਾ ਹਾਮਿਦ ਥੋਗ), ਵਿਚਲੀ ਗੱਲ-1984 (ਅਮ ਮਸਦੁਦ ਖੋਦਰ ਪੋਸ), ਕਵੁੱਤੇ ਬੋਰ-1984 (ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਹੈਦਰਾਨੀ), ਤੱਤੀਆਂ ਛਾਵਾਂ-1984 (ਜ਼ਫਰ ਲਾਹੌਰੀ), ਹੋਣ ਦਾ ਦੁੱਖ-1985 (ਅਖਤਰ ਅਲੀ), ਸੁਧਰ-1985 (ਮਿਹਰ ਕਾਚੀਲਵੀ), ਬਸੰਤੀ-1985 (ਨਿਆਤ ਅਹਿਮਦ), ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਦੀਵੇ-1985 (ਸ਼ਿਜ਼ਾਦ ਹੈਦਰ ਪਰਵੇਜ਼),

ਕੂਕ-1986 (ਆਇਸ਼ਾ ਅਸਲਮ), ਫਿਲਤਰਾਂ-1986 (ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸੈਕ), ਪਲ ਘੜੀ ਦਾ ਦੁੱਖ-1985 (ਅਦੀਬਾ ਅਚਮ), ਦੁਖਣ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ - 1986 (ਮੁਸੱਰਤ ਕਲਾਂਚਵੀ), ਕਹਾਣੀਆਂ-1986 (ਮਕਸੂਦ ਸਾਕਿਬ), ਦੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੇ-1986 (ਰਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਮਦ), ਮੀਤ ਪ੍ਰੀਤ-1987 (ਬਸਰਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ), ਬਰਦਾਫ਼ ਰੋਸ-1988 (ਮਿਹਰ ਕਾਚੀਲਵੀ), ਕਾਲੇ ਹੱਥ-1988 (ਮਿਹਰ ਕਾਚੀਲਵੀ), ਮੈਂਡੇ ਅਫਸਾਨੇ-1988 (ਸ਼ਿਜ਼ਾਦ ਹੈਦਰ ਪਰਵੇਜ਼), ਸੰਝ ਸਥਾ ਹੈ-1989 (ਮੁਸੱਰਤ ਕਲਾਂਚਵੀ), ਵਹਿਦੀ ਕੁੱਤ ਦੀ ਸੁਮ-1990 (ਹਵੀਜ਼ ਖਾਨ), ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ-1990 (ਹਵੀਜ਼ ਖਾਨ), ਪੌਲਡ ਪਾਣੀ-1990 (ਮੀਆਂ ਨਜੀਰ), ਕਾਲਾ ਸੱਚ-1991 (ਬਾਕੁਨ ਅਦੀਮ), ਕਾਲ ਫਰਿਸਤੇ-1991 (ਰਵੀਕਾ ਭੋਗਰ), ਅਖੀਰਲਾ ਪੰਜਾਬੀ-1992 (ਨਜੀਰ ਕਹੋਟ), ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ-1992 (ਬਜ਼ੀਰ ਸੇਖ), ਅਣ ਸੂ ਨਹੀਂ ਵੱਗ-1992 (ਮਨਸੂਰ ਅਹਿਮਦ ਇਵਾਨ), ਬਰੈਡੇ-1992 (ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸੈਕ), ਅੰਤਰੇ-1993 (ਰਿਆਜ਼ ਸੰਜਾਵੀ), ਜਨੌਰ ਬਾਤਾਂ-1993 (ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ), ਨੂਰੀ-1993 (ਅਨਵਰ ਅਲੀ), ਆਦਿਮ ਜਾਇਆ-1993 (ਕਾਸਿਰ), ਸਾਂਝ-1994 (ਬਤੁਲ ਰਹਿਮਤੀ), ਦੁੱਪ ਦੀ ਚੀਕ-1994 (ਅਹਿਮਦ ਸਹਿਬਾਜ਼ ਖਾਵਰ), ਔਕ ਦੇ ਅੰਬ-1994 (ਅਨਿਲ ਚੌਹਾਨ), ਤੁਰਦੇ ਪੈਰ-1994 (ਸਲੀਮ ਖਾ ਗਿੱਮੀ), ਕਹਾਣੀ-1994 (ਹਨੀਫ਼ ਬਾਵਾ), ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਸਫਰ-1995 (ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ), ਹਿਰਦੈ ਵਿਚ ਤ੍ਰੇਜ਼ਾਂ-1995 (ਫਰਖੰਦਾ ਲੱਧੀ), ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਈ ਕੁਰੁੰਡੇ-1995 (ਅਫਜਲ ਤੋਸੀਫ), ਭੰਬੀਰੀ-1995 (ਮਹਸਨ ਮਖਿਆਣਾ), ਦੁੱਖ ਸਾਡੇ ਵੇਰੀ-1995 (ਹਮੀਦ ਰਾਜੀ), ਉਡੀਕਾਂ-1995 (ਅਬਦੁਲ ਅਲ ਰਹਿਮਾਨ ਅਦਬ), ਸੂਰਜ ਉੱਗਣ ਤਾਈਂ-1995 (ਮੀਰ ਤਨਹਾ ਯੂਸਫ਼ੀ), ਸੋਹਣੀ ਬਸਤੀ-1995 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ-1995 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਨਵੀਂ ਸੂਰਜ-1995 (ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਹਾਜ਼ਮੀ), ਕੱਚ ਦੇ ਹੱਥ-1996 (ਸੱਯਦ ਬੁਖਾਰੀ), ਤੋਤਿਆ ਮਨ ਮੋਤਿਆ-1996 (ਜਾਵੇਦ), ਕੱਚੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਪੰਪ-1996 (ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ), ਦੁੱਖਣ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ-1996 (ਮੁਸੱਰਤ ਕਲਾਂਚਵੀ), ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੱਜ-1996 (ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ), ਇੱਲ ਕੋਕੋ-1997 (ਚੋਣਵੀਆਂ) (ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ), ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਤਾਰਾਂ-1997 (ਮਨਸਾ ਯਾਦ), ਘੁੰਘ ਪਿੰਡੇ ਔਖਾਂ-1997 (ਫਰਜੰਦ ਅਲੀ), ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤਾਰਿਆ-1997 (ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਾਬਰੀ), ਇੱਕ ਬੁੱਕ ਮਿੱਟੀ-1997 (ਮਹਸਨ), ਪੁਖਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ-1997 (ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਜਾਹਦ ਉਦੇਸੀ), ਭਾਕਰਾਂ-1997 (ਨਸੀਮ ਅਬਾਸ ਨਾਸਰ), ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ-1998 (ਕਹਿਰਮਾਜ ਕਵਲ), ਚਿੱਟਾ ਕਾਂ-1998 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਦੂਜਾ ਬਟਵਾਰਾ-1998 (ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ), ਡਾਰੂਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-1998 (ਫਾਰੂਕ ਨਦੀਮ), ਪੱਝੀਵਾਂ ਘੰਟਾ-1998 (ਅਫਜਲ ਤੋਸੀਫ), ਮਾਈ ਅਨਾਰਾਂ ਵਾਲੀ-1999 (ਅਫਜਲ ਤੋਸੀਫ), ਉਨਿੰਦਰੇ-1999 (ਮਹਸਨ ਮਖਿਆਣਾ), ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ-1999 (ਨਸਰੀਨ ਭੱਟੀ), ਪਿੱਪਲ ਪੁਰਾਣੀ ਡੋਏ ਦਾ-1999 (ਸਨਾਵਰ ਚੌਧਰੀ), ਸੌ ਦਾ ਨੌਟ-1999 (ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਸਾਵਣ ਤ੍ਰਿਹਾਇਆ-1999 (ਖਾਵਰ ਰਾਜਾ), ਅਗਲਾ ਬੰਦਾ-1999 (ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ), ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੱਜ-1999 (ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ), ਪਸ਼ੂ ਪਾਸ਼ਾ-1999 (ਜਮਾਲ ਅਵਤੂਰ), ਪੰਜ



ਫੂਲਾਂ ਰਾਣੀ-2000 (ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ), ਫੂਡੀ ਕੰਪੀ-2000 (ਤਹਿਸੀਨ ਸਬਾਹਵੇਲਵੀ), ਦੁੱਖ ਤੇ ਔਖਰੂ-2000 (ਰਬੀਕ ਅਜੀਜ਼), ਕਹਾਣੀਕਾਰ-2000 (ਨਾਦਰ ਅਲੀ), ਮਨੀ ਪਲਾਂਟ-2000 (ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ), ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਦੀ ਮੋਤ-2000 (ਅਜਰਾ ਵਕਾਰ), ਅੱਜ ਦੀ ਮਾਰਵੀ-2000 (ਗਜ਼ਾਲਾ ਹਮਦਾਨੀ), ਮੇਮ ਵਾਲਾ ਜੰਗਲ-2000 (ਅਸਰਫ਼ ਸੁਹੇਲ), ਗੁੰਗੀ ਤ੍ਰੇਹ-2000 (ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ), ਅਖੀਰਲਾ ਹੱਥੂ-2001 (ਤੋਰੀਰ ਚਗਤਾਈ), ਰੂਪ ਸਰੂਪ-2001 (ਸ਼ਗੁਣਤਾ ਨਾਜਲੀ), ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ-2001 (ਸਨਵਰ ਚੌਧਤ), ਸਰਲ ਸੁਲ-2001 (ਜ਼ਿਵਿਆ ਸਾਜ਼ਿਦ), ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਾ-2001 (ਨਾਦਰ ਅਲੀ), ਮੀਹ ਬੂਹੇ ਤੇ ਬਾਰੀਆਂ-2001 (ਚੁਬੇਰ ਅਹਿਮਦ), ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਸੱਪ-2002 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ-2002 (ਅਬੀਦਾ ਮੌਜਦ), ਨਦੀਮ ਕਹਾਣੀਆਂ-2002 (ਫ਼ਾਰੂਕ ਨਦੀਮ), ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ-2002 (ਅਕਮਲ ਸਹਿਜਾਦ ਘੁੰਮਣ), ਪੁੰਨੀਆਂ ਦਾ ਧੜਾ-2002 (ਆਸਿਫ਼), ਨਿੱਕੀ ਕਿਆਮਤ-2002 (ਅਸਰ ਅਨੁਸਾਰੀ ਫੈਜ਼ਪੁਰੀ), ਔਖਰ ਔਖਰ ਮੈਤੀ-2002 (ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਭੱਟੀ), ਆਪਣੇ ਬਲਦ ਦਾ ਪੇਚ-2003 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਅੱਗ ਵਿਚ ਕੱਲੀ-2003 (ਬਾਬੂ ਜਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਤਿਤਲੀ-2003 (ਕਰਾਮਾਤ ਮੁਗਲ), ਮੈਂ ਹੱਥੂ ਕਿਹੜੀ ਔਖ ਦਾ-2003 (ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ), ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ-2003 (ਜ਼ਾਹਿਦ ਹਸਨ), ਪੁੰਦ-2003 (ਹਮੀਦ ਰਾਜੀ), ਸੋਚਾ ਤਰਨ ਕਲਾਵੇ-2003 (ਇਜ਼ਹਾਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ), ਅਜੀਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ-2003 (ਸੁਫੀਆ ਸਾਜ਼), ਬੱਤੀ ਵਾਲਾ ਚੌਕ-2003 (ਰਿਫ਼ਾਅਤ), ਅਮਨ ਵੇਲੇ ਮਿਲਾਗੇ-2003 (ਅਵਜਲ ਤੈਸੀਵ), ਬਤੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ-2004 (ਅਜਹਰ ਜਵੇਦ), ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਦੁੱਖ-2004 (ਪਵੀਨ ਮਲਿਕ), ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੁਰਜ-2004 (ਆਸਿਫ਼ ਰਹੀਲ), ਪਿਆਰ ਕਹਾਣੀ-2004 (ਸਰ ਫ਼ਿਰਾਜ਼ ਇਵਾਨ), ਰਾਣੀ ਉਸ ਬਾਗ਼ਾਰ ਦੀ-2004 (ਮਸਦੂਦ ਚੌਧਰੀ), ਕਹਾਣੀ ਪਰਾਗਾਂ-2004 (ਨਾਦਰ ਅਲੀ), ਤੀਜੀ ਫ਼ਚਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ-2005 (ਨਾਜਿਰ ਰਾਣਾ), ਤੇ ਵਿਚ-2005 (ਮੀਰ ਤਨਵੀਰ ਯੂਸਫ਼ੀ), ਨਾ ਬੰਗ ਛੁੱਟਿਆ ਨਾ ਕੰਨ ਪਾਟੇ-2005 (ਸਾਈਦ ਭੁੱਟਾ), ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਜਹਾਜ਼-2005 (ਕਵਾਲ ਮੁਸਤਾਕ), ਅੱਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-2005 (ਬਾਬੂ ਜਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਠੀਕਰੀਆਂ-2005 (ਖ਼ਾਲਿਦ ਮਹਿਮੂਦ), ਨੀਦਰ ਭਿੰਨੀ ਰਾਤ-2006 (ਗ਼ਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਸਾਜ਼ਿਦ), ਵਰਿਸਤਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ-2006 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਕਿਉਂ-2006 (ਵਰਖੇਦਾ ਲੱਖੀ), ਮਾਂ ਵੱਡੀ-2006 (ਕਹਿਰਾਜ਼ ਮਲਿਕ), ਅੰਮੀ ਜੀ-2006 (ਬਾਬੂ ਜਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ), ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਘਰ-2006 (ਮੁਹੰਮਦ ਉਸਮਾਨ ਸਦੀਕੀ), ਸੰਯੋਗ ਦੀ ਵੰਡ-2006 (ਗ਼ਲਾਮ ਵਰੀਦ ਸੋਕਤ), ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੇਸ-2006 (ਰਿਫ਼ਾਅਤ), ਢਾਅ ਲੱਗੀ ਬਸਤੀ-2007 (ਮਲਿਕ ਮੋਹਰ ਅਲੀ), ਵਟਾਂਦਰਾ-2007 (ਖ਼ਾਲਿਦ ਫ਼ਰਹਾਦ ਪਾਰੀਵਾਲ), ਸਿੱਪੀ ਦਾ ਮੋਤੀ-2007 (ਬਾਬਰ ਜਵੇਦ ਭਾਰ), ਦਰਿਆ-2007 (ਮਹਿਮੂਦ ਅਹਿਮਦ ਰਾਜੀ), ਪਛਤਾਵਾ-2007 (ਦਿਲਸ਼ਾਦ ਟਿਵਾਣਾ), ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੇ ਹਮਾਮ-2007 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਧਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ-2008 (ਹਨੀਫ਼ ਬਾਵਾ), ਬੇਰੀਰੀ ਦਾ ਰੰਗ-2008 (ਜਵਾਦ), ਤਿਤਰੇ ਘੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ-2008 (ਜ਼ਾਹਿਦ ਦਿਲਵਰ ਸਾਹ), ਦੁਣਾ ਰੂਪ-2008 (ਸਾਈਦ ਮੁਖਤਾਰ ਯੂਨਸ), ਇਕਲਾਪੇ ਦਾ ਜੰਗਲ-2009

(ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ), ਉਥਲ ਪੁਥਲ-2009 (ਨੈਣ ਸੁਖ), ਤਿਤਰੇ ਘੜੇ-2009 (ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਰਵੀ), ਵਡਾਵਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦੀਆਂ-2009 (ਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਮਦ ਖੁਸਰੋ), ਸਾਂਝੀ ਪੈਰ-2009 (ਮੁਹੰਮਦ ਆਸਿਫ਼ ਖਾਂ), ਨੈਣ ਪ੍ਰਾਣ-2010 (ਮਵੱਸਰ ਬਸੀਰ), ਸਵੰਬਰ-2010 (ਨਸੀਰ ਦੀਮਾ), ਸੰਯੋਗ ਦੀ ਲਾਜ਼-2011 (ਗ਼ਲਾਮ ਵਰੀਦ ਸੋਕਤ), ਤੇ ਵੰਡ-2011 (ਮਲਿਕ ਸਾਹ ਸਵਾਰ ਅਲੀ), ਕੱਚ ਦਾ ਸੱਚ-2011 (ਅਹਿਮਦ ਸਹਿਬਜ਼ ਖਵਾਰ), ਇਲਾਹੀ ਮੁਹਰ-2011 (ਅਵਜਲ ਅਹਿਸਨ ਗੋਪਵਾ), ਛੱਡੇ ਰਹਿਣ ਦਿਓ-2011 (ਜ਼ਿਲ ਹੁਮਾ ਬੁਖਾਰੀ), ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ-2012 (ਸੱਯਦ ਆਸਫ਼ ਹੱਕ), ਸੂਰਜ ਉੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-2012 (ਸੱਯਦ ਤਜਨਵਰ ਬੁਖਾਰੀ), ਦੁੱਖ ਕਿਹਨੂੰ ਦੱਸਾਂ-2012 (ਮਸਦੂਦ ਚੌਧਰੀ), ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਬਸਤੀ-2012 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਕਬੂਤਰ ਬਨੇਰੇ ਤੇ ਗਲੀਆਂ-2013 (ਚੁਬੇਰ ਅਹਿਮਦ), ਦੋ ਮਿੱਟਾਂ ਦੀ ਗੱਲ-2013 (ਅਵਜਲ ਰਾਜਪੂਤ), ਪਰਛਾਵੇਂ-2013 (ਸਾਬਰ ਅਲੀ ਸਾਬਰ), ਕਥਾ ਇਕ ਕਲਯੁਗ ਦੀ-2013 (ਖ਼ਾਲਿਦ ਫ਼ਰਹਾਦ ਪਾਰੀਵਾਲ), ਸਵਾਲ ਵੇਲਾ-ਸਵਾਬ ਲੋਕ-2014 (ਹਾਰੂੰ ਅਦੀਮ), ਨੰਗੇ ਪੈਰ-2014 (ਬਾਬਰ ਜਵੇਦ ਭਾਰ), ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਵਾਸ-2014 (ਰਿਫ਼ਾਅਤ), ਕਾਵਾਂ ਦੇ ਔਖਰੂ-2015 (ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ), ਕੱਚ ਦਾ ਰਿਸਤਾ-2015 (ਜੀਮਾ ਪਿਰੇਜ਼), ਬੇ ਸਵਾਦੀ ਰਾਤ-2015 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਭੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ-2016 (ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ), ਤੂੰ, ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਮੈਂ-2016 (ਕਰਾਮਤ ਅਲੀ ਮੁਗਲ), ਜਾਂਦੇ ਸਿਆਲ ਦੀ ਇਕ ਰਾਤ-2016 (ਸੱਯਦ ਤਜਨਵਰ ਬੁਖਾਰੀ), ਸੁਰੀਦ-2016, ਛਕਾਲਾਂ-2017 (ਸਕੀਲਾ ਜਬੀਅ)।

ਉਪਰੋਕਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਲਿਖ ਅਤੇ ਛਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਇਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਦਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

**ਅਰਬਰ ਲਾਹੌਰੀ** (5.7.1910-24.9.1976) ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮਰਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਐਮ.ਏ., ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਐੱਲ.ਐੱਲ.ਬੀ. ਦੀ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਫੇਰ ਵਕਾਲਤ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਟਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਅਰਬਰ ਲਾਹੌਰੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਅਰਬਰ ਕਹਾਣੀਆਂ**-1976, **ਹਾਸੇ ਤੇ ਹਾਉਕੇ**, **ਰਾਵੀ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ**, **ਛਿਲਤਰਾਂ**। ਅਰਬਰ ਲਾਹੌਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਬੰਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਬਾਤ-ਦੁਮਾ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਚਿੰਨ੍ਹਤਮਕ ਰਮਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਆਦਿ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ**: 3-ਦੁਰੰਦ ਰੋਡ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਪਹਾੜੀ, ਲਾਹੌਰ।

**ਅਨਵਰ ਅਲੀ** (18.4.1922) ਦਾ ਜਨਮ ਅਕਬਰ ਅਲੀ ਸ਼ੇਖ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੁਰਬੀ ਪੰਜਾਬ) ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ

ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਕਾਲੇ ਰੋੜ੍ਹ** 1972, **ਨੂਰੀ** 1993 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਟੂਨਿਸਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਡਿੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਨਸਾਈਦੀ ਅਤੇ ਡਾਇਰੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 325, ਜਹਾਂਜੋਬ ਬਲਾਕ, ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਟਾਊਨ ਲਾਹੌਰ।

**ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ (10.10.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਖੁਰਸੀਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਵਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਰਦੂ ਲੇਖਕ ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੱਚ ਦੀ ਗੁੱਡੀ** 1969, **ਦੂਜਾ ਬਟਵਾਰਾ** 1998 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਅਮ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਸੈਲੀ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਚੌਧਰੀ ਹਾਊਸ, ਸੇਵਾ ਆਬਾਦ ਨੰਬਰ 2, ਪੀਰਾ ਗਾਇਬ ਰੋਡ, ਨਿਊ ਮੁਲਤਾਨ।

**ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਹਿਦ (1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਰਮਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸੋਂ ਲਈ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਹਿਦ ਆਲੋਚਨਾ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਿੰਗੀ-ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਾ-ਪ੍ਰੀਤ** 1973 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਹਿਦ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਜਨਬੀਅਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸਲੀਮ ਖਾਨ ਗਿੰਮੀ (29.6.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰੀਮਵਾਦਾ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਝਬਕਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਰੇਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਸਲੀਮ ਖਾਨ ਗਿੰਮੀ ਨੇ ਡਰਾਮਾ, ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਹੂ ਦੀ ਖੁਸਬੋ** 1973, **ਤੁਰਦੇ ਪੈਰ** 1994 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਧੇਰੇ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਨੁਹਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਦਿਖਾਈ। ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹੋਂਦ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਨਰ, ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਉੱਭਰੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3, ਗਲੀ ਨੰ. 31, ਖਾਵਰ ਗਲੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਾਊਨ, ਸਾਂਦਾ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ।

**ਇਕਬਾਲ ਸਲਾਹੁਦੀਨ (28.10.1933)** ਦਾ ਜਨਮ ਫਤਿਹ-ਉੱਦ-ਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰ. 40-3 ਆਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਉਕਾਡਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਵਾਰਤਕ, ਆਲੋਚਨਾ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਪੰਡ** 1973, **ਕੁੰਜ-ਕਹਾਣੀ** 1979 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਗਿਲਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ 1979 ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

**ਅਨਵਰ ਸੱਯਾਦ (1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਯਾਦ ਦਲਾਵਰ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਕੁਲਾ ਮੰਡੀ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾਕਟਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਡਰਾਮਾਟਿਸਟ, ਐਕਟਰ ਅਤੇ ਗਲਪਕਾਰ ਅਨਵਰ ਸੱਯਾਦ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।** ਅਨਵਰ ਸੱਯਾਦ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟੀ ਚਾਹੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

**ਕਰਿਕਸ਼ਾਂ ਮਲਿਕ (8.1.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਲਿਕ ਫੈਜ਼ ਆਗਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉੱਚੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਰਦੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਲਪਕਾਰ ਕਰਿਕਸ਼ਾਂ ਮਲਿਕ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ** 1981 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਕਰਿਕਸ਼ਾਂ ਮਲਿਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ ਅਮ ਕਰਕੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਚਿਪਕੇਰੀ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਗਲਪੀ ਰਹੱਸ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੀ-23, ਫੈਜ਼ਾਬਾਦ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ।

**ਨਾਦਿਰ ਜਾਬਵੀ (8.9.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਧਰੀ ਗ਼ੁਲਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਾਜਾ, ਚੱਕ ਨੰ. 394 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਟੋਭਾ ਟੋਕ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਸੰਪਾਦਨ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੱਤੀ ਧਾਰਾਂ** 1983 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਆਸ਼ਿਕ ਰਹੀਲ (11.9.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਰਕਤ ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਨੂਰ ਮਹਿਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਣਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਭਾਰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਵਾਰਤਕ, ਕਾਵਿ, ਕਹਾਣੀ ਸਭਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲਮ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਣਾ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਰੂਪਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੂਰਜ-2005 ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 6 ਬੈਬਰ ਪਾਰ, ਆਊਟ ਫਾਲ ਰੋਡ, ਸੰਤ ਨਗਰ, ਲਾਹੌਰ।

ਫੋਨ : 0092-300-4260783, e-mail: ashiquehabeel@hotmail.com

**ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸੈਕ (21.11.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਬਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਕਰਮ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸਲਾਮੀਆ ਕਾਲਜ ਓਨਿਓਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕਾਫ਼ਿ, ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਫਿਲਤਰਾਂ-1986**, **ਬਰੇਤੋ-1992** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ।

**ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਦ (1936)** ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਦੁਵਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਦ ਸ਼ਾਇਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਸੁਫਨੇ-1986** ਅਤੇ **ਹਾਊਕੋ ਭਰਦਾ ਚਾਅ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਨੌਕਰੀ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਉਦਰੇਕਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਾਫ਼ਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉਪਭਾਵੁਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਾਵਿ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉੱਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਹਨੀਫ਼ ਬਾਵਾ (1.1.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਾਇਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਇਮਾਮਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਰਖੇ ਦੀ ਮੌਤ-1981**, **ਕਹਾਣੀ-1994** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 115 ਏ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਝੰਗ ਸਦਰ।

**ਨਾਦਰ ਅਲੀ (26.4.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਧਰੀ ਨਿਆਮਤ ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਕੋਟਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਿਛੋਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਕਰਨਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਪਿਛੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ 1995 ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਹਾਣੀਕਾਰ-2000**, **ਕਹਾਣੀ ਲੇਖ-2001**, **ਕਹਾਣੀ ਪਰਾਗਾ-2004** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਬਹੁ-ਵੰਨੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਰੌਚਿਕ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 29 ਏ, ਬ੍ਰਿਜ ਕਾਲੋਨੀ, ਆਬਿਦ ਮਜੀਦ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ।

ਫੋਨ 0092-42-6663934

**ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼ (18.5.1936-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦੀ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਿਬਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਲੋਡੀ ਮਕਲੈਰਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਲਮ-ਨਵੀਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਲੇਖਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟਾਹਲੀ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ** ਨੂੰ 1994 ਦਾ ਅਰੈਡਮੀ ਅਵਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ **ਪੰਝੀਵਾਂ ਘੰਟਾ** ਨੂੰ ਖੱਦਰਪੇਸ਼ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਚ ਲਾਂਭਾ (ਜਲੰਧਰ) ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਵਰੀਦ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇ ਕੇ 2000 ਈ. ਵਿਚ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

**ਟਾਹਲੀ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ-1988**, **ਪੰਝੀਵਾਂ ਘੰਟਾ-1998**, **ਮਾਈ ਅਨਾਰਾਂ ਵਾਲੀ-1999**, **ਅਮਨ ਵੇਲੇ ਮਿਲਾਂਗੀ-2003**। ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਤੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਔਰਤ ਦੀ ਭ੍ਰਾਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਬੇਨੇਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ, ਤਰਕਯੁਕਤ-ਬਿਰਤਾਂਤ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਲੈਅ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੈਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਈ ਅਨਾਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਪੰਝੀਵਾਂ ਘੰਟਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਗੁਲਾਮ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 318, ਬਦਰ ਬਲਾਕ, ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਟਾਊਨ, ਲਾਹੌਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, 'ਮਾਈ ਅਨਾਰਾਂ ਵਾਲੀ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਤ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2003

**ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ (1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਲਿਕ ਫਤਿਹ ਮੁਹੰਮਦ ਐਵਾਣ ਦੇ ਘਰ ਚੌਢਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉੱਚ-ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਮਰਕਜ਼ੇ-ਤਹਿਰੀਕ-ਵ-ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ ਦਾ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ, ਵਾਰਤਕ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਰੰਗੀ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਵਾਪਿਓ ਪਾਰ-1982** ਅਤੇ **ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1988** ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉਤਰਾਈ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ** ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੋਸਣ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਆ ਵਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਦੁਹਰੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਵਰਨਣ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਫਰਖੰਦਾ ਲੌਧੀ (21.3.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਹੱਕ ਨਵਾਜ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਬਰਾਏ ਖਵਾਤੀਨ, ਬਾਗਵਾਨਪੁਰ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਫਰਖੰਦਾ ਲੌਧੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੰਨੇ ਦੇ ਉਹਲੇ-1984**, **ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਰਾਟਾ-1995**, **ਔਰਤ-2011** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਫਰਖੰਦਾ ਲੌਧੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ, ਵਿੱਖ ਤੇ ਤੌਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਸੁਹਾਵਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ (1.9.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਕਫ਼ਰਾਜ਼ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਐੱਲ ਐੱਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਕਾਲਤ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਵੀ



ਰੁਕੀ ਲੈਣੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਦਾ ਕਾਵਿ, ਨਾਵਲ, ਸੰਪਾਦਨ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਰੰਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਘੋੜਾ**-1973, **ਮੁੰਨਾ ਕੌਰ ਲਾਹੌਰ**-1989, **ਅੱਲਾ ਮੁਹਰ**-2011। ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਸਤੀਆਂ, ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤੀ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇੱਥੇ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਰੋਮਾਂਚਕ ਪ੍ਰਗਟਾ-ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ, ਰੰਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਚਿਲ ਦਾ ਚਾਨਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਸ-ਕਾਰਜ :

ਜਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਲੀ, ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀ ਗਲਪ-ਵਿਸ਼ਟੀ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1984।

**ਮਨਸਾ ਯਾਦ (1.9.1937-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਗਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨੱਠਾ ਨਸਤਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੋਧੂਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ, ਚੀਫ਼ ਕੰਪਲੈਂਟ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਕੈਪੀਟਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਆਦਿ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮਨਸਾ ਯਾਦ ਦਾ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਤਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਤਕ, ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਵਗਦਾ ਪਾਣੀ**-1987, **ਟਾਢਾਂ ਟਾਢਾਂ ਤਾਰਾਂ**-1997 ਆਦਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮਨਸਾ ਯਾਦ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਫੈਟਸੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਚਿੰਨ੍ਹਤਮਕ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਕਵਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਰਤ ਹੈ। ਮਨਸਾ ਯਾਦ ਕਲਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।

**ਰਿਵਾਜ ਸੁਲਤਾਨਾ (31.12.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਹਿਮਦ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਦਰਬਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੰਗ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਰਿਵਾਜ ਸੁਲਤਾਨਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਓਪਰੀ ਕੁੜੀ**-1968, **ਬੱਤੀ ਵਾਲਾ ਚੌਕ**-2003, **ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਰਦੇਸ**-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਰਿਵਾਜ ਸੁਲਤਾਨਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ (15.4.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਐਫ.ਐਸ.ਸੀ. ਤੱਕ

ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਕਰਮਭੂਮੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗੁੰਗੀ ਕੁੰਹ**-2000 ਅਤੇ **ਮੈਂ ਰੰਧੂ ਕਿਹੜੀ ਅੱਖ** ਦਾ-2003 ਬਹੁਤ ਪਛੜ ਕੇ ਛਪਵਾਏ ਹਨ। ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸਿੱਟੀ ਨਾਲ ਗੁੰਗੀ ਅਮਰਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹੁਨਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 43, ਓਕਲੈਂਡ ਰੋਡ, ਲੰਡਨ, ਈ 15, 2 ਏ.ਐਨ., ਯੂ.ਕੇ.

ਫੋਨ 0208-5192139

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਸ-ਕਾਰਜ :

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ ਰਚਿਤ ਗੁੰਗੀ ਕੁੰਹ ਵਿਚ ਹੋਰਵੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003।

**ਜੁਬੇਰ ਰਾਣਾ (1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਹਰਿਆਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਜੁਬੇਰ ਰਾਣਾ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਜੁਬੇਰ ਰਾਣਾ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ੇਖਰ ਤੇ ਸੰਸਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੋਮਾਂਚਕ ਬਿਆਨ, ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਮਸਊਦ ਅਹਿਮਦ ਚੌਧਰੀ (10.2.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੋਧੂਰਾ ਮਲਹਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਾਰੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਾਣੀ ਓਸ ਬਾਬਰ ਦੀ**-2004, **ਦੱਖ ਕਿਹਨੂੰ ਦੱਸਾਂ**-2012 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 38, ਗਲੀ ਨੰ. 45, ਸੰਤ ਨਗਰ ਲਾਹੌਰ।

**ਕੰਵਲ ਮੁਸਤਾਕ (1.3.1947)** ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੁਸਤਾਕ ਅਹਿਮਦ ਕੰਵਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ, ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰੀਕਰਨ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ, ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ, ਟੀ.ਵੀ. ਨਾਟਕ, ਰੇਡੀਓ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲੇਖਣ, ਅਨੁਵਾਦ, ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੈਂ ਤੇ ਮੈਂ**-1978, **ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਜਹਾਜ਼**-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸਊਦ ਖੱਦਰਪੇਸ਼ ਅਵਾਰਡ ਵੀ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਘਰ ਨੰ. 17, ਗਲੀ ਨੰ. 129, ਜੈਲਦਾਰ ਰੋਡ ਇੱਛਰਾ, ਲਾਹੌਰ।



**ਅਸਲਮ ਕੁਰੈਸ਼ੀ (11.8.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਬਦੁਲ ਖਾਲਿਕ ਦੇ ਘਰ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਟੀ.ਵੀ., ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਸਰਾਇਕੀ ਦੋਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਰਾਇਕੀ ਵਿਚ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ, ਸੰਪਾਦਨ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸਰਾਇਕੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਾਵਲੀ ਧੁੱਪ-1979** ਹੈ।

**ਵਰਸੰਦ ਅਲੀ (16.8.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਮਾਲਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨਬੀਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਐਮਕੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਆਮ ਸਿਹੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। **ਭੁੱਬਲ** ਵਰਗਾ ਚਰਚਿਤ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖੰਡ ਪਿੰਡੇ** ਆਖ਼ਾ-1997 ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਬੰਟਿਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਨਬੀਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ, ਵਿਰਜਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ।  
**ਪ੍ਰਵੀਨ ਮਲਿਕ (18.8.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਬਾਗ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਟਕ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਇਨਵਰਮੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਨੁਵਾਦ, ਨਾਟਕ ਰਚਨਾ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਕੌਣ-1984** ਅਤੇ **ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਦੁੱਖ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ।

**ਸੰਪਰਕ :** 32 ਏ, ਹਥੀਚ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ।  
**ਕਾਸਮ ਜਲਾਲ (20.11.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਿਰਾਗ ਸਾਹ ਬੁਖਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕੰਤਾ ਬੰਟਿਆ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਲੈਕਚਰਾਰ ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਾਇਕੀ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਟੀ.ਵੀ. ਨਾਟਕ, ਆਲੋਚਨਾ-ਲੇਖ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਰਾਇਕੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਹੰਥ ਤੇ ਹੀਰਾ-1976** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ।

**ਅਬਰਾ ਵੱਕਾਰ (5.12.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਵੱਕਾਰ ਔਬਾਲਵੀ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੈਸਰਚ ਵੇਲੇ ਵਜੋਂ ਬੰਜ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਨਾਵਲ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਦੀ ਮੌਤ-2000** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਾਇਆ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸੀ-11, ਨਵੀਂ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸਕੀਮ, ਐਫ 11/1, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ।  
ਫੋਨ : 2104694, e-mail azrawaqar@yahoo.com

**ਮਿਰਜ਼ਾ ਹਾਮਿਦ ਬੇਗ (29.8.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਹੰਮਦ ਅਕਰਮ ਬੇਗ ਦੇ ਘਰ ਕਰਾਚੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ

ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਉਰਦੂ ਦੇ ਅਫਸਾਨਾਨਿਗਾਰ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਿੱਸਾ-ਕਹਾਣੀ-1984** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਰਤਾ ਹਟਵੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਖੇਤਰੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਉਚੇਚ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਕੁਝੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਰਾਜੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੀ ਕੁਸਲ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਨਿਵੇਕਲੀ ਇੱਥੇ ਵਾਲੀ ਹੈ।

**ਖ਼ਾਲਿਦਾ ਮਲਿਕ (5.9.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਵਜਲ ਕਰਮੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਲਿਆਮ ਅਵਾਨ, ਤਸੀਲ ਹੁੱਬਰਖਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੁਲਫਾਂ ਛੱਲੇ ਛੱਲੇ-1978** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਬੇਦਿਆ ਸਾਬਿਦ (10.1.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਸਤਾਕ ਅਹਿਮਦ ਸਾਜਿਦ ਦੇ ਘਰ ਕਰਾਚੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਕਾਮ (ਆਨਰਜ਼) ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਪੀ.ਆਈ.ਸੀ. ਫਾਇਨਾਨਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਅਕਾਊਂਟ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਰਲ ਸੁਲ-2000** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 13 ਬੀ, ਅਪਰ ਫਲੋਰ, ਵਫਾਕੀ ਕਾਲੋਨੀ, ਲਾਹੌਰ-54590  
ਟੈਲੀਫੋਨ : 0092-42-5162864, 0333-4383988  
e-mail : supatsindhu@yahoo.com

**ਬਿਆ ਉਲਾ ਰਾਣਾ (14.1.1950)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਿਰਨਾਵਾਂ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਮੁਹਾਦਰੇ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।  
**ਸੰਪਰਕ :** 85/ਇ-ਬੀ, ਪਿੰਡ ਡੱਲਾ ਚੰਦੇ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ।

**ਫ਼ਾਰੂਕ ਨਦੀਮ (1953)** ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਸਾਇਰੀ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਾਲਮ-ਨਵੀਸੀ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਫਾਰੂਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-1998** ਅਤੇ **ਅਮਰੀਕਨ ਵੀਜਾ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਰਾਹੀਂ, ਐਸ.ਡੀ. ਸਾਦ ਐਡਵੋਕੇਟ, 7/8 ਨਿਜ਼ਾਮਪੁਰਾ (ਈਸਟ) ਬਹਾਵਲ ਨਗਰ।  
**ਮਕਸੂਦ ਸਾਕਿਬ (4.4.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਹਿਮਤ ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਮਾਸਿਕ ਰਸਾਲੇ, ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੀਤੀਆਂ ਔਖਾਂ ਵਾਲੇ-1986**, **ਸੁੱਚਾ ਤਿੱਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1995**, **ਧੌੜੇ ਪਨਿਆਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ-2008** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 11 ਸਰਵ ਮੈਨਸਨ, ਚੰਕ ਸਰ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਹਸਪਤਾਲ, ਲਾਹੌਰ।  
ਫੋਨ : 0092-321-4260401 e-mail: suchet2001@yahoo.com.

**ਮਲਿਕ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਅਲੀ ਨਾਸਰ (3.4.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਲਿਕ ਓਸਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਅਗੜਾ ਮਲਹੜਾ, ਸਿਲ੍ਹਾ ਖੁਸ਼ਾਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚ 1988 ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਵਪਾਰਕ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁਰਲਾਣ-1991** ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

**ਮੀਰ ਤਨਹਾ ਯੂਸਫੀ (1.1.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਹੰਮਦ ਯੂਸਫ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਦਮ ਕੇ ਚੀਮਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੀਓਫਿਜਿਕਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਆਬੂਧਾਬੀ ਵਿਖੇ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਜੀਓਲੋਜਿਸਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੇਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੂਰਜ ਉਗਣ ਤਾਈ-1995**, **ਤੇ ਫੋਰ-2002** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3, ਗਲੀ ਨੰ. 34, ਜੀ 10/1, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ।

e-mail : mirtanha@yahoo.com

**ਹਾਫ਼ ਅਦੀਮ (ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਹਾਫ਼-ਉਰ-ਰਸੀਦ - 15.5.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਸੀਦ ਅਹਿਮਦ ਅਸਗਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਕਾਵਿ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਅਲੰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਾਲਾ ਸੱਚ-1991**, ਸਵਾਲ ਵੇਲਾ ਜਵਾਬ ਲੋਕ-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਏ/4, ਪੀ.ਜੀ.ਈ.ਸੀ.ਐਚ.ਐਸ., ਕਾਲਜ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ।

ਫੋਨ : 0321-4771575, 0300-9561201

**ਮੋਹਸਿਨ ਮਿਘਾਨੀਆ (1.1.1956)** ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਨਿਆਜ਼ ਅਲੀ ਮੋਹਸਿਨ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ੇਰ ਮਾਹਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਯੂਰੋਪ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹੋਰ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਝੰਗ ਵਿਚ ਸਰਜਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੰਬੀਰੀ, ਅਨੀਦਰੇ-1999**, **ਅੱਠਕਲੀਆਂ-2002** ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਭੰਬੀਰੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਰੂਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਟਾਈਮਜ਼ (16 ਨਵੰਬਰ, 1995) ਵਿਚ ਸਬਨਮ ਸਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਭੰਬੀਰੀ ਦੇ ਰੀਵਿਊ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਮੋਹਸਿਨ ਮਿਘਾਨੀਆ ਜੋ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਸਰਜਨ ਹੈ, ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਹੋਏ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੇ ਕਰੂਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਬੜੇ ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਬੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਿਆਰ, ਭਗਤਰੀਭਾਵ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਰਗੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ।" ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਸਵਲ ਤਨਵੀਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਡਾਨ (4.10.1995) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, "ਮੋਹਸਿਨ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਉਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਲੜਾਕੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੋਹਸਿਨ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।" ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਲਹਿੰਦੀ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੋਈ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** Surgeon, D.H.Q. Hospital and Mighania Medicare Jhang, Pakistan, Ph. 0471-614119, 0471-623903 (R), 0320-5572991.

E-mail mighania@hotmail.com

**ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਹਿਬਾਜ਼ ਖਾਵਰ (1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਮਾਲ-ਉਦ-ਦੀਨ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੋਜਰਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਟੋਬਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੀਕ-1994**, **ਰੱਬ ਦਾ ਸੱਚ-2011** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਚੱਕ ਨੰ. 220, ਨਵੀਂ ਆਬਾਦੀ, ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ, ਝੰਗ ਰੋਡ, ਫੈਸਲਾਬਾਦ।

ਫੋਨ : 0092-300-7931019.

**ਇਕਬਾਲ ਰੈਸਰ (15.4.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਅਲੰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਕਈ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ।

**ਸੰਪਰਕ :** 130-3-ਬੀ-1, ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ, ਲਾਹੌਰ। e-mail : iqbalaji@hotmail.com

**ਸਨਾਵਰ ਚੌਧਰੀ (5.6.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਫਰਕ ਐਸ. ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਅਲੰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਿੱਪਲ ਪੁਰਾਣੀ ਗੋਇ ਦਾ-1999** ਅਤੇ **ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ-2001** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 100, ਸਾਬਰੀ ਸਟਰੀਟ, ਆਰਟ ਫਾਲ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ।

ਫੋਨ 042-333-4213376.

**ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ (1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਘਾਗ ਏਜਾਜ ਹੁਸੈਨ ਦੁਰਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇੰਟੇ ਲੀਡੇ ਮੈਲੇ ਲੋਕ-1990** ਅਤੇ **ਬੱਕਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਪੰਧ-1996** (ਜਾਹਮੁਬੀ) 2011 (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜਾਵੇਦ ਸਟਰੀਟ ਨੰਬਰ 7, ਮੁਹੰਮਦ ਨਗਰ, ਲਾਹੌਰ।

**ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਕੰਵਲ (1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਧਰੀ ਉਲਫਤ ਰਸੂਲ ਦੇ ਘਰ ਉਕਾੜਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਵਿਰ ਨੈਚੂਰਲ ਥਰੈਪੀ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ-1998** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ (21.3.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਲਾਲਾਮੂਸਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਸ਼ੇ

ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਾਲੀਮਰ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ ਦਾ ਅਨੁਭਵ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ** 1995, **ਮਨੀ ਪਲਾਂਟ** 2005, **ਇਕਲਾਪੋ ਦਾ ਜੰਗਲ** 2009 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਈ ਚੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਫੁਰਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਆਮ ਯਥਾਰਥਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ "ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਹਾਜ਼ਤੀ ਵੀ ਇਕ ਗੱਲ ਚੱਕਰ ਦੇ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ" ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਲੇ ਉਹ ਕਹਾਣੀ **ਗੈਲ-ਚੱਕਰ** ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਣਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਗੁਰਤ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 7 ਏ. ਭਲੀ ਨੰ 7, ਕਥਾ ਮਹੀਮਾ, ਸਲਤਨਪੁਰਾ, ਲਾਹੌਰ

e-mail: [gmeel\\_naul@yahoo.com](mailto:gmeel_naul@yahoo.com)

**ਬੁਥੇਰ ਅਹਿਮਦ (30.6.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਮੀਦ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਲੇਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ ਏ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਈਕਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਰਾਣੀ-ਸ਼ਹਿ ਮੀਰ ਬੂਟੇ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ 2001, ਕੁਥਤਰ ਬਨੇਰੇ ਤੇ ਗਲੀਆਂ 2008 (ਗੁਰਮੁਖੀ) 2013 (ਸਰਮੁਖੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਿੱਤ੍ਰਵਾਦੀ ਮੈਲੀ ਵਿਚ ਪਰਿਸ਼ਦਬਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗਿੰਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੀਪਰਕ : ੩ ਮੀਆਂ ਜੈਬਲਜ਼ ਟੈਪਲ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ਫ਼ੋਨ : 042-6312790.

e-mail: [zubair01@wol.net.pk](mailto:zubair01@wol.net.pk)

ਆਇਸ਼ਾ ਅਸਲਮ (1.10.1959) ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸਲਮ ਮਲਿਕ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਈ ਏ ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਨਿ-ਰਲਨਾ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਕਰਾਣੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਡੁਕ-1986 ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਪਰਕ : ਭਗਵਾਨ ਸਟਰੀਟ, ਪੁਰਾਣੀ ਅਨਾਰਕਲੀ, ਲਾਹੌਰ, ਫੋਨ 300-513663।

**ਖਾਲਿਦ ਸੈਖ (1.1.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੈਖ ਜਮਾਲ ਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਬਹਾਵਲ ਨਗਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ-ਏ-ਸੰਗਰ ਵਿਚ ਟੈਲੀਫ਼ਨ ਅਪਰੇਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਥ-ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰੌਸ਼ਨ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਮੁਸਾਫ਼ਰ** 1992 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼-ਵਾਸੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡੋਕੀਰ ਚੁਗਤਾਈ (31.5.1960) ਉਹ ਨਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਖੀਰਲਾ ਹੌਥੂ-2001। ਚੁਗਤਾਈ ਮੋਖਰਾ ਵਿਚ ਵੀ ਛੋਪ ਜ਼ੋਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਪਸੰਗ ਵਿਚ ਮਲਿਮ ਦੀਆਂ ਚੌਥੀਆਂ ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ

23

ਕਲਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲ ਹੁਣਹੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਹ ਹੈ।  
**ਸੰਪਰਕ:** ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਐਚ ਬੀ 5, ਕੇ ਡੀ ਏ, ਫੇਜ਼-1, ਗੁਲਸਤਾਨੇ ਲਾਹੌਰ, ਬਲਾਕ 10, ਕਰਾਚੀ। ਫੋਨ 021-4637847, 0333-2249844

e-mail: [religius\\_harmony@yahoo.com](mailto:religius_harmony@yahoo.com)

**ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ (25.8.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੋਪਰੀ ਸਰਦਾਰ ਖ਼ਾਨ ਘੁਮਣ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚੌਂਕ ਸੱਤਿਆ, ਬਿਲੂ ਗੁਜਰਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉੱਚ-ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਾਟਰ ਐਂਡ ਪਾਵਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਜੀਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਪੇਂਡੂਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਮ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਹਿਤ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਕਨਵੀਨਰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਰਵੇਲ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਵਾਰਤਕ, ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਨਵੇਲਿਟ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਰਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੱਜ** 1999, **ਅਗਲਾ ਬੰਦਾ** 1999, **ਪੰਜ ਫੂਲਾਂ ਰਾਣੀ** 2000, **ਜਨਰੇ ਬਾਤਾਂ** 1992 ਅਤੇ **ਇੱਲ ਕੋਕੇ** 1997 (ਚੋਟੀਆਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਮਾਣਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੰਦਰਪੋਸ ਅਵਾਰਡ, ਵਾਸ ਸਾਹ ਅਵਾਰਡ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭ ਲਾਭਤਾ (ਜਲੰਧਰ) ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਨਾਮ-ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਵਰ੍ਹੇ ਵਾਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਕਾਦਮੀ ਰਿਤਾਬਾਰਾ ਹਰ ਸਾਲ ਛਪਣ ਵਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼-ਬਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸੂਝ ਤੱਕ ਦੇ ਪਾਥਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਬਹਿਰ 'ਚ ਵਸੇ ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ ਵਰਗੇ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਮੁਦਈ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਮਹੀਨ ਯਥਾਰਥਕ ਬਿਤਰਨ, ਦ੍ਰਿਸ਼-ਸਿਰਜਣ 'ਚ ਕਮਾਲ ਦੀ ਮਹਾਰਤ, ਚਿੰਤੁਤਮਕ ਕਥਾ-ਚੁਰਾਤ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ 'ਚ ਪਰਤ ਸਕਣਾ ਆਦਿ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਕੀੜੇ, ਆਪਣੀ ਮਕਾਨ, ਇੱਲ-ਕੋਕੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੱਜ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੀਪਰਕ :** ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰਕ ਬਲਾਕ, ਨਿਊ ਗਾਰਡਨ ਟਾਊਨ, ਲਾਹੌਰ, ਫੋਨ 042-5121868.

e-mail: [ighumanan@pol.com.pk](mailto:ighumanan@pol.com.pk)

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਬਲਾਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ ਦੀਆਂ ਫਟਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਅਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ  
(ਰੋਜ਼ਨਾਮਾ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002

ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ (20.4.1963) ਦਾ ਜਨਮ ਅਹਿਮਦ ਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ

ਚਾਹਲ ਕੁਹਨਾ, ਕੰਗਨਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਸੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਤੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਐੱਡ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਸੰਪ-2002 ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਲਦ ਦਾ ਪੇਚ-2003।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਚਾਹਲ ਕੁਹਨਾ, ਡਾਕ. ਮੋਕਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਸੂਰ, ਫੋਨ 492-799301।

**ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਭੱਟੀ (1.10.1967)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ** ਮੋਤੀ-2001, **ਤਾਰਾ ਤਾਰਾ ਲੋਅ**-2003। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸਾਬਿਰ ਅਲੀ ਸਾਬਿਰ (1.1.1978)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਘਰ ਪਾਛੋਂ ਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਡੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੌਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਹ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਨਵੀਂ ਤਰਕਸੀਲ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵੱਡੀ ਪਛਾਣ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਰਛਾਵੇਂ**-2013 (ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਨਾ **ਹਮਜ਼ਾਦ**-2016) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਜਤਿਜ਼ਵੀ ਮਸਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸੈਲੀ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਦੀ ਹੈ।

**ਖਾਲਿਦ ਫਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ (10.7.1978)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਧਰੀ ਉਮਰ ਹਜ਼ਤ ਧਾਰੀਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਟਾਵਰੀਆ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਅਜੇ ਇਕ ਹੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਵਟੀਦਰਾ**-2013 (ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ **ਕਥਾ ਇਕ ਕਲਯੁਗ** ਦੀ-2013, ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੂਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਾਅਤੀ ਰਹਿੰਦਲ ਵਾਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਬਾਬੂਚੀ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣ, ਗੱਲੀ ਤਲਸ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨੇਅਰ ਅਜੀਜ਼ ਬੁੱਕ ਡਿਪੂ, ਕਦੇਹਰੀ ਰੋਡ ਪਸਰੂਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ। ਸੰਬਾਦਿਲ: 0092-300-617-7533

**ਕਰਾਮਤ ਅਲੀ ਮੁਗਲ (1.4.1979)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੁਹੰਮਦ ਤਵੈਲ ਦੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਇਸਲਾਮੀਆ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ

ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਰਾਮਤ ਅਲੀ ਮੁਗਲ ਦਾ ਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗਲਪਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰਵਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਿਤਲੀ**-2003, **ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ**-2014, **ਝੂ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਮੈਂ**-2016 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 37-ਐਸ-128, ਬਹਾਰ ਕਾਲੋਨੀ, ਕੋਟ ਲੱਖਪਤ, ਲਾਹੌਰ, ਫੋਨ 333-4306384  
email: kraamata@gmail.com

**ਮੱਯਦ ਗਜ਼ਨਫਰ ਬੁਖਾਰੀ (ਸੱਯਦ ਗਜ਼ਨਫਰ ਹੁਸੈਨ 8.1.1983)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ, ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਸੂਰਜ ਉਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ**-2012 ਅਤੇ **ਜਾਂਦੇ ਸਿਆਲ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਤ**-2016 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 0092F3003000063 email: bukhar@gmail.com

**ਮਲਿਕ ਮੋਹਰ ਅਲੀ** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਹੀਵਾਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਢਾਹ ਲੱਗੀ ਬਸਤੀ** (ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਰਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਮਦ** ਦਾ ਜਨਮ ਜਿਹਲਮ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤਵੱਸ ਆਬੂਧਾਬੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੁੱਖ ਧਰਤੀ** ਦੇ-2005 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਆਰਥਕ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉੱਧਰੇਕਤ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਪਰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੀ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ, ਮਨਸਾ ਯਾਦ, ਅਨਵਰ ਅਲੀ, ਹਨੀਫ਼ ਹੈਥਰੀ, ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ, ਅਫਜ਼ਲ ਤੰਜੀਵ, ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

**ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ :** ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਤਾ ਇਸ ਦੇ ਬੀਮਗਤ ਪਾਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ 'ਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਸਾਲ ਹੈ। ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸਫੋਟ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਜ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਵਿਰ ਵੀ ਜੇ ਬਹੁਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਲਾਤਮਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਘੱਟ ਉਮਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਅਤੇ ਸੌਂਝੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੋ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਹੌਲ



ਸਿਸਟਮ (ਮਾਰਸਲ ਲਾਅ) ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੰਡੀ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ  
ਭਾਈਵਾਲੀ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਲੱਛਣ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦਵੰਦ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਿਸ਼ਵ-  
ਵਿਸ਼ਟੀ (world view) ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਦਵੰਦ ਅੱਗੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ  
ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੀ ਉਸ ਦਵੰਦ-ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਜਨਮ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ  
ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਪੀੜ ਇਕੋ  
ਵੇਲੇ ਸਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਦਵੰਦ-ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ  
ਬਾਅਦ ਇਕ-ਭੇਦ ਦੁਹਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਇਕ ਗਹਿਰੀ ਚੁੱਪ ਦੀ ਗਿਫ਼ਤ ਵਿਚ  
ਰਿਹਾ। ਇਹ ਚੁੱਪ ਉਸ ਗੁਨਾਹ-ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਭਰ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਪੀੜ ਦੇ  
ਬੇਰੋਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਸ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣ  
ਸਦਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਚੁੱਪ ਅਖੀਰ ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਟੁੱਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ  
ਹੋਈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਬੰਧ ਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਰਾਚੀ ਯੂਨੀ. ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ-  
ਚਾਂਸਲਰ ਜਮੀਲ ਜਲਿਲੀ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ  
ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਪੁਸਤਕ 'Pakistan, The Identity of Culture' ਵੀ  
ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਠਦੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਵਸਤੂ-ਯਾਗਰ  
ਦੀ ਹਾਣੀ ਹੋ ਕੇ ਭਰਨ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ ਅਨੁਸਾਰ "ਨਵੀਂ  
(ਪੰਜਾਬੀ) ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਹੀ ਮੂੰਹ-ਮੁਹਾਦਰਾ 1960 ਦੇ ਲਾਗੇ ਆ ਕੇ ਬੋਲਿਆ।"<sup>9</sup>

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜਸ ਉਸ ਦਵੰਦ-ਚੇਤਨਾ  
ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਚੇਤਨਾ ਜਮੀਲ ਦੇ  
ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ 'ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਖਲਾਅ' ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।

From cultural point of view Pakistan came in to  
being in a vacuum culturally indeed, 1947 marks a  
clear line of demarcation....<sup>10</sup>

ਇਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਖਲਾਅ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ  
ਰਾਹ ਅਪਣਾਏ, ਉਹ ਸਨ: ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਚਿੰਤਨ-  
ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਕਾਟ-ਛਾਟ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਲਿਮ-ਪਾਗਾ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੀਂਹ ਉੱਤੇ  
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਵ-ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਲਭਾਵ ਕਰਨਾ  
ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ  
ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡਿਤ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬਲ  
ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗਲਪ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਨ  
ਉਸ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮੁਢਲੇ ਸੰਪਰਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ  
ਛਪੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਨੀਫ਼ ਬਖ਼ਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਪੱਥਰ, ਰੁੱਖ ਤੇ ਚਿੜੀ** ਅਜਿਹੀ ਧੀਮ  
ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਇਕ ਟਾਹਲੀ ਬੱਲੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ  
ਬੈਠਾ ਘਟਨਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟਾਹਲੀ ਉੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਬੋਟ ਚੋਗਾ ਲੈਣ

ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਦੀ ਚਰ੍ਹਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਰ ਪੱਖ ਪਛੜੇਵੇਂ ਦੀ ਸਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇ  
ਮਹਿੰਗ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਵੀ ਬੋਲੀ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਾਹਿਤਕ  
ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਇਸ ਵੱਧੇਰੇ ਕਾਰਨ ਉਹੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜੇਕਰ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀ  
ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਾ ਮਿਆਰ ਨੀਵਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਵੀ  
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਗਿਆਸਾ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਉਹ ਨਵੀਨ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਸ਼ਟੀ  
ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਿਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਜ਼ਾਦੀ  
ਦੀ ਕੁੜੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਸਿਰਣ ਦਾ ਯਤਨ ਅਰੰਭਿਆ  
ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਛੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਇਸ ਜਗਿਆਸਾ  
ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਤੀਬਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੀਬਰਤਾ ਅਧੀਨ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ  
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਉਲੰਘ ਕੇ  
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਿਤ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਤੇ ਮਾਨਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਪੜ੍ਹਤ ਵੀ ਇੰਨਾ ਕੁ ਬਖ਼ਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ  
ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ  
ਵਿਚ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਮ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ ਦੀ  
ਟਿੱਪਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, "ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ,  
ਪਿੰਡਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਹਿਜਰਤ, ਜਿਨਸ ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਮਸਲੇ ਹਨ। ਚੌਧਰੀ, ਲੈਂਡ-  
ਲਾਰਡ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ, ਸੇਠ ਤੇ ਮੋਲਵੀ, ਸਿਆਸੀ ਤਿਕਤਮਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ,  
ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਬੇਖਲੀ ਭਾਲੀਮ ਵੇਰ ਸਾਰੇ ਹਰੀਕੀ ਤੇ ਅਜੇਹੇ ਮਸਲੇ ਪੰਜਾਬੀ  
ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਮਾਨਵੀ, ਘਰੇਲੂ ਸਮਾਜੀ ਤਹਿਜੀਬੀ ਤੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ  
ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਰਸਾ ਵੰਡ ਤੇ  
ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਵੇ ਮਸਲੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਛੇਤੇ ਗਏ ਹਨ।  
ਅੱਜ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਅਮੀਰ ਬਣਨ, ਤੇਲ ਵਾਲੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵੱਲ ਹਿਜਰਤ, ਮਹਿੰਗਾਈ,  
ਲਾਈਫ ਸਟੇਟਸ, ਮੁਆਸ਼ਰਤੀ ਤੇ ਤਬਕਾਤੀ ਉਚ-ਨੀਚ ਸਭੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ  
ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।"<sup>11</sup>

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ  
ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗ-ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਇਥੋਂ ਦੀ ਮਲਵਈ, ਮਾਝੀ,  
ਦੁਆਬੀ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਉਪ-ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ  
ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਅਤ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਕਰਕੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਾਰ  
ਇਸ ਦੀ ਨਵੇਕਲੀ ਗਲਪ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਤੇ ਚੀਨ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤੇ  
ਵਿਕਾਸ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ੀਆਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਟੀਕਣ ਵਿਚ  
ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਗਤ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ  
ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ-ਪਰਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ  
ਦਾ ਇਸਲਾਮੀ ਵਰਸ਼ਨ, ਸਾਮੰਤੀ ਰਹਿਤਲ, ਸਨਅਤੀ ਪਛੜੇਵਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ

ਰਾਈ ਚਿਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਚਿਤੀ ਦੇ ਮੁੜ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਿਤੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਲੱਤ ਟੁੱਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਹਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਭੱਲ ਕੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਹਨੇਰੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਚਿਤੀ ਦਾ ਬੇਟ ਬੱਲੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਿਤੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਖੀਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਾਥ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਨਾਂ ਮਾਰਦੀ ਕਦੀ ਆਉਂਦੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਕਦੀ ਐਨੂੰ ਸਾਇਦ ਹੁਣ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣੇਗੀ।

ਬੜੇ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਚਿੰਨ੍ਹ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸਰਲ-ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਅਰਥ-ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖੜਤ (ਬਿਹਰਕਤ ਪੋਥਰ, ਪੰਤਝੜ ਮਾਰੇ ਰੁੱਖ, ਤੀਲੋ-ਤੀਲੂ ਆਲ੍ਹਣਾ) ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ (ਸਰਸਬਜ਼ ਰੁੱਖ, ਨਵ-ਜਨਮੇ ਬੇਟ ਤੇ ਨਵੇਂ ਆਲ੍ਹਣੇ) ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜੁਟਾ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਰਚਨਾਤਮਕ-ਵਿਵੇਕ ਉਯਾਜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੇਤਮੁਖੀ ਅਤੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹਲਕੀ ਨਫਰਤ ਵੀ ਹੈ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੌਰਾਨ ਸਹਾਰੇ ਕਸਦਾ ਦੀ ਪੀੜ ਵੀ ਅਤੇ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਚਾਅ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਵੀ ਸਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨੀਫ਼ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹਤਮਕ ਕਹਾਣੀ **ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ** ਗਿਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਬਾਤਾਂ ਵਾਂਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਰੂਪਕ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਤਵ ਸੁਝਾਅਵਾਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਭੁਮਾਂਟਕ। ਦਰਹੋਸ ਦਵੰਦ-ਚੋਤਨਾ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਿਲਤਾ ਸਮੇਤ ਪੁਗਟਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਗਲਪ-ਰੂਪਕਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਉਸ ਪੀੜ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਹੜੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਸਾਂਝੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੰਨ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਕੌਮੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਦੇ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜਨ ਦਾ ਸੂਚੇਤ ਅਧਾਰ ਬਣੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ-ਸਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਇਆ। ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸੋਮੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਸਲਾਮੀ-ਸੂਫੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਉਰਦੂ-ਫਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ।"<sup>11</sup>

ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆਂ ਕਦੀ ਵਾਰ ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੌਧਾਵਾ ਅਤੇ ਸਲੀਮ ਖਾਂ ਗਿੰਮੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਿਮ ਪਾਤਰ ਸੂਚੇਤ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਵੀ ਅਚੰਭਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਓਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਚਿਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਰਤਾ ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਰੇਵਾ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਪੱਛਮੀ

ਆਧੁਨਿਕਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਮੰਤੀ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਚਿਤਵਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਾਹਿਨ ਮਲਿਕ ਦੀ ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੌਧਾਵਾ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਕੀਤੀ ਟਿਪਣੀ ਗੋਲਣਯੋਗ ਹੈ, "ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਦਾਸਤਾਨਗੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਗੁਫ਼ਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਰਾਨਾ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਅੱਗੇ ਫਿੱਕੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ।"<sup>12</sup>

ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੌਧਾਵਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਸਿੱਖ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ **ਗਵਾਹੀ ਹੋਈ ਖੁਸ਼ਬੂ** ਦਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਉਤਰਵਾ ਬਿੰਬ ਇਕ ਸਾਮੰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਨ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਹਾਣੀ **ਬੰਨੇ ਚੰਨੇ ਦੇ ਭਰਾ** ਦਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ **ਰੰਨ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਘੋੜਾ** ਦਾ ਲੰਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ **ਸਿੱਖ ਪਾਤਰਾਂ** ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਲੱਗਭੱਗ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਮੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਸਲਾ ਰੂੜ੍ਹ ਇਸਲਾਮੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਸਾਮੰਤੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ-ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਦਵੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਦਵੰਦ ਦਾ ਆਭਾਸ ਜ਼ਮੀਲ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

Already the West's world view alongwith its industrial system is gradually changing us, and we are accepting the change. The inevitable result in due course will be that we should lose our world view and replace it with the West's.<sup>13</sup>

ਇਸ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਨ ਮਲਿਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਇਲਮੇਂ ਬੱਸ ਕਰੀ ਓ ਯਾਰ** ਦਾ ਪ੍ਰਫੈਸਰ ਸਿਰਾਜਦੀਨ ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਵੰਗ ਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਤਣਾਅਗ੍ਰਸਤ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਫਰਖੰਦਾ ਲੰਮੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਸੁਖ ਨਹਿਰ** ਦੀਆਂ ਮੈਂਦਾਂ, ਸੈਂਦਾਂ, ਮੀਨੂੰ ਤੇ ਨਰਗਸ ਵਰਗੀਆਂ ਔਲੂਝ ਕੁਝੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਬੰਨ੍ਹ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗਿਫ਼ਾਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਚੁੰਨੀ** ਦੀ ਮਰੀਅਮ ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਭੰਗ-ਵਿਲਾਸੀ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਉਲਾਰ ਹੈ। ਜ਼ਬੇਰ ਰਾਣਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਐੱਕ ਦਾ ਬੂਟਾ** ਦੀ ਪਾਤਰ ਕਦੇ ਨਿਮੀ, ਕਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਲੀਜ਼ੀਆ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਨਣ ਲਈ ਬਿਹਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਤ ਉਤੇ ਪਰਿਪਰਕ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਿਖਾ ਕੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਅਹਿਮਦ ਸਲੀਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕੱਚੇ ਕੈਨੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ** ਦਾ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੁਸਤ ਨੁਸਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਦਾ ਕੁਝੀ ਰਹਿਮੇ ਨਾਲ ਮੰਗਣੀ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਜੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇ ਅਟੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਅੱਗੇ ਬੇਬਸੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨਸੂਰ ਕੈਸਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਦਮੋਕੀਆ ਪੁਲ** ਦੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ-ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗਲੈਮਰ ਬਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਹਕੀਕਤ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਪਰੰਪਰਕ ਮੁੱਲਾਂ ਵੱਲ ਡਰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਦਾ ਬੱਚਾ ਪੇਂਡੂ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਦਾ ਹੈ: “ਮੇਲਾ ਇਹ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਚੰਦਾ, ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਿਹੜਾ ਆਂਟੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹੋਨੇ ਆਂ।” ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਦੀ ਬੇਬਸੀ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ।

ਫੈਸਨ ਪਰੇਡ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਇੰਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦਮੋਕੀਆ ਪੁਲ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਚਿਣ ਦੇਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੱਖ ਔਰਤ ਦੀ ਚੋਣਨਾ ਵਿਚ ਆਇਆ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਗੁਨਾਹ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਮੰਤੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਉਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਹਿਰਾਸਾ ਮਲਿਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਰੀਪ** ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਰਖੰਦਾ ਲੋਹੀ ਤੇ ਅਯੂਬਲ ਤੋਸੀਫ਼ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਨਵੀਂ ਚੋਣਨਾ ਨੂੰ ਅਤਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪਰੰਪਰਕ ਕਦਰਾਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਾਨਜ਼ ਵਾਪਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਉਸਦਾ ਬਿਆਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਦੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਟਕੀ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਰੈਟਰੀਕਲ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਲੀਮ ਖਾਂ ਰਿਮੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕੋਟ ਮਲੂ ਸਕੂਲ** ਵਰਗੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਉੱਪਰੋਕਤ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰਕਾਰੀ ਨੇਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਮੁੱਖ ਮਸਲਾ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਸਤੂਮੁਖੀ (objective) ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਅਸਤਿਤਵੀ ਸੰਕਟ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਉਪ-ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ

ਸਾਝਾ ਅਤੇ ਵਡੇਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੰਦ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਨਾ ਬਣਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਉਹ ਦਵੰਦ ਚੋਣਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਤਣਾਅ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਇਹ ਭਖਦਾ ਮਸਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਨਵਾਰ ਅਲੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਸਾਇਕਲ ਦਾ ਫਰੇਮ** ਉਲੇਖਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ‘ਸੋਖ ਮੰਜਿਲ’ ਨਾਂ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਵਰਣਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ “ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਸੋਖ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ, ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ, ਇਕ ਹਾਫ਼ਿਜ਼, ਇਕ ਹਕੀਮ, ਇਕ ਦਾਦੀ, ਇਕ ਹੈੱਡ-ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਗੁਨਾਹਗਾਰ (ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।” ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਫਰੇਮ ਸਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਭ ਜਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਫ਼ਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖੋਲ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੋਲ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਵਚੇਤਨ ਬੜੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪਕ ਗਲਪ-ਬਿੰਬ ਉਸਾਰਨ ਵੱਲ ਪੁੱਟਿਆ ਇਕ ਸਾਰਥਕ ਕਦਮ ਹੈ।

ਪਰ ਸਮੁੱਚੇ ਡੱਰ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕੁਮਾਨੀ ਵਧੇਰੇ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਅਜੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿ “ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬੜਾ ਪ੍ਰੰਭ ਅਤੇ ਉਪਭਾਵੁਕਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਸਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਖਿਆ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਮੂਲ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ।”<sup>14</sup>

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਪਿਛੜੇਵਾਂ, ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਪੈਰੋਕਾਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਇਸਲਾਮੀ ਚੋਣਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ, ਸਾਮੰਤੀ ਸੋਪਾਨਤੰਤਰੀ (ਹਿਰਾਰਕੀਕਲ) ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਘਾਟ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਦਗਮ ਅਤੇ ਪਲਮਣ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹਨ। ਇਸ ਅੱਖੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇਰਤੀਆਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਬੋਧ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਫਜ਼ਲ ਤੁਸੀਫ਼, ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁੱਦੱਸਰ, ਤੱਕੀਰ ਚੁਗਤਾਈ, ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ, ਮੁਹੰਮਦ ਮਨਸ਼ਾ ਯਾਦ, ਮਕਸੂਦ ਸਾਕਿਕ, ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ, ਅਜਰਾ ਵੱਕਾਰ, ਖ਼ਾਲਿਦ ਫ਼ਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ, ਕਰਾਮਤ ਅਲੀ ਮੁਗਲ, ਸਾਬਿਰ ਅਲੀ ਸਾਬਿਰ, ਸੰਯਦ ਗ਼ਜ਼ਨਫ਼ਰ ਖ਼ੁਖਾਰੀ, ਰਿਫ਼ਾਅਤ, ਹਾਫ਼ੀ ਅਦੀਮ, ਬਾਬਰ ਜਾਵੇਦ ਭਾਰ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਉਲਾਘ ਭਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਘਾਰਾ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਕੌਮੀਅਤ, ਕੇਂਦਰਵਾਦ, ਖੇਤਰੀਵਾਦ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੇ ਅੰਤਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਸਤੂ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਭੁੱਲਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਚ-ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬੰਦ-ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਨੂੰ ਮੋਕਲਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਵਿੱਥ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪੰਜਾਬੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਵੀ ਨਵੀਂ ਕਰਵਟ ਲਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਬਨਣ ਨਾਲ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਵਸਤੂ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਸਤੂਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

### ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਇਕ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਮੀਖਿਆਤਮਕ ਲੇਖ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

### ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1984.

ਜਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋਤੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

ਕਰਾਮਤ ਮੁਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਪਿਛੋਕੜ 1947-2007 (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਲਾਹੌਰ, 2009.

ਵਖ਼ਰ ਚੌਧਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਲਾਹੌਰ, 2010.

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਠਾਨੂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ - ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੀਖਿਅਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਅਫ਼ਾਇਕ ਪੱਤਰ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

### ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ :

ਰਤਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਪ੍ਰਿੰਗ, ਦਿੱਲੀ, 2010.

ਕਰਾਮਤ ਮੁਗਲ, ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ, ਚਾਰਗਾ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਲਾਹੌਰ, 2015.

### ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀ", ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡਿਤਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਇੱਕ ਪਰਿਥੈ, ਪੈਪਸੂ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1977.

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਸੰਪਾ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਉਤੇ ਇੱਕ ਝਾਤ", ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981.

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਗਲਪ", ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ : ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਅਮਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਕੰਵਲ ਮੁਸਤਾਕ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ", ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ, ਅੰਕ 37, ਮਾਰਚ 1993.

ਗੁਲਵੰਤ ਵਾਰਿਕ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਇਕ ਮੁਲਾਂਕਣ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗਲਪ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, "ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੋਸੀਵ ਦੀ ਕਹਾਣੀ : ਮਾਈ ਅਨਾਰਾ ਵਾਲੀ - ਇਕ ਅਧਿਐਨ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡਿਤਾ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਇਕ ਪਰਿਚਯ-ਇਕ ਜਾਇਜ਼ਾ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996.

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਧੀਮਨ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਗੁਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਰਾਜਪੁਰਾ, 1998.

ਸੁਹਿੰਦਰਬੀਰ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਚੀਮਕ ਪਾਸਾਰ", ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਖੋਜ ਦਰਪਨ, ਅੰਕ 44, ਜੁਲਾਈ, 1999.

ਮਨਿੰਦਰ ਕਾਂਗ, "ਆਧੁਨਿਕ (ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ) ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸੁਰਤ" ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਖੋਜ ਦਰਪਨ, ਜਨਵਰੀ, 2000.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਜਰੂ ਦੇ ਗੀਤ" ਵਿਚਲੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ 'ਨੇ-ਫੀਰੀ' ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋਤੀ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ",



ਕਰਾਤੀਪਾਲ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ: ਇਕ ਸੰਵਾਦ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਾਧ, ਦਿੱਲੀ, 2002.

ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼ "ਪੰਜਾਬੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ) ਕਹਾਣੀ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ" ਸ਼ਬਦ ਬੁੰਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਪੰਚਕੂਲਾ, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2004.

ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੇਲੀ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ" (ਖਾਲਿਦ ਫ਼ਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਚੋਣਵੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਸ਼ਬਦ, ਜੁਲਾਈ-ਦਸੰਬਰ, 2016.

**ਫ਼ੂਮਿਕਾਵਾਂ (ਬਾਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ)**

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਾ, ਸੰਪਾ., ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1970.

ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਸੰਪਾ., ਵਾਪਿਓ ਪਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਰੈਅਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1982.

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਸੰਪਾ. ਰਾਵੀਓ ਪਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1987.

ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਸੰਪਾ., ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1988.

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਹਗਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਸੰਪਾ., ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1988.

ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ ਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਚੋਣਵੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ (1992) ਲਿਟਰੇਚਰ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994.

ਅਸਿਫ਼ ਫ਼ਰੂਖੀ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੁਸੈਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦੇਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2002.

ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੇਲੀ, ਸੰਪਾ. ਵਾਘੇ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਮੁਹੱਬਤੀ ਪੁਲ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਾਧ, ਦਿੱਲੀ 2004.

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਸਾਂਝੀ ਪੀੜ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਕੱਚੇ ਕੱਠਿਆ ਦਾ ਗੀਤ (ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2), ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

ਮਿੰਦਰ, ਸੰਪਾ., "ਅੱਲੇ ਜਮਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ", 1947 - ਅੱਲੇ ਚੱਖਮਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਸਮਾਣਾ, 2013.

ਮਲਿਕ ਫ਼ਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ, ਸੰਪਾ., ਚੋਣਵੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2015.

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਵਾਪਿਓ ਪਾਰ, ਪੰਨਾ 11

2. ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਤੌਸੀਫ਼, "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ", ਸ਼ਬਦ ਬੁੰਦ, (ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ 2004), ਪੰਨਾ 157

3. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਬੇਜ-ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਸਕੂਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002, ਪੰਨਾ 32

ਵਾਪਿਓ ਪਾਰ, ਪੰਨਾ 11

4. "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ", ਬੇਜ-ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਮਾਰਚ 1993, ਪੰਨਾ 47

ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 47.

7. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਇਕ ਪਰਿਚਯ-ਇਕ ਜਾਇਜ਼ਾ, ਪੰਨਾ 118.

8. "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ", ਬੇਜ-ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਮਾਰਚ, 1993, ਪੰਨਾ 47.

9. ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਉਹੀ ਰਚਨਾ, ਪੰਨਾ 4

10. Jameel Jalibi, Pakistan The Identity of Culture, p.2.

11. ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਤ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਪੰਨਾ 217.

12. ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਉਹੀ ਰਚਨਾ, ਪੰਨਾ 4.

13. Jameel Jalibi, Ibid, p.112.

14. ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਉਹੀ ਰਚਨਾ, ਪੰਨਾ 221.

ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਿੱਠਾ ਟਿਵਾਣਾ, ਬਿਲ੍ਹਾ ਸਾਹਮਣਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਕਾਲਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਡੱਰ ਤੇ ਚੁਣਿਆ। ਵਿਰ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਵਾਰਤਕ, ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਨਵੇਂ ਮੋੜ ਨਵੇਂ ਰਾਹ**-1956, **ਚਮਕੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ**-1979, **ਮਾਣ ਡਰਾਵਾਂ ਦਾ**-1990। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਢਲੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੋਰਵੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਧੇਰੇ ਝਲਕਦੀ ਹੈ।

**ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ (10.9.1924)** ਦਾ ਜਨਮ ਚੌਨਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੰਗਾ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਇ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੁਝ ਦੇਖੀਆਂ ਕੁਝ ਬੀਤੀਆਂ**-1994, **ਚੇਤਰ ਡੰਗ** ਹਨ। “ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧੁਨੀ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਦੁਆਬਾ ਅੰਚਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕੋਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਹੈ।” ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ “ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੁਝ ਦੇਖੀਆਂ ਕੁਝ ਬੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਗਤ ਸਮੀਖਿਆ” ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਇਨ੍ਹਾਂ 19 ਵਾਰਤਕ-ਵੰਨਗੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਲਘੂ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਾਰਤਕ-ਨੁਮਾ ਕਾਵਿ-ਬੁਟਕਲਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਬੰਧ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਰੋਲ-ਚਿਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੰਜਮਰਨ (Memoirs) ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ।”

## ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਜੰਪਾ, **ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ**, ਨਿਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਾਪ, ਇੰਡੀ 2007.

**ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ (17.4.1928-9.6.2017)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਰਾਪਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਯੂ.ਕੇ. ਦੀਆਂ ਸਤਿਕਾਰਤ ਨਾਰੀ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਨ ਰਹੀ। ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਇਨਾਮ-ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਰਚਨਾ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਭਾਵੇਂ ਸੈਕਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਕ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ ਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਕੰਮ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਉਚਾ ਹੋਇਆ।

## ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਪਾਸਰ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸਰ ਦੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਗਲਪਕਾਰ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ, “ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਅੱਤ ਤੱਕ ਗਾਢੀ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੋਕ ਬ੍ਰਤਾਨੀਆਂ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਤਾਨਵੀ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਮਾਲਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਦੀ ਸਿੱਦਤ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਟ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਜਾਂ ਵਰਕ ਵਾਊਚਰ (1962 ਦਾ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ) ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਵੇਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। 1960 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਇਹੋ ਹੀ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਆਣ ਕੇ ਬ੍ਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ ਸੀ”

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਹੀ ਬਣਿਆ ਭਾਵੇਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਗਲਪ-ਰਚਨਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀ, ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿਰਜੀ ਜਾਣੀ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, “ਹੁਣ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਬੜਾ ਠੋਸ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ 1973 ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਾਲ ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ (ਰਸਾਲੇ) “ਵਤਨ ਦੂਰ” ਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੁਢਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।”

ਬਰਤਾਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਯੂਰਪ, ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਵੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਦਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

**ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਲੰਡਨ (1.9.1910-25.10.1989)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤੋਖ

ਨਾਵਲ, ਕਵਿਤਾ, ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾ ਕਮਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਸ਼ੌਂਕ-1964, ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ-1965, ਲੋਡੀ ਮਾਰਗਰੇਟ-1978, ਕਲੰਕਣੀ-1980, ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2002** ਹਨ। ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਢਲੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਤਾਂ ਪੂਰਬੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਨਾ ਪੱਛਮ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਪਿਆ। ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾ 'ਚ ਪਿਸਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਦ ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਤੀਤਕ ਬਿਆਨ, ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਬੋਧਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਮੂਲ ਲੱਛਣ ਹਨ।

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1989.

ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ, ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1995.

**ਸਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ (5.10.1929-11.5.2014)** ਦਾ ਜਨਮ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਿਲਗਾ, ਬਿਲੂਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਟੀ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਬਿਟਾਰਿਕਮੈਟ ਪਿੰਡ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ 1990 ਤੋਂ ਟਰਾਂਟੋ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਉੱਤੇ ਸਿਕਿਉਰਟੀ ਅਫਸਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਿੱਲੀ-1996, ਸੰਤਾਪ-2001, ਸੱਚ ਦਾ ਮੁੱਲ-2002, ਪ੍ਰੀਤੀ-2012** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਹੱਡਲਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵਕਤਾ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਸੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ (4.2.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਧੂਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਫਰਾਲ, ਬਿਲੂਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ 1960 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ 1980 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੰਜਾਬੀ ਅਮਰੀਕਨ-1986** ਅਤੇ **ਤੈਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2005** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਜਲਬੀਅਤ ਦਾ ਸਿਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1713, Cherry St, Yuba City, CA 95993, U.S.A.

**ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (9.6.1930)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਹੈਵੀ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਕਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਭੁਪਾਲ ਵਿਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ 1971 ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਵਸਲੋਂ ਉਰ੍ਹੇ-1998, ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਕੁੱਖ-2002, ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਸੀ-2006**। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਵਿਵਰਜਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਆਧੁਨਿਕ, ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਪੇਂਡਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਨਸਨੀਯੋਜ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਬੋਧਕ-ਬਿਆਨੀ, ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਵਾਲਾ ਨਵੀਨ ਭਾਸ਼ਾਈ ਮੁਹਾਵਰਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3, Media Ave, Haver Town-PA-19083, Philadelphia Metropolis, U.S.A.

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗ (29.3.1931)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਬੂ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਘੱਗ ਦੇ ਘਰ ਵਿਆਗਾਉਂ (ਬਰਮਾ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਲਾਈਵਰਿਕ (ਕਿਲੋਫੋਰਨੀਆ) ਵਿਚ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ (ਵਿਅੰਗ) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਹਾਂ-1988** ਅਤੇ **ਲੜਕੇ ਤੁਮ ਕੌਣ-2006**। ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਵਿਰਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੁਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ, ਮਿਥਿਹਾਸ, ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਮੋਟਿਫਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਠੋਠ ਪੰਜਾਬੀ ਬਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 8381, Kent Ave, Live Dak, California-95953, USA

Ph. 916-695-1318

**ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (20.3.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਧੇਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਦੁਨੀ ਕੇ, ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1995 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਵੀ ਲਿਖੇ ਪਰ ਜਿਆਦਾ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਬਣੀ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੂਨੀ ਟੰਗੇ ਲੋਕ-2002** ਅਤੇ **ਸਹਿਕਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ-2007** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼-ਵਸਤੂ ਨਾਰੀ ਵਰਗ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 16647S, 19th Place, Phoenix, AZ85048 USA.

ਮੋਬਾ: 480-460-2376 email : sahibgill@gmail.com

**ਖੋਜੀ ਕਾਵਿਰ (11.4.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਝਬਾਲ ਕਲਾਂ, ਬਿਲੂਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ-ਵੇਂ ਸਾਲ ਡੀ.ਐਮ. ਕਾਲਜ, ਮੋਗਾ 'ਚ ਲੈਕਚਾਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ

ਮੇਮ- 1996, ਸੁੱਚੇ ਢੁੱਲਾ ਦਾ ਸੱਚ-1997, ਮੁਹੱਬਤ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਮਹਿਕਾਦਾ-2001, ਗੁਆਚੇ ਦੀ ਭਾਲ-2004। ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭੁਹਾਨੀ, ਜਿਸਮਾਨੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਾਵੀ ਪਾਸਾਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮੁਲਕਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵਧਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗਾਧ ਲੰਘ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪੀੜ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਤੱਖਰਾਤ (ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ) ਵਰਨਣ, ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਸਰੋਈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਭਾਵਨਾ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਫੁਲਸਵੇਂ 'ਪਿਆਰ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਰਾਣ ਹੈ' ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2B-Hayfield Road, Birmingham B13 9LF, UK.

**ਬਰਜਿੰਦਰ ਦਿੱਲੋਂ (7.6.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੇਪਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸਿਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਥ-ਅਜ਼ਮਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸਰਦਾਰਨੀ-2006, ਮੇਰਾ ਟਰੈਕ-2014**। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 6909-Granville St., Vancouver, B.C. Canada.

Ph: 604-266-7410

**ਮਹਿਰਮਯਾਰ (14.7.1934-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਡਰੈਮਰਜ਼-1970** ਅਤੇ **ਇਕ ਕਦਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ (1.8.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੇਖਾ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਉਦਾਸੇ ਬੋਲ-1993** ਅਤੇ **ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਸੁਰਗ-2003**। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਦਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਰਾਘਬੀਰ ਵੰਡ (1.11.1934-17.12.1990)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੰਭਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਗੱਗਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। 1965 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ 'ਗਰੈਜੂਏਟ ਇਨ ਟੀਚਿੰਗ' ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਇਲ ਯੂਨੀ. ਮਿਓਗੇਜਾਂਗ, ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਤੋਂ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਵਿਨੀਪੇਗ ਵਿਚ 1985 ਤੋਂ 1997 ਤੱਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵਾਰਤਕ, ਇਕਾਗੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਰੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਗੁਰਮਾਹਰ-1999, ਨਿਹੱਕੇ ਦੇਸੀ-1999, ਭੁੱਖਣ-2002, ਛਿਨਾਰਾਂ-2003, ਰੇਸ਼ਮੀ ਖੱਵਣ-2003, ਭਾਵਾ ਦੇਵਤਾ-2005**। ਲੇਖਕ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਵਸਤੂ ਚੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧਾ ਦੇ ਹੁਨਰੀ ਘੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਸੁਰੇਤ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਟੀਕੋਟ ਪੱਖੋਂ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਭੁਝ ਉਲਾਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਤ ਅਮਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਖਿਲਚੀਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਦਿੱਲੋਂ (14.6.1932)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੰਬਾ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੁੱਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 1984 ਵਿਚ ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੌੜੇ ਘੁੱਟ-1993, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧੀ-1999** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਦਿੱਲੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭੁਝ ਭੁਝ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵੀ ਚੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਿਆਨ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰੂਪਕਾਰ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੋਂ ਬਿਰਤਵੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਧਾਰਨ ਪੇਪਰ ਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੜਾ (9.1.1933-2015)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਸਰਵਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ., ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਥੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੜਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਰ ਪਰਾਇਐ-1983, ਹਾਉਕੇ-2001, ਹਮਸਫਰ-2003, ਰੱਖੜੀ-2006, ਦੋ ਸੁਆਲ-2010** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2, Saint Annes Close, Handsworth Wood, Birmingham

B 20 1BS (UK)

**ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ (11.5.1934)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੁਚੇਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖਪੁਰਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਗੋਰੇ ਕਾਲੇ ਦਾ ਡਰਕ-1991, ਅਵਾਜੀ-1993, ਪਿਆਰ ਪੰਧ-1994, ਵਲਦਿਤ ਵਾਪਸੀ-1994, ਸਾਂਝੀ ਭੁੱਖ-1996, ਕਾਲੀ**



ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਲੋਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉਸ ਪਾਰ** ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 1975 ਵਿਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਬੋਲੀ ਧਰਤੀ-1972, ਉਸ ਪਾਰ-1975, ਗਾਇਆ ਕਲਪ-1980, ਕੁਰਸੀ-1988, ਸਾਨੇ ਪੰਜਾਬ-1989, ਕਾਲੀ ਨਦੀ ਦਾ ਸੈਕ-1991**। ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਸੋਵੀਟ-ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਵਰਗ ਵੱਲ ਸੋਸ਼ਟ ਲਈ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਭ੍ਰਾਤੀਆ ਦਾ ਜ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਸੀਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ, ਵਸਤੂ-ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਰੂਪ 'ਚ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ-ਬੀੜਨਾ, ਬੋਧਿਕ ਵਿਅੰਗ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਤਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਠੁੱਕਦਾਰ ਮਲਵਦੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ। ਕੀੜਾ, ਕੁਰਸੀ, ਸਾਨੇ ਪੰਜਾਬ, ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਹੱਥ, ਨਲਕਾ ਰਿਤਦਾ ਹੈ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਪ੍ਰਸਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਰਨ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦਾ ਗਲਪ ਜਗਤ : ਮਾਨਵ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ (ਸਿੱਖ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

ਹਜੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਮੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦਾ ਯਕਾਰਬ ਬੋਧ (ਸਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1990.

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1992.

ਗੁਰਸਰਨ ਕੌਰ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1992.

ਕੁਦਰੇਵ ਸਿੰਘ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1994.

ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀ ਕਥਾ ਚੇਤਨਾ (ਸਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, (ਜੰਮਾ), ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੇਤਨਾ, ਅਲਕਾ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸਾਨੇ ਪੰਜਾਬ' ਦਾ ਬੀਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੋਹਾਲੀ।

**ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ (10.2.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਾਰ ਐਵ ਐਵ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ ਨੇ ਮੁਢਲੇ ਸੱਜੇ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਹੋਈ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਫੂਟੀ ਮਹਿਕ-1972, ਮਰਦਾ ਸੱਚ-1976, ਦਿਸਦੇ ਤੋਂ ਪਾਰ-1987, ਡਰਿਆ ਮਨੁੱਖ-1993, ਸੀਸੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-1998, ਦੌੜ-2002 (ਚੋਣਵੀਆਂ), ਕੁਰਸੀ ਜਾਂ...-2009** ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਯਕਾਰਬਵਾਦ ਦਾ ਪਾਠਨੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਥਾਨਾ ਵਿਚ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕ ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਭਾਵ "ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਿਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੇ ਹੈ।" ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਠਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੁਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਉਕਤਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪਰਵਾਸੀ ਸੀਵਨ ਦੇ ਯਕਾਰਬਕ ਚਿਤਰ ਉਲੰਕਣੇ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੋਟੀ ਲੱਸੀ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਅਤੇ ਫਿੱਟਿਆ ਦੁੱਧ ਵਰਗੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਤਮ ਨਮੂਨਾ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 72, Crabtree Avenue Oxley, Wolverhampton, WV10.6BU, U.K.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**  
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦਾ ਗਲਪ ਜਗਤ (ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2001.

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੇ ਗਲਪ ਵਿਚ ਯਕਾਰਬ ਬੋਧ (ਸਿੱਖ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀਆਂ ਗਲਪ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1989.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਪੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਸੀਸੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ), (ਐਮ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ ਲਈ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1998.

ਚਰਨ ਕੌਰ, ਦਰਸਨ ਪੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕੇਤਰ, 1999.

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਮੀ (20.11.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਅਮਰਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਓ.ਟੀ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। 1954 ਤੋਂ 1971 ਤੱਕ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ 1971 ਤੋਂ 1973 ਤੱਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਅਵਸਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। 1993 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਮੀ ਦਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਮਸਾਲੇ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ**-1959, **ਜੇ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ**-1965, **ਸੀਸੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ**-1968, **ਸਰ ਦਾ ਬੂਝਾ**-1973, **ਕੋਝੀ ਗਿਰੀ**-1999. ਬਲਬੀਰ ਮੋਮੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਰਸਾਣੀ ਜੀਵਨ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਥੇ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਜੁਗਤਾਂ ਸ਼ਬਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 17, Donaldson Drive Brampton, Ont. L6Y-3H1, Canada  
Ph. 01353-721091

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਸੰਪਾ., **ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੋਮੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ**, ਦੇ ਸੀਅਨ ਕੈਨੇਡਾ ਬਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀਕਲ ਸੈਟਰ, ਬਰੈਪਟਨ, 1999.

**ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ (1.12.1935)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਧਮਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. (ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ 1993 ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਫੇਰ ਕਨੇਡਾ ਵੱਸਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟ੍ਰਾਈਕ੍ਰਮ**-2008 ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਲਪੁਰਾਵੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਦਿਲ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ" ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** Nanda Law Officer, 7071 Airport Road, Green Plaza, Mississauga, Ontario, Canada

Mob : 905-405-0199, 905-794-8371

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ (10.6.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ 129 ਜਲੂਈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੋਧਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਥੇ ਵੀ ਇਸੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਦਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਕੈਨੇਡਾਈ-ਅਧੀਨ ਸਿਰਿਮਨੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਡੇਰੀ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੀ ਭਲੀ-ਭਾਂਡ ਸਵੀਕਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਦੁੱਖ ਪਰਦੇਸਾਂ ਦੇ**-1982, **ਗੁਆਰੇ ਕਾਵਲੇ**-1997. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮੁਢਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲੀ ਜੀਵਨ, ਨਸਲਵਾਦ, ਭੂ ਹੋਰਵਾ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਚਿਤਰੇ ਗਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੀੜੀ-ਪਾੜਾ, ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਅਜਨਬੀਅਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਰੌਚਿਕਤਾ, ਵਿਅੰਗ, ਮਤਕਵੀ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਮਲਵਈ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਘੱਗਾ, ਛਿੱਕਰੂ ਭਾਬੜ, ਛਿੱਕੇ, ਦੁੱਖ ਪਰਦੇਸਾਂ ਦੇ, ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਤਾਰੇ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 19, Hambrough Road, Southhall, Middx, UBI 1HZ, UK.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲਪ-ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਮੀਖਿਅਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2002.

**ਐੱਨ. ਕੌਰ (ਨਛੱਤਰ ਕੌਰ) (3.7.1936)** ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਲਪਕਾਰ ਜਗਜੀਤ ਬਰਾੜ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਥੋੜੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀਆਂ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਚੁੱਪ ਰਹੀ। ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਕੁੜੀ ਦੁੱਖ ਸੀ**-1994 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, "ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੁਲ 17 ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਅੰਗਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਇਸਤਰੀ ਭੂਪਵਾਦੀ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਨਹੀਂ। ਐੱਨ. ਕੌਰ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਤੋਂ ਹਟੀ ਇਸ ਅੰਗਤ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦਕ ਹੋਂਦ ਦੀ ਕਥਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕੀਸਿਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਅੰਗਤ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੱਡਮਾਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ।... ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੇਖਕਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਧੀ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਉਹ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਆਨ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਲੀਕ੍ਰਿਤ ਕਾਵਿਮਈ ਸੈਲੀ

ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 215 Wild Wood Dr., Hammond, Louisiana, 70401-1029 USA

**ਵਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਚਮਨ (2.12.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕੰਟ ਫਤੂਹੀ ਬਿਲੂਾ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦਸੰਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਵਿਰ ਕਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵਿ-ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਬਣੀ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ**-1995 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਹ ਰਵਾਇਤੀ ਸੈਲੀ ਨਾਲ ਰਚਨਾ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 11-100, Pennsylvania Road, S.E. Calgary AB, T2A 4Y8.

**ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਮਾਨ (14.12.1936)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੇਭੇ, ਬਿਲੂਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ (ਪੰਜਾਬੀ) ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। 1962 ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਆਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਚਾਹੁਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 5980, Emoreess Ave., Burnaby, B.C. V5E 2S2, Canada.

**ਸਿਵਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (6.3.1937-23.5.2017)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਰੋਮੀ, ਬਿਲੂਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗਿਆਨੀ, ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਟੀ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। 1964 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਅਰਵੇਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ 1973 ਵਿਚ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇਨ ਐਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲਿਆ। 1994 ਵਿਚ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੁਫ਼ਤਰ ਲੇਖਣ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹੋਈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਬਣ ਸਕੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਭਉ ਹੋਇਆ**-1975, **ਰੂਹ ਦਾ ਸਰਾਪ**-1981, **ਭੈਅ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ**-1985, **ਬਦਰੰਗ**-1989, **ਖਰਾ-ਬੇਟਾ**-1993, **ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰ**-1999, **ਮਰਦਾਵੀ ਔਰਤ**-2001, **ਖੂਹ ਦੀ ਮਿੱਟੀ**-2008, **ਰੰਗ ਦਾ ਪੱਤਾ**-2014. ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੰਕਟ, ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਭਿਅਚਾਰਕ ਟਕਰਾਉ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਮਲਵਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਮਤਰਵਾਪਣ, ਕਬਾ-ਰਸ, ਗੋਰਵਤਾ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਸ਼ਾਮਤੀ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰੀ ਚਰਿਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਤਰਕਮਈ ਰਵੱਈਆ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਪੱਖ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** G-7, Thornecliffe Road, Norwood Green, Southall Middlex.

UB2 SRL, UK, Ph. 01-574-5594.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਮਰਦਾਵੀ ਔਰਤ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਇੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਇਲੀ, 2002.

**ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ (8.3.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਟੀ., ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। 1966 ਤੱਕ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਨੀਆ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਵੀ ਅੱਠ ਕੁ ਸਾਲ ਅਧਿਆਪਨ-ਕਾਰਜ ਹੀ ਕੀਤਾ। 1976 ਤੋਂ ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ (ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ) ਅਤੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ, ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਗੁਣ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਚਰਾਵੀ**-1963, **ਜ਼ੁਰਮ ਦੇ ਪਾਤਰ**-1968, **ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ**-1969, **ਕੰਨ ਪ੍ਰਤੀਕੰਨ**-1971, **ਮੈਲੀ ਪੁਸਤਕ**-1973, **ਜਿੱਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ**-1978, **ਅਘਰਵਾਸੀ**-1984 (ਸਮੁੱਚੀ ਕਹਾਣੀ), **ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਲਚਰ**-1985, **ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ**-1989 (ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਟਾਪੂ**-1992, **ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰੇ**-2001 (ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਚੈਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**-2002, **ਗੋਰੀਆਂ ਸਹੀਦੀਆਂ**-2010. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਢਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀਨੀਆ ਦੇ ਕਬਾਇਲੀ-ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਗੋਰਾ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਉਸ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਚੇਤਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਬਿਆਨ, ਅਛੋਹ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 116-3530, Kalum St. Terrace, B.C. V8G 2P2, Canada.

Ph. 604-633-2447.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਜੱਟ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿੰਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2005.

ਅਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਮਿਤਸਰ, 1986  
ਦਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003-04.

ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਯੂਕਲਿਪਟਿਸ ਤੇ ਹਮਿੰਗਵੇ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1989  
ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਸੰਪਾ., ਕਥਾ-ਸਨਮੁਖ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2001.

ਗੁਰਮੇਲ, ਸੰਪਾ., ਕਥਾਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 2005.  
ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009.  
ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਸੰਪਾ., ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ-2, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 2012.  
ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਸੰਸਾਰ : ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਸੁਹਜ-ਸੰਚਾਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 2014.

**ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (1.5.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨ ਸੁਖੀਆ (ਆਸਾਸ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. (ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ) ਅਤੇ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਉਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਬੰਧੀ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਾ ਕਮਾਇਆ। 1963 ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਸਤਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਸਟ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀਅਨ ਪੇਸਟ ਵਰਗੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਮੇਏ ਪੱਤਰ-1984**, **ਗੈਰ ਰੰਗ ਕਾਲੀ ਸੋਚ-1990**, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਸਲਵਾਦ, ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾਤਾ, ਰਿਸ਼ਤਿਆ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕਹਿਣ 'ਚ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਪੈਰਾਮ ਦੇਣ ਦਾ ਮੰਤਵ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਬੁਕਾਅ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 67, Denewood Avenue, Handsworthwood, Birmingham, B20 2AF, UK, Ph. 0121-5070120.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਵਿੰਦਰ ਔਲਖ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੋਥੇ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1997.

**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲੰਡਨ (8.8.1937)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲਹਾਰ ਪਰਤਾਪਪੁਰਾ, ਬਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ

ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਭੁਆਲਟੀ ਕੰਟਰੋਲ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਸਾਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ-1967**, **ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ-1988**, **ਦੂਸਰੀ ਮਾਂ-1995**, **ਜੁਨ-ਦਰ-ਜੁਨ-1998**, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕਠਿਨਾਵੀਆਂ, ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾਤਾ ਅਤੇ ਜਿਨਸੀ ਅੰਸਤੁਲਨ ਭਰੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਹਾਂ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 240, Park Avenue Southhall, Middlesex (UK), UBI-3AW, ਮਿੰਨੀ ਗਰੇਵਾਲ (13.1.1938) ਦਾ ਜਨਮ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਸੰਪੂਰਨ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਿਛੋ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਰਸਾਲੇ ਸੰਵੀਅਤ ਲੈਡ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ 1957 ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਟਰਾਂਸ ਸਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। 1976 ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸੀਅਲ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ, ਉਨਟਾਰੀਓ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਕਾਨਵਿ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਲਮ ਅਜਮਾਈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਨਾਮਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੈਕਟਸ ਦੇ ਫੁੱਲ-1973**, **ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਗੇਟ-2001**, **ਗਾਨ੍ਹਸ-2005**, **ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ-2016** ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਸੰਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੁਕ ਛੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਥਾ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 5 Sylvid Court, Loretto, Ont. LOG IL0 Canada.

email : minigrewal@sympatico.ca

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਿੰਨੀ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008.

**ਇਕਬਾਲ ਅਰਧਨ (15.6.1938-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਟਾਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਛੋਜਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕਲਰਕ, ਸਟੈਨੇ ਟਾਈਪਿਸਟ, ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫੀ ਇਨਸਟ੍ਰਕਟਰ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾਏ। ਜਾਂਬੀਆ (ਅਫਰੀਕਾ) ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਪਿਛੋ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਫਿਰ ਸਿੰਬਾਬਵੇ, ਸਮੋਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ ਅਤੇ ਦੁਭਾਈਏ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਨਾਵਲ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਗੁਆਰੇ ਰਾਹ-1980**, **ਮੌਤ ਦਾ ਸੁਪਨਾ-1983**, **ਆਵਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ-1984**, **ਚਾਨਣ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ-2006**, **ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ-2006** (ਸਮੁੱਚੀਆਂ)। ਇਕਬਾਲ ਅਰਧਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਸੇਬੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਟ ਘਾਟ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾ ਬਖਸ਼ੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਫਰੀਕੀ ਅਤੇ



ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਬਾਰੇ ਜੋ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਲੇਖਯੋਗ ਪਹਿਲੂ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 6919, Temple Drive, N.E. Calgary, Alberta, T1Y 5B9 Canada.

**ਆਰ.ਡੀ.ਐਸ. ਮਹਿਤਾਬ (1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਲਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਜੰਗਾਂ** - 2001 ਅਤੇ **ਰੰਗ-ਬੰਦਰੰਗ** - 2004, **ਭਾਰੋਂ ਵਿਛੜੇ** - 2013. ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰਧੀ ਅਜੋਕੀ ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਭੁਨਿਆਦੀ ਸਰੋਤਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 136-88 Roosevelt Avenue, Flushing, New York 11354, U.S.A. ਫੋਨ : 203-8620862

**ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ (1.1.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਰਿਫ਼ ਵਾਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਓਵਰਸੀਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾਏ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਪਿਛੋਂ ਉਥੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਾਇਰ ਵਜੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ : **ਅਜੰਤਾ ਦੇ ਬੁੱਤ** - 1977. ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਰ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਜੋਸ਼ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 25, Findhorn Avenue, Hayes Middlesex, England.

**ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (5.3.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਜਾਮਕੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਫਿਰ 1963 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਵਸੋਗਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਾਂਝ** - 2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਤਲੇ ਪੈਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 106 Ford Avenue, Hayes, Middlesex England, UB 4000

**ਸੰਤੋਖ ਧਾਲੀਵਾਲ (2.4.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਲੇਬਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਆਲਟੀ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੰਗਡੌਗ ਵੀਹ ਸਾਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਨਚਦੇ ਮੋਰਾਂ ਵਾਲੀ ਚਾਦਰ** - 2000 ਅਤੇ **ਕ੍ਰਾਸ ਲਾਈਨਜ਼** - 2005, **ਤੇ ਕਾਨੂੰ ਮਰ ਗਿਆ** - 2010. ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ

ਹੱਥੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਠੇਠ ਮਲਵਦੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ, ਪ੍ਰਗਤਿਕ ਲਹਿਜਾ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਰੋਚਿਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 65 Wroxham Drive, Wollaton, Nottingham, U.K., NG8 2GR., Tel. 0115-916-3848

**ਮਿੱਤਰ ਰਾਸ਼ਾ (13.6.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੋਹਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਔਟਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪੈਂਛਮੀ ਪਰਤਾ** - 2007 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦਰਦ, ਪਿਆਰ, ਵਿਛੜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਭੁਨਿਆਦੀ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 513 McConnell Gatineau QC J9J2W2 Canada  
email : mitterrasha@gmail.com

**ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (23.6.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗਹਿਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਾਲਾ ਵਿਖੇ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਕੀਤਾ। 1991 ਵਿਚ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਸੋਗਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਹੰਝੂ ਇਕ ਔਖ ਦੇ** - 2000, **ਵੇਦਣੁ ਕਹੀਐ ਕਿਸ** - 2003, 2005, **ਹੇਠ ਵਗੀ ਦਰਿਆ** - 2006, **ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਨ ਦੀ ਵਾਪਸੀ** - 2017 (ਸਮੋਚੀਆ)। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਕੋਲ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ, ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁ-ਵੱਠੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਨ-ਪ੍ਰਗਿਰਿਆ ਵਿਚ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਉਦਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਕੋਲ ਠੇਠ ਮਲਵਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਚੰਗਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸੈਲੀ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2079 E.Lester, Fresno, CA 93720 Ph. 001-559-298-0788  
e-mail : karamsinghmann@sbcglobal.net

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ (25.7.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ-ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕਾਗੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਾਪ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ** - 1969 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਜਨਬੀਅਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਉਭਰਵਾਂ ਗੁਣ ਹੈ।

**ਸੁਦਾਗਰ ਬਰਾੜ ਲੰਡੇ (31.7.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੌਲ ਦੇ ਘਰ

ਪਿੰਡ ਲੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਦਾ ਕਰਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਏਅਰ-ਪੋਰਟ ਤੇ ਸਕਿਉਰਟੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇ ਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ। ਗਵਿ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਲੇਖਯੋਗ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ: ਕਿਤੇ ਵੱਲ, ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਲੀਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਨਾਲਕ ਦੀ ਚੌਕੀ, ਅੱਗੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਲੋਕ ਵਿਚਾਰੇ, ਘਰ, ਐਡ ਪੇਰ, ਸਮੀ ਮੁਤ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਲੰਡੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ-142049

**ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਥ (15.9.1939)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਕੈਥ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੁਲਾਰਾਈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਥ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਆਲੋਚਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੁਖਦਾ ਗੋਹਟਾ**-1991, **ਇਸ਼ਾਵਾਂ**-2005 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਥ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੋਵਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਭੰਗਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 337, Halley Road, Manor Park, London, E12 6JB (UK)

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਵਿੰਦਰ ਔਲਖ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਫਾਸੀ ਚੇਤਨਾ, (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਥ ਤੇ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ) (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1997.

**ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੱਧੂ (15.8.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਘਰ ਕਰਨਾਲ, ਹਰਿਆਣਾ (ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਨੇਡਾ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਮਹਿਕਦੀ ਫੁੱਖ**-1968, **ਤਪੱਸਿਆ**-1974, **ਕਰਮ**-1975, **ਚਿੜੀਆਂ ਉਡ ਗਈਆਂ**-2005, **ਕੰਧ ਤੇ ਰਿਸਤਾ**-2006, **ਹੈਨੀ ਅਣਹੋਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ**-2009, **ਸਰਦਲਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-2017. ਉਸ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗੂੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 6986F130, St. Surey, BC U3W - 4J5 Mob: 778-859-1607

**ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕਲਪਨਾ (13.9.1940)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਡੋਰੀ ਨਿੱਤਰਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨੀ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਹੋਮੀਓਪੈਥੀ ਅਤੇ ਜੀ.ਸੀ.ਐਸ.ਈ. ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਰਡ ਪ੍ਰਸੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਕੰਧਾਂ ਵਿਲਕਦੀਆਂ**-1990, **ਕਸ਼ਮਕਸ਼**-1992. ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਯੋਗੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਫ਼ਾਸਦੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹਿਤ ਬਹੁਗਰਾ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤਾਂ ਨਾਰੀ-ਸਵੇਦਨਾ ਦੀ ਅੰਤਿਵਿਅਕਤੀ, ਸਰਲ ਬਿਰਤਤਾ ਅਤੇ ਸਰੋਦੀਪੁਣਾ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 67, Denewood Avenue, Handsworthwood, Birmingham, B20, 2AF, UK.

**ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ (10.2.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਹਾਵਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. (ਇਤੀਬਾਫ਼ੀ) ਅਤੇ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਮਾਧਿਅਮ**-1972, **ਵਾਪਸੀ**-1982. ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ 9/11 ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੇਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ ਚਿੰਤਨੀ ਸੁਰ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਿੱਠ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 215-Wild Wood Drive Hammond Lous, Ca 70401.

**ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ (21.2.1941-ਅਪ੍ਰੈਲ 1992)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚਿੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਅਗੱਥ**-1961, **ਰੇਤ ਸਾਗਰ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਹੁਸਨ**-1970, **ਮੰਟੇ ਮਰ ਗਿਆ**-1982. ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਅਨੁਭਵ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਸਰੋਕਾਰ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਵਰਜਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਇਕਾਈ, ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ, ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ, ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਤਣਾਅ ਭਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ

ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਤਣਾਅ ਸਿਰਜਣਾ, ਲੰਕਾਧਾਰਾਈ ਮੋਟਿਵਾਂ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਆਦਿ ਹਨ। ਦੋ ਕਿਨਾਰੇ, ਸੰਗਰੂਰ, ਗੰਗਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਥ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨੀਲਗਿਰੀ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1988.

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਨੀਲਗਿਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ), ਨਵਜੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1988.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਣਨਾ, ਰਾਜੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1991.

ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਸੰਪਾ., ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ : ਰਚਨਾ-ਸੰਸਾਰ, ਨਵਜੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1993.

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਦਿਕ (13.4.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 17/14 ਐੱਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਟਗੁਮਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਟੀ. ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਯੂਥ ਐਂਡ ਰਿਮਿਨਿਟੀ ਵਰਕ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੋਰਸ ਅਤੇ ਜੀਸਿਆਲਸੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਆਫੀਸਰ ਦਾ ਉਚ ਆਹੁਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਦਿਕ ਦਾ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਭੁੱਤੇ ਵਾਲਾ ਗੈਰਾ-1974, ਚਿਮਨੀਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ-1977, ਸੂਲੀ ਟੰਗੀਆਂ ਸਾਂਝ-1991**। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਦਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਵੀ ਸੋਟੀ-ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਅੰਤਰ-ਦਵੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੰਕ-ਪੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨਾ, ਕੁਲੀਨ ਚੋਣਨਾ ਦਾ ਪੰਡਨ, ਸੰਧਮਈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਜਾਤੀਸ਼ਿਅ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਤਲਾਸ਼ਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 16 Fallow Field Road, Evington Leicester, LE5 6LQ, Britain.

**ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਬੈਦਵਾਨ (7.6.1941-17.5.2007)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੰਗੀਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1975 ਵਿਚ ਮੁਹਾਲੀ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਡੇਢ ਦਹਾਕਾ ਸਿਵਲਰ

ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। 1990 ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ-2008** ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸੇਰਾ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਜੀਵਣ-ਸੈਲੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੀਆਂ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਰਿਪਰਕ ਜੀਵਨ-ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਉਤੇ ਮੋਹ-ਅਮਤਾ ਦਾ ਛੋਟਾ ਮਾਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ (2.9.1941-7.12.2011)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵੁਪਈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. (ਐਗਰੀਕਲਚਰ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਏ.ਐਲ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨਸਿਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ। ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਉੱਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 1987 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਮੜੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ (ਪਰਵਾਸੀ ਵਰਗ) ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਮੱਥਿਆ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਉਜੜਿਆਂ ਖੂਹ-1974, ਪੁੰਨ ਦਾ ਸਾਕ-1982, ਖਾਲੀ ਪਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ-1987, ਲਾਲ ਚੌਕ-1989, ਕੁਆਰ ਗਦਲ-1991, ਬਹੁਗ ਬਾਬਾ 'ਤੇ ਡੀਡ-1996, ਬੰਦ ਗੁਫਾਵਾਂ-2000**। ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕ ਨੂੰ ਪਰਫਲਟ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਲੱਭ ਸਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਹ ਉਹੀ ਸੁਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਬਿਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਰਥ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕਥਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਣ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**  
ਨਹਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਨਹਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਸਿੱਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ, ਗਲਪਕਾਰ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1984.

ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਬਾਨ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੋਣਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਕਿਰਨ ਕੁਮਾਰੀ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2000

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਬੰਦ ਕੁਛਾਵਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਜੰਪਾ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਗਲਪ ਚੋਟਨਾ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1992.

**ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ (1.12.1941)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੈਕਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਡਾਕ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਅਰਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਮੁਲ ਰੂਪ 'ਚ ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵਿਚ ਛਾਪਦਾ ਰਿਹਾ ਉਸਦਾ ਕਾਲਮ 'ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ' ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਹੋਇਆ। ਮੈਸਮ ਖਰਾਬ ਹੈ-1985, ਗਰੈਸਰੀ-2014 ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, "ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ, ਖੂਨ ਪਸੀਨਾ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕਮਾਇਆ ਪੈਸਾ ਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਕੇ ਭੈਣਾਂ, ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਪਿਛੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਸਫੈਦ ਹੋਣਾ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਅਜੋਕੇ ਗਿਸਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਉਲਝਣਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਜਿਨਸੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 136-138, Field end Road, Eastcote, Middx, HA5 1RJ U.K.  
Ph: 081-8685786

**ਯੁਵਰਾਜ ਰਤਨ (2.1.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਤਨ ਦੇ ਘਰ ਵੁਡਕੋ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਆਨਰਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫ਼ਿਲਪਨੋਆ ਇਨ ਹੋਲਜ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਐਚ. ਅਪਰੇਟਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਪਰਵਾਸ ਧਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਿਨੀਪੈਗ (ਕੈਨੇਡਾ) ਨੂੰ ਵਸੇਬੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਯੁਵਰਾਜ ਰਤਨ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਸ ਪਾਰ-1990, ਗੈਰੀ ਹਿੱਕ ਦਾ ਨਿੱਘ-1999**. ਯੁਵਰਾਜ ਰਤਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਅਨੁਭਵ ਖੇਤਰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਾਬ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਮੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀਵਾਦੀ ਰਵਾਰ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਪੱਖ ਵਰਨਣਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ, ਉਚੀ ਸੁਰ ਅਤੇ ਜਿਨਸੀ ਰਿਸਤਿਆਂ ਦਾ ਬੈਥਾਕ ਚਿਤਰਨ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 34, Thydon, PL, Winnipeg, MB 2R 3B1, Canada.

**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (2.2.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੋਟਲਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਜੀਵਨੀ-ਮੂਲਕ ਸੋਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਦਸਤਕ-2014** ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** gretwal48@yahoo.com

**ਅਵਤਾਰ ਰੋਡੇ (19.9.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਕੁਆਲਟੀ ਕੰਟਰੋਲ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੀਆਂ ਦੇਸ ਬਿਗਾਨੇ-1999, ਸਾਡੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ-2014** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰਵੇ ਦੀ ਸੁਰ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰਾ ਲਾਉਣ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਰਹਿਤਲ ਦੀ ਸਮਝ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਫੋਹਾ ਵਾਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 632, Coudwell Street, Quesnel, B.C., Canada, V2J 1L1.

**ਕੁਲਦੀਪ ਬਾਸੀ (18.10.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮੁੱਲਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਕੀਨੀਕਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਅਤੇ ਐਮ.ਟੈਕ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮੈਨੀਟੋਬਾ, ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਇੰਜਨੀਅਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੀ ਪੱਕਾ ਵਸੇਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੰਯੋਗੀ ਮੇਲਾ-2007, ਅਕਰਖਣ-2008, ਤ੍ਰਿਪਾਵੰਤ ਬਿਨ ਨੀਰ-2009, ਅਕੱਥ ਕਥਾ-2013, ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ-2015, ਸੁਣੀਆਂ ਤੇ ਸੰਭਾਲੀਆਂ-2017**. ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਧਮੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2037 - Arlington Ave East, Maplewood, MN 55119 - USA

email : kbassie@comcast.net

**ਨਵੱਤਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (30.10.1942)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਸੂਹਤ ਚੌਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਾਜਨੀਤੀ ਸਾਸਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ



ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਵਸੇਬੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਭੁੱਖੜੇ ਦੇ ਕੰਡੇ** 2002 ਹੈ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਰਥਕਤਾ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਕੰਮਜ਼ੋਰ ਹੋਈ ਆਰਥਕਤਾ ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਦਾ ਵੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** 12541-98 Evesham, Surrey, B.C. V3V 1A9, Canada.

**ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੂ (7.4.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਖੀਰਾ ਚੌਕ ਨੰ. 44, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਪਲ ਸਰਵੇ ਸੰਗਠਨ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਟਰ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਭਾਰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾਵਲ, ਇਕ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: **ਭਟਕਦੀ ਰਾਤ** 1979, **ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਲੇ** 1980 ਅਤੇ **ਸੰਦਲ ਦਾ ਸਰਬਤ** 2000, **ਸ਼੍ਰੀਸ਼ੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ** 2004, **ਖੇਡੇ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾ** 2007, **ਸਮੀਰਾ** 2011 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮੇਹਨ ਤਿਆਗੀ, ਚਰਨਜੀਤ ਪੁੰਨੂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ-ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸੰਵਾਦ, ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਥਰਨਾਲਾ, 2016.

**ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (5.7.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਜੀਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ., ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਤੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਆਫ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਰਿਐਕਟਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਅਟੱਕਿਅਤ ਐਨਰਜੀ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਟਰਾਂਟੋ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਿੰਦਰੀ ਹੁਸੀਨ** 1986 ਅਤੇ **ਬਿੱਪੂ ਦੇ ਅੰਦਰ** 1997 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਬਲਬੀਰ ਮੋਮੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ “ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਸ ਅਜੋਕੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਦ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਵਜੋਂ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਤੇ ਏਥੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵੱਲਤ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਭਰਤਾਰ ਬਿੰਦਰੀ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ‘ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਹੈ। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਗਾਊ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ

ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜ ਕੇ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ‘ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਸ ਸੰਤਾਪ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੁਣ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ, ਭੈਣ, ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਭੀਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਾਲ ਹੀ ਟਪੋਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।” ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਾਇੰਸ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 503, Old Poplar Row, Mississauga, Ontario, L5J 2N9, Canada (Ph. 905-823-6810)

**ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (15.9.1943)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਧਨੀ ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰਾਇਲ ਮੇਲ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ** 1981, **ਖਲਾਅ ‘ਚ ਲਟਕਦੇ ਸੁਪਨੇ** 1983, **ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ** 1991, **ਖਮੋਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ** 1998, **ਉਦਾਸ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ** 1999, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਉਸ ਪਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਵਿਚ ਪਿਸਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚਲੇ ਨਸਲਵਾਦ, ਲਿੰਗ-ਖੁੱਲ੍ਹ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕ੍ਰਿਤ ਸੋਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਚਿੱਲੇ ਰਥਾਨਕ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਹਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹਨ। ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਲਘਦੀ ਔਰਤ, ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ, ਕਿਉਂ ਗਾਰਡਨ ਦੇ ਗੁੱਥ, ਫਾਸਲੇ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 70 Wadeville Ave, Romford, Essex, U.K. RM6 6EU

**ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (15.6.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮੇਘਵਾਲ ਗੁਜਿਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੌਰ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੱਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਿਵਲ ਵਿਚ ਬੈਕ-ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। 1988 ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੁਸ਼ਕਤੀ ਲੰਮ-ਪੰਦੇ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਵਿਖੇ ਸਕਿਊਰਟੀ ਦੀ ਪੱਕੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕੀ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਮੈਨੂੰ ਕੀ** 1981, **ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ** 1983, **ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣੀ** 1987, **ਦੋ ਟਾਪੂ** 1999, **ਕਥਾ-ਪੱਧ** 2003 (ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਟਾਵਰਜ਼** 2005, **ਮੇਪਲ ਦੇ ਰੰਗ** (ਸੰਪਾ.) 2011, **ਕਾਲੇ ਵਰਕੇ** 2015. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਹਨ: ਕਿਸਾਨੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਸੈਨਿਕ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ-

ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਬੰਧ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਟਾਪੂ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗੀ ਜਟਿਲ ਚਿਰਤਾਤ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਮਾਜਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰੋਕ ਕੇ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਚੇਤਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਗਲਪੀ-ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਝੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਦੋ ਟਾਪੂ, ਪਛਾਣ, ਜੜ੍ਹ, ਟਾਵਰਜ, ਗੁਆਚੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਵਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 22, Lacewood Cres. Brampton, Ont. L6S 3K4 Canada

Ph. 905-453-2495, Ph. India : VPO Megowal Ganjan,

Hoshiarpur, Mob: 99142-62418

## ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਈਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2012.

ਕੁਸਮ ਲਤਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2000

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦੋ ਟਾਪੂ' : ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000

ਪਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵਾ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2000

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਰਚੀਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦੋ ਟਾਪੂ' ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਏ. ਆਨਰਜ਼, ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2000

ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦੋ ਟਾਪੂ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2001

ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2004

ਦਲਬੀਰ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਮਸਲੇ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2004

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦੀ ਰੂਪਕਾਰਕ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2005-06

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਟਾਵਰਜ' : ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006

ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ('ਦੋ ਟਾਪੂ' ਅਤੇ

'ਟਾਵਰਜ' ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ) (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2007

ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007-08

ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) (ਖੋਜ-ਲਿਖੰਧ), ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨਲ ਯੂਨੀ., ਜਲੰਧਰ, 2014

---

ਗੁਰਮੀਤ ਕੱਲਰਾਮਜਰੀ, ਸੰਪਾ., ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਦੋ ਟਾਪੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪਰਸੋਮ ਸਿੰਘ ਫਾਰਮੇਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਤਾਦਸ਼ੋ, 2001

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਰੰਧਾਵਾ, ਸੰਪਾ., ਟਾਵਰਜ - ਵਸਤੂ, ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2005-06

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੰਵੇਦਨਾ, ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2017

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਕਾਲੇ ਵਰਕੇ - ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੋਹਾਲੀ, 2017

**ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ (1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ। ਉਪਰੰਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਲਿਊਚ ਰੀਡਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਲਗਾਅ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਐਮ.ਏ. ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1974 ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਫਾਇ-ਚਰਨ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੱਤ ਪਰਾਈਆਂ**-1994, ਕਥਾ ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਹੋਣੀ ਦੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਚੁਗਤਾਂ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਸਰੋਦੀ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੜਾ (2.3.1944)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸੋਗਰੀਲ ਦੇ ਘਰ ਮੁਕੰਦਪੁਰ, ਸਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾ ਸਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ

ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰਤਾਨੀਆ ਤੋਂ ਬਿਜਨੈਸ ਸਟੱਡੀ ਅਤੇ ਲਾਅ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 2004 ਵਿਚ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਲਈ। ਉਸਦਾ ਨਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਆਪਣੇ ਹੀ ਓਹਲੇ**-1983, **ਖੰਡੇ**-2001, **ਠੰਡੀ ਹਵਾ**-2005, **ਖੰਡਰ**-2014. ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੋੜਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ, ਮਨੋ-ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਗਲਪ-ਬੰਧ 'ਚ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1266, Roper Drive Molton, L9T 6E6, Ont. Canada.  
Ph. 905-878-6499.

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭੱਜੀ (14.2.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੋਗੰਗਲ ਦੇ ਘਰ 35 ਬੀ.ਬੀ. ਗੰਗਾਨਗਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾਕਟਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਉਜੜੇ ਲੋਕ** - 1999 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਵਲੰਧਰੇ ਜਸਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਟਿਆ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਵਾਸੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਹੀਆਂ ਵੀ ਉਸਦਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਦ-ਮੁਰਾਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 11473, Nham Lane, LUDI, CA-95242, Ph. 209-365-0606(H) 209-478-4041(O), 209-478-4084 (Fax).

**ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀ (20.8.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਫਰਵਾਹੀ, ਮਾਲੋਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮਸ਼ੀਨਇਸਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਵੀ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਾਗੀ**-1999 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (15.9.1945)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਾਥਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਾਦਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਹੋਛੇ ਉਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਵਸਰ ਅਤੇ ਵੇਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਟੋਰਾਂਟੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਮਿਓਨਿਟੀ ਪ੍ਰਮੋਕਟਸ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਵਜੋਂ ਕਾਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਤਲਾਕ**-1989 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮੱਤੀ-ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਟ੍ਰੈਟ-ਭੱਜ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਰੋਧੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਰਾਹੀਂ ਕਥਾ-ਵਿਵੇਕ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 17-Haston Road, Hunsfough, Middx, U.K.

**ਰਾਣੀ ਸੁਰਪੁਰੀ (26.10.1945)** ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਰਾਨੋਲਵਰ ਸਿੰਘ ਸੁਰਪੁਰੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੁਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 2005 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਝਿੜੀ ਵਾਲਾ ਖੂਹ**-2011 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** rathisurapuri@yahoo.com

**ਇਕਬਾਲ ਰਾਮਵਾਲੀਆ (22.2.1946-17.6.2017)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਰਾਮਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿਸ਼ਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਵੇਰ 1975 ਵਿਚ ਉਹ ਕਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਵਾਟਰਲੂ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਪਰਵਾਸੀ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਿੱਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ**-2014 ਅਤੇ **ਔਰਤ ਦੀ ਚਾਤ**-2016 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਥਾਰਥਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹਕੀਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਲਵਈ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕਾਵਿਕ ਸੈਲੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਅਮਰੀਕ ਕੰਗ (15.3.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੁਲਚਮ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸੋਲਜ ਮੈਨੋਜਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਖਰਾ ਦੁੱਧ**-1980, **ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ**-1981.

**ਸੰਪਰਕ :** 9760, 121 STR. Surrey-V3V 4J7, B.C., Canada.

**ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਸਮਾਧਵੀ (11.11.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੱਸਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਮਾਧ ਭਾਈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਹੋਛੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਬਰ ਗਰੇਡਰ ਦਾ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਲਾਵਾ**-1988 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਹੀਆਂ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 297, Lewis Drive Quensel, B.C. Canada, V2J 1J9  
Ph. 250-992-6775.

**ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (20.11.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਬੰਗਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ 1968 ਵਿਚ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ 1970 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। 1978-79 ਦੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਲੰਡਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ

ਗੁਜਾਰੇ। ਵਿਰ 1988 ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ (ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ) ਤੋਂ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀਐੱਚ ਡੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 1981 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਵੱਲਰਟਨ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। 1994 ਤੋਂ 2015 (ਸਿਵਾ-ਮੁਕਤੀ) ਤੱਕ ਉਹ ਈਸਟਰਨ ਕਨੈਕਟੀਕਟ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਵਿਲੀਮਿਟਿਕ ਵਿਚ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਕ ਰਾਜਲਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪਲਕਾ ਭੰਡੇ ਹੰਝੂ** ਛਪੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਬੁਝਾਰੇ ਦੀ ਇੱਟ** - 1970 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਹੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਦੂਰ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਾਣੀ-ਸਿਰਜਣਾ ਵੱਲ ਭੁੱਚਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 44, Rock Spring Road, West Orange, NJ 07052

Ph: 860-983-5002, email: premmann@yahoo.com

**ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ (3.12.1947)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚਰੋੜ, ਤਹਿਸੀਲ ਵਰਵਾੜਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੀ ਮੁਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਤਨ ਦੂਰ (1977-78) ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 'ਵਤਨ' ਨਾਂ ਅਧੀਨ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲੇ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਬਹੁਮੁਖੀ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਨਾਟਕ, ਅਨੁਵਾਦ, ਸੰਪਾਦਨ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਿਸ ਦਾ ਕਸੂਰ** 1982, **ਲੀਹੋ ਲੱਥੇ** 1994 ਅਤੇ **ਕਥਾ-ਕੋਨੇਡਾ** 1999 (ਸੰਪਾ.) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਨਵ-ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਰਚਨਾਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਦਰਭ ਅਰਥਾਤ ਨਵ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਜਟਿਲ ਭਾਵ-ਬੰਧ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ, ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਛੇਹਾ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਬੁਣਤ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 4333, Portland St. Burnaby, B.C. Canada, V5J 2N5.

Ph: 604-437-9014.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਚੰਚਲ ਬਾਲਾ, ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

**ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (6.2.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਾਲਾ

ਸੰਘਿਆ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਜ਼ਿਕਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ ਐਸ ਜੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਵਸੇਬੇ ਦੀ ਧੜਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਸੰਤਾਪ**-2002, **ਪੰਖ ਪਿੰਜਰਾ ਤੇ ਪਰਵਾਚ**-2006, **ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ**-2010, **ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਅਵਾਸ** 2013, **ਦਿਸਹੋਇਆ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ**-2016. ਉਸਦੇ ਮੌਲਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਹਲਵਨਾਮਾ**-1993, **ਮੰਚਿਲ ਤੋਂ ਉਥੇ ਉਥੇ**-1998 ਅਤੇ **ਬਿਨ ਸਿੰਗੇ** 2003, **ਰੈਸ ਕਲਾਸ ਤੇ ਜੰਗ**-2010. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨਵ-ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਵ-ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜਟਿਲ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਦੋਹਰੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਵਿਕਸਤ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਅਕਾ-ਸਮਾਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਦਵੰਦ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪਛਾਣ ਸਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਕ ਵਰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਦਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੰਗਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 486-Ridge Creek Lane, Patterson, CA95363, U.S.A

Ph: 209-222-3866

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰ. **ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲਪ-ਵਿਸ਼ਟੀ**, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2005.

ਮੋਹਨ ਤਿਆਗੀ (ਸੰਪਾ.), ਪ੍ਰ. **ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ : ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ਟੀ**, ਤਰਕ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2014.

**ਜਗਤਾਰ ਦਾਅ (1.5.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰਹੁੰਦੀ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਕਾਵ-ਨਾਟ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਿਰਮਲ ਬੂੰਦ**-1965 ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਅਜੀਤ ਰਾਹੀ (2.8.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਮਰਾ ਜੰਡਿਆਲ ਚੌਕ ਨੰ. 104, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ



ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ 1960 ਤੋਂ 1970 ਤੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਰਿਹਾ। ਪਰਵਾਸ ਰਾਹੀਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨੌਕਰੀ** ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਡੂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਕਸਤ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੌਕਰੀ, ਤਕੀਆ, ਹਾਜ਼ੀ ਲੋਕ, ਕੌਡਾ ਦਾ ਕਰਸਾਈ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** P.O. Box 1999, Hanwood N.S.W. 2680, Australia.

**ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (18.8.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਹਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਸਾਊਥਲ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਵਰਨਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਕਬਰਾਂ ਹੀ ਕਬਰਾਂ**-1992 ਅਤੇ **ਸਿਵਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ**-2005. ਉਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ- ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜ੍ਹਾ, ਤਿਕਕਦੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਸਬੰਧ, ਅਪਰਾਧ ਜਗਤ ਆਦਿ - ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਗੌਰੇ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂ ਆਦਿ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਵੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਮਝੇ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 291, Greenford Avenue, Hanwell, London, W71AD, U.K.

**ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਘੁਮਾਣ (6.9.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੁਮਾਣ ਦੇ ਘਰ ਰੰਗੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ 2006 ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਧੂਰਾ-ਦਾਨ**-2014 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕਨੇਡਾ : 604-417-3489 ਭਾਰਤ : ਗ਼ਲਤੀ ਨੰ. 10, ਸੇਖਾ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ।

**ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂ (1.10.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਮੈਡੀਸਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਗਲੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਭ੍ਰਮਿਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦਾ ਪਲੇਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਧੂਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ**-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਮਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਿਹੇ ਵਿਕਸਤ ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਅਤੀ ਸੁਖਮ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਨੂ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ-ਗਲਪ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਫੈਟਸੀ, ਕਾਵਿਕ ਫ਼ੋਹਾ, ਮਨੋਬਚਨੀ, ਪਿਛਲਝਾਤ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 2625, Carmelita Way, Pinole, CA-94564-1219, U.S.A.

Ph. 510-758-5765 e-mail : amarjitpamnu@sbcglobal.net

**ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ (27.10.1949)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਵਾਦਰ ਜਟਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। 1976 ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਫਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼**-1992 ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਸਕਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਨਸਲਵਾਦ ਉੱਤੇ ਤਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚ ਅਮ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 14697 - 81A Ave, Surrey, B.C. V3S 9Y4, Canada

Ph. 604-596-1174.

**ਰਫਪਾਲ ਕੌਰ ਗਿੱਲ (6.2.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਭੁੱਲਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਸ਼ਤਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1975 ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬੀ ਐੱਡ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਟਾਹਣੀਓਂ ਟੁੱਟੇ**-2012 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੌਚਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 38 Sugarane Avenue, Brampton, Ontario L6R 3C7 Canada

Mob : 647-984-6642

**ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (17.11.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸਿੰਘਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਭਗਵੀਵਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਹੋਅਰ ਡਰੈਸਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਆਦਮੀ**-1980 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਕਸਮਕਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਕੁਨਰ ਹੈ।

**ਕੇ.ਸੀ. ਮੋਹਨ (20.7.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੋਕ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੱਬਨਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਿੰਗਲ ਫੈਮਲੀ ਵਜੋਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ/ਭਾਰਤ ਗੱਦਿਦਿਆਂ ਜਿਵਾਲ ਸਪਲਾਈ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਹ ਸੋਸਲ ਵਰਕਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੇ.ਸੀ. ਮੋਹਨ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਰੂਹੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਘਰ**

ਦੇ ਨਾ ਘਾਟ ਵੈ-1981, ਨਾ ਆਰ ਦੇ ਨਾ ਪਾਰ ਵੈ-2005 ਪ੍ਰਗਸਤ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਪਿਛਾਹਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਨਾਸ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਰਕਵਾਦੀ ਸੋਚ ਲਈ ਉਸਦਾ ਸਿੱਧਤ ਭਰਿਆ ਜੋਸ਼ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** 75-Cornwall Ave, Southall, Middx, UB1-2TG, U.K.

**ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ (8.9.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਫਰਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1975 ਤੋਂ 1977 ਤੱਕ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ। ਰਸਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਮਜ਼ਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: ਸੁੱਕਾ ਪੱਤਾ ਤੇ ਹਵਾ-1983, ਕਾਲਾ ਲੂ-1985, ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਭਰ ਬਰਤਾਨੀਆ-1988, ਖੂਹ ਵਾਲਾ ਘਰ-1994, ਇਕ ਸੱਚ ਮੇਰਾ ਵੀ-1996, ਨਵੇਂ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁੱਖਭਾ-2005, ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ-2010, ਦਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ-2013। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਰਜਤ ਜਿਨਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੇਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਰਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਹਾਵਣ, ਕਾਸਾ ਅਤੇ ਪੁਲ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ:** 67, Hillside Road, Southall Middlesex, England, UB1 2PE

Ph. 020-85780393, Mobile 07782-265726

e-mail: shahbad\_atwal@hotmail.com

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ:**

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਇਕ ਸੱਚ ਮੇਰਾ ਵੀ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1997.

ਸੀਮਾ ਸਰਮਾ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਗਲਪ ਸੰਦੇਹਨਾ, (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006-07.

**ਕੁਲਜੀਤ ਮਾਨ (27.9.1953)** ਦਾ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਟਰੱਕ ਉਪਰੇਟਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ

ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੁੱਤਰ ਦਾਨ-2002, ਵਿਚਲੀ ਉਂਗਲ-2007, ਝੁਮਕੇ-2015 ਪ੍ਰਗਸਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਲਜੀਤ ਮਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਵੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਰੋਕਲੀ ਹੈ।

**ਅਮਰਜੀਤ ਦਰਦੀ (5.5.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੱਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰੈਫਰੀਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਏਅਰਕੰਡੀਸ਼ਨਿੰਗ ਦਾ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਨਵਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਧੰਦਾ-1976, ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ-2004 ਪ੍ਰਗਸਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਅਮਰਜੀਤ ਦਰਦੀ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਲੰਮੀ ਰੂਪ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਕ ਸੁਸ਼ੋਕਤ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਕਥਾਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਮੁੜ ਗਵਾਹੀ ਭਰੀ ਹੈ। ਸਰਲ ਲਕੀਰੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵੇਗ ਵਿਚ, ਠੁੱਕਦਾਰ ਭਾਸ਼ਾ, ਕਟਾਕਸਮਈ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਬਾਰੇ ਨਵੀਆਂ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਪੇਂਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿੰਦੂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।"

**ਸੰਪਰਕ:** 1338, Thorn Bury Lane San Jose, CA-95138.

**ਸੁਰੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਨ (20.5.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਨ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਬੇਜ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਹੈ। ਭੈਣਮਾਰਕ ਦੀ ਯੂਨੀ. ਆਫ਼ ਆਰਕੂਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਮੋਲੀਕੁਲ ਬਾਇਆਲੋਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਚੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਐਸਾ ਕਿਉਂ-1977 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰਹੱਸਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸਪੇਸ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਅਦਿੱਖ ਯਥਾਰਥ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** Musvaagevej 6, 2TV, DK-8210 Aarhus-V, Denmark.

e-mail: rattan@imsb.au.dk/

**ਨਿੰਦਰ ਗਿੱਲ (2.9.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜੰਡਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਡਿਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਆਡੀਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। 1998 ਵਿਚ ਸਵੀਡਨ ਵਿਚ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਭਾਸ਼ਾ ਸਹਾਇਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਨਾਵਲਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: ਬਿੰਦਗੀ ਦੇ

**ਇਸਤਿਹਾਰ-1977, ਇਨਸਾਈਡ ਆਊਟਸਾਈਡ-1978, ਸੁੰਨ ਸਰਾਂ-2000 (ਸਵੀਡਨ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਬਾਰੇ), ਪੈਡੇ-1978 (ਸੰਪਾ.), ਕਰਾ-ਪੰਜਾਬ-1986 (ਸੰਪਾ.), ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-2006.** ਨਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਪੁਸਤਕਾਵਲੀ ਸੋਚ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਸੋਸਟਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਵੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਾਤਮਿਕ ਵਿਚਲੀ ਕਫ਼ਵਾਹਟ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਰਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** India : Jandale, P.O. Dhamot, Ludhiana.

**ਹਰਮਨਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (23.3.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਆਲਾਮਪੁਰ ਮੰਦਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਜੋ.ਈ. ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ 1985 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਵਾਈਨਾਸਿੰਗ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਨਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਅੱਠੀ ਗਲੀ ਦੇ ਬੀਮੰਦੇ, ਪਲ ਪਲ ਪਰਵਾਸ, ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ, ਚਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੰਗ-ਤਰੰਗ, ਹਿੰਸਾਤਮਿਕ ਦੀ ਜਗ-ਬੁਝ, ਮਨ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ (ਚੋਣਵੀਆਂ)** (ਸਾਰੀਆਂ 2007 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ), **ਬੇਜ-2014.** ਚਾਹਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** chahals57@yahoo.com

**ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ (28.6.1957-ਮ੍ਰਿਤਕ)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ ਦੇ ਘਰ ਮੋਗਾ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ-ਕਾਮ ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉੱਚ ਯੋਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਗਲਾਸਗੋ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਐਸ.ਵੀ.ਕਿਊ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗਲਾਸਗੋ 'ਚ ਬਹੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਬਣੇ ਸੈਂਟਰ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਭੈ-ਕੋਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਉਦਾਸੇ ਫੁੱਲ ਬਹਾਰਾਂ ਦੇ-1981, ਖਾਹਿਸ-1990, ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਕਤਲ-1970, ਸਾਡਾ ਹਿੰਸਾ-1997 (ਸੰਪਾ.)**। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਸੁੱਖ ਦੀ ਕੈਦ ਅਤੇ ਬੇਵਤਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਘੂ-ਕਥਾਵਾਂ, ਸਰੋਦਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਰਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ, ਤਵਾਰੀਖ ਉਦਾਸ ਦੇ, ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਜੂਹੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ, ਪੋਡਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 73, Medwyn Street, 3L, Whiteinch Glasgow G14 9RT, UK.

**ਅਮਨ ਪਾਲ ਸਾਰਾ (2.8.1957)** ਦਾ ਜਨਮ ਲੌਨਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਬੀ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ

ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਟੈਕਸੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਚਾਲਕ ਜਿਹੇ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਰਦ ਰਿਸ਼ਤੇ-1993, ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟ-2000, ਡਾਇਮੰਡ ਰਿੰਗ-2006, ਮੁਹਰਲਾ ਬਲਦ-2008** ਹਨ। ਅਮਨ ਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਉਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪੱਕਾ ਨਿਵਾਸ ਸਮਝ ਕੇ ਉਥੇ ਗ੍ਰਹਿ-ਗੱਚ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਤਰ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਗੱਚ-ਕਾਲੇ ਦੀਆਂ ਮਿੱਥਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਰਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ, ਵਿਅੰਗ, ਯਥਾਰਥ ਬਿਆਨੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਆਧੁਨਿਕ ਮੁਰਾਵਰਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ **ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟ** ਅਤੀ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 3722, Moscrop St., Burnaby, B.C. V5G 2C8, Canada.

Ph. 604-435-1236.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਪਾਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

ਹਰਜੋਤ ਨੰਦਾ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟ' ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਏ. ਆਨਰਜ਼, ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001.

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਪਰਿਧਿ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (25.5.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਕੜਾਂ ਬੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ., ਐਮ.ਏ. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਐਮ.ਕਾਮ, ਬੀ.ਐੱਡ., ਐਮ.ਐੱਡ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਾਮਰਸ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਗਾਵਿ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਕੱਟ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਹੈਲੋ ਇੰਡੀਅਨ-2007, ਮਿਸ ਕਾਲ-2008, ਪੰਗ-2009, ਕੰਟਰੈਕਟ**

ਮੈਰਿਜ-2010, ਸਟੇਟਸ ਸਿੰਥਲ-2012, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ-2012: ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕੁ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** sssrai777@gmail.com  
Mob : 0061431696030

**ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ (25.12.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਾਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੂ ਤਵੀ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ ਐਸ ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਵਕਤ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ, ਜੰਮੂ ਲਈ ਅਨਾਊਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਖੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਾਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਬਣੇ ਜਨਰਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਫਿਜ਼ੀਅਨ ਐਸੋਸੀਏਟ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਰਚਨਾ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਹਾਣੀ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਧੁਖਦਾ ਸ਼ਹਿਰ**-1986, **ਗਰਾਊਂਡ ਚੀਰੋ**-2008 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਨਾਵਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਗੋਚਿਆਂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀ ਸਮਾਜੀ-ਸਿਆਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ-ਸੰਕਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਿਕਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿਤਵਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੈਕਸੀਅਨਾਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ, ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਵਿਘਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸਣ ਅਤੇ ਕੋਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬੂਬੀ ਨਿਭਾਏ ਹਨ। ਸੰਵਿਦਨਾਤਮਕ ਬਿਆਨ, ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵੰਤ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਲੈਂਗੁਏਜ਼ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ, ਬਨਵਾਜ਼, ਗੁਲਾਬੀ ਤਿਕੋਨ, ਪੁਲ, ਪਗਡੰਡੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 138-43, Union Turnpike Kue Garden Hills, New York-11367, USA, Ph. 718-380-4213.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**  
ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਸਾਹਿਤਕ ਕਲਾਕਾਰ, **ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ**, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, 2004.

**ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ (3.8.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਦੇ ਘਰ ਮੋਰਾਰੀ, ਤਨਜਾਵੀਆ (ਪਹਿਲਾ ਪੂਰਬੀ ਅਫਰੀਕਾ ਨਾਮ ਸੀ) ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਐਮ.ਫਿਲ ਤੇ ਐਮ.ਐੱਡ ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟ ਪੋਸਟਲ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ :

**ਧਾਦਾਂ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ**-1989 (ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਧਾਦਲੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ) **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਬਾਨ**-2002, **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਮ**-2004: ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਮਨਜੀਤ ਵਿਕਸਤ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਮਿਠਾ-ਵਿਸ਼ਨਾ ਰਾਹੀਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਕਾਚੌਧੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।...ਮਨਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਸੰਰਚਨਾ ਬਹੁਤ ਇਕਠੀ ਅਤੇ ਕੋਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਨੀ ਸੋਧਤ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਬੇਧਿਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਉਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਵਰਨਣੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ। ਹੋਏ ਬੀਤੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਵੀ ਵਿਧੀ ਬੋਲ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਲਿਖਤ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਮਨਜੀਤ ਬੋਲ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਉਸਾਰਦੀ ਹੋਈ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੰਚਾਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਹਾਣੀ ਸਰਲ, ਹਲਕੀ ਫੁਲਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 2637, Babson, Drive EIK Grove, CA 95758, USA

Ph. 916-683-1227.

**ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ (1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰਗਿਆ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੀ ਮੁਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਖਿੱਛੋ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਲੈਬ-ਟੈਕਨੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸੁਪਨੇ**-1997, **ਟਾਹਣੀਓਂ ਟੁੱਟੇ**-2005, **ਬਲੂ ਕੋਡ**-2017 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਪਰਵਾਸੀ ਅੰਤਰ ਦੀਆਂ ਚਾਹੁਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁਬਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੇ ਕਲਾਤਮਕ ਗਲਪ ਬਿੰਬ 'ਚ ਢਾਲਿਆ ਹੈ। ਜੁਲਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਵੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ "ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੰਜੀਵਾ ਕਥਾਕਾਰਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਭਾਵਭੰਧ ਬਹੁਪੱਖੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਨਾਉ-ਮੁਲਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਦੇ ਗਲਪੀ ਵਿਵੇਕ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਹੈ।" ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੇਰੀ ਲੁੱਖੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈ।

**ਸੰਪਰਕ :** Post Box No. 8457, Fresno, CA. 93747.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸੁਪਨੇ (ਪਰਵੇਜ਼ ਕੌਰ ਸੰਧੂ) ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.  
ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਯਕਾਰਥ-ਬੋਧ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2005.

ਐਮੇਡ ਕੌਰ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.  
ਹਰਿੰਦਰ ਪਾਲ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

**ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ (2.10.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬੁਢਲਾਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਈ



ਦਾਸ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਡ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਪੈਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾ ਵੱਸਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਿਸ਼ਲ ਕੌਂਸਲਰ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ** 1992, **ਫਰੰਗੀਆਂ ਦੀ ਨੂੰਹ** 2002, **ਜੈਗੀਆਂ ਦੀ ਧੀ** 2012 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਨੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਦੰਬੀਆਂ-ਘੁੰਟੀਆਂ ਅਕਾਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਕੰਬਲ-ਨੁਮਾ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ, ਵਿਵਰਜਤ ਸਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਭੁਸਤ ਢਾਕ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ, ਛੋਟੀ ਸਰਦਾਰਨੀ, ਮਰਿਆ ਚੂਹਾ, ਰਜਾਈ, ਫਰੰਗੀਆਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 47, Victoria Road, Southall, Middx. 4B2, 4EE, UK.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1995.

ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਰਚਿਤ ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1997.

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1998.

ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾਰ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਸਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਫਰੰਗੀਆਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ-ਸੰਵੇਦਨਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਹਰਿੰਦਰ ਪਾਲ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਨਲ ਯੂਨੀ., ਜਲੰਧਰ, 2014.

ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਥਾਪਰ, **ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦਾ ਗਲਪੀ ਜਗਤ**, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2009.

**ਮੇਜਰ ਮਾਂਗਟ (1.1.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੁੰਨੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। 1990 'ਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਪਰਵਾਸ ਪਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਾਸੈਸਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਉਗੇ ਥੋਹਰ**-1990, **ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਮੌਤ**-1993, **ਵਿਸ਼ਵ-2000**, **ਪਰੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ**-2006, **ਮੋਮਬੱਤੀ**-2012, **ਮਨ ਮੌਸਮ ਦੀ ਰੰਗਤ**-2016. ਮੇਜਰ ਮਾਂਗਟ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਾਸਤੂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਨੀ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫਿਰਾ ਹੈ ਪਰ ਪਰਵਾਸ ਪਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਬਿਚੋਰਤਾ ਅਤੇ ਦੇਹਰੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਕਟ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 3473, Chipley Cres, Mississauga Ont. L4T 2E3, Canada  
Ph. 416-727-2071

**ਗੁਰਮੀਤ ਪਨਾਗ (1.2.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਘੁਗਰਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ (ਲੜਕੀਆਂ) ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਪਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਬਿਸ਼ਨੋਂਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੱਖ ਸੰਪਾਦਿਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਚਰਚਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਅਜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਮਸਲੇ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾਤਾ, ਤਿੱਤਕੀ ਪਛਾਣ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਹਿਓਦ ਆਦਿ ਮਸਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਾਲੀ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਬੇਰੋਕ ਤਰਲਤਾ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਣ ਉਸਦੀ ਰਚਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ** : 93-Mcmillan Road, RR6, Brantford Ont. N3T 5L8 Canada

gpanag2013@gmail.com, Mob: 001-519-512-0488

**ਨਵਨੀਤ ਪੰਨੂ (17.3.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਿੱਛੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਅਤੇ ਫਾਮਲੀਰੀਸ਼ਨ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ

ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਉਦਯੋਗ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਸੁਚਾਰੂ** ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜ੍ਹਾ ਵੀ ਉਸਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਗੁਰਮੀਤ ਹਯਾਤਪੁਰੀ (13.2.1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹਯਾਤਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਮਨਾ ਖੋਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ**-2012 ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਰਤਨ ਕੀਹਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "...ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣਗਹਿਲੀਆਂ ਉਪਰ ਇਹ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਕਟਾਕਸ਼ ਹੈ। ਨੀਤਕਤਾ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਰਬਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਾਣੀਗਰ ਸਿਹਤੀ ਸਥਾਵਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਕੇ ਪਾਠਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ-ਸੈਲੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** gurmeet\_hayatpuri@yahoo.com

**ਵਿਸ਼ਾਲ (6.5.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਖਸ਼ੀਜ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਿਆਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਐੱਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਤੇਰਾ ਤੀਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਾਗੀ ਯਾਦ** ਚੌਥੀ ਆਵੇ-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤੀ ਅਕਾਇਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਵੀ-ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਵਿਕ-ਰੰਗਤ ਦਾ ਚੌਧਾ ਦਖਲ ਹੈ। ਪਰਦੇਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੇ ਉਸਦੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੀਬਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮਾਰਵਤ, ਕਮਲ, 9, ਵਤਹਿਗੜ੍ਹ ਰੋਡ, ਐੱਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫੋਨ 3095043.

**ਸਿਵਚਰਨ ਜੌਗੀ ਕੁੱਸਾ (1.10.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੁਹਮਾ ਨੰਦ ਸਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕੁੱਸਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਆਮ ਕੰਮ-ਪੌਦੇ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਲਜਬਰਗ ਏਅਰਪੋਰਟ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। **ਰਾਜੇ ਸ਼ੀਹ ਮੁਕੱਦਮ ਕੁੱਤੇ**-1993 ਅਤੇ **ਉਨਾਂ ਵਾਲੇ ਬਲੈਚ**-1998, **ਬੁੱਢੇ ਦਰਿਆ ਦੀ ਜੂਹ**-2003, **ਤੂੰ ਸੁੱਤਾ ਰੱਬ ਜਾਗਦਾ**-2004, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਕੁੱਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਭਾਵਕਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਲਗਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰੂ ਪੇਂਡਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਮਝੂਲ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ

ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਦਾ ਮੋਹ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕੁਮਨੀ ਰੰਗ ਧਾਰ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਠੇਠ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੁਨਰੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਰੰਗਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** Richard Knoller STR, 15A-5020, Salzburg, Austria.

**ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ (1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਲੋਧੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਫਰਿਜਨੋ (ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ) ਪਹੁੰਚਿਆ ਨੌਜਵਾਨ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਹ ਉਥੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਆਰ-ਪਾਰ**-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ "ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੈਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਵਿਕਸਤ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ।" ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੈਲੀ "ਭਾਵੁਕ, ਰੋਮਾਂਸ਼ੀ, ਕਾਵਿਕ ਸੈਲੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯਥਾਰਥਕ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੈਲੀ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।" ਜੋਗੀਆ ਵੇ ਅਤੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਆਰ-ਪਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਲੇਖਯੋਗ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 14596, W. Stanislaus, Ave., Kerman, CA. 93630, USA.

**ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ (18.11.1967)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੋਟ ਈਸੇ ਖਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਬੀਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ**-2006, **ਬਾਰਾਂ ਬੂਟੇ**-2013. ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਗੁੰਝਲਾਂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਸੋਝੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਹੈ। ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ : 778-231-1189

**ਕਹਾਣੀਗਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤ੍ਰੇਤੋਂ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਆਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009.

**ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਢਪਾਲੀ (1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਢਪਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ**-1992 ਅਤੇ **ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਭਟਕਦੇ ਮੱਠ**-1995 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ ਇੱਕ-ਦੁੱਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

**ਹਰਕੀਰਤ ਕੌਰ ਚਹਿਲ (21.2.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੋਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗੁਪਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ ਐੱਸ-ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ ਐੱਡ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਥੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਨ

ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਕਲੀਨਿਕ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਪਰੀਆਂ ਸੰਗ ਪਰਵਾਸ**-2016 ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਰੀਝਾ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

**ਰੂਪ ਵਿੱਲੋਂ (4.9.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਦੇ ਘਰ ਹਲਿੰਗਡਨ, ਮਿਡਲਸੇਕਸ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਟਰੋਪੋਲਿਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਐਂਡ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰ, ਐਕਸਟਰੀਮ ਬਰੂਕਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. (ਆਨਰਜ਼ ਇੰਨ ਹੋਟਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ) ਅਤੇ ਬਰਕਸ਼ਾਇਰ ਰਾਜਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਇਤਿਹਾਸ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਏ ਲੈਵਲ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਏ.ਸੀ.ਸੀ.ਏ. ਕਰਕੇ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਭੂਪ ਵਿੱਲੋਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਬਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ-ਪਲਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਭਰਿੰਡ-2011**, **ਗੰਡਾ-2015** (ਨਾਵਲੋਂ-ਨੁਮਾ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ)। ਰੂਪ ਵਿੱਲੋਂ ਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਭੂਖ ਅਮੂਰਤਤਾ (Absraction) ਦਾ ਤੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਚੋਣ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਪੱਖ ਨਿਰੰਕਰਤਾ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** rupinderpal@briinternet.com Mob: 07743899235  
**ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ (16.3.1976)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰੇਜ਼ੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮਣਾ ਖੋਟਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਰਮਿੰਘਮ ਵਿੱਚ ਡੈਮਿਸਟਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਜੇਗੂਅਰ ਲੈਂਡ ਰੋਵਰ ਕਾਰ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਆਈ.ਟੀ. ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਣਲੱਗ-1997**, **ਨੰਗੀਆਂ ਔਖਾਂ-2000**, **ਮੋਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ-2014** (ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸਨਜ਼ਨੀ ਦੀ ਰੰਗਤ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਹੁਨਰ ਹੈ। ਜੀਵਨੀਮੂਲਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** 45 Rose Field Road, Smethwick Warley, West Midlands, B 67, 6DX England, U.K. email: balrajssidhu@yahoo.co.uk  
Mob: 00447713038541

**ਕਮਲ ਬੰਗਾ ਸੈਕਰਮੈਂਟ** ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਬੰਗਾ, ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਫੂਡ ਐਂਡ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। 1976 ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਰਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਜਰਮਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ

ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਅੰਤ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲੇਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **35 ਕਹਾਣੀਆਂ-2007** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਕਾਰ ਪੱਖ ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਰਨਣੀ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਖ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕਚਪਰਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ:** 8823, Scenic Elk Avenue, ELK Grove, CA. 95624, U.S.A.  
Ph. 916-525-2570.

**ਪਾਲੀ ਸਿੰਘ** ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਪਿੰਡ ਇਕ ਪਰਦੇਸ**-2005 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵੇਦਨਾ ਦੀ ਭਾਗੀ ਬਣਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਚਾਹਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਠਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਤਮਕ ਕਥਿਆਈਆਂ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।  
**ਸੰਪਰਕ:** 104, Castlegreen Close XIE, Calgary, Alberta, Canada.  
T3J 146 Ph. 403-590-0377

**ਮਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬਲਾਸਪੁਰ, ਬਰਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1976 ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲ ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਘਰ ਵਾਪਸੀ** ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿੱਧ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** The Willows, West End Lane, Stoke Poges, Slough, UK SL2 4ND  
email: mps.dhaliwal@hotmail.com Ph: 0044-795-685-7764

**ਸਬਪਨਾਵਾਂ:** ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਂਗ ਅਜੇ ਅੱਧੀ ਕੁ ਸਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ, ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਜਦੋਂ ਪਰਦੇਸ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਸਕਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤਾਂ ਦੇ ਹਾਲ-ਹਵਾਲ ਜਾਣ ਸਕਣ ਦੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਇਕ ਉਦੇਹਵੇਂ ਅਤੇ ਤਾਪ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਕਾਂਖਿਆ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਦੂਜਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਲੋੜਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੀ ਸਾਹਿਤ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਲਿੱਪੀ ਵੱਖਰੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰਨਾ ਤਰਕਯੁਕਤ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।



ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਮੁਢਲੀ ਬਿਰ ਵਧਣ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਉਹੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਵਿਛੜੇ ਸਨ, ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਸ-ਭਰਪੂਰ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੀ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਵਚਿੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ। ਮੁਢਲੇ ਦੌਰ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਅੜਤਾ, ਹੱਡ-ਤੜਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ਕਤ, ਬਿਗਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਨਾ ਬੈਠਾ ਸਕਣ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਜ਼ਕ ਰਹੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅਤਿਮਾਨ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਛਾਉਣ ਦੀਆਂ ਮਸਬੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਤੋਂ ਲੰਮੇ ਵਿਛੜੇ ਨਾਲ ਬਣੇ ਇਕੱਲਤਾ ਤੇ ਉਦੇਵੇ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਇਹ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਅਨੁਭਵ ਅਪਣੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸੱਜਰੇਪਣ ਭਰਕੇ ਤਾਂ ਇੰਝ ਬਿਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਲਾਤਮਕ ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਦੀਆਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਚਰਨ ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਅਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਧਾਰ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਾਧਨਾ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਸਮਾ ਸੀ, ਨਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਟੋਲ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ, ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਕੱਦਾਵਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਸਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਚਿੱਤਰ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਸਾਰੀ ਕਰਕੇ ਵਧੇਰੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਜਦੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵਤਨ-ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਵਸੋਬਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਉਥੇ ਬੁਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਬਤ ਵਧੇਰੇ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਲਾਤਮਕ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਵਧੇਰੇ ਸਾਜਗਾਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਹੱਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਰਤਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ, ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮਾਣਦੀ ਪੱਛਮੀ ਔਰਤ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਮਰਦ ਦੀ ਸਾਮੰਤੀ ਹਉਂ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਟੁੱਟਣ, ਪਦਾਰਥਕ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਵਧਣ ਅਤੇ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਮਰਦ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਨਵੇਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਂਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਫਲਸਰੂਪ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤਣਾਅ ਵਧਣ ਲੱਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਖਿੰਦਤ ਨਾਲ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਚੱਡ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਲੇਸ਼ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ, ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਅਤੇ ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਜਿਹੇ ਮੁਢਲੇ ਸਮਲੇਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਲਾ-ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਸੁਗਠਿਤ ਕਥਾਨਕ ਵਜੋਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

ਤਿਸੇ ਦੌਰ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖੀ ਜਾਣੀ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਵਿਵੇਕਪੂਰਨ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਿਰਜਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੂਰਵ-ਨਿਸ਼ਚਤ ਪੂਰਬੀ ਮਾਣਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਵਸਤੂਭਾਵੀ ਚੰਗ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਗਲੇਬਲ ਪਰਿਪੇਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ 'ਚ ਚਾਲਣ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਗੋਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਗਲੇਬਲ-ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਵ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਹਿਹੋਂਦ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸਤਿਆ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੌਧਿਕ ਪਰਿਆਈ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਸੁਰਜੀਤ ਵਿਰਦੀ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ, ਸਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ ਭੁੱਸਾ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਪਰਵੇਸ਼ ਸੰਘੂ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਅਮਨ ਪਾਲਾ ਸਾਰਾ, ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਰਤਾ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਵਰ ਮੇਚਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕੇਂਦਰ ਭਾਵੇਂ ਬਰਤਾਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਅਫਰੀਕੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ (ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਕੀਨੀਆ ਰਿਹਾ) ਅਤੇ ਮਹਿਰਮ ਧਾਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੀਤ ਰਾਹੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ), ਸਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ ਭੁੱਸਾ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ), ਨਿੰਦਰ ਗਿੱਲ (ਸਵੀਡਨ), ਸੁਰੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਨ (ਭੀਨਮਾਰਕ) ਆਦਿ ਨੇ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਕਤਾ ਹਟਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੁਣ ਮੂਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਕਾਈ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਲੱਛਣ ਉਹ ਦਵੰਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸਾਮੰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਵਿਗਸਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ



ਦਵੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਖਾਸਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਸਤ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਦਬਾਵਾਂ ਥੱਲੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੇਂਡੂਮੀ ਨਵ-ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਅਤੇ ਇਥਾਰੋਦਾਰੀ ਸਮਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਅਰਧ-ਸਾਮੰਤੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋਏ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੂਪ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋਣਾ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਪੈਂਡੂਲਮ ਵਾਂਗ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ ਲਟਕਣਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਇਕ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਕ ਭਾਵੇਂ ਸਮੁੱਚੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਾਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰਚਨਾ-ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਿਚ ਗੋਲਣਯੋਗ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਤਾਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਭਾਵੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵੀ ਬਰਤਾਨੀਆ ਜਿੰਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਗੁਣ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਰਤਾਨੀਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਅਪ੍ਰੇਮ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਭਾਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਬਣਿਆ।

ਸੋ ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਮੌਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੂਲ ਸੁਰ ਦੋਸ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਨਸਲੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਤਣਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਪੀ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਇਕ ਖਤ** ਵਿਚਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਮੁਢਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ-ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭੂਹੋਰਵੇ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਤਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ। ਚਿੰਨੀ-ਚੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਸੰਗਠਨ ਇਕਹਿਰਾ ਅਤੇ ਵਰਨਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਭੂਹੋਰਵੇ ਦੀਆਂ ਹੁਕਾਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਥੋਂ ਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿੱਚ ਵੀ ਗੁੱਝੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ

ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅੰਦਰ ਗੁਨਾਹ-ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਗੁਨਾਹ ਭਾਵਨਾ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਗੁਨਾਹ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਆਪਣੀ ਵਤਨਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਧੇਰਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੰਦਾਰ ਹਾਂ-ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਾਂ।

ਇਸ ਮੁਢਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਸੋਸ਼ਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਮਰੀਕੀ ਚੰਦਨ ਨੇ ਨੌਕ ਹੀ ਤਲਾਸਿਆ ਹੈ : “(ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੁਟੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੋਝੀ) ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਮੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਧਨਾਡ ਸਨ।”

ਮੁਢਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ 'ਚ ਲਿਖਣੀ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਭਰਵੀਂ ਸੁਰ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਸੋਸ਼ਣ ਗੱਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ ਉਸ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਲੂਹੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਲਾਇਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਵਤਨ ਮੁੜਨ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਲਾਇਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਸੱਵਰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਪਰ ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ ਅਤੇ ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹਨ। ਨੀਲਗਿਰੀ ਦੀ **ਦੋ ਕਿਨਾਰੇ** ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਪਾਖਰ ਪਰਵਾਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ — ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ, ਕੰਮ ਦੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ, ਬੋਗਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਾਹ — ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਵਤਨ-ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਰਾਹ ਵਧਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਤਨ ਪਹੁੰਚਣ ਉਪਰੰਤ ਘਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਬੋਗਾਨਗੀ ਭਰਿਆ ਵਿਵਹਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਪਲਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਤਣਾਅ 'ਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਲਾਇਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕਮਾਈ** ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਜਦ ਵਤਨ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਦਾ ਨੰਗਾ-ਖੋਟਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਲਾਇਤ ਹੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਉਂ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿਚੋਂ ਵਤਨ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਖਰਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ 'ਚ ਲਾਵਾ ਬਣ-ਬਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਜਥਾ** ਇਸ

ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਤੀਖਣ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਲਾਇਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ ਚਿਤਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਟੱਬਰਨੂੰ ਅਤੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀ ਵਲਾਇਤ ਸੰਦਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤੋੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ-ਮੁਲਕੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਈਥੇਦਾ ਨਾਲ ਵੀ ਉਲਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ-ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਵਧਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਤੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਰਥਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪਰਨਾਏ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਰਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮੂਲ ਚੁਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਦਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਥੇਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਾਮਈ ਖਿਰਤਾਣ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਖੁਲਾਏ ਦੇਸੀ ਭਾਈਥੇਦਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰੰਪਰਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਦਾ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸਿੰਦਰ ਨਾਲ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਵਲਾ ਤਣਾਅ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਰਧ-ਸਾਮੰਤਵਾਦੀ ਨੀਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਤਣਾਅ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਖਾਤਰ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲਿੰਗ-ਭੇਦ ਦੇ ਹੱਡ-ਭੰਨਵੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਬਣਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸੁਤੰਤਰ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੰਤੁਲਤ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣਾਉਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੋਕਾ ਵਿਆਹ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦੰਗਰੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਮਾਪਦੰਡ ਦੋਪੜੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸੰਤੁਲਤ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਦੋਹਾਂ ਪਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਬੰਨ੍ਹ ਸੁੱਬ** ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਤਰਵਿੰਦਰ ਦਾ ਤਣਾਅ ਸ਼ੱਕ ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੀ ਹੈ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, **ਬੂਝੋਲ**, ਦਾ ਭਾਈਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਕਲ੍ਹੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਵਰਗੇ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਖੁਲਾਸੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਤੀ-ਸਵਿਤਰੀ ਮਾਡਲ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਰਗੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਅਵਚੇਤਨ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕੀ ਮਿਜਾਜ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀਪਤੀ ਜੀਵਨ ਉਪਰ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਪੜੀ ਜੀਵਨ

ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤਣਾਅ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਸੀ ਜਹਾਣੀਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ **ਦੋ ਟਾਪੂ** ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦੀਪਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਯਗਰਥਕ ਰੂਪ 'ਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਗੱਧ ਰਹੇ ਦਸ ਪੜ੍ਹੇ ਬਲਰਾਜ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇਕ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਦੋਪੜੀ ਜੀਵਨ ਕੁਝ ਆਮ ਮੁਸਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਤੁਲਨਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਉਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਪਾਸੀ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੱਕ ਜਤਨਾਉਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਬਲਰਾਜ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਜਵਾਈਪੁਣੇ ਵਾਲਾ ਅਵਚੇਤਨ ਇਹ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਟਾ ਦੋਪੜੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ' ਵਿਚਕਾਰ ਪੁਲ ਬਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਸਤੂ-ਯਗਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤੀ ਹੁਣ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੈ ਨਾ ਅਲੱਗ ਰਹਿਣ ਵਿਚ। ਦੋਵਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਤਣਾਅ ਹੱਥਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਨਿਵਾਰਤਾ ਹੈ।

**ਦੋ ਟਾਪੂ** ਦੀ ਪਾਸੀ ਤਣਾਅ-ਗੁਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਔਰਤ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਕਲੀ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਸੱਕਤ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਰੰਮੈਨਾ ਦੀ ਹਵਾਸੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਤਿੱਧੇ ਨਸ਼ਤਰ ਵੀ ਜਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਾਮੰਤੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਘੂਰਾਂ ਵੀ ਸਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਵਿਵਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਉਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਬੰਦ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਪੱਛਮ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਲਵਾਨ ਅਨੁਭਵ ਸੀ।

ਇਸੇ ਲਈ ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਬਚਨੀ** ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਵਤਨ ਮੁੜਨ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ:

ਉੱਚੀ ਅੱਡੀ ਦੀਆਂ ਗੁਰਗਾਥੀਆਂ, ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੈਗ, ਕੋਣ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਜਰ ਸਕੇਗਾ... ਇਸ ਸਿਰ ਨੇ ਬਚਨੀ ਦੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਭਰੇ ਔਰਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੂਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇਤਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ, ਰਾਣੀ ਨੰਗੇਦਰ, ਜਸੀ ਸਮੁੰਦਰਾ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਗੁਰਮੀਤ ਪਨਾਗ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮਾਥਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨਾਰੀ-ਅਵਚੇਤਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਵੀਨਾ

ਵਰਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ ਜੰਗ੍ਹਿ ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਅਤੇ ਵਰੀਰੀਆਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਵੀਆਂ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਆਰਥਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਸਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ। ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਰੂਪ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਰਸਤਲ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮਰਿਆ ਬੂਹਾ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਦੇਹਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਰੋਸ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦੰਪਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਪਿਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਨਿਹਾਇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਜੇ ਉਭਰਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਘੱਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕਚੀਲ** ਦੀ ਇੰਦੂ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਆਖਦੀ ਹੈ।

ਔਰਤ ਤੇ ਜਮੀਨ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਜੀਤ। ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਤੇ ਰੁਹਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਅਣਹੋਂਦੇ ਜਿਹੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

ਅਜਿਹੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕਾਨੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਪਣ ਦੀ ਮੰਗ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਦਿਮ ਬਿਰਤੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ-ਪਤੀ ਵਾਲੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਲਚਕੀਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੰਪਤੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮਸੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਪੱਛਮੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਗਹਿਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵੱਲ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਹਰਸ਼ੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਜਿੰਨ** ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ ਉਸ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵਾਦ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਬਤ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਉਘਾੜਵੀਂ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਸੀ ਜਰਜੀਤ ਬਰਾੜ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ** ਦਾ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਗੁਆਂਢ ਸੰਘੀਆ ਦੇਸ਼ੀ-ਬਦੇਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਂਝ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰ** ਵਿਚਲਾ ਬਾਬਾ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਤੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਵਾਸੀ (ਪੱਛਮੀ) ਦੇਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਮੌਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਮਨ ਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਵਿਕਟਰ** ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਕਟਰ ਤੇ ਦਇੰਦਰ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਉਸਾਰੂ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਇਕਥਾ ਅਰਧਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਨਵੇਂ ਲੋਕ** ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਥਸੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਵਲੋਂ ਦੁਰਕਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਵੈਦਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸਾਂਝ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲਾ ਸੰਵਾਦ ਬਹੁਤੇ ਗਾਈ ਓਪਰਾ ਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤਾ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ। ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਹੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸ ਓਪਰੇ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਕੋਝੀਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਿਖਚਰਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਖੁਸ਼ਵਹਿਮੀ** ਵਿਚਲਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਗੱਗੀ ਪਤਨੀ ਕੈਟੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਮਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਵਿੱਥ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਨਸਲੀ ਵਿੱਥ ਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਹੀ ਜੰਮੀ ਪਾਲੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਵਾਦ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਗਹਿਰਾ ਹੈ। ਦਰਸਨ ਧੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਸਰਮਾਇਆ** ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਥੱਚੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇਸ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤ ਇਸ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤੀ ਆਈ ਡੈਟ ਕੋਲੋਂ ਛੁਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੌਧਰ ਉੱਤੇ ਮੁਲਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਇੰਨਾ ਅਲਪ-ਮਾਤਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੇ ਗਹਿਰੀਚ ਵੱਗ ਨਾਲ ਅਜੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਵਾਦ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਡੈਕਟਰੀਆਂ, ਪੌਥਾਂ, ਪਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਬੀਚਾਂ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਪਬਲਿਕ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਪੌਧਰ ਤੇ ਇਹ ਸੰਪਰਕ ਵਿਰਲਾ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ **ਗੁਆਚੇ ਲੋਕ**, **ਪਾਣੀ**, **ਕਾਲੇ ਵਰਕੇ** ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮੁਲਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਚਿੰਨ੍ਹ-ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਬਿੰਬ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਲਪ-ਮਾਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।

ਮੁਲਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਯਸ਼ਾਰਥਕ ਨਮੂਨੇ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਅਪਨਾਉਣਯੋਗ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕੀਨੀਆ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ



ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰੰਗਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜਿਉਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਕ ਔਸਤਨ ਵਿਸ਼ਵਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਜਿੱਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ** ਦਾ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।<sup>੧</sup>

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਪਰਵਾਸੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਜਾ ਮੂਲਵਾਸੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਜਾਂ ਅਵਚੇਤਨ ਦਾ ਸਹਿਜ ਅੰਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਪਰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਅਲਪਸੰਖਿਅਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਣਾਅ-ਰਹਿਤ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਹਿਵਾਸ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਖਰੂਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮੂਲਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਣ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।<sup>੨</sup> ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਹਵਾ** ਅਤੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਾਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸੰਵਾਦ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਹ ਰਚਨਾ-ਵਿਵੇਕ ਸਿਰਜਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹਰੇਕ 'ਗੰਗ' ਸ਼ੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕਾਲਾ ਜਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸ਼ਿਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਰਮਾਏ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਿਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰੰਗਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘ ਕੇ ਆਰਥਕ ਹਿੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਵੰਡ ਦੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਰਾਘੁਬੀਰ ਢੰਡ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, **ਉਖਲੀ** ਕਿਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕੀਆਂ (ਹਬਸ਼ੀਆਂ) ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਜ਼ਰੇਦਾਰ ਮੂਲਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਵਸਤੂ-ਅਧਾਰ ਗਾਇਬ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਬਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸੇ ਭਾਂਤ ਰੰਗ-ਭੇਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧਿ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤੇ ਗੰਗੇ ਮੂਲਵਾਸੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮੂਲਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗੁਣਾਂ/ਲੱਛਣਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਰਿਖਾਲਾ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਜੇ ਖਿੱਤਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸੰਵਾਦ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਹਿਵਾਸ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਪਨਾਖ ਦੀ ਆਸ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕਤਾਵਾਦ (Multiculturalism) ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਾਦ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸੰਵਾਦ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜਮੁਖੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਾਹਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਰਚਨਾ-

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਸਰ ਇਨ੍ਹੇ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਅਮਨ ਪਾਲ ਸਰਾ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਸਾਧੂ ਬਿਨੰਗ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੋਧਾ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨਵੀਨ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣੇ ਉਭਰਵੇਂ ਰੂਪ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

**ਖੋਜ-ਕਾਰਜ** ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਦਾਨ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਇੰਦਰਜ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਫੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੀਖਿਆ-ਕਾਰਜ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

### ਸੰਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1982.

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1986.

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਦਵੰਦਵਾਦੀ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਅਧਿਐਨ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, 1988.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1991.

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਸਲਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ, ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 1995.

ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਪ੍ਰਸਾਦਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ ਦੇ ਪਾਸਾਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1997.

ਪ੍ਰਸਾਦਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2001.

ਅਨੁਰਾਗ ਸਰਮਾ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਜਿਨਸੀ-ਸੰਬੰਧ : ਇਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001.

ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਪਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਸਲੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਅਨੂਪ ਕੌਰ, ਬਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2002.

ਕੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸਵੇਦਨਾ (ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੋਤਾ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਫੈਲਾਸ ਪੁਰੀ, ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ, ਰਾਣੀ



ਨਾਗੋਵਰ ਅਤੇ ਸੁਜੀਲ ਕੌਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2002.

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦੋਪੜੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਅਕਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ, ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.

ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਔਲਖ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਗਲਪੀ ਜਗਤ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2003.

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਨਾਓ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ-ਜਗਤ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਰਵਿੰਦਰ ਚੌਧੀ, ਸਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਰਘਬੀਰ ਚੰਡ ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਬਰਾੜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2005.

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ, ਸਿਵਰਨ ਗਿੱਲ, ਗੋਪਾਲ ਕੈਲਾਸ਼ਪੁਰੀ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006.

ਗੁਰਮੀਨ ਕੌਰ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਦੇਹਨ (ਰਘਬੀਰ ਚੰਡ, ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਗੋਪਾਲ ਕੈਲਾਸ਼ਪੁਰੀ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006.

ਅਕਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ (ਨਾਰੀ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਰਘਬੀਰ ਚੰਡ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਅਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਜੀਤ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2008.

ਤਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

ਸੁਖਪਾਲ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਵਿਸਤਰੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2013.

#### ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ:

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵੀ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1981.

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1982.

ਉਤਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1992.

ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1993.

ਹਰਵਿੰਦਰ ਔਲਖ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1997.

.....

#### ਸੁਰੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ:

ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਕਸੂਦਪੁਰੀ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਨਵਕੁਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1986.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1992.

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ.), ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1995.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਨਸਲਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996.

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ (ਸਿਰਫ਼ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ), ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਫ, ਦਿੱਲੀ, 1996.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪਾਠ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ - ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1998.

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਮੁੱਲ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮਦਾਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1999.

ਅਕਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.

ਜੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ  
ਵਾਹਿਗੋਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਅਗਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਪਰਵਾਸੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ  
ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006.

ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,  
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

ਅਕਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਹਲ, ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ,  
ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ.), ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਇਕ  
ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ, ਵਿਸ਼ਵਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2010.

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਾਹਿਤ, ਸਤਵੰਤ ਬੁਕ ਏਜੰਸੀ,  
ਦਿੱਲੀ, 2011.

ਅਕਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ - ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਦੀਪਕ  
ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ, 2012.

ਰਸਨੀ ਰਾਣੀ, ਸਮਕਾਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,  
ਦਿੱਲੀ, 2013.

ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਪੰਜ ਆਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2015.

ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੇਰੀ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ, ਤਰਲੋਚਨ  
ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016.

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਸਪਤ  
ਰਿਸ਼ੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016.

ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪਰਮਾਰ, ਸੰਪਾ., ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ,  
ਸਾਤਵਿਕ ਮੀਡੀਆ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮੂਲ ਸਰੋਤ ਪੁਸਤਕਾਂ :  
ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼, ਭਾਗ ਛੇਵਾਂ (ਕਹਾਣੀ),  
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2012.

ਚੋਣਵੇਂ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ:  
ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ "ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ" ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ  
ਸਭਿਆਚਾਰ, ਬਰਭ ਆਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੈਨੇਡਾ, 1990.

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਨਬੀਅਤ ਦੇ ਹਿਸਤੋ", ਜੁਰਿੰਦਰ  
ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ. ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ  
ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990.

ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ ਦਾ ਪਤਨ", ਉਹੀ  
ਰਚਨਾ।

ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।  
ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭੋਮਾ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਅੰਤਰ ਸਾਸਕਿਤਕ  
ਪਰਿਪੇਖ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਂਬੋ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਰੂਪ ਤੇ ਸਿਲਪ", ਬਰਤਾਨਵੀ  
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 1991.

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਂਬੋ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ)",  
ਜੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਗੁਰੂ  
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪੀਰ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦਾ  
ਯਥਾਰਥ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਦੇਵਿੰਦਰ ਚੰਦਨ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ", ਬਰਤਾਨਵੀ  
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮਸਲੇ, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 1993.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪੀਰ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ", ਜੁਰਿੰਦਰ  
ਸਿੰਘ ਲਾਥਾ, ਸੰਪਾ., ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ,  
ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਅੰਕ 40, ਸਤੰਬਰ, 1994.

ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭੋਮਾ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਅੰਤਰ-ਨਸਲ ਪਰਿਵਾਰਕ  
ਸਬੰਧ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਖੀਵਾ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਦੌਪਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ  
ਤਣਾਉ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਉ",  
ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ  
ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ", ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ  
ਸਾਹਿਤ, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 1994.

ਜੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰੂ, "ਪੰਜਾਬੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਹਾਣੀ", ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ,  
ਲੋਕਾਇਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1998.

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਥੀਮਕ ਅਧਿਐਨ" ਐਸ ਪੀ ਸਿੰਘ,  
ਸੰਪਾ., ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਚਰਚਾ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,  
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1999.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।  
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ  
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੂਲਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1999.

ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, "ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਕਸ਼ਾ ਨੁਹਾਰ", ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ, ਅਕਤੂਬਰ-  
ਦਸੰਬਰ, 2004.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, "ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਭੀਖੀ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਜੁਗਤਾਂ",

ਅਜੋਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਪਾਠ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਟਵੰਟੀ ਫਸਟ ਸੈਂਚਰੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2006।

ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, "ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ" ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ, ਪੰਜ ਆਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2012।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਕਹਾਣੀ ਸਮਤਰ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ",

ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਵਾਦ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਉਹੀ ਰਚਨਾ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ", ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ, 2015।

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, "ਬਹੁਸਭਿਆਚਾਰਕ ਡਾਇਸਪੋਰਿਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਦੀ ਰਾਜਸੀ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ", ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ (ਸੰਪਾ.), ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2016।

### ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਬ੍ਰਤਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ, ਪੰਨਾ 17।
2. "ਕੋਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ", ਕੋਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਪੰਨਾ 105।
3. ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਮੁੱਲ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਪੰਨਾ 180।
4. ਦੇਵਿੰਦਰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣੀ ਲੇਖ, "ਦਰਸ਼ਨ-ਪਰਿ ਦਿਸਹੱਦੇ ਤੇ ਪਾਰ", ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਿਚਿਨ, 15 ਸਤੰਬਰ 1996।
5. ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਦੋ ਕਿਨਾਰੇ (ਸੰਪਾਦਤ) ਭੂਮਿਕਾ 'ਚੋਂ।
6. "ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ, ਮੇਰੀ ਜਾਚੋ, ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅਨੁਭਵ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਮਾਲਿਕ ਹੋਣਾ ਹੈ।"
7. ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸ, ਅੰਕ 7, 1992।
8. "ਮੈਂ ਇਕ ਅਨਿਯਮਿਤ ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਐਸੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਉਲੀਕੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ

ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਕੌਮ, ਜਾਤ, ਧਨ ਅਤੇ ਵਾਦ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਤਰੇਤਾਂ ਨਾ ਪਈਆਂ ਹੋਣ; ਜਿਥੇ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ, ਜਿਥੇ ਬੋਧਸੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਮ ਨਾ ਘੁੱਟ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਆਪ ਅਪਣਾਇਆ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਾਹਰੀ ਬੰਧਿਜ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਸੁਧਾਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਵੇ।"

(ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਪੰਨਾ 104)

8. "ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਘੁਬੀਰ ਚੰਡ ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜਦੋ-ਜਹਿਦ ਨੂੰ, ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਨਵ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਕੁਟਿਲ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਨਾਰਾਜ਼ਤਾ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

ਕੋਸਰ ਸਿੰਘ ਕੋਸਰ, ਭੂਰਸੀ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚੋਂ।

## ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ

ਇਸ ਦੌਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੈ। ਰਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪੱਧੇ ਵੀ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਮੋਹਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਚੁੱਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਰਥਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਮੂਲ ਧੁਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੀ ਜੌਦ ਦੀ ਮੂਲ ਸਾਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਉਪਜਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਹੋਂਦਾਂ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਰਾਸ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਸਹਿਜ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਝਾਕੀ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸਾਥਤ ਕਦਮੀਂ ਤੁਰਦੀ ਜਿੰਤ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਧੇ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਪੂਰ 1966 ਤੋਂ ਲੱਗਭੱਗ 1980 ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਰਚਨਾਸ਼ੀਲਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਨਿਵੇਰਲਾ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪੂਰ 1981 ਤੋਂ 1991 ਤੱਕ ਉਸ ਨਵੀਨ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਧੌਂਪਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਅਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਵਾਹਕ ਬਣ ਸਕੀ।

ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੂਪ 'ਚ ਉਭਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨੀ ਇਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਉਪਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਨਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਵਾਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਗੁਪਤਾ, ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਿਭਿੰਨ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਅਤਰਜੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ, ਨਫ਼ਤਰ, ਭੁਰਾ

ਸਿੰਘ ਕਲੰਦਰ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ ਜਿਹੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਸੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਚਿਤੇਰੇ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਵਾਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਪੇਂਡੂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕਿੱਤਾ-ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਜਸਵੰਤ ਵਿਰਦੀ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਭ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਖੁਦ ਨੌਕਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਧਾਕਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਖਿੰਡ ਤੇ ਸਹਿਰ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰਪਾਲ ਲਿੱਟ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹਨ।

ਪਦਾਰਥਕ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਦੀਪ ਬੱਗਾ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਦੇਵ ਭਰਦਵਾਜ, ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਿਰਾਲਾ, ਕੇ. ਐਲ. ਗਰਗ, ਨਿਪੁੰਦਰ ਰਤਨ ਆਦਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਦਾਰਥਕ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਝੁੰਝਾਈ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵ ਭਰਦਵਾਜ ਅਤੇ ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ ਜਿਹੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਬਲਪੂਰਬਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਰਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਭਾਵਭੋਧ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੁਰਾਅ ਵਾਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ, "ਇਕੱਲਤਾ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਵਿਸਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ (ਕਹਾਣੀਕਾਰ) ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੈਦ ਭੋਗਣ ਲਈ ਨਿਰਬੰਧ ਕਾਮ-ਸਬੰਧਾਂ, ਦਿਮਾਗੀ ਘੁੰਤਰਬਾਜ਼ੀ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਘਾੜਤਾਂ ਅਤੇ ਕਲਪਿਤ ਨਵੀਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਿਰਾਰਥਕਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਆਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।"

ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਨੰਤਰ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਫੈਟਸੀ-ਸੈਲੀ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਸਤੂਗਤ ਕੋਨਵਸ ਹੋਰ ਮੇਕਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ, ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਵਾਲੀਆ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਖੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਬੰਧੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਖੇਲੀ ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਮਹਾਨਗਰੀ ਅਤੇ ਭੀਲ ਕਬੀਲਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਦੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਆਂਚਲਿਕ



ਬਿਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਦਰਾ ਸਿਰਜਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਸਿੱਧ ਹੋਈ।

ਨੌਕਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦਿਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਹਿਸਾਸ ਨੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪਈਆਂ ਅਕਾਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਔਰਤ ਦੇ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਧਿਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਮਨੱਖੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉੱਭਰਿਆ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸਿਮੋਨ-ਦਾ-ਬੀਵੇਰ (Simone de Beauvoir) ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਸੈਕਿੰਡ ਸੈਕਸ** ਨਾਲ ਉੱਭਰੀ ਨਾਰੀ-ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਤੁਲ ਫੜ੍ਹ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ, ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ, ਸਰਨ ਮੋਕੜ, ਤਾਰਨ ਗੁਜਰਾਲ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ, ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ "ਫਾਲਤੂ" ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਜਹਾਦ ਵਿੱਢਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਮਰਦ-ਵਿਰੋਧੀ ਪੌਤੜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਉਸ ਸਥਾਪਤ ਵਿਰਾਧਾਰਾ ਦਾ ਸੋਚ ਉਘਾੜਨ ਦਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵੱਲਤਾ ਲਈ ਮਰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਔਰਤ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕਸੂਰਵਾਰ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਨਾਰੀ-ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਨੇਰੇ ਪੁੱਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਫਟੇਲੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 1980 ਤੱਕ ਇਹ ਸਮੂਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸਿਰੀ ਨੁਹਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮੁਹਾਦਰਾ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ **ਭੈਂ-ਭ-ਲਾਈਨ**, **ਮੁਕਤੀ** ਅਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ **ਕੁਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਵਾਪਸੀ** ਰਾਹੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਖੇੜਾ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਵਿਰਕ ਦੇ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਲੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਥਾਂ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਹ ਸਮੂਹ ਵਰਗ ਜਿਹੜਾ 1966 ਤੋਂ ਹੀ ਨਵੇਂ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ, ਸੁਚੇਤ-ਅਚੇਤ ਇਸ ਨਵੀਨ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਗਹਿਣ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਉਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਵਰਗ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੇ ਯਥਾਰਥ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਪਤਨ ਤੋਂ ਉੱਥੇ ਵਿਸਾਦ, ਅਤੀ ਵਿਕਸਤ ਅਮਰੀਕੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਧਾਰ ਰਹੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾਵਟ ਦਾ

ਚਰਾਵ ਮੁੱਲੇ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਕੋਣੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ਗਹਿਣ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ, ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ ਉੱਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰਿਆਂ ਇਹ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਵਸਤੂਗਤ ਅਤੇ ਕਲਾਗਤ ਆਰਾਗ ਉੱਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ ਉੱਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਵੀਲ ਕੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਿਪੇਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨਾਲੋਂ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਵੇਖੋ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸਾਨੀ, ਬੇਤ-ਮਜਦੂਰ, ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ, ਨੌਕਰੀਪੇਸ਼ਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਔਰਤ-ਸਰੂਪ, ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਵਿਸ਼ੇ ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ-ਚਾਰ ਦਾ ਅਫ਼ੀਹ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਹੀ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪੂਰਵ-ਨਿਸ਼ਚਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਪੱਖ, ਬੇਲਿਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਵਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਨਵੇਂ ਸਿਟੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਿਸੇ ਇਕਹਿਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਇਕ ਦੇ ਪਾਸਰਾਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਮਾਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਇਕਹਿਰੇ ਦੂਜੇ ਵਾਲੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਮਾਡਲ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਟਿਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਲਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬਹੁ-ਪਾਸਰਾਂ ਜੁੜੇ ਵਾਲੇ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮਾਡਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਤੀ ਧਿਆਨਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਹਰੇਕ ਕਹਾਣੀ ਅਜਿਹੇ ਜਟਿਲ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਵਸਤੂ ਸਮੱਗਰੀ ਪੱਖ ਹੀ ਨਹੀਨ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹੱਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੱਕ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖੁਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਹੀਨ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਰਤਾ ਕੁ ਅਗਾਂਹ ਚੱਲ ਕੇ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਾਣ ਚੋਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਗਿਣਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਰਘਬੀਰ ਦੱਤ, ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ, ਅਵਸਲ ਤੇਜਵੀ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਸ ਕੋਟੀ 'ਚ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵਸਤੂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਲਾਤਮਕ ਨਿਭਾਅ ਦੇ ਪਿਛਕਭ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਚਨਾ-ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ-ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਣ ਨਾਲ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨੀ-ਯਥਾਰਥ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਸੂਤਰਧਾਰ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮੁੱਲ ਹੀ ਅਲੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਤਰ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਹੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨਯਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਜੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਇਕ ਪਾਤਰ-ਰੂਪ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੂਹ ਪਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਇਉਂ ਛੁਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਮੂਹਤ ਰੂਪ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਨੀ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਬੂਲ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਖਮ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਦਿ, ਮੱਧ, ਅੰਤ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜ-ਬੰਧ ਕੇ ਕਥਾਤਮਕ-ਰਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਵਿਚ ਕੀ ਰੋਇਆ?, ਦੀ ਚਾਟ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕੀ ਮੋੜ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਝਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਕਥਾ-ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਸੂਤਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਬੱਝਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਪਾਠਕ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਉਸ ਕਥਾ-ਸੂਤਰ ਨਾਲ, ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਹਿਤ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਥਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਪਰਿਪਰਕ ਤੌਰ ਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਤੀ ਮੱਧਮ ਜਰੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ 'ਕੀ ਹੋਇਆ' ਅਤੇ 'ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ' ਦੀ ਸੈਂਸੀ ਨਾਲ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੱਧ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਦੀ ਇਹ ਜਰਿਆਸਾ ਤਾਂ ਮੁੱਢ 'ਚ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਕੀ ਵਾਪਰੇਗਾ।

ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਥਾਤਮਕ ਰਸ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਘਟਨਾ-ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਜਰਿਆਸਾ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਚੇਤਨਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗੰਭ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਵਿਚਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਮਸਲੂਫੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸਭਾਵਕ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਅਭਿਆਸ 'ਚ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮੱਧ ਘਟਨਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਉਪ-ਕਥਾਨਕਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤਾਣਾ-ਪੇਣਾ ਬੁਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਸੱਚ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੋਇਆ ਉਪ-ਕਥਾਨਕਾਂ ਦੀ ਟਕਰਾਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਲੱਦ-ਪੁਲੱਦ (ਕਰਾਸ ਇਕਜੈਮੀਨੇਸ਼ਨ) ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਥਾ-ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਕਥਾ-ਸੂਤਰ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਲੱਦ ਅੰਤ ਰਾਹੀਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਟਕੀ ਮੋੜ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਅੱਗੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਹਾਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕ ਦਾ ਵਿਰੋਚਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਲਗ-ਬੰਧ ਹੋਣ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਘਟਨਾ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਾਹੀਂ ਅਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕੀ ਚੱਕਰ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਧਾਰਣਤਾ ਦੇ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਸੂਤਰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅਸੰਤੁਲਤ (ਅਬਨੌਰਮਲ) ਵਿਆਕਤੀ ਦੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਕੁਝਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਵ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੋਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੋਚੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬਰੈਕਟ 'ਚ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦਾ ਦਵੰਦ ਬੜੇ ਤੀਬਰ ਰੂਪ 'ਚ ਚਲਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਇਕਹਿਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਕਟਾਂ 'ਚ ਗੁੱਸੇ ਜਟਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਕਤੀ (ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦੇ) ਦਾ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ ਬਣ ਕੇ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਗੂਪਕ, ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿਕ ਸੁਗੰਭਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਗਲਪ-ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਗੂਪਕੀ ਸੰਕੇਤਕਤਾ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਰਸਭਰੀਆਂ, ਤੂੜੀ ਦੀ ਪੰਝ, ਡੰਗਰ ਆਦਿ। ਇਹ ਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਮ ਦੀ ਦੱਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਕੁਲਵੰਤ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਲੀ ਬਾਬਾ ਤੇ ਕਾਸਮ ਵਿਚ ਲੋਕ-

ਕਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਦੇ ਜਿਨਸੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਲੰਕਾਰਕ ਭਾਸ਼ਾ-ਸੁਗਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਲ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਰਜਮਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਮਹਾਵਰੇ ਰਾਹੀਂ ਗਲਪ-ਬਿੰਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਮੁਕਤੀ** ਦਾ ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਚਿਹਨ ਨਾ ਤਾਂ ਰੂਪਰੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਰਜਮਈ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰਜਮਈਤਾ ਅਨੁਕੂਲ ਬਹੁ-ਅਰਥਕ ਸਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਦਾ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਵਚਨੀ ਗਲਪ-ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਸਮਾਨੰਤਰ ਸ਼ਬਦ-ਸਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਧੂਅਲ ਪਾਵਰ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਰਥ ਸੰਚਾਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪੂਰਵਲੀ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਨੁਕੁੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਵਸਤੂਮਈ (ਅਬਜੈਕਟਿਵ) ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਵਸਤੂਮਈ ਵਿਸ਼ਟੀਕਣ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮਗਤ (ਸਬਜੈਕਟਿਵ) ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰਵ-ਅਗ੍ਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰੇ। ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਸਿਰਫ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਤਮਗਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਏਨਾ ਕੁ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਆਤਮਗਤ ਤਰਵਦਾਰੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਉੱਤੇ ਆਭੋਪਤ ਨਾ ਕਰੇ।

ਮੁਦਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ, ਸੁਧਾਰਵਾਦ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਵਾਦ ਦੇ ਆਰੋਪਣ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਆਮ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥਵਾਦ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਚਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਤੰਕ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਇਹ ਉਤਰ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਮੁਕਤ ਭੁੱਖੀ ਨਾਲ ਸੁਖਮ ਤੋਂ ਸੁਖਮਤਰ ਜੀਵਨ-ਰਹੱਸਾਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਫਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਮੈਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਨਾਕ ਹਾਂ** ਇਸੇ ਵਿਸ਼ਟੀਕਣ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੀ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਤਲਾਸ਼ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਭੈਂਡ ਲਾਈਨ** ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਐਥਾ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ

ਲੰਬੀ ਜਟਿਲ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲੰਮੇ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਰਲ ਖੁਣਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਸਥਾਰਮਈ ਤਾਂ ਹਨ ਜਟਿਲ, ਸੁਗਤਿਤ ਅਤੇ ਬਹੁਪਾਸਾਰੀ ਨਹੀਂ।

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਲੱਖਣ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਸਿਰਜ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਵਿੱਥ ਕਾਪ ਲਈ ਹੈ।

ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ, ਗੁਰਚਰਨ ਭੁੱਲਰ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਆਦਿ ਨੇ 23 ਅਗਸਤ, 1997 ਨੂੰ ਡਲਹੋਜੀ ਵਿਖੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੋਸ਼ਟੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ (ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੀੜੀ ਵੰਡ ਦਾ ਚੌਕਰ) ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਮਈ ਰਿਪੋਰਟ **ਕਹਾਣੀ-ਪੰਜਾਬ** ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਅੰਕ 19, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, 1998 ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਗਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਦੇ-ਚਾਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਾ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨਤਰ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮਰੱਥ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਉਸ ਸਥਾਪਤ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਉਲੰਘ ਕੇ ਨਵੇਂ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਯਤਨਸੀਲ ਹਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਮਾਣਤਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਇਸ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੱਤਵ ਅਧੀਨ 26-27 ਸਤੰਬਰ, 2009 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ: “ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਜਿੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਉਨੇ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ 'ਚ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ, ਭਾਸ਼ਾ, ਚਰਚਤ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਵੱਲ ਵੀ ਸੂਝ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰਵ ਨਿਸ਼ਚਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ/ਜਮਾਤੀ/ਜਾਤੀ/ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਵਚੇਤਨ ਨੂੰ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ।”

ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਹੋਣਾ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ਦੀ ਸੰਚਾਰ-ਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਗਲੋਬਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ 'ਚ ਉਭਰਨਾ ਆਦਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ “ਬਹੁ-ਸੁਰ ਅਤੇ ਮੈਲੁਕਤਾ ਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਜਟਿਲ ਕਹਾਣੀ” ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦਾ ਅਗਲਾ (ਚੌਥਾ ਪੜਾਅ) 1985-90 ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਬਦਲਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀਕਰਨ (ਗਲੋਬਲਾਈਜੇਸ਼ਨ) ਦਾ ਅਹਿਮ ਵਰਤਾਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਾਂ-ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਰੂਸੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਮੁਲਕ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਵੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੂਹਕ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਮੁਕਤੀ, ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਸਿਧਾਂਤ ਸਬੰਧੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਭਾਰੇ ਹਨ। ਇਸ

## ਚੌਥਾ ਪੜਾਅ : 1991 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਤਰ-ਯੁਗਰਾਥਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ

ਨਵੇਂ ਦੁਹਰੇ ਦੇ ਆਰੰਭਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੱਥਰ ਬਣੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਲੇਨੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਰ ਮੇਰਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। 1992 ਤੋਂ 1996 ਦੌਰਾਨ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਨੇ **ਨਵੀਂ ਕੁੱਝ ਦੇ ਜੁਗਨੂੰ** 1992 ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ **ਚੌਥੀ ਕੂਟ** 1994 ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ।

6-7 ਨਵੰਬਰ, 1993 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰਾਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸਿਰਮੌਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਉਤਸਵ ਵਿਚ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਇਕ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਬਾਰੇ ਭਰਵੀਂ ਬਹਿਸ ਛਿੜੀ ਕਿ ਇਹ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਕਿਸ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਉਪਰੰਤ ਸਰਵਮੀਤ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, **ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ** 1996 ਬਾਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਹੋਈ ਗੋਸ਼ਟੀ 'ਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਬਚਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਕ ਸ਼ੈਲੀ ਅਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਯੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲੁਪਤ/ਅਦਿੱਖ ਹੈ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਪਿੱਛੇ ਸੁਚੇਤ ਯਤਨ ਹੈ। ਕਥਾ-ਅੰਸ਼ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਘਟਨਾ/ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਚੇਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਅਚੇਤ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਭਾਸ਼ਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਸੋਚੇ-ਜਹਿਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਵਾਇਤੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।”

ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤੀ ਬਾਰੇ ਤਕੜੀ ਭਰਵੀਂ ਬਹਿਸ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਛਿੜੀ ਰਹੀ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕੁਝ ਮੋਹਤਬਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਰਾਮ



ਨਵੀਨ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਮਾਡਲਾਂ ਅੱਗੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ, ਮਨੋਰਥ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਿਭਿੰਨ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਰਿਤਰ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਤਰਕ ਸਿਰਜੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਲਾਤਮਕ ਸਿਰਜਨਾਵਾਂ ਸਨਮੁੱਖ ਨਵੀਆਂ ਬੁਣੀਆਂ ਉਭਾਰੀਆਂ ਹਨ।<sup>179</sup>

ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਨੇ ਵਿਕਸਤ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਮਤ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਮਾਜਕ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਅਟੱਟ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਅਚੇਤ ਹੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਚੰਭੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਵਧੇਰੇ ਨਾ ਚੰਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਉਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਮਰੱਥ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁੱਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਲੋਂ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਵੀ ਨਵੇਂ ਪੁੱਛੇ-ਨਾਲ ਉਲੰਪਣ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁੱਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ, ਮਨਮੋਹਨ ਥਾਵਾ ਨੇ ਸਿੱਧ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚਿੰਤਨਮਈ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਮੁਹੰਮਦ ਮਨਸ਼ਾ ਯਾਦ ਅਤੇ ਅਵਜਾਲ ਤੇਜੀਵ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਨਵ-ਯੁਗਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਚੰਭੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੰਭੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਾਪਦੰਡ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਾ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਵਸਤੂ-ਯੁਗਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੁੱਜੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਸਬੰਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਭਾਰਤ/ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

**ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ (10.12.1946)** ਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ਿੰਗਰਾ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚਿੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਹਾਨਗਰ-1995**, **ਇਕ ਹੋਰ ਮਰੀਅਮ-2007** ਹਨ। ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਦੇਸ਼-ਬਿਦੇਸ਼ ਭ੍ਰਮਣ ਨਾਲ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਸਹਿਰੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰੀਵੀ ਤੈਰਾ ਤੱਕ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੁਮਾਂਚਕ ਛੋਟੀ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਰੀ, ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਥਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ-ਮਹਾਵਰਾ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਪਤਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਸਬੰਧੀ **ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਸੰਦਾਗਰ** ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਰਚਿਤ ਵੱਡ-ਅਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** e-mail:rajantabti@vsnl.co Ph : 9855369489

**ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ (14.1.1948)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮਾਜਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਅਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਡ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ-2001**, **ਨੇਰੂ ਦੇ ਵਾਸੀ-2009**, **ਕਾਲ ਕਾਲਾਂਤਰ-2011**, **ਚਾਰ ਤੱਤ ਦਾ ਪੁਤਲਾ-2016**। ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਨੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਗੱਲਣਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਮਾਜਰੀ, ਡਾਕ. ਸਿਆਲਕਾ, ਤਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਹਾਲੀ-140110  
**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ (5.5.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਤਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਹਿਪਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕਸਮਕਸ-2001**, **ਚੱਕਰਵਿਊ-2010**, **ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ-2017**। ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਢੀਡਸਾ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਝੁੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾਂ ਫੜਕੂਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗੁੰਦਵੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਬੈਨਸ** ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਰਹਿਪਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ।

**ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (16.12.1951)** ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਰਚੈਂਟ ਨੇਵੀ ਵਿਚ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਅਵਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਆਦਮੀ-2005** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਪਰਮਜੀਤ ਮਾਨ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੂਪਕ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ, ਹੰਡਿਆਇਆ ਰੋਡ, ਬਰਨਾਲਾ।

**ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਤਲਾ (2.1.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੱਸੂਆਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੀ.ਪੀ.ਈ. ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਡੀ.ਪੀ.ਈ. ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : 47-ਏ ਦਿੱਲੀ-2013, ਹੁਣ ਤੂੰ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀ-2015। ਉਸ ਨੇ

ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਬੰਸੁਵਾਲ, ਡਾਕ. ਚੀਮਾ, ਤਸੀਲ ਜਗਗਾਉ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ (15.1.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਘੱਲੀਆਂ ਕਲਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਹੋ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਰਾਣ-2005**, **ਉੱਚੇ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ-2009**, **ਉਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ-2013** ਹਨ। ਉਹ ਖੰਬੇ-ਪੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੌੜ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਥਾਪਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਬਦਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਆਸਥਾ ਲੈਂਦੇ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਘੱਲੀਆਂ ਕਲਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ।

**ਸਵੈਰਾਜ ਸੰਧੂ (9.3.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੁਹਾਵਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ., ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗੀਤਾਂ ਵਰਗੇ ਲੋਕ-2000**, **ਫੂਡੀਆਂ-2009**, **ਰਜਿ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵਿਆ-2014** ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰਵਾਇਤੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਸਦਗੀ ਭਰੀ ਵਿਚਿੱਤਰਤਾ ਕਾਰਨ ਪਿਆਨ ਬਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਕੋਲ ਬਚਿੱਤਰ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਹੁਨਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਝੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਬੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਜਾਚ ਵੀ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਸਵਰਾਜ ਹਾਊਸ, ਜਗਤਪੁਰ ਚੌੜ ਕੰਡਾਲਾ, ਮੋਹਾਲੀ-140306

**ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ (13.12.1952)** ਦਾ ਜਨਮ ਨੰਗੋਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੋਹ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੇ ਕੋਰਸ ਰਾਹੀਂ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ ਦਾ ਨਾਵਲ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਮੌਤ ਦੇ ਸਾਥੇ** (1991), **ਆਪਣਾ ਖੂਨ-1994**, **ਨਿਆਜ਼-1998**, **ਤਿਹਾਰ ਦਾ ਦਿਨ-2011**, **ਪੱਛ ਦੀ ਹਵਾ-2011**। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਵਰਗ ਅਤੇ ਨਿਮਨ-ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਜੀਵੰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣ, ਨਾਟਕੀਅਤਾ, ਸਸਪੈਂਸ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਆਚਰਿਕ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਬੋਲੀ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਸੋਹ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਅਵਤਾਰ ਬਿਲਿੰਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

**ਜਿੰਦਰ (2.2.1954)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਾਨਣ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਲੋਧੜਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਆਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੈ। ਜਿੰਦਰ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : **ਬੇਲੋੜੇ-1997**, **ਲਾਲ ਸਿੱਟੀ ਦੀ ਸੜਕ-2006**, **ਪੰਚਕੂਲੇ 'ਚ ਜਨਾਜ਼ਾ-2008**, **ਸਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਏ -2008**, **ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ-2008**, ਅਜੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ-2010, ਮੁਹਾਜ਼, ਪਿਜਾਰੇ ਤੇ ਜਖਮ-2011, 1947-ਅੱਲੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ-2013, ਸਮੁੰਦਰ, ਘਰ ਤੇ ਜੰਗਲੀ ਕਬੂਤਰ-2013, ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2013 (ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੰਦਨ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ), 1984 ਦਾ ਸੰਤਾਪ-2014, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-2014. ਜਿੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਮੈਂ, ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਉਹ-1990, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ-1996, ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ-2000, ਬਿਨਾਂ ਵਸੂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ-2004, ਜਖਮ-2010, ਤਹਿਜੀਬ-2012 (ਕੁੱਲ 55 ਕਹਾਣੀਆਂ), ਆਵਾਜ਼ਾਂ-2014. ਜਿੰਦਰ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਰਚਨਾ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦਾ ਮਕਾਨਕੀ ਭਾਤ ਦਾ ਬਿੱਤਰ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਵਾਦ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਲਝੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ, ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ, ਅਸੰਤੁਲਤ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਤਮਕ ਛੋਟਾ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਆਦਿ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਕਤਲ** ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 984, ਮਾਡਲ ਹਾਊਸ, ਜਲੰਧਰ-3, ਫੋਨ 98148-03254.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001.

ਸੁਖਚੈਨ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਬਿਤਰਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿੰਦਰ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਸੁਖਚੈਨ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ

(ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ. ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਮੁਕਤਸਰ, 2005.

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਿੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2005-06.

ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2007.

ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਿੰਦਰ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2009.

ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਬਠਿੰਡਾ, 2009-10.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਿੰਦਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਜੱਖਮ' ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ. ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਮੁਕਤਸਰ, 2009-10.

ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਔਰਤ, ਸੈਕਸ ਤੇ ਦਲਿਤਵਾਦ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ, ਸੰਪਾ., ਇਕ ਕਹਾਣੀ : ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2010.  
ਸੁਖਰਾਜ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੋਫੀ : ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2017.  
ਕਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪਾ., ਜਿੰਦਰ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ, ਜਿੰਦਰ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ, ਸਮਾਣਾ।

ਨਿਰਮਲ ਜਸਵਾਲ (1.3.1954) ਦਾ ਜਨਮ ਐਮ.ਐਲ. ਜਸਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਢੁੱਪ ਸਿਹੀ ਕੂੜੀ-2000 ਅਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਕੱਚ ਦੀਆਂ-2004, ਅੰਗਾਰ-2013 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਵਰਣਤ ਹਿਸਤਿਆਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੱਬੀਆਂ-ਘੁੱਟੀਆਂ ਹੀ ਅੰਤ ਦਮ ਤੱਕ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਵਾਚ ਨਾਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ। ਪਤਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਬੋਧਕ-ਬਿਆਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਨਭਾਉਂਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਸੁਥਾਨਾ, ਨਿਰਮਲ ਜਸਵਾਲ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (17.5.1954) ਦਾ ਜਨਮ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਿੰਡ ਉਮਰਵਾਲ ਬਿਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਆਨਰਜ਼, ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਸਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ ਉਚੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁਝ ਪਛੜ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਚੰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਖੂਹ-ਖਾਤੇ-1989, ਘਰ ਦਾ ਜੀਅ 2004, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਰਵੋਤਮ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਹੈ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਦਪੋਛਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਬੁਣਤਰ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੱਧ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਿਵੇਕ ਉਸਦੀ ਸਮੀਖਿਆ-ਬਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਪਰਕ : 245, ਚਰਨ ਬਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1998.

ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ, ਖੂਹ ਖਾਤੇ - ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ, ਹਿੰਦੀ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001.

ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਵਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2004.

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ (ਬਿਜ-ਨਿਬੰਧ), ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀ., ਜਲੰਧਰ, 2015.

ਜੋਗੇ ਭੰਗਲ (10.10.1954) ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਭੰਗਲ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਾਹੀ ਵੱਢ-2005 ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਰੀ-ਪਛਾਣ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਖਪਤ

ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸੱਭਾਲੀ ਦੇ ਦੁਬਾਰੇ ਆਦਿ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ, ਗੁਪਤੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਦੀ ਰੁਸਲ ਵਰਤੋਂ, ਦੁਆਬੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਮੰਡਾ ਰਹੀ ਕਥਨਕ ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਜੋਗੋ ਭੰਗਲ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਭੰਗਲ ਕਲਾ, ਭਾਕ. ਕਰਿਆਮ, ਰਾਹੀ ਸਾਹਲੋਂ, ਨਵਾ ਸ਼ਹਿਰ-14421.

**ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (14.2.1955-12.11.2013)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ, ਉਤਰਾਚਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਡੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਫਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇਵਾ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੰਪਾਦਕ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ : **ਸਾਂਝੀ ਪੀੜ-2005, ਗੁਫ ਦੀ ਭੋਲੀ** (ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2006), **ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਦਾ ਗੀਤ-2007** ਉਸ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : **ਚਾਤ ਚਾਨਣੀ-1992, ਨਾਇਕ ਦੀ ਮੌਤ-1997, ਵਿਚਲੀ ਔਰਤ-2001, ਜਲਧਾਰਾ-2006, ਇਸ ਵਾਰ-2007, ਕਾਲ ਚੱਕਰ-2011** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ **ਦੋਨੀ ਮੋਰੀ ਬਾਤ-2014** ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਅਨੁਭਵ ਕਾਫੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾ ਵਸੇ ਕਿਰਤੀ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, ਦਫਤਰੀ ਅਮਲਾ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ, ਖਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਸਰੂਪ ਆਦਿ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਸਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣੇ ਹਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਜੁਟਾ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 61, ਵਰੈਂਡਜ਼ ਕਾਲੋਨੀ, ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਰੁਕਮੇਸ਼ਵਰ ਯੂਨੀ., ਰੁਕਮੇਸ਼ਵਰ, 2001.

ਅਨਲਮੀਤ ਕੌਰ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲਪ ਵਿਸ਼ਟੀ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2006.

ਰਜ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਗਲਾ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.

ਦਲਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ

ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009.

**ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ (7.7.1955)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਚਨੌਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਰਿਆਨੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਨਵਾਂ ਜਮਨਾ 'ਚ ਸਬ-ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਖੋਬੋ-ਖੋਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਮਲ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਇਸ ਚੌਖਟੇ 'ਚ ਪਾਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲਿੰਗ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਾਥਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ-1996, ਧੂਆਂ-2004, ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਮਣੇ-2007** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਵਧੇਰੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਿਮਨ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸੰਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਵਰਜਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਧੂਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਨੋਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ, ਯਥਾਰਥਕ ਸੁਰ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਰੋਜਾਨਾ ਨਵਾਂ ਜਮਨਾ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਮਨਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਧੂਆਂ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004.

**ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇਵਾਸ (3.3.1956-12.12.1997)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦਾਤੇਵਾਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਉਤੇ ਹੱਥ ਅਜਮਾਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਅੰਗ-ਸੰਗ-1991** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮੋਗਰਤਾ ਵਿਚ ਪਕੜ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕਲਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣ ਬਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਜੀਵਨ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਬੰਜਰ-1998** ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾ ਛਪ ਸਕਿਆ। ਦਾਤੇਵਾਸ ਨੇ ਨਿਮਨ ਤੇ ਮੱਧਲੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀਆਂ ਸਮੋਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਹਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਖੇੜਾ (15.3.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੀਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਾਨਖੇੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਏ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਨਟਰੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੈਨਟਰੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ



ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਣਗਿਣਤ ਵਰ੍ਹਾ-2005**, **ਬਾਰੇ ਦੀ ਲਾਮ-2009**, **ਠਰੀ ਐਂਗ ਦਾ ਸੈਕ-2017** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸਾਨ, ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ, ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਪਰ੍ਹੇ ਆਪ-ਪਰ੍ਹੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਵਾਦਪਣ, ਮਨੁੱਖ ਹੋਭੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਲੁੱਟ, ਸਿਆਸੀ ਗੱਪਲ ਚੋਬ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ 'ਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।” ਮਾਨਖੇਡਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਗੁਣ ਹਨ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣ, ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਅਤੇ ਨੁਕਦਾਰ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੁਸਲ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ। **ਸੰਪਰਕ** : 27388, ਗਲੀ ਨੰ.3, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਸਤੀ, ਬਠਿੰਡਾ। ਮੋਬਾ: 9780042156

#### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਖੇਡਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ, 2015.

**ਸੁਕੀਰਤ (23.3.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਕਿੱਤਾ ਮੈਨੇਜਰ, ਚਿਨਾਰ ਐਕਸਪੋਰਟਸ ਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਕ **ਬਾਤ ਇਕ ਬੀਤੇ ਦੀ-1999** ਵਿੱਚ ਰੂਸ 'ਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਪਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਸਿਰੀ ਪੁਖਤਾ ਸੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਰਤਕਵਾਹ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਭਰੀ। ਉਸਦੇ ਸਫਰਨਾਮੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਉਤਮ ਨਮੂਨੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਗਾ ਅਨੁਵਾਦਕ ਵੀ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਜਲਾਵਤਨ-2001** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਿਆ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਣ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਮੱਲਿੰਗੀ ਹਿੰਸੇ ਬਾਰੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਜਲਾਵਤਨ** ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਚਰਚਾ 'ਚ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਮੈਨਾ ਭਾਬੀ** ਨੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਵਧੀਆ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : Email : sukirat.anand@gmail.com

**ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ (15.7.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਆੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰੇਸ਼ਤ ਦੇ ਅਰੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਲੋਕਧਾਰਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ

ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮਲਕਾ-2013** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : 95-ਨਿਊ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ (ਮੁਹਾਲੀ)।

ਮੋਬਾ: 98720-23064

**ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗਾ (1.8.1956)** ਦਾ ਜਨਮ ਦੇਵ ਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਜੋਗਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹੁਣ ਭੂਮੀ ਗੋਪਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਮਸਕਾਰ-2011** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀਪੇਸ਼ਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ** : ਗਲੀ ਨੰਬਰ 5, ਲਿੰਕ ਰੋਡ, ਮਾਨਸਾ। ਮੋਬਾ: 98720-01856

**ਪਰਮ ਪਾਲ ਸਾਹਿਲ (9.8.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਸਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਤੁੰਗ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ-ਐੱਫ਼ ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਪਰਮ ਪਾਲ ਸਾਹਿਲ ਪਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ **ਮੇਰਾ ਮਣਕੂ-1994**, **ਨੀਂਹ ਦੇ ਪੱਥਰ-2004** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਪਰਮ ਪਾਲ ਸਾਹਿਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜ਼ਾਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਲੱਛਣ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਆਂਦ ਹਨ।

**ਬਲਜੀਤ ਰੈਣਾ (17.8.1958)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨਾਨਕ ਚੌਂਕ ਕਠੂਆ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਡੀ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ 'ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਸਹਿਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਗੈਗਮੰਚੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਲਮ-ਮੇਕਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਲਜੀਤ ਰੈਣਾ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲੀ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਇਕ ਜਮਾਂ ਦੇ ਮਨਫੀ-1985**, **ਘਰ ਪਰਤ ਰਿਹਾ ਆਦਮੀ-1989**, **ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਚੋਂਡ-1991**, **ਅਜੀਬ ਆਦਮੀ-1991**, **ਜਾਇਜ਼-ਨਜਾਇਜ਼-1991**, **ਕਥਾ ਅਜਬ ਦੇਸ਼ ਦੀ-1997**, **ਸੁਧੀਸ਼ ਪਰਚੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ-2009**. ਬਲਜੀਤ ਰੈਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪਰਤਾਂ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ

ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ, ਨਾਰੀ-ਸੰਵੇਦਨਾ, ਵਿਲਮੀ ਜਗਤ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ਿਤਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਆਦਿ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੁਗਤਾਂ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਸਪੈਂਸ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਟਕੀ ਤਣਾਅ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਕੰਜਵਾਣੀ, ਨੇੜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਵਿਲੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਜੰਮੂ 180010.

**ਡੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇਤਾ (7.6.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਰਟੋਲ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੰਘੇਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਿਰੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਉਲੇਖਯੋਗ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਢਲਦੀ ਦੁਪਹਿਰ**-2004 ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਜਹਿਰ ਦਾ ਘੁੱਟ**-1987 ਅਤੇ **ਰੋਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ**-2002, **ਹਾਏ ਓ ਦੁੱਲਿਆ**-2008, **ਏਹ ਜੰਗ ਕੌਣ ਲੜੇਗਾ**-2016. ਸੰਘੇਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਜਿਮਨ, ਮੱਧਲੀ ਰਿਸਾਲੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਨਿਮਨ-ਰਿਸਾਲੀ ਉੱਤੇ ਪਏ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ **ਸੰਭਾਲ ਲੈ ਮੈਨੂੰ** ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਮਨਭਾਉਂਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਹੈ। ਉਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕੋਟੀ ਦਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** email : sanghera1959@gmail.com ਮੋਬਾ : 98147-87509

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਡੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2007-08.

ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ, ਸੀਯਾ, ਡੋਲਾ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇਤਾ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ : ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੂਲਕ ਤਰਜੀਮਾਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

**ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (20.11.1959)** ਦਾ ਜਨਮ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਰਾਈ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਏ. (ਆਨਰਜ਼), ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਅਤੇ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਵਿਤਾ, ਆਲੋਚਨਾ, ਵਾਰਤਕ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਓਪਰੀ ਹਵਾ**-1996 ਅਤੇ **ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਗਿਲ**-2009 ਹਨ। **ਓਪਰੀ ਹਵਾ** ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਕਿਸਾਨੀ-ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਰਗ ਦੀ ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੂਪਤਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਸੰਵਾਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ

ਨੁਕਦਾਹ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਓਪਰੀ ਹਵਾ, ਐਤ, ਲਛਮਨ ਰੇਖਾ, ਕਾਰਗਿਲ, ਕੀੜੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈਆਂ।

**ਸੰਪਰਕ :** 34, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਵੇਜ਼-3, ਪਟਿਆਲਾ। ਮੋਬਾ. 98728-35835

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਕਰਮਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ, ਓਪਰੀ ਹਵਾ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2007.

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਓਪਰੀ ਹਵਾ : ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2010.

ਮਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਗਿਲ' ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਥੀਮਕ ਪਾਸਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਸਤਬੀਰ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 2011.

ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ, ਸੰਘਾ, **ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਬਿਰਤਾਂਤ - ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਸੰਵਾਦ**, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2011.  
ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਗੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਗੱਲ - ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਸੰਵਾਦ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

**ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ (25.5.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬੁਥਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ਼ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਨੇ ਵਿੱਚ ਨਵਦੀਪ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਲੇਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ**-2003 ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਇਕ ਘਰ ਆਸ਼ਾਦ ਹਿੰਦੀਆਂ** ਦਾ-2015 ਪੁਰਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਮਸਾਲਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਦੁਵੇਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਕਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੱਛਲਭਾਤ ਦੀ ਕਥਾ-ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਲੰਮੇਰੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ। ਭਵਿੱਖਵਾਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਆਸਥਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਨਵਦੀਪ ਅਕੈਡਮੀ, ਖੰਨਾ । email : bsgrewal602@yahoo.co.in  
ਮੋਬਾ: 94644-18200

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਸ-ਕਾਰਜ :**  
ਸੰਦੀਪ ਕਾਠਪਾਲ, ਬਲਦਿਵਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਯੁੱਧ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਾ ਚੇਤਨਾ' (ਬੋਸ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2005-06.

**ਜਗਜੀਤ ਗਿੱਲ (25.5.1960)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਈ.ਐੱਫ. ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਜੂਏਟ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਐਂਡ ਮਾਸ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਰਸ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਸਕਣ ਵਿਚ ਜਗਜੀਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 62, ਪਾਰਕ ਐਵੀਨਿਊ, ਤਰਨਤਾਰਨ-143401

ਮੋਬਾ: 98769-39090, email : jagjitgill094@gmail.com

**ਸੁਖਜੀਤ (4.1.1961)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਰਬੇਟ ਰਣਸੀਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਤੱਕ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਜੋੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੁਖਜੀਤ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਤਰਾ-1997**, **ਮੈਂ ਰੋਪ ਨੂੰ ਦਿੱਜੁਆਏ ਕਰਦੀ ਹਾਂ-2008** (ਦੂਜੇ ਸੰਸਕਰਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਦਿੱਜੁਆਏ ਕਰਦੀ ਹਾਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਸੁਖਜੀਤ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੋਗ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਪਣਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਸਾਤਮਕ ਬਦਲੇ ਦੇ ਸਮੀਕਰਨ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਖੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ, ਕਾਵਿਕ ਬਿਆਨੀ, ਮਨੋਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ-ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਲਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ। ਅੰਤਰਾ, ਬਰਫ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਕਮ ਬਲੀਂ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਗੁਰੂ ਕਾਲਨੀ, ਮਾਛੀਵਾੜਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।  
ਪਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ : **ਬੀਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ**, ਪਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

**ਬਿਦਰ ਬਸਰਾ (3.1.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲੀ,

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਈ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕਦਮ ਕਦਮ ਚੌਰਾਹੇ-2012** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਦਲਿਤ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਮੂਰਤ ਸੈਲੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਚਾਰਮੁਖ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲੀ, ਭਾਕ. ਜਮਸ਼ੇਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ। ਮੋਬਾ: 98765-46675  
**ਬਲੀਜੀਤ (15.3.1962)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਖਮੀਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਨਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੱਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਕਾਸ ਅਫਸਰ (ਪੱਚਾਇਤ) ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੈਂ ਗੱਲਾਂ-2006**, **ਇਬਾਰਤਾਂ-2010**। ਅਜੋਕੇ ਬਿਭਰੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਬਲੀਜੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਅਮੂਰਤਵਾਦੀ ਲੱਛਣਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਾਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1608, ਸੈਕਟਰ 79, ਮੋਹਾਲੀ-140 308  
ਮੋਬਾ: 81467-60045

**ਪਵਨ ਪਰਿੰਦਾ (11.1.1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਜੰਸੜਵਾਲ ਦਿਆਲਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਸਤਕ-ਵਿਕਰੇਤਾ ਦਾ ਅਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ-1994**, **ਲਾਹੇ ਹੋਏ-2004**। ਉਸ ਕੋਲ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੂਝ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਠੇਠ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹੁਨਰ ਵੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਓਸੇ ਉਪਵਨ, ਲੱਖੀ ਕਾਲਨੀ, ਬਰਨਾਲਾ-148101

**ਬਲਬੀਰ ਜਸਵਾਲ (7.10.1963)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਰ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਆਪਣੇ ਇੱਜੇ ਦੀ ਛਾਂ-1995** ਹੈ। ਜਸਵਾਲ ਅਜੋਕੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਖੁਰਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਲਾ-ਜੁਗਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 8469, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਰਾਲੀ, ਗਲੀ ਨੰ. 12, ਲੁਧਿਆਣਾ-141003

**ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗ (18.5.1963-4.2.2013)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਆਇਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗ ਦਾ ਸਮੱਥਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: **ਉਦਾਸੀਆਂ-1981, ਵਿਰਲਾਪ-1986, ਜੂਨ-1998, ਕਾਲਾ ਕਬੂਤਰ-2003, ਭੈੜ ਵਾਲੀ ਗੱਲ-2010**। ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਦੇਹਰੇ ਮਿਆਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਭਾਰ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਵਿਹੜਾ ਵਰਗੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਇੱਥਾਂ ਵਿਅੰਗ, ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ-ਬਿਆਨੀ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਸਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨਿੰਦਰ ਰਾਗ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਸਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨਿੰਦਰ ਰਾਗ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008

**ਮਿਨੀ ਸਮ੍ਰਿਤੀ (27.3.1964)** ਦਾ ਜਨਮ ਆਰ.ਸੀ. ਚਾਵਲਾ ਦੇ ਘਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲਜ-ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਇਕੋ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਚਨਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ-1992** ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੂਖਮ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਉਤਰਵਾ ਪੱਖ ਹੈ।

**ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ (1.4.1964)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਅਮਲਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਸਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਫਿਟਰ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਮਾਲ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਓਪਰਾ ਬੇਤ-2005, ਧੁੰਦੇ ਹੇਠਲੀ ਔਗ-2009**। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਭਾਕ. ਅਮਲਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਤਸੀਲ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ।

ਮੋਬਾ: 98728-67891

**ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ (6.10.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਪੰਡਰੀ ਸਿੰਧਵਾਂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ

ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਏ.ਆਈ.ਜੀ. (ਵਿਜੀਲੈਂਸ) ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅਸਲੀ ਸਰਦਾਰ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਉੱਤੇ ਉਸਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 98151-24449

**ਦਵਿੰਦਰ ਮੰਡ (31.1.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸੰਕਰ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦਵਿੰਦਰ ਮੰਡ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: **ਕਣੀਆਂ-1990** (ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), **ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੀਕ-1992** (ਸੰਪਾ.), **ਖੁਸ਼ਬੂ ਤੇ ਖੰਡਰ-1998**, **ਬਾਕੀ ਦਾ ਦਰਦ-2003**, **ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਾਟ-2012**। ਦਵਿੰਦਰ ਮੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਸਟ ਦੀ ਗੱਲ ਮੁੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸੈਕਟ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਉਤਰਵੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਤਰਗਾਰੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਵਿੱਲੇ ਕਥਾਨਕ, ਆਦਰਸ਼ਕ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਦੁਆਬੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ। ਮੋਬਾ: 99145-65255

**ਦੀਪ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (25.7.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਛ ਤੋਂ ਤੱਖ-2013 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਝੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯਥਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲਹਿਜੇ ਦਾ ਚੰਬਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** L3/732 - ਨਿਊ ਜਸਪਾਲ ਨਗਰ, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143001

**ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ (22.10.1965)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਕੂਮਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਰਾਲ, ਕਸਮੀਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੋਰਿਸਟ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਟਰੀਏਟ) ਵਿਖੇ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸਦਾ ਸਥਾਨ ਮੁਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਸਤਕ ਦੀ ਉਡੀਕ-2002**, **ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾ ਸਿੱਮ ਸਿੱਮ-2009** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਨੀਰ ਨੇ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਭੁੱਜਵਾਣੀ, ਪਿੰਡੇ ਸਹੀਦ ਵਿਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਜੰਮੂ-180010



**ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ (1.1.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਤਲਵਾੜਾ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰ ਕੇ ਜੁਨੀਅਰ ਟੈਲੀਕਾਮ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੋਣਹਾਰ ਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਮ ਕਿਸਨ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਹਾਥਰ ਹੈ-2004, ਪੁਲਸੀਆ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ-2006, ਬੁਲਬੁਲਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ-2012 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੇੜਲਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਰਿਗਵੇਦ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਦਫ਼ਤਰ ਮਹਾਂ-ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਦੂਰ ਸੰਚਾਰ, ਸੰਗਰੂਰ। ਮੋਬਾ: 94162-35210  
**ਬੰਬੂ ਤੀਰ (11.2.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਦੇ ਘਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਟੈਕਸਟ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਮੰਡੀਆ ਦੇ ਬੇਤਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਕਾਫ਼ੀ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਬਾਤ ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ-2010 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਕਾਵਿਕ ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕ ਲਹਿਜਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1521, ਸੈਕਟਰ 18-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। ਮੋਬਾ: 98144-33133  
**ਗੁਰਮੈਵਕ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ (13.3.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੋਤਲਕਾਰੀ/ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਘੋੜ ਦੌੜ ਜਾਰੀ ਹੈ-2011 ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਚੋਣਨਾ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 7533, ਨਾਮਦੇਵ ਨਗਰ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**  
 ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਘੋੜ ਦੌੜ ਜਾਰੀ ਹੈ ਦਾ ਕਥਾ ਬੋਧ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਬਠਿੰਡਾ।

**ਗੋਵਰਧਨ ਗੋਬੀ (3.4.1966)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਨਾਟਕੋਟ ਵਿਖੇ ਪੂਰਨ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਸ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗੁਰਦੇਵਪਣਾ-2009, ਭਰਮਜਾਲ-2012, ਤਿੰਨ ਤੀਏ ਸੱਤ-2017 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਤ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

**ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਸ (15.5.1967)** ਦਾ ਜਨਮ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਅਲੂਣਾ ਤੋਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ

ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦਾ ਕਰਸ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਾਵੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਲ-2005, ਬੀਸਵਰ ਦਾ ਜਨਮ-2009 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਡੀ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਏ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਚਾਲ ਤੋਂ ਉਖੇੜੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਫੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਅਜੋਕੇ ਜਟਿਲ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ:** ਪਿੰਡ ਅਲੂਣਾ ਤੋਲਾ, ਡਾਕ ਅਲੂਣਾ ਪੋਸਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ-141414

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**  
 ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਤਿੰਦਰ ਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008-09.  
 ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਹਾ, ਸੰਘਾ, ਜਤਿੰਦਰ ਹਾਸ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੰਵੇਦਨਾ, ਪੁਸਤਕ ਸੰਖ, ਕੋਟਕਪੂਰਾ।

**ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਕੇ ਸਿੰਘ (29.6.1967)** ਦਾ ਜਨਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਘਰ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਹੈਲਥ ਐਂਡ ਫੈਮਿਲੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਹੈਲਥ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ, ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਪਰ ਵਿਭਿੰਨ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਭਰਵੀਂ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਹਿਰੀ ਮੋਧਵਰਗੀ ਅੰਕਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨਕੀ ਵਿਆਕਰਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਚੇਤਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟੀ ਵਾਲੀ ਸਵੈਜੀਵਨੀਮੂਲਕ ਸੈਲੀ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਥਾ-ਵਿਧੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 233, ਲੇਨ-2, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਐਵੀਨਿਊ, ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ। ਮੋਬਾ: 98885-54837  
**ਸਰਵਮੀਤ (15.11.1967-13.5.2006)** ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਗਦਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੋਤਲਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਰਲੇਮੱਛੀ ਕਾਇਨਾਤ-1992, ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ-1996 (ਸੰਪਾ.) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਗਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਉਂ ਭੋਰਿਆ। ਯਥਾਰਥਕ ਵਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਟਕੀ ਜੜਤ, ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੈਲੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਓਪਰੀ ਸੈਲੀ ਅਤੇ ਕਲਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ (18.9.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅਮਰਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ਼. ਦਾ ਡਿਗਰੀ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਿਖਰ-ਦੁਪਹਿਰਾ-2003**, **ਬਿੰਤੀਆਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਨੇ-2008**, **ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-2015** (ਸੰਪਾ.), **ਬਿੱਲੀਆਂ ਔਖਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜੋਕੇ ਨਵ-ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਖੰਡਿਤ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤਣਾਅ, ਦਵੰਦ, ਕਮੀਨਗੀ, ਬੇਬਸੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਲਬਕੇਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਜਟਿਲ ਮਨੁੱਖ ਅਜੋਕੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਰਾਣਾ ਨੂੰ ਦਲਿਤ-ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨੇੜਲਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਵਾਚ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਚਿਰਤਾਤਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਅਮਰਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸਬੰਧੀ ਬੇਜ-ਸਾਂਗਰੀ :**

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2006-07.

ਮਨਵੀਪ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008-09.

ਅੰਸ਼ਨਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਸਾਰ - ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਮਾਰਕੰਡੇਸ਼ਵਰ ਯੂਨੀ., ਮੌਲਾਨਾ (ਅੰਬਾਲਾ), 2009-10.

ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੇਤਨਾ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2010.

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੁਈਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ 'ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2015-16.

ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਥਾ ਸਰੀਕਾਰ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ, 2015-16.

ਰੇਖਾ ਰਾਣੀ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' : ਇਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2016-17.

ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ, ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ : ਮਨਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2016-17.

ਰਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ

(ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2016-17.

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਮਨਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016-17.

ਤੁੰਦਿਰ ਕੌਰ, ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀ ਕਥਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (ਸੰਪਾ.), ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ : ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਕਹਾਣੀ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਤੱਕ, ਗੋਸਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2016.

**ਕੁਲਵੰਤ ਗਿੱਲ (16.2.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਕਸਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਅਕਾਦਮੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦਾਦੇ ਮਗੂਉਣਾ-2005**, **ਅੰਤਰ-ਲੀਲਾ-2012** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਹੇਠਹਾਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਲੀ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤ-ਮਨ ਦੀ ਘੁਟਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਵੰਝਾਈਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਸਕਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਜਟਿਲ ਬਣਤਰ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਬਾਬੂਬੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੋਧੂ ਕਾਲੋਨੀ, ਗਲੀ ਨੰ. 4, ਮੁਕਤਸਰ। ਮੋਬਾ: 9876879989

**ਜਸਵੀਰ ਕਲਸੀ (17.3.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਧਰਮਕੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪਿੱਛੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰੁਚਗਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਾਤ ਲੰਘ ਰਾਈ-1992**, **ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨ-2003**, **ਔਲੇ ਦਾ ਝੂਟਾ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਅਤੀ ਨੇੜਿਓਂ ਤੱਕ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪੰਡਰੀ ਗੋਟ, ਧਰਮਕੋਟ-142042, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ।

**ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ (10.5.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਚਮਨ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਖਾਂਬਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉੱਚਿਤ ਰੁਜਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੀਕ-1992** ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ **ਮੈਂ, ਸੈਤਾਨ ਤੇ ਇਦੂਮਣੀ-1996**, **ਤੀਜਾ ਨੇਤਰ-2005**, **ਮਰਨ ਭੁੱਤ-2010**, **ਕੁਵੇਲੇ ਫੁਰਿਆ ਪਾਪੀ-2013** ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦਲਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਅਤੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਸਿਨਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਲੱਛਣ

ਉਤਮ-ਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣਾ, ਜਟਿਲ ਕਥਾਨਕ, ਚੇਤਨਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** 144, ਟਾਵਰ ਹਾਊਸ, ਡਾਕ. ਖੁਰਲਾ ਕਿੰਗਰਾ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਰਜਨੀਸ ਬਹਾਦਰ, ਸੰਪਾ., **ਡਰਾਈਡ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਦੀ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ**, ਸੁਰ ਸਾਧ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2003.

**ਗੁਰਮੀਤ ਕਤਿਆਲਵੀ (23.12.1968)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਕਤਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਕੇ ਡੀ.ਐਲ.ਐ. ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਐੱਕ ਦਾ ਬੂਟਾ-1993, ਉਣੇ-2001, ਆਡੂ ਬੇਜੀ-2006, ਢਾਲ-2014** ਹਨ। ਗੁਰਮੀਤ ਕਤਿਆਲਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਨ-ਹੰਢੇ ਅਨੁਭਵ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ। ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਪਕੜਨ ਦੀ ਡਰਾਪੂਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸੋਜਸ਼ਣਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਕਤਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੰਪਾ., **ਗੁਰਮੀਤ ਕਤਿਆਲਵੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਬੋਧ**, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

**ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ (13.1.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਨਸਰਾਲੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ., ਬੀ-ਐੱਫ਼ ਅਤੇ ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਫਿਲ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀ ਉਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਵੇਰ ਉਸ ਨੇ ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਐੱਸ ਕੇਲੂ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਵਲ ਦੇ ਬੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਡਾਕਖਾਨਾ ਖਾਸ-1995, ਔਰਤ ਦੀ ਸੁਰਨ ਵਿਚ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਨਿਮਨ ਕਿਸਾਨੀ, ਬੇਤ ਮਜਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਨ, ਵਿਸਥਾਰਮਈ ਜਟਿਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸਦੀ ਕਥਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਉਤਰਵੇਂ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਸੁਰਜਵੰਸ਼ੀ, ਹੋਂਡਾਰੋੜੀ ਅਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਖਾਸ

ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਦਾ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਭੁਵਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਭੁਵਕਸ਼ੇਤਰ, 2004.

ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਦੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਭੁਵਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਭੁਵਕਸ਼ੇਤਰ, 2006.

ਸਵੈਤਾ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 2015.

**ਰਮਿੰਦਰ ਬਰਾੜ (27.5.1969)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜੰਡੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਬਿਛੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾਈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : **ਘਰ ਦਾ ਚਿਰਾਗ-1993, ਨਾ ਮੇਰੀ ਧਰਤੀ ਨਾ ਮੇਰਾ ਐਬਰ-1995**. ਰਮਿੰਦਰ ਬਰਾੜ ਇਕ ਹੋਂਸਾ ਮਨ ਢਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਿੱਜ ਅਤੇ ਪਰ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਔਰਤ-ਮਨ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਉਹ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

**ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹਾਸ (26.2.1970)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਅਲੂਣਾ ਤੋਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਨੇਡਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬੇਗਮ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ-2008, ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ-2012 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਮਲਹਾਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਡੂੰਘੀ ਗੋਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 67 Saddle Cres. Terr. N.E Calgary Mob: 403-993-2201

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਪੂਜਾ ਠਾਕੁਰ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹਾਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ (ਬੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 2013.

**ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (17.5.1970)** ਦਾ ਜਨਮ ਬੂੜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਫ਼ਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸਹਿਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ-ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ-ਐੱਫ਼ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਰੰਭੀਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਬੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣਤਾ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਨਰਕ ਭੁੰਡ-1997 (ਸੰਪਾ.), ਨਰੀਕੋਤਾ ਦੀ ਮੌਤ-1998, ਖੂਹ ਗਿਰਦਾ ਹੈ-2004, ਖੁਸ਼ਕ ਐੱਖ ਦਾ ਖਾਬ-2013, ਸ਼ਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-2016** (ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ

ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਸੀਏ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ, ਅਫ਼ਤ ਆਦਿ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਝਰਝਰਾਉਂਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚਿਤਰਨਾ, ਜਟਿਲ ਸੰਰਚਨਾ ਵਾਲੇ ਕਥਾਨਕ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ 'ਚ ਲਏ ਮੰਦਿਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ, ਫੈਂਟਸੀ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਚਾ-ਸੁਰਤਾਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਜੱਡੇ ਹੋਅਰ ਡਰੈਸਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰੋਡ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ। ਮੋਬਾ: 98155-75064.

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :**

ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004-05.

ਦਲਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਖੁਸ਼ਕ ਅੱਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤਕਾਰ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013-14.

ਵੀਰ ਕੌਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਨਬੀਕੋਤਾ ਦੀ ਮੌਤ, ਖੂਹ ਗਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਅੱਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2015-16.

**ਦੇਸ ਰਾਜ ਕਾਲੀ (16.3.1971)** ਦਾ ਜਨਮ ਨਰੈਂਦਰ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਮਿਨਾ ਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਰੁਝੇਵਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਨਾਵਲਕਾਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੀਕ**-1992 (ਸਾਂਝਾ), **ਕੱਚ-ਕਾਲੀ**-1996, **ਫਕੀਰੀ**-2005, **ਜਹਾਂ ਚਾਏ ਔਛੀ ਨਹੀਂ ਬਨਤੀ**-2015 ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਲੀ ਕਾਰਨ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਬਿਖਰੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੌਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਖੰਡਿਤ ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 38/3, ਨੀਲਾ ਮਹਿਲ, ਜਲੰਧਰ।

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਪਲਾਇੰਦਰ ਕੌਰ, ਦੇਸ ਰਾਜ ਕਾਲੀ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009.

**ਅਸੁਵਨੀ ਬਾਗੜੀਆ (19.2.1972)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਤਨ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਬਾਗੜੀਆ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਮੱਥਨ**-2009 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਅੱਜ ਦਾ

ਬੰਦਾ ਜੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਸੱਚ ਹੈ। ਅਸੁਵਨੀ ਬਾਗੜੀਆ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।"

**ਸੰਪਰਕ :** 26, ਸਿਵਰ ਸਿਟੀ, ਫੇਜ਼-1, ਥੂਹੀ ਰੋਡ, ਨਾਡਾ।

email : ashwan19272@gmail.com

**ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ (5.4.1973)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਕੋਟਟਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਅਤੇ ਈ.ਟੀ.ਟੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ**-2009, **ਕਮਾਦ ਵਾਲਾ ਬੇਤ**-2012, **ਕਾਫ਼ੂਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ**-2017 (ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ)। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 94630-84053

**ਅਨੰਮਨ ਸਿੰਘ (10.6.1973)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੋਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਪ-ਵੈਦ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਿੱਤਾ ਵੈਦਗਿਰੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਲੀ ਨੰਬਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ**-2007 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭੋਗਦੇ ਬਿੜਕੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਅੰਬਸਰਭ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 98720-92101

**ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (27.12.1973)** ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਉੜਾਗ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੰਦਮੁਖੀ**-2016 ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਕਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਦੀ ਕਥਾ-ਚੁਗਤ ਦੀ ਵੀ ਢੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਉੜਾਗ, ਤਹਿਸੀਲ ਮਲੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ।

**ਅਮਨ ਗਿੱਲ (8.4.1975)** ਦਾ ਜਨਮ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੂਚੇ ਗਿੱਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਿਸੀਫਸ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਪਲ**-1994 ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਦੂਜਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਲਿਲੀਪਟ**-2004, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ



ਧੁਨੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉੱਚ-ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤਸਵੀਰਕਾਸ਼ੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਚਰਚਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਮਨ ਗਿੱਲ ਅਮ ਕਰਕੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਮਹਾਂਵਤ ਵਾਲੇ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਅਕ੍ਰਿਸਮਈ ਵਿਅੰਗ ਉਸਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੂਰ ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿੰਬ ਅਮਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਕਥਾ-ਸੁਗਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਚਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਰੂਪਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਭੂਟੇ ਗਿੱਲ, ਰਾਹੀਂ ਸੁਰ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

### ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਅਮਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਕਥਾ-ਸਰੋਕਾਰ : ਥੀਮ ਅਤੇ ਰੂਪਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2014.

**ਪਵਿਤਰ ਕੌਰ ਮਾਟੀ (7.9.1975)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕਤਿਆਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰੇਲੂ ਅੰਤਰ ਵਾਲੀ ਸਿੰਦਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਝੂਬਲ ਤੋਂ ਪਾਰ-2016** ਹੈ। ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਨੂੰ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 250 W/4, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੋਨੀ, ਦੁਸਾਂਝ ਰੋਡ, ਮੋਗਾ।

**ਸਰਬੀ (18.1.1976)** ਦਾ ਜਨਮ ਪੁਸ਼ਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਲਬੀਰ ਚੋਤਨ ਦੇ ਘਰ ਤਾਰਗੜ੍ਹ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਬੀ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ ਦਸ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਲੇਟੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਮਨ ਦੇ ਜਟਿਲ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬੀ ਨੇ ਜੀਵਨੀ-ਮੂਲਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਟੀ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਏ-3, ਨਿਊ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਮੋਬਾ: 99888-54454, email: navchetan@hotmail.co.uk

**ਭੁਪਿੰਦਰ ਫੌਜੀ (15.4.1976)** ਦਾ ਜਨਮ ਭੀਖੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਲੇਸ ਟੂ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ-2015** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਭੀਖੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ। ਮੋਬਾ: 94786-33393

**ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਦਿਉਗਣ (30.6.1979)** ਦਾ ਜਨਮ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੈਚਲਰ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਅੰਤਰੀਣ ਯਾਤਰਾ-2009** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ। ਉਹ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** 1010-ਸਟਰੀਟ 3, ਸਿੰਘਪੁਰਾ, ਨੇੜੇ ਜਗਰਾਉਂ ਬਗਿੱਚ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਮੋਬਾ: 098733-93117

**ਸਵਾਮੀ ਸਰਬਜੀਤ (17.12.1979)** ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਦਮੀ ਦੇ ਘਰ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਸਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ, ਅਤੇ ਥੀਏਟਰ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਪੱਧਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਘੁੱਗੂ ਘਾਘੜੇ-2008** (ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੱਡ-ਆਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** swamisarabjeet@gmail.com ਮੋਬਾ: 98884-01328

**ਗਗਨ ਦੀਪ ਸੁਰਮਾ (10.4.1980)** ਦਾ ਜਨਮ ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸੁਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਮਰਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਕਾਮ. ਅਤੇ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਭਾਵੇਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਉਲੇਖਯੋਗ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇਲਾਏ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਿਲਮਿਲਾਹਟ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

**ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਲ ਕੌਰ (10.12.1980)** ਦਾ ਜਨਮ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਘਰ ਮੁਦਕੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ., ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ : **ਕੌਰ ਦੀ ਕੰਧ-2008**, **ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ-2010**। ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅੰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਰਸੂਲਪੁਰ, ਡਾਕ. ਮਧੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।

email : amritpalkaur1980@yahoo.co.in ਮੋਬਾ: 99140-42638

**ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਤੰਜ (10.2.1981)** ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸਤੰਜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀ.ਪੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਧੇਰੀ ਮਾਣਤਾ ਭਾਵੇਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ

ਤੋਰ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਖੋਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਗਲਤ ਮਲਤ ਚਿੰਦਗੀ-2014** ਹੈ। ਸਤੰਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਕ ਰੂਪ 'ਚ ਚਿਤਰਣ ਵਾਲਾ ਰਚਨਾਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅੰਸ ਅਮੂਰਤ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਨਵੇਂ ਹੋਟਾਰ ਗਲਪਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਾਂ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਮੋਬਾ: 94172-41787

**ਜਸਵੀਰ ਸੈਰਾਈ (5.10.1983)** ਦਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਹੀਮਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਬੀ.ਏ. ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫਰਾਂਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਸਰਤ-2005**, **ਅਜਨਬੀ-2006**, **ਬਦਰੰਗ ਚਿਹਰੇ-2007** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਰਹੀਮਪੁਰ, ਤਲੀਲ ਨਕੋਦਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ।

**ਸਿਮਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ (15.3.1986)** ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐੱਫ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ: **ਆਸ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ-2012**, **ਉਸ ਪਲ-2015**। ਉਸਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਪਲ ਲਈ ਢਾਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਨੇਡਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਛੋਟਾਂ ਨਾਲ ਖਿੜਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਡਾਵਾਡੀਲ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਉਤਮਪੁਰਖੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਸੰਪਰਕ :** dhaliwalsimran77@gmail.com ਮੋਬਾ: 94632-15168

**ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ**

ਮੌਨਿਕਾ ਸਰਮਾ, ਸਿਮਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਸਰੋਕਾਰ

(ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ), ਲਵਲੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀ., ਜਲੰਧਰ, 2017.

ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਉਮਰ ਅਜੇ ਦੇ-ਵਾਦੀ ਦਹਾਕੇ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਵਸਤੂ-ਚੋਣ, ਬਿਰਤਾਂਤਕ-ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ ਵਰਗ, ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਰਾਹੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ/ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨ ਪੇਂਡੂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧ ਜਟਿਲ ਤੇ ਜਟਿਲਤਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵ-ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਤਰੀ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰੈਲ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਕਾਨਹੀ ਹੋਂਦਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਮਰਦ ਦੇ ਸੁਭਾਵਕ ਕਾਮ-ਸਬੰਧ ਵਿਕਾਰਗ੍ਰਸਤ

ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਆਡਾ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦਮਿਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਵਿਕਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਗੁੱਟ ਉਭਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦਸਾਂ ਨੌਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਚੀਬਣੇ ਚੀਬਣੇ ਹੋ ਕੇ ਖੇਡ-ਮਿੱਤੀ ਦਾ ਸਕੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਮੀਤ ਕਣਿਆਲੜੀ ਅਤੇ ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ “ਪੇਂਡੂ ਰੋੜੀ” ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਤਸਵੀਰ ਕਰਕੇ ਕਥਾ-ਬਿੰਬ 'ਚ ਵਾਲਿਆ ਹੈ।

ਸਕੂਪ ਸਿਆਲਕੋਟੀ, ਭਗਵੰਤ ਰਜੂਲਪੁਰੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰੇ ਖੂੰਜਿਆਂ ਦੀ ਝਾਤ ਪੁਆਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਤਸਵੀਰ-ਬਹੁਰੇ ਸਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਕ ਬਰਾਬਰੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਤੀ-ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰਵੇਸ਼ ਸਾਹਿਰ 'ਚ ਵਸੋਬਾ ਫਰਨ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਰਗ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿੰਦਤਾਵਾਂ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਅਤੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਕਾਰਨ ਕੁਾਸਦਕ ਸੰਵਿਦਨਾ ਨੂੰ ਉਪਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵੰਡਿਆ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਸੁਖਜੀਤ, ਜਿੰਦਰ ਅਤੇ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ, ਇਲਿਆਸ ਘੰਮਣ, ਖਲਿਦ ਫ਼ਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ, ਪਰਵੇਸ਼ ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤਕ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਨੂੰ ਬਾਬੂਖੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਾਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਪਰ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਗਿਰੀ ਅਤੇ ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਕੁਮਾਰਕ ਉਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਪਨ-ਜਗਤ ਅਤੇ ਘੋਰ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਆ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਵਜੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾਤਮਕ ਸਮੱਥਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਬੰਧ ਕਾਮ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਪਵਿਤਰਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਜਾਂਦੇ ਧੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਰਮਿਕ, ਬੇਬਾਕ ਅਤੇ ਮਾਅਨੇਯੋਜ ਬਿਆਨ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੁਖਮੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਰਫ਼ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੋਈ ਧਿਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਉਭਰਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਵ-ਪ੍ਰਜੀਵਾਦੀ ਵਰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਨ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰਾਬਤੋਪਣ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਜਿਸ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੈਕਸ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸਮੂਹ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕਾਮ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ

ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਉੱਤੇ ਸਾਮੱਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਟੈਬੂ-ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਕੱਠਰ ਚਿਕੁਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਿਜ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤੀ ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਥਿਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਕਾਸੀ-ਚੈਨਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੀਡੀਏ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਤ ਨੌਗੇਜ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਨਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਤਾਭਵ ਨਾਚ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਭਾਰਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ, ਸੁਖਜੀਤ, ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਫ਼ਾਸ, ਜਤਿੰਦਰ ਹਾਸ ਅਤੇ ਜਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੁਸਮਾਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੰਨ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰਵਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਥਾਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਗਠਨ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਜਟਿਲ ਰਚਨਾ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਘਟਨਾ-ਵਰਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਕੇਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ ਵੱਲ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਛੇਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦਾ ਕੜੀਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪਾਠਕ ਕਥਾ-ਰਸ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕਾਤਮਕ ਰਹੱਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਦ ਪ੍ਰਵਚਨ-ਸਿਰਜਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਹਿਸਾਸ ਹੰਦਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੁਪਤ ਅਤੇ ਅਵਿਖ ਦੀ ਵੈਟਸੀ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਦਵੰਦ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਥਰਾ ਕੇ ਚਿਤਰਦੀ ਸੀ। ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹਜ਼ਰ ਅਵਚੇਤਨ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਅਸੰਤੁਲਤ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਜਗਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਘੜਮੱਸ ਦੀ ਸੰਕੇਤਕ ਝਲਕ ਇਸ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਅੱਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿਰਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗਲਪੀ-ਭਾਸ਼ਾ ਅਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੋਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਫਰੈਡਰਿਕ ਜੇਮਸਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ "ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਵਚੇਤਨ" ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰਵਲੀ ਸਿਆਦਾਤਰ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਚੇਤ, ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਧੁਨਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਇਸ ਸੂਤਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ,

ਵਸਤੂਵਾਦੀ ਅਤੇ ਤਰਕਯੁਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਤਭਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਇਸ ਵਸਤੂਮੁਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਉਢ੍ਹੇ-ਪਧ੍ਰੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਤੀਰਿਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਸਚਿਤਤਾਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਘਟਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਸਮਝ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਤਾਂ ਬੈਰ ਵਿਗਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਸਾਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕੁਝ ਅਜੇ ਰਹੱਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਰੁਚੀ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਲੇਖਯੋਗ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਅਜੇਮਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ **ਬੋਹ** ਵਿਚਲੇ ਕੋਦਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਅਸਥਿਰ, ਡਾਵਾਡੌਲ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ 'ਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਘਿੱਛੇ ਵੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠੇ ਦਾ ਉਠੇ ਹੀ ਪਾਠਕ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਸਰਥੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਰਾਡ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਸਥਿਰ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਜਿਹਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਇੱਕੀਵੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਪੜਾਅ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕਾਰਣ ਹੀ ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਕੁੱਝ ਵਿਚ ਪੇਂਜਵੇਂ ਪੜਾਅ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। "ਪੇਂਜਵੇਂ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਈਬਰ ਯੁਗ-ਚੇਤਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਫੈਂਟਸੀ-ਨੁਮਾ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਕਥਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।" ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੇਂਜਵੇਂ ਪੜਾਅ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਆਹਟ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਹੈ।

## ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਗੁਰਬਚਨ, ਅਣਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੇਪਰ।
2. **ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼** (ਸੰਪਾ. ਦੇਸ ਰਾਜ ਕਾਲੀ, ਮੱਖਣ ਮਾਨ), ਪੰਨਾ 10.
3. "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ", ਸੰਪਾ., ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗਵਾ, **ਗਲਪ ਚਿੰਤਨ**, ਪੰਨੇ 24-25.

## ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੇ ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਐਮ. ਵਿਲ ਦੇ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ, ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਜਨਰਲ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

### ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ-ਸਮੱਗਰੀ : ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ

Uppal, Surinder Singh, Punjabi Short Story: Its Origin and Development, (Ph.D. Thesis), Univ. of Delhi, Delhi, 1964.

ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1965.

ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (1920-40) ਇੱਕ ਅੰਦਰਵਰਤੀ ਅਧਿਐਨ, ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 1979.

ਸੁਖਮੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (1940-1970), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1980.

ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ (ਜਨਨ ਸਿੰਘ, ਸੋਧ ਅਤੇ ਟੁੱਗਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1986.

ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਡਾਰੀ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1986.

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਬਦਲਵੇਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੈਟਰਨ (1970 ਤੋਂ 1984 ਤੱਕ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987.

ਜਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਅ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987.

ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥ (ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1988.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ,

ਸ਼੍ਰੀਰਾਮਲ ਸਿੰਘ (ਮਹਿਕੋਕ),

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ,

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ,

ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ,

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ,

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,

ਦਵਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,

ਪਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ,

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ,

ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ,

ਗੁਲਜਾਰ ਮੁਹੰਮਦ,

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਨੀਲਮ ਸਰਮਾ,

ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ,

ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ (ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਕਲਕੱਤਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 1991.

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1992.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨ ਵਰਗ ਦਾ ਚਿਤਰਣ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1992.

ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੁਲਾ ਗਰਗ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਭੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1992.

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਮਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1993.

ਦੋਸ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ, 1994.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994.

ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਗਲਪ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ : ਇੱਕ ਭੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995.

1960 ਤੋਂ ਇੱਛ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪਰਿਪੇਖ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1996.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਣ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (1975 ਤੋਂ 1990) ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਗਲਪ-ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1997.

ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1998.



ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦੋਸ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਭੀਮਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, 1970 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2002.

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸਾਹੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਵਰੋਹਨ (1971-1980), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਤਰਜੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ, ਰਘੁਬੀਰ ਦੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2002.

ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਆਲੋਚਨਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਰੂਪ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ : ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਕਿਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, 1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ, ਕਿਰਪਾਲ ਕੜਕ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰਾਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ (ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਸਰਨ ਮੋਕਤ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2003.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2004.

ਸਿਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004.

ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (1980-2000) ਵਿਚ ਨਿਰੂਪਣ ਹਾਸੀਆਗਤ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦਾ ਨਵ-ਇਤਿਹਾਸਵਾਦਕੀ ਪਰਿਘੇਖ (ਅੰਤਰਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ

ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਖੜੋਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ, ਗੁਰਮੇਲ ਮਭਾਹਤ, ਗੁਰਮਾਲ ਲਿੰਟ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਗਿੱਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਅਧਿਐਨ (ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ, ਬਚਿਤ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2005.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2005.

ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ ਅਤੇ ਬਚਿਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪਾਸਾਰ (ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਕੌਰ, ਬਚਿਤ ਕੌਰ, ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007.

ਅੰਤਰ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਰਘੁਬੀਰ ਦੰਡ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗੰਗੀ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ, ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਜੀਤ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਥੀਮਿਕ ਪਾਸਾਰ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2008.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ (ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2008.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਰੂਪਾਤਰਣ 1980-2000, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2008.

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਮਰਦ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਿਘੇਖ (ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਵੀਨਾ

ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਗੁਰਪਾਲ ਲਿਟ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2008.

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਾਲ, ਟੀ ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2008.

1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

ਪੰਜਾਬੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

ਨਵ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2010.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਈਮਗਤ ਅਤੇ ਰੂਪਗਤ ਰੂਪਤਰਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2011.

1970 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸਵੇਦਨਾ (ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਚੰਦਨ ਨੋਗੀ, ਸੁਰਨ ਮੱਕੜ, ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2011.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਖਿਰਤਾਤ-ਸਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਫਰਿਅਮ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਕਸ਼ਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ, 2011.

ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ (ਨਵਲਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੰਵਲ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਵੰਤਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਲਬੀਰ ਮੇਰੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ

ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ, ਦਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ : ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ (ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਕਸ਼ਕ, ਅਤਰਜੀਤ ਅਤੇ ਗੋਰਖੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਮਲਵਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੇ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ (ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੇਲ ਮਛਹੜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2012.

ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਤੇ ਜਮਾਤੀ ਚੇਤਨਾ : ਅੰਤਰ ਸੰਵਾਦ (1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2012.

ਇਕੀਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨੇਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੰਕਟ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰ (ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇਵ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ - ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2014.

ਨਾਰੀਮੁਖੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (1990 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ,  
ਲਖਵੀਰ ਕੌਰ,  
ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,  
ਪੁਰਵ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕਾਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਵਿਦਨਾ (ਥੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀਗਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2015.  
1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੁਖਜੀਤ, ਮਨਿੰਦਰ ਕਾਗ, ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ ਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2016.  
ਗੁਪਕਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ : ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2016.

### ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ : ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਐਸ (1935-70), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1974.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚਿਤ੍ਰਣ (ਐਮ.ਲਿਟ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1977.  
ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1979.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚਿਤ੍ਰਣ (1920-70), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1980.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1980.  
ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1980.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1982.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1983.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1986.  
1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੰਕਟ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1989.  
1947 ਦੀ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ

ਦੇ ਬੀਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995.  
ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਚੇਤਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.  
ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.  
ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸਿਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਅਤੇ ਸੁਬੋਗ ਸੋਧਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ), ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2002.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਗੁਪਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ : ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤੀਮਾਨ (ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.  
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2007.  
ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2009.  
ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਦਰਭ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2012.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2013.  
2001 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨਾਰੀ ਗੀਤ ਕਹਾਣੀ : ਸਰਵੇਖਣ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2014.  
ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ : ਨਾਰੀ ਪਰਿਧੇਖ (ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2016.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਜੇਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੇਮੂ, (ਮਿਤੀਹੀਣ) ।

### ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪੁਸਤਕਾਂ :

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ਲੁਧਿਆਣਾ, 1952.  
ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪਕਾਰ, ਹਿੰਦ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1954.  
ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1957.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਅਜੰਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1969.

ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1970.  
ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਸੰਪਾ, ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1970.  
ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਹਿਰਦੇਜੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1971.  
ਐਸ. ਸੋਚ, ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ : ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਦੁੱਗਲ, ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਸਰਨਾ, ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਪਟਿਆਲਾ, 1976.  
ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਬਿੰਦੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1976.  
ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਹੋਰ, ਸੰਪਾ, ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982.  
ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1986.  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਸਾਹਿਤ-ਸੰਬੰਧ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1987.  
ਹਿਰਦੇਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1987.  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1988.  
ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਧਿਆਨ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1988.  
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤਣਾਓ : ਸੀਮਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990.  
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਖੋ, ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਸੰਪਾ. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ) ਲੰਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹਿੰਦ 1991.  
ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਗਲਪ : ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1992.  
ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਬਿਰਤਾਂਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1994.  
ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਰੂਪ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1995.  
ਅਮਰ ਕੋਮਲ, ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕਥਾ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਿਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 1995.  
ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ, ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਕਾਸ ਪੜਾ, ਪ੍ਰੋਰਟਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,

ਪਟਿਆਲਾ, 1996.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਤਰਾ, ਵਾਰਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਦਲਦੇ ਪਰਿਪੇਖ, ਵਾਰਸਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1997.  
ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ : ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸਤਵੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1998.  
ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1998.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਪੁਨਰ-ਮੁਲੰਕਣ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999.  
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੂਲਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1999.  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਫੈਲਵਿਸ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 2001.  
ਕਥਾ ਸੰਵਾਦ, ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ, 2001.  
ਰਮਣੀਕ ਸੰਧੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਸਦੀ : ਇਤਿਹਾਸਮੂਲਕ ਪ੍ਰਵਚਨ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.  
ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਧੀਮਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ ਸੰਦਰਭ, ਕੁਕਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2002.  
ਭੀਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਇਕ ਕਹਾਣੀ : ਇਕ ਸੰਵਾਦ, ਗਗਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਰਾਜਪੁਰਾ, 2002.  
ਕੁੰਤੀਪਾਲ, ਸੰਪਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਿਆਸੀ ਪਰਿਪੇਖ, ਕੁਕਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2002.  
ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਸੰਪਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਇਕ ਸੰਵਾਦ, ਐਨ ਐਸ. ਵਿੱਲੀ, 2002.  
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਦਾਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2003.  
ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ - ਸਮੀਖਿਆ ਤੱਥ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2003.  
ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2003.  
ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੱਮਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਕਥਾ-ਪ੍ਰਵਚਨ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2003.  
ਵੀਰਵੀ ਸਦੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ-ਸਾਹਿਤ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003.



ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਸੰਪਾ., ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਦਾਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2003.

ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੇਂਡੂ ਯਧਾਰਥ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਕਥਾ-ਚਿੰਤਨ, ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੂ, ਜਲੰਧਰ, 2004.

ਬੁਲਦੇਵ ਕੌਰ, ਲੋਕਮਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2004.

ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਪੁਨਰ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ, ਸੰਪਾ., ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ : ਪਾਠ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਉਡਾਨ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ, ਮਾਨਸਾ, 2004.

ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਵਾਗਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਦਲਿਤ ਸਰੋਕਾਰ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਬਿੰਦਰਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰੂ, ਸੰਪਾ., ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2005.

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2006.

ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ (ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਪਰਵਾਸੀ ਵਿਸਤਰੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ), ਰੂਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2007.

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ, ਜਸਵੰਤ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2008.

ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2008.

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ), ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2009.

ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ - ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਿੰਦਰਾ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ, ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਜਲੰਧਰ, 2010.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਨਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010.

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ - ਵਿਧਾਗਤ ਚੁਗਤ ਵਸਤੂਗਤ ਪਾਸਾਰ, ਨਵਜਾਗਰਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਠਿੰਡਾ, 2010.

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਦਲਿਤ ਮਸਲੇ, ਵੰਗਾਰਾਂ ਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ, ਵਾਗਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਵਾਗਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2012.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪਾਸਾਰ, ਸਪਤ ਰਿਸ਼ੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, 2012.

ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ (ਭਾਗ 1 ਅਤੇ ਭਾਗ 2), ਤੇ ਕਾਰਾਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2012.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

ਕਹਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ : ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਦਰਭ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2013.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ (ਵਿਧੀ ਤੇ ਵਿਹਾਰ), ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2013.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

ਨਾਰੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪਰਵਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2014.

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014.

ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ, ਸੰਧੂ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2014.

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਲਿਤ ਕਹਾਣੀ : ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਧਿਐਨ, ਪਰਵਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2015.

ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਰਹਿਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਧ, ਦਿੱਲੀ, 2015.

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਬਿਰਤਾਂਤ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2015.

ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਮਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2015.

ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਧੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2015.

ਗੋਤਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਮਕਾਲ ਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਚੇਤਨਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2015.

ਜੇ. ਬੀ. ਸੇਧ, ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ, ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਜਲੰਧਰ, 2015.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ, ਆਬ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਸਮਾਣਾ, 2015.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤ (1896-1951), ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016.

ਅਮਨਪਾਲ ਕੌਰ, ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2016.

ਅਨੰਦ ਵਰਧਨ, ਚੋਣਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਅਧਿਐਨ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2016.

---  
**ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਸ਼ੌਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ**  
 ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਵਾਦ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1974.

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1975.

ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਕਲਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982.

ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਧ, (1947-80), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1984.

ਜੇ. ਐਲ. ਸਰਮਾ, ਗਲਪ ਯਥਾਰਥ : ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1986.

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦਾ ਐਕਥਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996.

ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਨਿਰੂਪਿਤ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, (1980-1990), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1997.

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ : ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1999.

ਭੁਪਿੰਦਰ ਬੇਦੀ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000.

ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ, 1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਪਰਿਧੇਖ, ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2001.

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਆਲੋਚਨਾ : ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਰੂਪ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2002.

ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ (ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਵੰਤਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀ., ਗੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, 2011.

---

**ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸਬੰਧੀ : ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ**  
 ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪਕਾਰ, ਹਿੰਦ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1954.

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸਾਧ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1960.

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੇਰੇ ਚੋਣਵੇਂ ਗਲਪਕਾਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸਾਧ, ਦਿੱਲੀ, 1989.

ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਵੇਦਨਾ, (1947-80), ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1989.

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ, ਅਮਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1990.

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ, ਵਰਗ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਗਲਪ ਸਹਿਤ, ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1992.

ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਗਲਪ : ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1992.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਵੇਸ਼ਵਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ-ਚਿੰਤਨ, ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997.

ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸਮੀਖਿਆ, ਕੁਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1999.

ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ, ਵੈਲਫੇਅਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999.

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਲਪ ਅਧਿਐਨ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1999.

ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ, ਮਦਾਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2000.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਗਲਪ-ਚਿੰਤਨ, ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਜਲੰਧਰ, 2000  
ਸੰਪਾ.

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਗਲਪ-ਪ੍ਰਵਚਨ, ਗਿਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2001.

ਹਰਿਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ, ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ, ਵਾਗਿਸ ਸਾਹਿਤ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001.

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਹਾਰ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2002.

ਰਮਣੀਕ ਸੰਧੂ, ਗਲਪ-ਸਮੀਖਿਆ, ਕੁਕਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2003.

ਕੁਪਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਮਕਾਲੀ ਗਲਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004.

ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਲੰਕਮਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2004.

ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2005.

ਜਸਪਾਲ ਕਾਗ਼, ਗਲਪ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਗਲਪ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਮਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2005.

ਭਗਵਨ ਦਾਸ ਲੌਂਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਆਲੋਚਨਾ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2005.

ਜਸਬੀਰ ਕੈਸਰ, ਸੰਪਾ, ਗਲਪ ਚਿੰਤਨ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਲੇਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006.

ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ, ਪੰਜ ਆਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2012.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦਵੇਸ਼ਵਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2012.

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਆਲੋਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਬੁਕਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

\*\*\*

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਭਾਗ ਹੈ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਨਵ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਚਾਦਨੀ ਚੌਕ ਦਿੱਲੀ, 1953.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1954.

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1955.

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1962.

ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਤਾਪ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਲੀਨਾ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ, 1976.

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1985.

ਆਈ. ਸੇਰੇਬਰੀਆਕੋਵ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਨਿਊ ਦੇਸ਼ ਬੁੱਕ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1971.

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਸੰਪਾ. ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1971.

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਦੁਆਬਾ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਹਾਊਸ, ਆਦਮਪੁਰ, 1973.

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਹਿਰਦੇਜੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ, 1975.

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੈਪਰੂ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 1979.

ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਲਿਟਰੇਚਰ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982.

ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ, ਜਲੰਧਰ, 1989.

ਮਨਮੋਹਨ ਕੇਸਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1991.

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, (1901-95), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1998.

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸਨ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਭਾਗ ਤੀਜਾ), ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਰਟ, ਕਲਚਰ ਐਂਡ ਲੈਂਗਵੇਜਿਜ਼, ਜੰਮੂ, 2005.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਵਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2006.

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨਵੀਨ ਇਤਿਹਾਸ (ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਮਕਾਲ ਤੱਕ), ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2007.

\*\*\*

ਮੂਲ ਸਰੋਤ-ਪੁਸਤਕਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਗਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਵੇਰਵੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ)

ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1953.

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਸ਼, ਸੰਪਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ, ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1964.

ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, (ਲੇਖਕ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ), ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, 1971.

ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1972, 1976, 1992.

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਖੋਜ-ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1994.

ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼, ਸੰਪਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 1999, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, 2010.

Jasbir Singh Sarna, ed., World Punjabi Writers Who's Who, Sant and Singh Publishers, Baramulla, Jammu and Kashmir, 2003.

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਸ਼, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਬੁਕਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003.

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼, (ਭਾਗ 1,3,6) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2004, 2007, 2011.

ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ ਸੰਦਰਭ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2008.

ਸੁਖਿੰਦਰ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ), ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2010, 2013.

ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2015.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਰੋਤ) 1896-1951, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੋਹਾਲੀ, 2016.

<http://www.apna.org.com> (Academy of the Punjab in North America (APNA))

ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਇਨ੍ਹਵ ਗਿਆਨ ਕੋਸ਼, [pa.wikipedia.org](http://pa.wikipedia.org)

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ.

ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ

1925 ਵਿਚ ਰਸਾਲੇ ਵਲਵਾਚੀ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੀ.ਏ. ਦੇ ਲੇਖ 'ਨਿਕੀਆ ਕਹਾਣੀਆਂ' ਤੇ ਲੈ ਕੇ 1951 ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਦੇ ਛਪੇ ਲੇਖ 'ਨਿਕੀ ਕਹਾਣੀ' ਤੱਕ ਦੇ ਕੁਲ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ - ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਰੋਤ (1896-1951), ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਅਤਰ ਸਿੰਘ, "ਨਿਕੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ", ਚਿਸਟੀਕੋਟ, ਲਾਹੌਰ

ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1963.

"ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਅਧਿਆਨ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ, ਆਰਜੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1970.

"ਨਿਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜਗਤ", ਸੰਪਾ., ਜੱਗ ਬੀਤੀ ਚੈਂਡ ਬੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1973.

"ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਕਹਾਣੀ ਦਰਬਾਰ, (ਸੰਪਾ. ਅਜੀਤ ਕੌਰ), ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1989.

"ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ" ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਰਜੀ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1989.

"ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਅਹਾਰ", ਉਹੀ ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ, 1989.

"ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ", ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਵਚਨ, ਵਾਰਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993.

"ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਆਨ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ : ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ" ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਹਾਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ਦਿੱਲੀ, 1997.

"ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਵੰਗਾਰ", ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਸੰਸਾਰ, ਵੈਲਵਿਸ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1999.

ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਤਰਿਤ ਲੇਖ, ਤੀਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਪਰਮਿਸ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਭਾਦਸ਼, 2001.

"ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਗੁਪਕਾਰ ਮਸਲੇ", ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2002.

"ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਦਲਿਤ ਚੇਤਨਾ", ਕਰਾਂਤੀ ਪਾਲ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਇਕ ਸੰਵਾਦ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 2002.

"ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਪੈਟਰਨ" ਪ੍ਰਵਚਨ, ਅਕਤੂਬਰ 2003-ਮਾਰਚ, 2004.

"ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਤੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਮਸਲਾ", ਪ੍ਰਵਚਨ, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2004.

"ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀ : ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿਧਾਗਤ ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ", ਪ੍ਰਵਚਨ, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ 2005.



ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, "ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਵਿਧਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਮਸਲੇ", **ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ : ਸਮਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼**, (ਸੰਪਾ.) ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਠਲ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2005.

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾ : ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ", ਉਹੀ

ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, "ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਿਸਟਮ, ਸੰਰਚਨਾ ਤੇ ਜੁਗਤ", **ਪ੍ਰਵਚਨ**, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2007

ਗੁਰਦਿੱਕਥਾਲ ਸਿੰਘ, "ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਸਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਰਚਨਾ", **ਆਲੋਚਨਾ**, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2007

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, "ਗਲਪ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ", **ਏਸ ਦਰਪਣ** (ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ), 2007

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, "ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੀਆਂ ਰੂਪ ਵਿਧਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ", ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, (ਸੰਪਾ.) ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ, 2011.

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, "ਨਾਵਲ, ਨਾਵਲੀਟ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ : ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਅੰਤਰ ਨਿਖੇੜ", ਉਹੀ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, "ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ", ਉਹੀ

ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ, "ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਤਾ", **ਪ੍ਰਵਚਨ** (ਤ੍ਰਿ-ਮਾਸਿਕ), ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, 2008.

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ, "ਪੰਜਾਬੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ : ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ", **ਕਹਾਣੀ ਧਾਰਾ**, ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ, 2010.

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, "ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀ", **ਆਲੋਚਨਾ** (ਮਿਰਜੀਨਿ), ਅਪ੍ਰੈਲ-ਸਤੰਬਰ, 2011.

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ, ਆਧੁਨਿਕ ਸੋਸਟ ਕਹਾਣੀ : ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਕ ਮਸਲੇ, **ਪ੍ਰਵਚਨ** (ਕਹਾਣੀ ਰੋਸਟੀ ਅੰਕ), ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ, 2012.

ਰਜਨੀਸ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਾਡਲੀ ਸਰੂਪ, ਉਹੀ

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ : ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ, **ਪ੍ਰਵਚਨ**, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ, 2013.

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, 1. "ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ), 2. ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੁਰ (ਅੰਤਵਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ), ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ (ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੇਤਰ), ਲੰਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2013.

ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਵਿਧਾਗਤ ਅਧਿਐਨ,

ਪ੍ਰਵਚਨ, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, 2004

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, **ਗੋਸਟਿਟ**, ਅਕਤੂਬਰ-ਮਾਰਚ, 2015

ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪੂਰਵਜ, **ਪ੍ਰਵਚਨ**, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, 2017.

---

**ਮਹੰਤਵਪੁਰਨ ਸਮੀਖਿਆਮੂਲਕ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ :**

ਵਡੇ ਸਿੰਘ, ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ, 1932.

ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ, ਹਸਦੇ ਹੰਝੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਟਰਕਸ਼ਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1933.

ਨਨਕ ਸਿੰਘ, ਸਧਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਖਾਲਸਾ ਬੁੱਕ ਡਿਪੂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1933.

- ਉਹੀ -, ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਨੌਰੰਗ ਹਰੀ ਪੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1933.

ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ, 1937.

ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਸੰਪਾ., ਪੰਜਾਬੀ ਸਧਰਾਂ, ਮੈਸਰਜ਼ ਦੇਵੀ ਦਾਸ, ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਲਾਹੌਰ, 1940.

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਭੂਮਿਕਾ, **ਕੁੰਗ ਪੋਸ**, ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ, ਕੁਮਰਸਲ

ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਵਰਕਸ, 1941.

ਦੁਖ ਸੁਖ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1941.

ਭੁੱਖੀਆਂ ਰੂਹਾਂ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, 1941.

ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ, ਵੀਣਾ ਵਿਨੋਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ,

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1941.

ਵਿੱਕ ਸੀ ਰਾਜਾ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ, 1941, (ਦੁਜਾ

ਐਡੀਸ਼ਨ) ।

ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਵਾਸਨਾ (ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ

ਭੂਮਿਕਾ), ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1942.

ਸਮਾਚਾਰ, ਅੰਤਿਕਾ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1943.

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੋਂਗਲ, ਸੰਪਾ., ਮੇਰੀ ਚੋਣਵੀ ਕਹਾਣੀ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1943.

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਨਾ, ਦੇਵਿੰਦਰ ਬਤੀਸੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਹਿਤ ਲਿਕੇਤਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1950.

ਵਿਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਉਥਾਨਕਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਿਖ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ,

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1951 (ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1949 ਵਿਚ)

ਮੁੱਖ-ਸੁਬਦ, ਛਾਹ ਵੇਲਾ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਆਰਸੀ

ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 1974 (ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1950 ਵਿਚ)

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨ, ਮੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਸੁਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਜਨ ਸਿੰਘ, ਮੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਸੰਘ, ਮੋਰ ਸਿੰਘ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਸੰਘ, ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1962  
ਪੁੰਨਿਆਂ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1964  
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਾਬੜਾ, ਸੰਘ, ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ, ਨਵੀਨ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1965  
ਸੁਜਨ ਸਿੰਘ, ਭੋਵ ਆਦਮੀ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1968  
ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਸੰਘ, ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ (ਤਕਰੀਕ), ਮੁੱਖ-ਬੰਧ, ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੋਨਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਣਾ, 1970  
ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਸੰਘ, ਹੱਡ-ਬੀਤੀ, ਜੱਗ-ਬੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1973  
ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ, ਸੰਘ, ਦੋ ਕਿਨਾਰੇ (ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ, ਦਿੱਲੀ, 1991  
ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਘ, ਕਰਾ-ਪਾਰਾ, ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993  
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਘ, ਕਥਾ ਪੰਜਾਬ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1994  
ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਰੂਪ ਤੇ ਰੁਝਾਣ, ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾ-ਕਿਤਾਬ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995  
ਟੀ ਆਰ. ਬਿਨੋਦ, ਸੰਘ, ਚੋਣਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹੰਦ, 1996  
ਸੁਜਨ ਸਿੰਘ, ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਆਦਿ ਕਥਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ - ਸੱਜਰੀਆਂ ਪੇੜਾਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1998  
ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਲ ਮਾਜਰੀ, ਸੰਘ, ਬਿਰਤਾਂਤ, ਫੋਰਮੇਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਭਾਦਸੌ, 1999  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਝੱਲਰ, ਸੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਕੋਸ਼, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ,

ਦਿੱਲੀ, 1999  
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਘ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2003  
ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹਰਾਹ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2009  
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ (1960 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਘ, ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਣਾ, 2009  
ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਸੰਘ, ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2010  
ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਘ, ਮੋਪਲ ਦੇ ਰੰਗ (ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2011  
ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਸੰਘ, ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011  
ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, "ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ": ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੱਵਲ, ਸੰਘ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਗਲੇ ਦਿਨ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਬਰੈਪਟਨ, ਕਨੇਡਾ, 2011  
ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗਲ, ਸੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਦਿੱਲੀ, 2014  
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ, ਸੰਘ, (ਫੂਮਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ) ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਵਾਸ ਵੱਲ, ਪਰਵਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2013  
ਉਹੀ-, (ਫੂਮਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ) ਦਿਸਰੀਦਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਣਾ, 2016  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਇਸ ਉਪਲਭਾਧ ਸਮੱਗਰੀ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਰਹੀ ਹੈ।  
ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸਮੀਖਿਆ : ਕੁਝ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ  
ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ 1925 ਤੋਂ 1950 ਤੱਕ ਵਧੇਰੇ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਸੁਭੰਤਰ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਫੁਲਵਾਣੀ ਰਜਾਲੇ 'ਚ ਛਪੇ ਕੋਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋ ਸਮੀਖਿਆ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ 1925 ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਈਸਵਰ ਸਿੰਘ ਬਿਤੂਕਾਰ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 1952 ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ** ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਡੰਡਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਪ੍ਰੋਗ ਉਹ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਹੌਲ ਬਣਿਆ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਗੰਮਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਰਖ’**-1950 ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ’**-1951 ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

1954 ਵਿਚ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ’** ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ **‘ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪਕਾਰ’** ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦੇਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਲ ਅਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਨਤਾਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਜੋਂ 1959 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ‘ਦੇ ਗੱਲਾਂ’ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਵਾਲੀ ਅਹਿਮ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ ਅਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਵੀ ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

1960 ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੀ.ਆਰ.ਵਿਨੰਦ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਧਿਐਨ’**-1962 ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਧਰਮ ਪਾਲ ਸਿੰਗਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਧਿਐਨ’**-1962 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਫੇਰ ਨਿਰੰਤਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ, ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ, ਬਿਰਮਾ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **‘ਦਿਸ਼ਟੀਕੋਣ’**-1963 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੇਖ ਛਪਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਚਰਚਾ ਛਿੜਦੀ ਹੈ।

1964 ਵਿਚ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ ਅਪਣਾ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਦਾ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ‘Punjab Shortstory : Its origin and Development’ ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀ., ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਬੋਜ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਿਆਨ ਪਿਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਲ ਦੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਵੀ ਮਸਲਾ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ

ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਇਹ ਬੋਜ-ਕਾਰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਚ ਲਿਖਿਆ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ 1965 ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਲੰਛਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਲਸ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁਚਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ‘ਅੰਦਰਵਰਤੀ ਅਧਿਐਨ’ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਭੁੱਲਿਆ ਵਿਸ਼ਰੀਆ ਪਾਸਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

1970 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਅਧੀਨ ਪੁਸਤਕ **‘ਕਹਾਣੀ: ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ’** ਛਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਛਪੇ 41 ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਸਿਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੇਧੋ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਲੇਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਸੂਚੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ 1953 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ **ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ** (ਵਿਸ਼ਾ-ਕ੍ਰਮ) ਨੂੰ 1971 ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੇ ਲੇਖਕ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੋਕੜੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਅਰਧ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸੂਚੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੰਗ ਨਾਲ 1964 ਵਿਚ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਨੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਸ਼** ਵਿਚ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ-ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ **ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼** ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਵਿਧਿਕਾ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ 1972 ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵੇਰਵੇ ਅੱਧੋ-ਅੱਧੂਰੇ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣਕ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਬੜੇ ਸਹਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਤ **ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕੋਸ਼** ਅਦੁੱਤੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2003 ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਤੱਥਗਤ ਵੇਰਵੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। 1970 ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ **ਪ੍ਰਾਕਿਸ਼ਤਾਨ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ** ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਤ ਅਤੇ ਲਿਪੀਅੰਤਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸਾਰ ਉਭਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਆਪਣੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸਹਿਤ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੜੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਸਧਾਰਾ**- 1940 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੈ ਕੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਭੂਨੀਆਂ ਸੌਰੀਆਂ), ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ (ਕਹਾਣੀਮਾਲਾ), ਅਤਰ ਸਿੰਘ (ਦੁਆਦਸੀ), ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਨ (ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ, ਨੀਹਾਂ ਤੇ ਮਸਟੀਆਂ), ਅਤਰ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੀਨਿਆ), ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ) ਆਦਿ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਵਿਚ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕ **ਹੱਡ-ਬੀਤੀ, ਜੱਗ-ਬੀਤੀ** 1973 ਨਾਲ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਧਾ ਰੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ 'ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੂਪ-ਵਿਧਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਧੀ ਸਬੰਧੀ ਕਲਾਸਕਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ-ਰੂਪ 'ਚ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸਾਥ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ **ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਚਾਰ** ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ **ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ** ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ **ਪਰਖ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ **ਬੇਜ-ਪੱਕੂਕਾ** ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ **ਬੇਜ-ਦਰਪਨ** ਵੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਕੜੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਐਮ ਫਿਲ ਦਾ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਬੇਤਰ ਵਿਚ ਬੇਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭਰਵੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪੱਖ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਢਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੇਜਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਹਿਰਦੇਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ 1977 ਵਿਚ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀ-ਐਚ ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਿਤ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਿਗਰਾਨ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧੀਨ ਮੁਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ 'ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ' (1920-40) ਇਕ ਅੰਦਰਵਰਤੀ ਅਧਿਐਨ, ਜੰਮੂ ਯੂਨੀ., ਜੰਮੂ ਤੋਂ 1979 ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ 'ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮਤਰ' ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੰਡੀਰ ਚਰਚਾ ਛੇਤਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਗਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ. ਦੇ ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ ਸਲੀਧਰ ਵੱਲੋਂ 1981 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਵਿਧਾ ਸਬੰਧੀ ਪਹਿਲਾ ਇਕ ਦਿਨਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬਾਬਾ ਬੈਰਾਡ ਵਸੋਂ ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੰਦ, ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਾਲ, ਗੁਰਚਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਉਚ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਚੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੋਮਨ ਲਾਲ ਅਹੂਜਾ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ,

ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਗੁਲ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੌਹਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੂਰੀ ਸਮੇਂਗਰੀ ਅਰਥਾਤ ਪਰਚਿਆਂ, ਵਾਦ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੰਨਬਿੰਨ ਰੂਪ 'ਚ ਧਰਮ ਪਾਲ ਸਿੰਗਲ ਅਤੇ ਗੁਰਚਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਅਧੀਨ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ** ਨਾਂ ਨਾਲ 1982 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ '**ਇਕ ਧੋਧੇ ਦਾ ਚਲਾਣਾ**' ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਾਠਗਤ ਸਮੀਖਿਆ ਨਾਲ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਉਸ ਮੰਚਨਾਵਾਦੀ ਜਾਂ ਡੂਪ੍ਰਬੀ ਪਥ੍ਰਤ ਨੂੰ ਬਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ 'ਅੰਦਰਵਰਤੀ ਅਧਿਐਨ' ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ ਸਾਲ 29-31 ਅਕਤੂਬਰ, 1982 ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ : ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ' ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਰੈਂਕ, ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੰਦ, ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਾਲ ਦੇ ਪਰਚੇ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨਵੇਂ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਵਿਧਿਵੰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਮਲ ਚੋਰ ਫੜਦਾ ਹੈ।

ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਜ-ਨਿਬੰਧ 'ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ' - 1982 ਅਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਸੰਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਬਿਦੇਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ' - 1986 ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਬੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਐਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਦੇਵਿੰਦਰ ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਵਿਧਿਵੰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਸੰਪ-ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ' - 1986 ਵਿਚ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀ., ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1984 ਵਿਚ ਜਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਨੇ 'ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਾਨ ਗੰਧਵਾ ਦੀ ਗਲਪ-ਵਿਸ਼ਵੀ' ਨਾਂ ਦਾ ਬੇਜ ਨਿਬੰਧ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬੇਤਰ 'ਚ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਧੀਮਾਨ ਅਤੇ ਜੌਲੀ ਨੇ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਬੇਜ-ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ।

1988 ਦਾ ਵਧੂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁਨਿਆਦੀ ਪਰਿਵਰਤਨ (Rupture) ਸਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਧਿਐਨ (ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੰਦ), ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ



ਫਰੈਂਕ) ਅਤੇ ਖੋਸੇਸੀ ਦਾ ਜਬੀਰਾ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ) ਸਮੀਖਿਆ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਾਠਗਤ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾਈ, ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਚਿੰਤਕ ਰੋਲਾਂ ਬਾਰਤ, ਜੋਸ ਨੇ ਗਲਪਕਾਰ ਬਾਲਜ਼ਾਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸਰਾਸੀਨ' (Sarrasine) ਬਾਰੇ ਇਕ ਪੜ੍ਹਤ ਤਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪੁਸਤਕ S/Z ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਵੈਤਾਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰਜਮੇ ਨੀਲਗਿਰੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਾਲਾ ਕੇਸੂ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਗੰਗਾ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਪਾਠਗਤ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰੈਂਕ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਜਲੰਧਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾ ਪੁਨਰ-ਸਮੀਖਿਆ (Meta-Criticism) ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦਾ ਲੇਖ 'ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਹਾਣੀ ਇਤਿਹਾਸ' ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰੈਂਕ ਦਾ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸਤਵੰਸ਼ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਲੇਖ 'ਤਲਾਸ਼ ਕਰਾ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ' ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਰਗ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ-1992 ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕੜੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਿਪੇਖ 'ਚ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮੌਲਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾ ਵਿਧੀ-ਵੱਤ ਕਦਮ 1989 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਦੋ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ (ਪਹਿਲਾ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ') ਵਿਚ ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦੇ 'ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ' ਅਤੇ 'ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ' ਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸਤੰਬਰ 1991 ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਵੰਬਰ 1993 ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ "ਦਿੱਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਗਮ" ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1994 ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਵੱਲੋਂ ਚੋਟੀ ਦੇ ਦਸ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ-ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੱਕ - ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਪੈਰਿਸ ਰੀਵਿਊ' ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ 'ਰਾਈਟਰਜ਼ ਐਂਟ ਵਰਕ' ਨਾ

ਦੀ ਪੁਸਤਕ-ਲੜੀ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਉੱਤੇ ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਇਸ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧਾ ਨਾਲ ਰਲਦੇ-ਮਿਲਦੇ ਕੁਝ ਮੁਵਲੇ ਸਮੀਖਿਆ-ਰੂਪ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ ਜਦੋਂ 1977 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 'ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ' ਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਅਨੁਭਵ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨੇ 1979 ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਨੇ 1987 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਅਨੁਭਵ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ., ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ 1988 'ਚ ਖੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੁਸਤਕ-ਲੜੀ 'ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈਜੀਵਨੀ' ਅਧੀਨ ਵੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ, ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਕੋਲਾਸਪੁਰੀ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ, ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ ਆਦਿ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਾਝ ਪੁਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚਲੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵਲੋਂ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਦਵੈਤ ਖਤਮ ਕਰਨ ਹਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

7-8 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਅਤੇ 6-7 ਨਵੰਬਰ, 1993 ਨੂੰ ਸਿਰਮੌਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 'ਬਿਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਗੋਸਟੀ' ਅਤੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਉਤਸ਼ਾਹ' ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ (ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ - ਰੂਪ ਤੇ ਰੁਝਾਨ, ਸੰਪਾ., ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ) ਵਿਚ 1995 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਲੇਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਹਾਣੀ-ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ੇ ਉਲੀਕਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ 26-27 ਸਤੰਬਰ, 2009 ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਵਰਕਸ਼ਾਪ (ਵਿਸ਼ਾ: ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ: ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ੇ) ਵਿਚ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੇ ਸਵੈ-ਕਥਨ ਰਾਹੀਂ) ਅਤੇ ਪਾਠਸ਼ੁਲਕ ਵਿਆਕਰ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਸੰਵਾਦ ਦੁਆਰਾ ਕਹਾਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ 2012 ਵਿਚ 'ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ: ਨਵੇਂ ਨਕਸ਼ੇ', ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ (ਸੰਪਾ. ਦੇਸ ਰਾਜ ਕਾਲੀ, ਮੋਖਣ ਮਾਨ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਇੰਮੀਗਰੈਂਟ, ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀ., ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨਾਲ 2004 ਵਿਚ ਭਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਧੀਬੱਧ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਭਾਗ (2011) ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਵੇਗਵਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਭੂਤਿ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖੋਜੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮਾਡਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਠਮੂਲਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੀਗੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਗੰਮੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ' (1909 ਅਤੇ 1911) ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲੈਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਨਵੇਂ ਯੁਗ-ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਚਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਨਾਲ ਮੌਲਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੋਰ ਪੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ **ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ: ਚਿਰੰਤਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ-1994**, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ-2003**, ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਤਰਾ-1996**, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ: ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੂਲਕ ਪਰਿਪੇਖ-1999**, **ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ - 2013** ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਪੁਸਤਕ **ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ: ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ-2001**, ਰਸਨੀਸ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ **ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਵਚਨ-2003**, ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠਗਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ-2004, ਸੈਪਾ, ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ: ਪਾਠਗਤ ਅਧਿਐਨ-2005, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ (ਵਿਧੀ ਤੇ ਵਿਹਾਰ)-2013, **ਪੰਜਾਬੀ ਦਲਿਤ ਕਹਾਣੀ: ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਧਿਐਨ - 2015**, ਜੀਗੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ - **ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਪਾਲ - 2007**, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ** (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ-2009 ਅਤੇ ਦੂਜਾ-2011) ਉਲੇਖ-ਯੋਗ ਹਨ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਪਹੁੰਚ-ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕਾਲ-ਖੰਡ ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਾਇਕ੍ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜਸੀ ਰੂਪਤਮਕ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਧੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਤੱਤਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਪਹੁੰਚ-ਵਿਧੀ ਤੱਕ ਦਾ ਗੌਰਵਮਈ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਰੀਬ ਇਕ ਸਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਨੇ ਗਿਣਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਨਾਤਮਕ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਲਵਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ 1925 ਵਿਚ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬੀ.ਏ. ਦੇ ਸਮੀਖਿਆ-ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 1951 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਕੁਝ ਇਕ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਪਛਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਗਲਪ-ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸਿਧਿਤੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ-ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਵਹਾਰਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੀ-ਐੱਚ ਡੀ. ਅਤੇ ਐਮ.ਫ਼ਿਲ ਦਾ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਧੇਰੇ ਮੁਲਾਂਕਣੀ ਅਤੇ ਖੋਜਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਮੁੱਦੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ, ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਾਰ, ਇਤਿਹਾਸ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ। ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਰੂਪਮੁਖੀ-ਆਲੋਚਨਾ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਆਤੰਕਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਕ੍ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਪਨਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਹਾਣੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਚਿਰੰਤਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਸੰਕਲਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮਾਡਲ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਹੱਥਲੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਚਿੰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਤ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਠੇਤੀ ਮਿਲਨ ਉਪਰੰਤ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਈ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਸਮੀਖਿਆ-ਵਿਧੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ/ ਅਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠਮੂਲਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਕੱਠੀ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸਮੀਖਿਆ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ।

## ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ

- ਅ. ਸ. ਸਾਤ, ਗੜੇ ਮਾਰ-1968
- ਅਸ਼ੋਕ ਚਰਨ ਆਲਮਗੀਰ, ਜੀਭਾਂ ਪੂਛਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ-1982
- ਅਨਮੋਲ ਕੌਰ, ਕੌੜਾ ਸੌਂਚ
- ਅਮਨਦੀਪ ਚਿੱਲ, ਪਿਆਰ ਜੰਗ ਤੇ ਫੁੱਖ
- ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਜ਼ੁਰਮਤੀ), ਸੁਹੀਦ, ਤਿਝਕਦੇ ਰਿਸਤੇ, ਰੋਹੀਆਂ ਦਾ ਰਾਹੀ-2012
- ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ, ਦੱਬੀ ਔਂਗ ਦਾ ਸੈਕ-2010, ਫੁੱਖ ਦੀ ਫੁੱਖ-2012
- ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਜੀਜਾ (ਰਸਦਾਇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)-ਮਿਤੀਗੀਣ
- ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਭਾਣੀਆ, ਬਦਲਦੇ ਰਿਸਤੇ
- ਅਮਰਜੀਤ, ਨੇੜੇ-1945
- ਅਮਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਘੁੰਪਘੁੰ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਈਆਂ
- ਅਮਰੀਕ ਸੰਘ, ਸਾਂਝ
- ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸੋਹ ਖਾਂ, ਸੀਸਾ, ਔਂਗ ਤੇ ਸਿਤਾਰ
- ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਖਰਾ ਦੁੱਧ-1980, ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ-1981
- ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੈਦਾ, ਜੰਮਾ, ਗਰਮ ਹਵਾਵਾਂ (ਲੇਖਕ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੂਨੀ)-1985
- ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ-2014
- ਅਮ੍ਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਅਜੋਕਾ ਜਿਹੀ-1955
- ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਗੜਗੰਜ, ਦੋ ਪੈਰ ਘੋਟ ਤੁਰਨਾ-1960, ਸੁਹੀਦ ਦੇ ਬੋਲ-1962
- ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਦੂਜਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1987
- ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚੌਪਲ, ਆਪਣੀ ਮੰਡਿਲ ਆਪਣਾ ਰਾਹ
- ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ (ਕੈਨੇਡਾ), ਸੱਤੀ ਵੀਹੀ ਸੌ-1986
- ਅਸਾ ਸਿੰਘ, ਹਤਿਆਰੇ-1976
- ਆਸ਼ਾ ਸਾਰੀ, ਖਾਲੀ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ ਬਿਆਸੀ
- ਆਨੰਦ ਕਮਾਰ, ਸਦਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ: ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਉਤਮ ਕਹਾਣੀਆਂ-1959
- ਆਰ ਐਸ. ਗਿੱਲ, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ
- ਆਰ ਸ਼ਹਿਮਾਰ, ਰੋਗਾ ਰੰਗ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋੜਾ-2005
- ਐੱਚ ਐੱਸ. ਨੀਰ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ-1958
- ਇੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਦੋਸ ਪ੍ਰਦੋਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀਆਂ-1956
- ਸਤਨਾਮ ਰੰਗਵਾ, ਫਿੰਦਰੀ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ
- ਸੰਤਪਾਲ ਕੌਰ ਬੋਲ, ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ

- ਸਤਵੰਤ, ਮੇਰੀ ਰੁੱਸੀ ਸਵੇਰ-1993
- ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਬਾਬੇ ਦਾ ਗੰਨਾ-2011
- ਸਬਿੰਦਰਜੀਤ ਸਾਗਰ, ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ ਕਬੂਤਰ-2016
- ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ, ਇਥੇ ਹਰ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਮਿਲਦੈ-2012
- ਸਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵਾਲੀਆ, ਹਿਸਦੇ ਜਖਮ-2007
- ਸਿਰਦਾਰ ਸੁਖ, ਇਕ ਗਲੀ ਦਾ ਕਲਯਾਣ
- ਸੁਜੀਲ ਮਮਿਕ, ਅਨੋਖੀ ਪ੍ਰੀਤ-1960, ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-1962, ਦੂਰ ਦੇ ਪਾਪੀ-1963, ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਤਨ-1965, ਲਾਲਸਾ-1969, ਪਥ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ-1970, ਸਾਂਝਾ ਲਹੂ-1978, ਬੁੱਝਾ ਤੇ ਸਿਆੜ-1989, ਨਵੀਂ ਲੰਮ-1989, ਇੰਟਰਵਿਊ-1994
- ਸੁਹੇਲ ਆਮਿਤਸਰੀ, ਬੇਜਲ ਧਰਤੀ-1961
- ਸੁਖਦੇਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਹਿਜਰ ਦੀ ਔਂਗ-2016
- ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਭੀਖੀ, ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ
- ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬੈਸ, ਰੋਸਮੀ ਕੁੜੀ
- ਸੁਰਜੀਤ ਬੈਸ, ਰੋਸਮੀ ਕੁੜੀ
- ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਮੇਰਾ ਸਵਰਗ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ
- ਸੁਲਖਣ ਮੀਤ, ਸੋਹਣ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੰਘਾ (ਕੈਨੇਡਾ), ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਫੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-1994
- ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੰਤਲ, ਜਾਗਦੇ ਸੁਪਨੇ-1946, ਕਦਰਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ-1959, ਅੰਤਰਯਾਮੀ-1959
- ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਆਖਰੀ ਸਫਰ-1963
- ਹਰਜਿਮਰਨ ਕੌਰ, ਹਿਸਦੀ ਔਖ
- ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਨਵੇਂ ਮੋੜ ਨਵੇਂ ਰਾਹ-1954
- ਹਰਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ ਕੰਗ, ਮੇਰੀ ਸਰਘੀ
- ਹਰਜਿੰਦਰ ਮੀਤ, ਧਰਤੀ ਮੀਹ ਮੰਗਦੀ ਹੈ-1980
- ਹਰਜੀਤ, ਇਬਾਰਤ-1977
- ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਰ, ਇਸਤਿਹਾਰੀ ਵਿਵਾਹ-ਮਿਤੀਗੀਣ
- ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਰਮ ਹੋਇ-1968
- ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਚੁਲ੍ਹੇ ਦੁਆਲੇ-1961
- ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ
- ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ, ਜਿਉਣਾ ਸ਼ੀਰੀ, ਅਨਮੋਲ ਧਨ-2006, ਲਾਡੇ
- ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਬੰਧਣੀ, ਅਜੀਬ ਰਿਸ਼ਤਾ-2013
- ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਖਾੜਾ, ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਮਨੁੱਖ
- ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਫੁੱਲਾਂ-1951

- ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਕੈਡੇ ਸੱਚ-1961, ਕਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ-1968
- ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੱਲੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਮਿਲਣੀ-1961, ਇਕ ਰਾਤ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਤ-1964, ਚੀਕਾ-1964, ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-1966
- ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਹਲ, ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਰਾਹ 'ਤੇ-1959, ਕੀ ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ ?
- ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਪੈਰ ਚੱਕਰ-1960
- ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਆਦਰਸ਼, ਆਦਰਸ਼ ਕਹਾਣੀਆਂ-2001
- ਹਰਭਜਨ ਨੀਰ, ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ
- ਹਰਭਜਨ ਪਵਾਰ, ਪੱਛਮ ਦਾ ਜਾਲ-1984, ਪਿਆਸਾ ਦਰਿਆ-1986
- ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਮੌਤ
- ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਰਾਗਾ
- ਹਰਿਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਬਲ, ਵੱਖੇ ਪੱਥਰ-1944
- ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਗਲਿਬ, ਹੁੰਦ ਵਿਚ ਬਲਦੇ ਚਿਰਾਗ
- ਕ.ਸ. ਮੱਜੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ-1966
- ਕਸਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ, ਟੁੱਟੇ ਦਿਲ-1948
- ਕਨੂੰਈਆ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, ਤਿੰਨ ਫੁੱਲ-1964
- ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਣੀ, ਬੁੱਝਦਾ ਦੀਵਾ-1944
- ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਸਾਦ, ਅਛੂਤ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1942
- ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਗੰਗਾ ਵਾਲਾ, ਅਸਚਰਜ ਨਵੀਨ ਕਹਾਣੀਆਂ
- ਕੰਵਲਜੀਤ, ਕੋਈ ਫੇਰ ਨਾ ਲੁੱਟੇ-1965
- ਕੰਵਲ ਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਦੋ ਔਰਤਾਂ-1956
- ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਤ, ਚਟਾਨ ਅਤੇ ਚੰਦ, ਬਾਬਲ ਦਾ ਮਿਨਾਰ
- ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਗਰ, ਸੰਕਲਪ-1963
- ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੌਰ ਸਰੋਜ, ਸਰੋਜ ਕਹਾਣੀਆਂ-1959
- ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ-1966
- ਕੁਲਬੀਰ ਕੌਰ, ਮਿੱਤ ਲੋਕ, ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਜੰਗਲ
- ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਸਲ, ਅਭਿਮਨੀ-2014
- ਕੁਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਦਾਸਤਾਨਾਂ
- ਕੈਲਾਸ਼ ਰਾਣੀ, ਬੇਰੀ ਵਾਲਾ ਘਰ-2013
- ਕੁਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਪਿਆ ਏ-1953
- ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਨੌ ਰਤਨ-1934
- ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬੱਗਾ, ਮੇਰੀ ਸੁਣੋ-1964
- ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪਾਲਣਾ, ਘੱਗਰ ਦਾ ਪੁਲ
- ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਾ, ਚਿੰਦਗੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ
- ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬੰਨਾ, ਕੈਮੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1962

- ਗੁਰਦੀਪ ਕੌਰ, ਸੱਜਰੀ ਗੱਲ-2007
- ਗੁਰਦੇਵ ਗਿੱਲ, ਸਵੈਰਾ-2006, ਬੇਰੀ ਜੂਨ-2008, ਸਰਾਪੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ-2009, ਘਰ ਵਾਪਸੀ-2014
- ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੈਣੀ, ਕੁੱਤਾ ਰਾਜ ਬਹਾਲੀਏ-2014
- ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਸੰਘਾ, ਯਾਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਨਬਲਿਸਤਾਨ
- ਗੁਰਮੀਤ ਬੇਦੀ, ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਗ
- ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋ, ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ-1971
- ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਬੀਰਾ, ਧਰਤੀ ਧੌਂ ਗਈ ਹੈ
- ਚੰਨੀ ਚਹਿਲ, ਰਾਵਣ ਨਹੀਂ ਮਰੇ
- ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ
- ਚੇਤਨ ਬਰਾੜ, ਸੋਹ ਦਾ ਤਕਲਾ
- ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਮਨ, ਇਕ ਅਭਿਮਨੀਓ ਹੋਰ-2005
- ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰੀ, ਅਨੋਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ
- ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਦਾ, ਨਜ਼ਮੀ
- ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਲਹੂ ਦੇ ਔਰਤਾਂ-1952
- ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਹੂਜਾ, ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਨਕਸ਼-1966
- ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿਦਕੀ, ਲਹੂ ਦੇ ਔਰਤਾਂ-1952
- ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ, ਪੰਜ ਸੈਨਤਾਂ-1952
- ਜਗਤਾਰ ਬੈਂਸ, ਬੂਝਾਂ ਮਾਰੇ ਲੋਕ
- ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲੀ, ਆਖਰੀ ਹੰਝੂ
- ਜੇ.ਐੱਸ. ਸੋਧ, ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੈ
- ਜੈ ਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਨਿਰਮਲ-1965
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਬਾਤਾਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ-2001, ਖੱਟਣ ਗਿਆ ਸੀ-2005
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬੀ, ਆਰ ਪਾਰ-1963
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ, ਹੰਝੂ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ-1955
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਾਨ, ਕੇਸਰ ਦੇ ਬੀਜ-2007
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਤਿੰਗ, ਆਸ਼ਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾ-1962
- ਜੋਗਿੰਦਰ ਜੱਗੀ, ਮਾਸ ਮਿੱਟੀ-1963
- ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ, ਸੁਪਨੇ ਸੱਚ ਹੋਣਗੇ-2014
- ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ, ਅਗੱਬ-1961
- ਤਰਸੇਮ ਭੰਗੂ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਮੈਂ ਜੇ ਹਾਂ-2016
- ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਦੁਖੀ ਜੀਵਨ-1952, ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੀਆਂ
- ਤਾਰਾ ਸ਼ਾਮਾ, ਬਿੱਲਰੇ ਵਰਗੇ
- ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਸੋਸਟਾਚਾਰ-1956



- ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਧੂ, ਉਹ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ
- ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਹਨੀ, ਸੁਹਾਗਣ-1966
- ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮਾਨ, ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵੇ
- ਦਰਸ਼ਨ ਦਰਦੀ, ਬਿੰਦਗੀ ਬਿੰਦਾਬਾਦ
- ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਗੀ, ਸਿਆੜਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ-1963
- ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰੋਆ, ਵਖਰੇਵਾਂ-2014
- ਦੀਪ ਮਹਿਨੀ, ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ-2006
- ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਤੋੜੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੇ ਪਾਧੀ-2005
- ਦੇਵਿੰਦਰ ਦੀਦਾਰ, ਅੱਠੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਦੌੜ-1977
- ਦੇਵਿੰਦਰ ਪਾਧੀ, ਅੰਦਰਲੇ ਰਖਮ, ਪੱਤਣ, ਰਾਤ ਚਾਨਣੀ ਸੀ
- ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਚੀਰੇ-1966, ਵਾ ਵਰੇਲੇ-1974
- ਨਿਰਮਲ ਦੀਪ ਦੀਮਾ, ਅਡੁੱਲ ਯਾਦਾਂ-2006, ਜੀਵਣ ਗੁੰਝਲਾਂ-2006
- ਨਿਰਮਲ, ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ-1945
- ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰ, ਬਗਾਵਤ-2009
- ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਉਹੀ ਕੁੜੀ
- ਪਰਦੂਮਨ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਧਰਤੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ-1983
- ਪਰਮਜੀਤ ਪੰਮਾ ਪੇਂਟਰ, ਚਿੱਠੀਆਂ
- ਪਵਨ ਗਿੱਲਾ ਵਾਲਾ (ਕਨੇਡਾ), ਆਖਰੀ ਗੋਲੀ
- ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ ਚਾਹਲ, ਮਣਕੇ-2004
- ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਧੂ, ਬਿਹਰੇ-2011
- ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਨੱਗੀਆਂ ਕਬਰਾਂ-1949, ਡਾਕ ਪੱਥਰ-1954, ਘੁੰਗਰੂ-1997
- ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਕੁਝ ਸੌਚ ਕੁਝ ਝੂਠ-1943
- ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਵਿਕਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ-1955
- ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਵੀ, ਉਹ ਛੋਹ-2006, ਮੈਂ ਹੂੰ ਨਾ
- ਪ੍ਰੇਮ ਲਤਾ, ਤੀਜੀ ਐਥ ਦਾ ਸਵੇਰਾ
- ਪਾਲੀ ਸੇਰਗਿੱਲ, ਸਰੋੜ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਸੜਕ
- ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਨਕਰਪਾਲ, ਅਮਰਜੋਤ
- ਬਰਿਜ ਭਾਨ ਘਲੋਟੀ, ਲੀਹ ਲੱਥੇ ਲੋਕ
- ਬਲਦੇਵ ਪੋਹਲੋਪੁਰੀ, ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਰਚਾਂ-2006
- ਬਲਦੇਵ ਬੱਲ, ਮਿੱਟੀ ਮੇਰੇ ਵਤਨ ਦੀ-1963
- ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ, ਮੇਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਚਿੱਥੜਾਂ ਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ
- ਬਲਬੀਰ ਚਿਲ, ਦਿਲ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ-1957
- ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੱਜਦ, ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ-1944, ਮੰਗੀਤਰ-1944
- ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਘਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆ, ਖੂਨੀ ਭਾਂਗ ਬਜ਼ੀਰਾਂ, ਵਰੀਦਾ ਖਾਕ ਨਾ ਨਿੰਦੀਏ

- ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ, ਦੱਬੀ ਅੱਗ-2005
- ਬਿਜੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸੇਢੀ, ਚਾਚਾ ਸੁਖ ਸਿੰਘ-1950
- ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਕਮਲ, ਮੁਕੱਦਮੇ, ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਮੂੰਹ ਬੋਲੀ
- ਭੈਣ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ
- ਬਿਕਰ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ, ਡੱਕੀ ਫਲਾਇਟ
- ਬਿਕਰ ਸਿੰਘ ਬੇਸਾ, ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਵਾਟ
- ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਲਕ ਮਾਹੀ ਦਾ ਵੱਸੇ-1944
- ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਲੋਧਾ
- ਬੇਹਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲਣ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁੱਟ
- ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਭੱਗੜ, ਫਲੈਟ ਤੋਂ ਫਲੈਟ ਤੱਕ-2011
- ਭਾਰਗਾ ਨੰਦ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲੇ-2015
- ਭੁਪਿੰਦਰ ਉਸਤਾਦ, ਕੰਧਾਂ ਦੀਘਰਾ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀਆਂ, ਰਿਸਤੇ ਕੱਚ ਵਰਗੇ
- ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵਾਲੀਆ, ਅਫਸਾਨਾ-ਏ-ਬਿੰਦਗੀ
- ਭੁਪਿੰਦਰ ਜੈਤੋ, ਦੁੱਪ ਦੇ ਬੋਲ-2007
- ਮਹਿੰਦਰ ਸਚੇਦਵਾ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਮੌਤ
- ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਮੈਂਬਲ ਦੀ ਆਖਰੀ ਉਮੀਦ-1955, ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇ-1964
- ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ, ਜਵਾਰ ਭਾਟਾ-1943, ਝਾੜੀਆਂ-1944
- ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲ, ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ-2013
- ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ, ਭੈਰੋਰੇਸ਼ਨ ਪੀਸ-1978, ਮਨੀ ਪਲਾਟ-1979
- ਮਹਿੰਦਰ ਜੀਤ, ਜਦੋਂ ਕੱਚ ਟੁਟਦਾ ਹੈ-1985
- ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਤੂਰ, ਹਥਿਆਰ
- ਮਖਤੂਲ ਸਿੰਘ, ਮੜ੍ਹਿਆ ਮੋਹਣ ਮਿਤੀਗੀਣ
- ਮਧੂ ਬਾਲਾ, ਸੰਤਾਪੇ ਲੋਕ
- ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਤੜਪ ਦਰ ਤੜਪ
- ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਛਖਮ
- ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਮੀਤ, ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ
- ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਇਕ ਰਾਤ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1962
- ਮਨਗੀਤ ਕੌਰ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੈਣ
- ਮਮਤਾ ਮੈਤੀਆ, ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ
- ਮਲ ਸਿੰਘ, ਰੋਮਾਂ-1953
- ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀ, ਜੀਵਨ ਸਧਰਾਂ
- ਮਿਹਰ ਮਲਿਕ, ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਰੰਡੇਪਾ
- ਮੁਹੰਮਦ ਬਸ਼ੀਰ (ਮਲੇਰਕੋਟਲਵੀ), ਪਰਲੋਂ ਗੁੰਜ-2006
- ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਝੂਠ ਦਾ ਮੋਢਾ-2009

## ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

- ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਪੰਜਾਬੀ-ਸਧਰਾਂ, ਮੈਸਰਜ਼ ਦੇਵੀ ਦਾਸ, ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਲਾਹੌਰ, ਸਤੰਬਰ 1940
- ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ., ਇਕ ਸੀ ਰਾਜਾ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ, 1941
- ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ
- ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਮੇਰੀ ਚੋਣਵੀ ਕਹਾਣੀ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲਾਹੌਰ (20 ਮਈ, 1942)
- ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, ਇੱਟ ਦੀ ਦੁੱਕੀ, ਐਡੀਟਿਵਿਟੀ ਸਕੂਲ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਦਸੰਬਰ, 1943
- ਹਰਿਨਾਮ ਦਾਸ 'ਸਹਿਰਾਈ', ਕਲਸ, ਮਾਡਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ ਲਾਹੌਰ, 1946
- ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਬਾਰਾਂ ਸਿਧਾਂ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਲਾਹੌਰ, ਸਤੰਬਰ 1946
- ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਘੰਟਾ ਘਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1949
- ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਿੱਖ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ ਲਿਮਿਟਿਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ, 1949
- ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਿੱਖ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਪਰੈਲ 1951 (ਤੀਜੀ ਵਾਰ)
- ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਅਨਮੋਲ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਐਂਡ ਸੰਨ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਬਾਚਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1952
- ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਨ, ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ, 1954
- ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਅਨਮੋਲ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼, ਬਾਚਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1955
- ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ, ਝੂਠੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1956
- ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਨ, ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1956
- ਹਰਬੰਸ 'ਅਰਮਾਨੀ', ਚਿਣਗਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਪਟਿਆਲਾ, 1957
- ਰੂਪ ਲਾਲ, ਧੜਕਣਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਬੁਕ ਡਿਪੋ, ਮਾਈ ਹੀਰਾ ਗੇਟ ਜਲੰਧਰ, 1957
- ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਪਾਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਸਰਤ, ਨਵੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕੁਲਦੀਪ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਈ 1958
- ਬੰਦਲਜੀਤ ਸੂਰੀ, ਕਿਰਨਾਂ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਈ 1959
- ਕੁਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਕਰੂੰਬਲਾਂ, ਕੇਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ, ਜਲੰਧਰ, 1960 (ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਣ)

- ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਫੁੱਕੜਪਿੰਡੀਆ, ਪਵਿੱਤਰ ਸੂਲੀ-1979, ਸੱਚ ਦਾ ਝੰਡਾ-1980
- ਮੋਹਨ ਲਾਲ, ਅੰਨ੍ਹਾ ਸਫਰ
- ਮੰਗਤ ਕੁਲਜਿੰਦ, ਸਮਝੌਤਾ-2013
- ਯਸ, ਲਛਮਣ ਰੋਖਾ-1999, ਵਸੀਅਤ-2005, ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ-2011
- ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ, ਰਮਜੀ ਕਹਾਣੀਆਂ-1944
- ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਲਿਆ, ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ
- ਰਜਿੰਦਰ ਰਾਜ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1939
- ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਵਿਥਿਆ-1955
- ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਡਾਬੀ-1986, ਗੁਆਚਾ ਰੱਬ-1988, ਪਰਛਾਈਆਂ-1992, ਲਕੂ ਭਿੱਜੀ ਰੱਖੜੀ-1994, ਲੰਬੜਾਂ ਦੀ ਧੀ-1999, ਸ਼ਾਲੂ ਤਾਰੇ ਤਾਰ-2001, ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ-2009 (ਚੋਣਵੀਆਂ)
- ਰਣਧੀਰ ਮਸਤ, ਕੱਚੀ ਕਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-ਮਿਤੀਗੀਟ
- ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਣੀ, ਬਾਹਰ ਦਾ ਚੱਕਰ
- ਰਵਿੰਦਰ ਚੇਟ, ਇੱਕ 'ਤੇ ਬਲਦਾ ਦੀਵਾ
- ਰਵੀ ਸਚਦੇਵ, ਉਡਦੇ ਪਰਿੰਦੇ-2015, ਫਰੇਬੀ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ-2016
- ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ, ਪਛਾਣ-1992
- ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਵੱਧੀ, ਰਵਾੜ-1964
- ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਝ ਸੱਚੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚੀਆਂ-1986
- ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਜੂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ-1939
- ਰਾਵਲ ਸਿੰਘ ਧੁਤ, ਸੋਨੇ ਦੀ ਰੋਟੀ-1972
- ਲੱਕੀ ਸਰਮਾ, ਕੱਲੀਆਂ ਕਾਰੀਆਂ
- ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਰਣੌਰ, ਸੰਧਿਆ ਦੀ ਨਮਾਜ਼-2008, ਇਲਮਦੀਨ ਦੀ ਧੀ-2013
- ਲਾਲ ਇੰਦਿਆਣਵੀ, ਗੁਰਜ ਦੇ ਵਾਹਿਸ-2012
- ਵਰਗਿਸ ਸਲਾਮਤ, ਟੁੱਟਦੇ ਪਲ

ਅੰਗਰਾਜ ਲੇਖਕ, ਨਵੀਂ ਸਵੈਰ, ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, 1961  
ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜਾਨ, ਨੀਹਾ ਤੇ ਮੈਮਟੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1962  
(ਦੂਜੀ ਵਾਰ)

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ, ਸੱਜਰੇ ਵੱਲ, ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਬਥਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ  
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1962 (ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ)

ਸ ਸੋਜਾ, ਰੰਗ ਨਵੇਲਾ, ਕੋਹਿਨੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, ਜਨਵਰੀ 1962  
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਕਾਕਡੈ-ਬੋਰ, ਦਰਬਾਰ ਪਬਲਿਸਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,  
ਜੁਲਾਈ, 1962

ਅਮਰ ਕੋਮਲ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਬਰਨਾਲਾ, 1963  
ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਲਾਲੀ ਹਰਿਆਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਸਰਹਿੰਦ, ਜੁਲਾਈ 1963  
ਸੀ. ਡੀ. ਭਾਰਤੀ, ਪ੍ਰੀਤਾ ਹੋਸੀਆਂ, ਨਵਜੋਤ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਮਾਇਕਰੋਲੇਟਲ (ਪੰਜਾਬ),  
ਸਤੰਬਰ, 1963

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗਲ, ਨਵੀਨ ਕਹਾਣੀ (ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖ), ਨਵੀਨ  
ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, ਅਕਤੂਬਰ, 1964

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਕਹਾਣੀ-ਮਾਲਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1964  
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ, ਲੰਮੀ-ਕਹਾਣੀ, ਨਵੀਨ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1965  
ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ,  
ਦਿੱਲੀ, 1968

ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਮਨੋਜ, ਉਪਹਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮਾਰਚ 1969  
ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਵਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਭਾਸ਼ਾ  
ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, 1970

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਾਂਤ, ਕਹਾਣੀ-ਰਸ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1970 (ਤੀਜੀ  
ਵਾਰ-1973)

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ ਪੰਜਾਬ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ ਇੰਡੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1970  
ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਪੁਤ੍ਰ ਸਪੁਤ੍ਰ ਕਰੋਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1970  
ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ਼, ਮਾਈ ਸੇਵਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,  
ਦਸੰਬਰ 1971

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1971  
ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ, ਫਕੀਰ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1971  
ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ, ਚੋਣਵੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1971  
ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ, ਕਥਾ-ਸਰੋਵਰ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1972  
ਜਗਦੀਸ਼ ਅਰਮਾਨੀ, ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਕਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਸਤੰਬਰ 1972  
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਮਿਲਿ ਕੋ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਨਿਉ ਬੁਕ  
ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 1972

ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਲੋਕ, ਸਾਹਿਤ ਸੰਗਮ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1972  
ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਨਿਖਰੇ ਤਾਰੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1973  
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਜੱਗ ਬੀਤੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,  
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1973 (ਦੂਜੀ ਵਾਰ 1990)

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਚੋਣਵੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਜੰਮ-ਕਸਮੀਰ), ਲਲਿਤਕਲਾ, ਸੋਸਾਇਟੀ  
ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਜੰਮੂ, 1974

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪੜਾ, ਪਗਡੰਡੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1975  
(ਦੂਜੀ ਵਾਰ)

ਬ੍ਰਿਜਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹਾ ਅੰਗ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ  
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1975

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਸੋਧ, ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1976  
ਸਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਨਾਕੁਰ ਦਾਸ ਰਾਵਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੱਜ, ਚਾਵਲਾ  
ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਫਗਵਾੜਾ, 1976

ਨਵਤਰ ਸਿੰਘ, ਸਪਤਮੀ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ (ਰਸਿ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1978  
ਦੇਵ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਐਬਸਰਭ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੀਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ,  
ਜਨਵਰੀ, 1978

ਅਮਰਜੀਤ ਦਰਦੀ, ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਮਾਣਕ, ਨਵਚੇਤਨਾ, ਸੈਣੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਜਲੰਧਰ,  
ਜੁਲਾਈ, 1978

ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲ, ਕਹਾਣੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਨਵੀਂ  
ਦਿੱਲੀ, 1979

ਅਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਹੇਠ ਵਗੇ ਦਰਿਆ, ਕੰਵਲ ਪਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਨਵਰੀ 1979  
ਨਵਤਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਦਰਲੀ ਆਵਾਜ਼, ਫਖੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅਕਤੂਬਰ 1981  
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਮਨ, ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ, ਨਕਸ਼ ਦਰ ਨਕਸ਼, ਲੋਅ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,  
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981

ਰਾਜ ਸਰਮਾ, ਸੁਰੱਸਤੀ ਕੰਢੇ, ਹਰਿਆਣਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1981  
G.S. Khosla, Punjabi Short Stories, Vikas Publishing House Pvt.  
Ltd., 1981

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਮਨ, ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ, ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਚੰਬਾ, ਲੋਅ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1981  
ਬਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੁਕਤਾਵਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1982  
ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਵਾਧਿਓ ਪਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ  
ਲਿਮਿਟਡ, 1982

ਅਮਰੀਕ ਅਮਨ, ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ, ਸੁਰਖ ਹਵਾ ਕਾਲੇ ਪੱਤੇ, ਲੋਅ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1982  
ਅਤਮ ਕੌਰ, ਫੁਲਕਾਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1982

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਮੋਹਨ ਲਾਲ, ਪੁੰਦ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਸੂਰਜ, ਚਿੱਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਤੰਬਰ 1982

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, **ਕਥਾਵਾਲੀ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1982

ਅਮਰੀਕ ਅਮਨ, ਪ੍ਰਮਿਦਰਜੀਤ, **ਝੀਲਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆ** (ਤਿਭਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਲੇਅ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1983

ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, **ਕਥਾ ਰਸਮੀ**, ਨਵਚੇਤਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1984

Mohinder Singh Joshi, Gurmukh Singh Jeet, Contemporary Punjabi Short Stories, Punjabi Writers Coop. Society, New Delhi, 1984

Harbans Singh, Mahindi And Other Short Stories, Navyug Publishers, Delhi, 1984

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, **ਕਲਮਾਂ ਦੇ ਮੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ**, ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਸਾਹਿਤਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਫੋਰਟਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1985

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੈਦ, **ਗਰਮ ਹਵਾਵਾਂ**, ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮਈ, 1985

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, **ਕੀਮੇ ਦੇ ਕੋਢਤੇ**, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1985

ਅਗਿਆਤ ਲੇਖਕ, **ਸਰਵੋਤਮ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ** (1984-85), ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, 1986

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਜਗਦੀਸ ਕੋਸਲ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨਜਾਣ, **ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀ** (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਆਰਥੀ ਜਮਾਤ ਲਈ) (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਧੀਨ), ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1987

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, **ਰਤੁ ਕਾ ਝੰਗੂ**, ਲੰਕਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹਿੰਦ, 1987

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਕੀ, ਗੁਰਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ, ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਸੈਨੀ, **ਧਰਤੀ ਸਤਲੁਜ ਦੀ**, ਬਿਲੂ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ (ਰਜਿ.), ਰੂਪਨਗਰ, 1987

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, **ਰਾਵੀਓ ਪਾਰ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1987

ਅਮਰੀਕ ਅਮਨ, ਪ੍ਰਮਿਦਰਜੀਤ, **ਦੀਵਾ ਬੋਲੇ ਦੁਪਹਿਰ**, ਲੇਅ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1987

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 1988

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰਣੀਭਾ, **ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ**, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਨਵਰੀ, 1988

ਅਜੀਤ ਕੌਰ, **ਕਹਾਣੀ ਦਰਬਾਰ**, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1989

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ, **ਪਹੁ-ਢੁੱਟੀ ਕਹਾਣੀ-ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਕਹਾਣੀਆਂ**, ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਫੋਰਟਾ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਵਰਗਸ਼ਾਪ ਕੋ-ਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟਿਡ, ਪਟਿਆਲਾ, 1989

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਲੀ, **ਸੁਗਮ ਸੁਗੰਧੀਆਂ**, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫ਼ਰਵਰੀ, 1989

ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਤਾਪ, **ਸਾਂਝੀ ਮਹਿਕ** (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ-ਸਾਹਿਤ), ਅਮਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 1989

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ, **ਪਹੁ-ਢੁੱਟੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ**, ਪਹੁ-ਢੁੱਟੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ, 1990

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ** : 1988, ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1990

ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੱਮਣ, **ਓਲਡ ਇਨ**, ਮੰਗਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1990

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਟੀ ਆਰ ਵਿਨੋਦ, **ਚੋਣਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1991

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, **ਇਕ ਉਦਾਸ ਕਿਤਾਬ** (1980-1990), ਵਿਕਾਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1991

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, **ਕਥਨ** (ਕਥਾ-ਸੰਕਲਨ), ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1991

ਹਰਪਾਲ ਜੀਤ ਪਾਲੀ, **ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਬੋਥਾਵਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ**, ਲੰਕਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹਿੰਦ, 1991

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ, **ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਮਿੰਗਾਰ**, ਪਹੁ-ਢੁੱਟੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, ਦਸੰਬਰ, 1991

ਹਰਸਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, **ਚੋਣਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ**, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋ-ਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟਿਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1991

ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੇਨੀ, **ਇਕੱਤੀ ਕਹਾਣੀਆਂ**, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1992

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, **ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ**, ਵਿਕਾਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1992

ਰੁਚਮੀਤ ਸਰਾ, **ਹਰਬੰਸ ਹੀਉ, ਕਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਥਾ**, ਅੰਗਦ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ, 1992

ਸੁਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ**, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਿਰਗਿੰਦ, ਤਿੰਤਰ ਖੰਡੀ, ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, **ਕਥਾ ਧਾਰਾ** (1981-1990), ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1993

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, **ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ**, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, ਨਵੰਬਰ, 1993

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1991**, ਵਾਗਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1992**, ਵਾਗਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ, **ਕੋਈ ਕਾਲੀ ਰਾਤ**, ਲੋਕਧਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1993

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, **ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1993**, ਵਾਗਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994



ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ, ਜੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਚੋਣਵੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ 1992, ਲਿਟਰੇਚਰ ਹਾਊਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1994

ਹਫਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ ਪੰਜਾਬ 2, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰਸਟ ਇੰਡੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1994  
ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ, ਲਿਸਕਾ, ਪਹੁ-ਵੁੱਟੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ, ਜਲੰਧਰ, 1994  
ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚੌਥੀ ਫੁੱਟ, ਦੋਆਬਾ ਕਹਾਣੀ ਮੰਚ, ਜਲੰਧਰ, 1 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1994

ਸ.ਪ. ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ-ਲੋਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1994  
ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ, ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1995  
ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਾਸੀਆ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1995

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1994, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1995  
ਸਰਵਮੀਤ, ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮਈ, 1996

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਬਿਖਰੇ ਟਾਪੂ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1996

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ 1995, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996  
ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਵਿਵਾਹਾ, ਪੈੜਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1997 (ਰੋਹੀ ਵਾਰ)  
ਮਿੰਦਰ, ਔਧੀ ਧਰਤੀ ਔਧਾ ਆਕਾਸ਼, ਖੰਬਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1997  
ਮੱਖਣ ਮਾਨ, ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ, ਖੰਬਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 1997  
ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਕਾਲਾ ਸੰਤਾਲੀ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1996, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1997  
ਜਿੰਦਰ, ਬੇਲੋੜੇ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997  
ਫਰਜ਼ਦ ਅਲੀ, ਕਹਾਣੀ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ, ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1997  
ਜਸਵੀਰ ਕਲਸੀ, ਕਲਮ ਤੇ ਕਹਾਣੀ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1997

ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਆਰਿਐਨ ਸਕੂਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, (ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ 1998, ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਣ 2001)

ਗੁਰਬਚਸ ਸਿੰਘ ਫਰੋਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੱਜਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 1998

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1997, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1998

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1998

ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਲਰ ਮਾਜਰੀ, ਬਿਰਤਾਂਤ, ਫਰਮੈਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਭਾਦਸ਼, 1999  
ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ, ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਸਿਲਾਲੇਖ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ, 1999

ਅਤਰਜੀਤ, ਹੋਮ ਜਯੋਤੀ-ਭਾਗ 2, ਸੁਰੇਂਦਰ 'ਹੋਮ ਜਯੋਤੀ' ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਪੰਜਾਬ, 1999

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਕੋਸ਼, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਧ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ, 1999

ਐਸ. ਤਰਸੇਮ, ਸੂਰਮੇ, ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵੈਲਫੇਅਰ ਐਜੀਸੀਏਸ਼ਨ ਵਾਰ ਦਾ ਬਲਾਈਡ (ਹਰਿ.), ਮਾਲੋਰਕੋਟਲਾ, 1999

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1998, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1999

ਅਜਮੇਰ ਕੈਥ, ਜਿਨ ਕੋ ਚੋਲੇ ਰਤੜੇ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1999

ਸ.ਪ. ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2000  
ਅਜਮੇਰ ਕੈਥ, ਕੰਵਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਦੂਰ ਦਿਸਦੇ ਤਾਰੇ (ਵਤਨੋ ਪਾਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਪੰਜਾਬ ਟੂਡੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2000

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-1999, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2000  
ਸੁਖਵੰਤ ਹੰਦਲ, ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ, ਕਥਾ ਕਨੇਡਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਈ, 2000

ਗੁਰਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ, ਹੋਮ ਕਿਰਨ, ਸਾਕਾਰ ਪਲ, ਰਾਖਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2000

ਬਚਿਤ ਕੌਰ, ਚਿੱਲਮਨ ਦੇ ਓਹਲੇ (ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ-ਜਲੰਧਰ, 2001

ਕੰਵਲਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਚਾਦਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਭੱਠਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2001  
ਗਿਆਨੀ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਹਰਚਰਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੀਦ, ਵੇਖੜ, ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ), ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਭਾਗ ਦੂਜਾ), ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਭਾਗ ਤੀਜਾ), ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਭਾਗ ਚੌਥਾ), ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (ਭਾਗ ਪੰਜਵਾਂ), ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-2000, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001  
ਬਚਿਤ ਕੌਰ, ਕਾਸ਼ਨੀ ਦੁਪੱਟਾ (ਪਰਵਾਸੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਨਵਜੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2001

ਗੁਰਮੀਤ ਕੱਲਰਮਾਜਰੀ, ਤੀਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਪਰਸੋਮ ਸਿੰਘ ਫ਼ਾਰਮਿਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਭਾਦਸੌ (ਪਟਿਆਲਾ), ਫਰਵਰੀ, 2001

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮੁਹੱਬਤਾਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2002

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਥ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ, 2002

ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਮੈਂਚ ਕਥਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸਤੰਬਰ, 2002

ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬੰਤਰਾ, ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2002

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਨਜੀਤੀ ਸੇਠੀ, ਵੰਨਗੀ (ਪੰਜਾਬੀ ਇਕਾਗਰੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, 2003

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਕੱਤਣੀ ਫੰਕਾਰੇ ਮਾਰੇ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਥ, ਦਿੱਲੀ, 2003

ਮੇਸ਼ ਬਲਵੰਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕੇਂਦਰ, ਦਿੱਲੀ, 2003

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੋਦੀ, ਮਿਲਿ ਕੈ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਵਿਸ਼ਵਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਬਰਨਾਲਾ, ਜਨਵਰੀ, 2003

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਨਵੀਂ ਫਸਲ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਥ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ, 2003

ਰਾਮਸ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2003

ਡੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਪੈੜ (ਵਿਗਿਆਨ ਗਲਪ), ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਆਦਿ-ਕੁਆਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2004

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਭੱਠਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2004

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਮਲ, ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ (ਬਾਬੂਵੀ ਸ਼ੇਣੀ ਲਈ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ), ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, 2005

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਡੀ ਪੀੜ - ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸਾਥ, ਦਿੱਲੀ, 2005

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਆਲ੍ਹਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਭੱਠਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005

ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੁਗਲਬੰਦੀਆਂ (ਰਾਮ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2005

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ਾਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬਾਪ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2006

ਪਾਲੀ ਸਿੰਘ, ਬਰਫ਼ ਵਿਚਲੀ ਹਵਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਖੜਸੇਕੜ ਰੁੱਖ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਨੀਲਮਾ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਰੰਗ ਬਦਲਦੇ ਮੇਸਮ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਛੋਟੀ ਸਰਦਾਰਨੀ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਘੁੰਗੀਆਂ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2006

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਨਣਦ ਭਰਜਾਈ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2001

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਸਾਡੇ ਸਿਰਤਾਜ, ਸਤਵੰਤ ਬੁਕ ਏਜੰਸੀ, ਦਿੱਲੀ, 2007

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਪੰਡੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਰਲੇਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007

ਗੁਲਸ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2007

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, , ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਦਾ ਗੀਤ (ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2), ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2007

ਜਿੰਦਰ, ਸ਼ਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਏ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2008

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ, ਸਤਵੰਤ ਬੁਕ ਏਜੰਸੀ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ, 2008

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, , ਪਹੀਆ, ਭੱਠਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਬਰਨਾਲਾ, 2008

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁੱਤੀ ਵਿਹੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2009

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਰੂਣ ਹੋਰ ਨਾ ਪੁੱਛੀ, ਸਤਵੰਤ ਬੁਕ ਏਜੰਸੀ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ, 2009

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ (1960 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ, 2009

ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹਰਾਹ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2009

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਘੋਰਰੂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2010

ਜਿੰਦਰ, ਅਜੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, 2010

Nirupama Dutt, Edit. and Trans., Stories of the Soil, Penguin Books India, 2010

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਸੰਤਾਪ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਤਰਲੇਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੋਦੀ, ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਬਿੰਦਰਾ, ਅਨੰਤ ਕਾਥਾਵਾਂ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਝਾ, 2011

ਸ਼ਾਹੀਨ ਮਲਿਕ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2011

ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇੜਾ, ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਤੋਂ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2011

ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੀਕ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2011

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਮੋਪਲ ਦੇ ਰੰਗ (ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2011

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੰਠੇ, ਯਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਾਹਲ, ਲੈਅ ਚਿਰਾਗਾਂ ਦੀ, ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2011

ਗੁਰਦਿਆਲ ਕੰਵਲ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੇ ਦਿਨ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਬਰੋਪਟਨ, ਕੈਨੇਡਾ, 2011

ਇੰਫੂਹਾਲ, ਅਜੋਕੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2011

ਜਿੰਦਰ, ਮੁਹਾਜ਼, ਪਿੰਜਰੇ ਤੇ ਜਖਮ (2010 ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਫ਼ਾਤੀ, ਕਥਾ ਮੁਹਾਦਰਾ (ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2012

ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਨਿੱਕੇ ਪੈਰ ਕੀਡਿਆਲੇ ਰਾਹ (ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਭਾਗ-1 ਅਤੇ ਭਾਗ-2, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭ

ਲਾਬੜਾ, ਜਲੰਧਰ, 2012

ਜਿੰਦਰ, 1947 ਅੱਲੇ ਜਖਮਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2013

ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ, ਤਿਭਕਦੇ ਰਿਸਤੇ, ਤਰਕਤਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2013

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਾਹਰਲਾ ਬੰਦਾ (ਚੋਣਵੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2013

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਲੱਪਾ ਕੁ ਸੂਰਜ (ਕੰਨੇਡਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2013

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੰਦਨ, ਜਿੰਦਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਦਿੱਲੀ, 2013

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜਲਾਵਤਨੀ (ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ), ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2013

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪੱਛ ਦੀ 'ਵਾ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2013

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੇਹਲ ਤੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਪਹਿਰ, ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਵਾਸ ਵੱਲ : ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਪਰਵਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ, 2013

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਗੋਇਲ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ, ਭੱਤਾ ਮੈਨਾ ਤੇ ਸਮਾਂ - ਸਾਲ 2013 ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014

ਰਵੀ ਗਵਿੰਦਰ, ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰਸਟ ਦਿੱਲੀ, ਦਿੱਲੀ, 2014

ਜਿੰਦਰ, 1984 ਦਾ ਸੰਤਾਪ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2014

ਜਿੰਦਰ, ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੰਗਮ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2014

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2014

ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਘੁੰਗਰੂ-ਕਥਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2014

ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ, ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਹਿਜਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ), ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ, ਬਾਲੀਆਂ, ਸੰਗਰੂਰ, 2015

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੇਹਲ ਤੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਪਹਿਰ, ਦਿਸਹੌਦਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2016

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਆਹਟ - ਸਾਲ 2015 ਦੀਆਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ, 2016

ਸੰਤੋਖ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕਥਾ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭ ਲਾਬੜਾ, ਜਲੰਧਰ, 2016

ਸੰਤੋਖ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕਥਾ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭ ਲਾਬੜਾ, ਜਲੰਧਰ, 2017

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨਵੀਂ ਸਾਂਝ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਘੱਟਾ ਘਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਿਤੀਹੀਣ ਮਹੀਨਾ ਸਿੰਘ, ਕਥਾ ਯਾਤ੍ਰਾ, ਆਰੀਆ ਬੁਕ ਡਿਪੋ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਮਿਤੀਹੀਣ

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਐਮ.ਏ., ਆਧੁਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪ੍ਰਵਰਤਨ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਿਤੀਹੀਣ

ਨਵਤੋਜ ਸਿੰਘ, ਬਾਰਾਂ ਰੰਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਿਤੀਹੀਣ

ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਝੁਲ੍ਹੇ ਦੁਆਲੇ, ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਿਤੀਹੀਣ

ਸਰਜਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ, ਲਾਚਮੀ ਪੰਜਾਬੀ (ਬਾਕੂਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ), ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਮੋਹਾਲੀ।

## ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ

ਸਾਲ	ਲੇਖਕ	ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ
1965	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ	ਇਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ
1968	ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ	ਨਵੇਂ ਲੋਕ
1978	ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ	ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ
1982	ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	ਅਮਰ-ਕਥਾ
1986	ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ	ਸਹਿਰ ਤੇ ਗਰਾ
1992	ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ
1994	ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਕਨਾ	ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਦੇ ਵਾਰਸ
1996	ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ	ਪੱਖੀ
1998	ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ	ਮੂਨ ਦੀ ਔਖ
2000	ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	ਚੌਥੀ ਕੂਟ
2005	ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ	ਅਗਨੀ ਕਲਸ਼

56

## ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਾਮਾਵਲੀ (ਅੱਖਰ-ਕ੍ਰਮ)

ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਕ	105	ਅਜੈ ਸਰਮਾ	215
ਉਰਮਿਲਾ ਆਨੰਦ	84	ਅਜਹਰ ਜਾਵੇਦ	230
ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰਮਾ ਸਾਰਥੀ	114	ਅਜਰਾ ਵੱਗਰ	238
ਅ.ਸ. ਸਾਤ	386	ਅਣਖ ਸਿੰਘ ਬਚਿਤਰ	137
ਅਸਰ ਅਨੁਸਾਰੀ ਫ਼ੈਜ਼ਪੁਰੀ	230	ਅਤਰਜੀਤ	151
ਅਸਲਮ ਕੁਰੈਸ਼ੀ	238	ਅਤਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੂਰੀ	123
ਅਸਰਫ਼ ਸੁਹੇਲ	230	ਅਨਮੋਲ ਕੌਰ	386
ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਸਾਵਣ	220	ਅਨਵੰਤ ਕੌਰ	123
ਅਸਵਨੀ ਬਾਗੜੀਆ	348	ਅਨਵਰ ਅਲੀ	231
ਅਸ਼ੋਕ ਚਰਨ ਆਲਮਗਰਿ	386	ਅਨਵਰ ਸੰਯਾਦ	233
ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਸਿਸਠ	189	ਅਨਿਲ ਚੌਹਾਨ	229
ਅਹਿਸਨ ਵਾਘਾ	227	ਅਨੰਮਨ ਸਿੰਘ	349
ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਹਿਬਾਜ਼ ਖਾਵਰ	241	ਅਫ਼ਜਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ	235
ਅਕਬਰ ਲਾਹੌਰੀ	231	ਅਫ਼ਜਲ ਤੌਸੀਫ਼	234
ਅਕਮਲ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦ ਪ੍ਰੀਮਟ	230	ਅਫ਼ਜਲ ਰਾਜਪੂਤ	231
ਅਖਤਰ ਅਲੀ	228	ਅਬਦ ਅਲ ਰਹਿਮਨ ਅਬਦ	229
ਅਖਤਰ ਸਲੀਮੀ	228	ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਹਾਸਮੀ	229
ਅਖਲਾਕ ਹੈਦਰਾਬਾਦੀ	228	ਅਬਦੁਲ ਮਜੀਦ ਭੱਟੀ	225
ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ	347	ਅਬੀਹ ਆਜਮ	229
ਅਜਮੇਰ ਕੈਥ	213	ਅਬੀਦਾ ਸੱਯਦ	230
ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ	184	ਅਭੈ ਸਿੰਘ	41
ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ	117	ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਭੱਟੀ	244
ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	129	ਅਮਨ ਗਿੱਲ	349
ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤੋ	100	ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ	220
ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ	179	ਅਮਨਦੀਪ ਇੱਲੂ	386
ਅਜੀਤ ਸੈਣੀ	73	ਅਮਨ ਪਾਲ ਸਾਰਾ	290
ਅਜੀਤ ਕੌਰ	120	ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਕਬਰਗੁੱਟ	84
ਅਜੀਤ ਰਾਹੀ	285	ਅਮਰ ਕੋਮਲ	115
	405		



31/1

ਅਮਰ ਰਿਗੀ	204	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਦਿਕ	274
ਅਮਰਜੀਤ	386	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ	86
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	111	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ	203
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	278	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ	328
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰਸ	168	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗਰਾਜ	86
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ (ਜਰਮਨੀ)	386	ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ (ਕੈਨੇਡਾ)	386
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ	386	ਅਵਤਾਰ ਰੋਡੇ	277
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ	287	ਅਵਲ ਸਰਹੋਦੀ	128
ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	386	ਆਦਿਸ਼ ਅਸਲਮ	242
ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂ	286	ਆਸਾ ਸਿੰਘ	386
ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ	386	ਆਸਾ ਸਾਕੀ	386
ਅਮਰਜੀਤ ਦਰਦੀ	289	ਆਸਿਕ ਰਹੀਲ	233
ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	386	ਆਗਾ ਅਲੀ ਮੁਦੱਸਰ	241
ਅਮਰੀਕ ਸੰਧੂ	386	ਆਨੰਦ ਕੁਮਾਰ	386
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ	386	ਆਮਿਰ ਫ਼ਹੀਮ	228
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	270	ਆਰ. ਐਸ. ਗਿੱਲ	386
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸੇਰ ਖਾ	386	ਆਰ. ਐਸ. ਰਾਜਨ	215
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਕੰਡਾ	220	ਆਰ. ਸੰਧੂਮਾਰ	386
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਝੰਜ	137	ਆਰ. ਡੀ. ਐਸ. ਮਹਿਤਾਬ	270
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ	386	ਆਗਾ ਅਸਰਫ਼	227
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਬਨਵੇਤ	190	ਐੱਸ. ਐੱਮ. ਨਾਜ਼	228
ਅਮਰੀਕ ਕੌਰ	283	ਐੱਸ. ਸਾਕੀ	128
ਅਮੀਕ ਸਿੰਘ	386	ਐੱਸ. ਤਰਸੇਮ	158
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਮਾਨ	266	ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ	326
ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੈਦਾ	386	ਐੱਚ. ਐੱਸ. ਦਿਲਗੀਰ	79
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਲ ਕੌਰ	351	ਐੱਚ. ਐੱਸ. ਨੀਰ	386
ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	65	ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਸੇਠੀ	79
ਅਮੀਨ ਮਲਿਕ	236	ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪਾਲ	194
ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਤਰੀਸ	386	ਐੱਮ. ਕੇ. ਰਾਦੀ	176
ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਨ	386	ਐੱਨ. ਕੌਰ	265
ਅਲੀ ਅਨਵਰ ਅਹਿਮਦ	243	ਇਕਤਦਾਰ ਵਾਹਿਦ	227
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਓਪਲ	386	ਇਕਬਾਲ ਅਰਪਨ	269
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਨੰਡੋਲ	150	ਇਕਬਾਲ ਸਲਾਹੂਦੀਨ	233
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਨਗਿੱਲ	148	ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ	117

3

ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ	218	ਸੰਤੋਖ ਪਾਲੀਵਾਲ	270
ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ	142	ਸੰਤੋਖ ਭਾਣਾ	194
ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭੋਮਾ	212	ਸਨਾਵਰ ਚੌਧੜ	241
ਇਕਬਾਲ ਕੈਸਰ	241	ਸੈਮਸ ਨਗਮਾਨ	225
ਇਕਬਾਲਦੀਪ	139	ਸੰਯਦ ਰਾਜਨੰਦਰ ਬੁਖਾਰੀ	245
ਇਕਬਾਲ ਰਾਮਵਾਲੀਆ	283	ਸਰ ਫਿਰਾਜ ਇਵਾਨ	230
ਇੰਫੂਪਾਲ	202	ਸਰਖੀ	350
ਇਜ਼ਹਾਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ	230	ਸਰਜੰਗ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ	186
ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ	44	ਸਰਲ ਸਿੰਘ	129
ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੋਛੀ	135	ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ	214
ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਮੇਸ	107	ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਂਗਟ	218
ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	90	ਸਬਿੰਦਰਜੀਤ ਸਾਗਰ	387
ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	272	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਅੰਜਲਾ	387
ਇੰਦਰਜੀਤ ਚੋਪੜਾ	143	ਸਰਵਮੀਤ	343
ਇੰਦਰਜੀਤ ਪਾਲ ਕੌਰ	178	ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ	327
ਇੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮੀ	386	ਸਲੀਮ ਖਾਨ ਗਿੰਮੀ	232
ਇੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ	214	ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ	275
ਇਲਿਆਸ ਘੁਮਣ	243	ਸਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵਾਲੀਆ	384
ਏਜਾਜ਼ ਅਲਹਕ	228	ਸਵਾਮੀ ਸਰਬਜੀਤ	351
ਜ. ਸ. ਅਮੋਲ	52	ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਓਪਲ	77
ਜ. ਸ਼ੰਜ	146	ਸਵੇਰਾਜ ਸੰਧੂ	328
ਸਈਯਦ ਨਜੀਰ ਸਾਹ	228	ਸਾਈਦ ਭੁੱਟਾ	230
ਸੰਜਾਦ ਹੈਂਦਰ ਪਰਵੇਸ਼	228	ਸਾਈਦ ਮੁਖਤਾਰ ਯੂਨਸ	230
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ	52	ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਰਜੀ	177
ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਧੀ	84	ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	259
ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੰਦਵੀ	116	ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ	276
ਸਤਨਾਮ ਰੰਧਾਵਾ	386	ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ	284
ਸੱਤਪਾਲ ਕੌਰ ਬੱਲ	386	ਸਾਬਿਰ ਅਲੀ ਸਾਬਿਰ	244
ਸਤਵੰਤ ਕੋਥ	181	ਸਿਕੰਦਰ ਸੁਖ	387
ਸੁਭਵੰਤ	387	ਸਿੰਧੂ ਦਮਦਮੀ	198
ਸੰਤਵੀਰ	187	ਸਿਮਰਜੀਤ ਬਰਾੜ ਸਿੰਘੀ	222
ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ	196	ਸਿਮਰਨ ਪਾਲੀਵਾਲ	352
ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	387	ਸੀ. ਆਰ. ਮੋਦਗਿਲ	143
ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ	68	ਸੀ. ਐੱਲ. ਨਾਰੰਗ	158

ਸਫੀਅ ਹਮਦਮ	228	ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੋਢੀ	78
ਸਮਸੇਰ ਸੰਧੂ	196	ਹਰਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ ਕੰਗ	387
ਸਮਸੇਰ ਸਿੰਘ	63	ਹਰਜਿੰਦਰ ਮੀਤ	387
ਸਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ	43	ਹਰਜੀਤ	387
ਸਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ	72	ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ	288
ਸਮਸੇਰ ਦੁਪਾਲੀ	297	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਰ	387
ਸਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	157	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੋਈ	177
ਸਰਨ ਮੱਕੜ	143	ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ	334
ਸਾਹਿਵਾ ਦਿਲਾਵਰ ਸਾਹ	231	ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਸਵਾ	193
ਸਾਹੀਨ ਆਗਾ	228	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	387
ਸਾਹੀਨ ਮਲਿਕ	235	ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ	387
ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਅਗਰਵਾਲ	191	ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ	217
ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	203	ਹਰਦੇਵ ਦਿਲਗੀਰ	146
ਸਿਵਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	266	ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇਗ ਪਿਆਵਰੀ	44
ਸਿਵਚਰਨ ਜੋਗੀ ਕੁੰਜ	296	ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀਆ	69
ਸਿਵਦੇਵ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ	100	ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ	86
ਸਿਵ ਨਾਥ	90	ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਥ	81
ਸੀਲਾ ਗੁਜਰਾਲ	77	ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ	67
ਸੋਲਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨ	219	ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਰਲੋਰ	387
ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ	387	ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ	166
ਹਨੀਫ ਚੌਧਰੀ	232	ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਬੰਧਣੀ	387
ਹਨੀਫ ਬਾਵਾ	234	ਹਰਨੇਕ ਕੈਲੇ	158
ਹਮਦਰਦੀਰ ਨੌਸਹਿਰਵੀ	138	ਹਰਪੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ	221
ਹਮੀਦ ਰਾਜੀ	230	ਹਰਪੀਤ ਸਿੰਘ	297
ਹਰਮਿਮਨ ਕੌਰ	387	ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆ	155
ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	387	ਹਰਪਾਲਜੀਤ ਪਾਲੀ	178
ਹਰਕੀਰਤ ਕੌਰ ਚਹਿਲ	297	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਧਾੜਾ	387
ਹਰਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਸੈਲਾਨੀ	145	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ	181
ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਗਡੀ	282	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੋਈ	130
ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਵਡਿੰਗ	184	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ	388
ਹਰਚੰਦ ਗਿੱਲ ਮਿਆਣੀ	164	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ	105
ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ	58	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦਿਲ	107
ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਰੇਵਾਲੀਆ	213	ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ	77
ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ	211	ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਗਿੱਲ	

ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਵਰਮਾ	178	ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਚਾਵਲਾ	178
ਸੁਮੀਲ ਕੌਰ	387	ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬੈਸ	387
ਸੁਮੀਲ ਮਮਿਕ	387	ਸੁਰਜੀਤ ਖੁਰਸ਼ੀਦੀ	387
ਸੁਹੇਲ ਅਮਿਤਸਰੀ	172	ਸੁਰਜੀਤ ਚੰਦਰ ਸਰਮਾ	328
ਸੁਰੀਰਤ	387	ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ	387
ਸੁਖਰੈਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ	152	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਸ	387
ਸੁਖਰੈਨ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ	338	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਬਰਾਦੇ	138
ਸੁਖਜੀਤ	83	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ	83
ਸੁਖਜੀਤ ਭੱਨਲ	62	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ	62
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਔਲਖ	271	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ	271
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਾਂਤ	209	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਕਸੂਦਪੁਰੀ	209
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	291	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ	291
ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਭੀਖੀ	218	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ	218
ਸੁਖਬੀਰ	209	ਸੁਰਿੰਦਰ ਰੱਬੋਚ	209
ਸੁਖਬੀਰ ਕੌਰ	182	ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੈਲੇ	182
ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ	187	ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ	187
ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਗੋਜਣਵਾਲਾ	128	ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੋਲਨ	128
ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	197	ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖਰਲ	197
ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹਾ	197	ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	197
ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ	211	ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	211
ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ	341	ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ	341
ਸੁਦਾਗਰ ਬਰਾੜ ਲੰਡੇ	205	ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗਲੀਆ	205
ਸੁਧੀਰ ਕੁਮਾਰ ਸੁਧੀਰ	189	ਸੁਰਿੰਦਰ ਰਾਮਪੁਰੀ	189
ਸੁਬੋਗ ਸੰਧਰ	289	ਸੁਰੇਸ਼ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਨ	289
ਸੁਮਨ ਮਛਾਣਵੀ	141	ਸੁਲੱਖਣਜੀਤ	141
ਸੁਰਜੀਤ ਸਰਨਾ	231	ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਰਵੀ	231
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧੀ	58	ਸੂਚਾ ਸਿੰਘ	58
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ	73	ਸੋਵਾ ਸਿੰਘ	73
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ	387	ਸੋਹਣ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੰਘਾ (ਕੈਨੇਡਾ)	387
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਤਾ	387	ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ	387
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ	114	ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰੌਸ	114
ਸੁਰਜੀਤ ਸੋਢੀ	209	ਸੋਮਾ ਸਬਲੋੜ	209
ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ	230	ਸਗੁਫਤਾ ਨਾਚਲੀ	230
ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕਲਪਨਾ	228	ਸਫਖਤ ਸੁਲਤਾਨਾ	228

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ	210	ਹੁਸੈਨ ਸਾਹਿਦ	232	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਰੌੜੂ	205	ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ	177
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਅਮਰੀਕਾ)	284	ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਦ	234	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਪਰਵਾਨਾ	122	ਕੇਵਲ ਸੂਦ	127
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ	161	ਹਵੀਜ਼ ਖਾਨ	229	ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਗਰ	388	ਕੇਵਲ ਧੀਰ	142
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ	388	ਕ.ਸ. ਮੋਜੀ	388	ਕਾਸਮ ਜਲਾਲ	238	ਕੈਲਾਸਪੁਰੀ	257
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ	124	ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਚਮਨ	266	ਕਾਸਿਰ	229	ਕੈਲਾਸ ਰਾਣੀ	388
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗੋਲ	116	ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਟੂ	195	ਕਾਨਾ ਸਿੰਘ	131	ਕੌਰ ਚੰਦ ਰਾਣੀ	67
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂਰ	159	ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ	388	ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਬਾਦ	77	ਖਾਲਿਦ ਸੈਖ	242
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਵੀ	160	ਕਹਿਕਸ਼ਾ ਕੰਵਲ	241	ਕਿਰਪਾਲ ਕਸ਼ਾਕ	159	ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ	171
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭੱਜੀ	282	ਕਹਿਕਸ਼ਾ ਮਲਿਕ	233	ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ	388	ਖਾਲਿਦ ਵਰਹਾਦ ਧਾਰੀਵਾਲ	244
ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਆਦਰਸ਼	388	ਕਨ੍ਹਈਆ ਲਾਲ ਕਪੂਰ	388	ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ ਸਰੋਜ	388	ਖਾਲਿਦ ਮਹਿਮੂਦ	230
ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਸ਼ਮੂ	155	ਕਮਲ ਬੰਗਾ ਸੈਰਰਾਮੋਟ	298	ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਦਿਨਕਲਾਬੀ	176	ਖਾਲਿਦ ਮਲਿਕ	239
ਹਰਭਜਨ ਚੇਮਕਰਨੀ	154	ਕਮਲ ਮਿਰਸਾ	197	ਕੁਲਜੀਤ ਧਵਨ ਟੋਨੀ	216	ਖਾਵਰ ਰਾਜਾ	229
ਹਰਭਜਨ ਨੀਰ	140	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਣੀ	388	ਕੁਲਜੀਤ ਮਾਨ	288	ਖੁਸਵੰਤ ਸਿੰਘ	388
ਹਰਭਜਨ ਪਵਾਰ	388	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ	83	ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰਬੀ	122	ਖੋਜੀ ਕਾਫ਼ਿਰ	259
ਹਰਭਜਨ ਫੱਲੋਵਾਲਵੀ	203	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਸ਼ਾਦ	388	ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਔਲਖ	388	ਗਗਨ ਦੀਪ ਸਰਮਾ	351
ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ	290	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ	59	ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਾਥੂਰਾ	67	ਗਜ਼ਾਲਾ ਹਮਦਾਨੀ	230
ਹਰਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਹਿਲ	158	ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਗੰਗਾ ਵਾਲਾ	388	ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖੋਜੀ	195	ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ	388
ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਲੰਡਨ	256	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਹੀਤਾ	196	ਕੁਲਦੀਪ ਬੰਗਾ	193	ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ	140
ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਜਾਜ	260	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ	259	ਕੁਲਦੀਪ ਬਾਮੀ	115	ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਵੇਰ	127
ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ	388	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਿੱਤਰ	170	ਕੁਲਦੀਪ ਮਹਿੰਦਰਾ	277	ਗੁਰਮੇਵਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ	342
ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ	73	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਚੀਰਾਬਾਦ	182	ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ	103	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ	61
ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ	388	ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ	271	ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੌਸਰ	388	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਔਲਖ	127
ਹਰਿਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੈਬਲ	388	ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖਾ	155	ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ	212	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਕੀ	103
ਹਰੀ ਸਿੰਘ	193	ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਡਾਲਾ	219	ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	212	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ	152
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ	57	ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ	204	ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੌਸਲ	69	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ	149
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ	57	ਕਰਮਤ ਅਲੀ ਮੁਗਲ	244	ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਸਲ	345	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ	161
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ	137	ਕੰਵਰਜੀਤ	388	ਕੁਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ	388	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬੰਗਾ	388
ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਗਾਲਿਸ਼	388	ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ	164	ਕੇ.ਐੱਲ. ਗਰਗ	388	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ	125
ਹਾਥੂ ਅਦੀਮ	240	ਕੰਵਲ ਕਸ਼ਮੀਰੀ	132	ਕੇ.ਸੀ. ਮੋਹਨ	161	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੋਹੇ	140
ਹਾਥਿਜ ਅਬਦੁਲ ਹਾਥਿ	228	ਕੰਵਲ ਜੀਤ ਸਿੰਘ	388	ਕੇ.ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ	287	ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਬਿੰਦ	199
ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ	79	ਕਵਲਜੀਤ ਕੌਰ	213	ਕੇ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਵੀ	88	ਗੁਰਚਰਨ ਚਾਹਲ ਭੀਖੀ	169
ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ ਸੇਵੀ	101	ਕੰਵਲ ਮੁਸਤਾਕ	237	ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਆਜਿਸ਼	209	ਗੁਰਚਰਨ ਚੇਹਾਨ	210
ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ	116	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਤ	388	ਕੇਸਰ ਰਾਮ	85	ਗੁਰਜੰਟ ਕਲਸੀ ਲੰਡੇ	218
ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ	38	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਬੇਤਾਬ	115		342	ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ	207

ਗੁਰਤੋਜ ਬੰਬੀ  
ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪਾਲਣਾ  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਹੇਤਾ  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏ  
ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਲਾਲ  
ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਖੰਨਾ  
ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ  
ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀ  
ਗੁਰਦੀਪ ਕੌਰ  
ਗੁਰਦੀਪ ਤੰਡਾਰੀ  
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਦੇਤ  
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ  
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੰਦੋਹਲ  
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੁਪਾਣਾ  
ਗੁਰਦੇਵ ਗਿੱਲ  
ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ  
ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ  
ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ  
ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਪਾਲੀਵਾਲ  
ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ  
ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂਰ  
ਗੁਰਪਾਲ ਲਿੱਟ  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ  
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਬਾਹਲਵੀ  
ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ  
ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਨੰਦਾ  
ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ  
ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਮਾਣਕ  
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ  
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਗਲ  
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ

219 ਗੁਰਮੀਤ ਹਜ਼ਤਪੁਰੀ 296  
388 ਗੁਰਮੀਤ ਹੋਅਰ 155  
87 ਗੁਰਮੀਤ ਕੁਇਆਲਵੀ 346  
388 ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਧਾ 389  
56 ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ 214  
268 ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਬੈਦਵਾਲ 274  
177 ਗੁਰਮੀਤ ਪਨਾਗ 295  
388 ਗੁਰਮੀਤ ਪਲਾਟੀ 196  
104 ਗੁਰਮੀਤ ਬੇਦੀ 389  
290 ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 168  
389 ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ 141  
109 ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀਤ 74  
191 ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮਸਾਫਿਰ 42  
207 ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ 40  
114 ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 101  
126 ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋ 389  
389 ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਘੁਮਾਣ 286  
279 ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬੰਡੇ 213  
78 ਗੁਰਮੇਲ ਮਝਾਹੜ 172  
150 ਗੁਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਜੈਪਾਲ 146  
297 ਗੁਰਵੇਲ ਪੰਨੂ 82  
286 ਗੁਲ ਚੋਹਾਨ 192  
116 ਗੁਲਚਰਨ ਸਿੰਘ 73  
179 ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 122  
389 ਗੁਲਜਾਰ ਮਹੰਮਦ ਗੋਰੀਆ 207  
40 ਗੁਲਵੰਤ ਫਾਰਗ 108  
103 ਗੁਲਵੰਤ ਮਲੋਦਵੀ 205  
260 ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਸਾਧਿਦ 230  
182 ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨ ਰੇਦਰਾਨੀ 228  
133 ਗੁਲਾਮ ਮੁਸਤਫਾ ਬਿਸਮਿਲ 227  
206 ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸ਼ੱਕ 234  
149 ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ 63  
217 ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਬੀਰਾ 389  
201 ਗੋਵਰਧਨ ਗੱਬੀ 342

ਚੇਤਨ ਬਰਾਤ  
ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ  
ਚੰਨੀ ਚਹਿਲ  
ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ  
ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁੱਨੂੰ  
ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ  
ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਪਾਲੀਵਾਲ  
ਚਰਨਜੀਤ ਚੰਨੀ  
ਚਾਦ ਦੀਪਿਕਾ  
ਚਾਨਣ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ  
ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ  
ਚੇਤਨ ਬਰਾਤ  
ਚੇਤ ਜਗਤਪੁਰੀ  
ਜਸ ਫਿੰਗ (ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਧਾਵਾ)  
ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਵਾਲ  
ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ  
ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ  
ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਦੇਤਾ  
ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ  
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ  
ਜਸਬੀਰ ਚੰਬੇ  
ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ  
ਜਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹਿਣੀਵਾਲ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਮਨ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੋਸਤ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਫਲਾ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰੀ  
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ  
ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਸੈਨੀ  
ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ  
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ  
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੰਦਾ

389 ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘੀ 352  
135 ਜਸਵੀਰ ਕਲਸੀ 345  
389 ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ 344  
39 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ 57  
278 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੂਜਾ 389  
210 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿਦਕੀ 389  
389 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਲੇਰੀਆ 62  
189 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ 389  
162 ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ 273  
166 ਜਗਜੀਤ ਗਿੱਲ 338  
156 ਜਗਤਾਰ ਦੁਆ 285  
389 ਜਗਤਾਰ ਬੈਸ 189  
197 ਜਗਤਾਰ ਬੈਸ 389  
183 ਜਗਦੀਸ ਅਰਮਾਨੀ 129  
136 ਜਗਦੀਸ ਕੁਲਗੀਆ 220  
199 ਜਗਦੀਸ ਕੋਸਲ 143  
212 ਜਗਦੀਸ ਕੌਰ ਰਾਣਾ 144  
333 ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ 287  
205 ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ 59  
155 ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ 219  
168 ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦਾਤੋਵਾਸ 333  
153 ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ 190  
221 ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਪਲੀ 389  
389 ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਸ 342  
183 ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ 241  
64 ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ 279  
63 ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਧਾ 261  
147 ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ 258  
389 ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਬ 144  
118 ਜਰਨੈਲ ਪੁਰੀ 111  
195 ਜਵਾਦ 230  
203 ਜਹੀਰ ਨਿਆਜ਼ ਬੈਗ 228  
331 ਜਾਹਿਦ ਹਸਨ 230  
389 ਜਫਰ ਲਾਹੌਰੀ 228



ਜਿਆ ਊਲਾ ਰਾਣਾ	239	ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ	75	ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਹਲੋਂ	176	ਹਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹ ਸਿਕੰਦਰ	143
ਜਿਲ ਹੁਮਾ ਬੁਧਾਰੀ	231	ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ	389	ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਠੀ	223	ਨਸਰੀਨ ਭੱਟੀ	229
ਚੁਬੇਰ ਅਹਿਮਦ	242	ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਧਾਂਦਲੀ	177	ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰੋਆ	390	ਨਮੀਰ ਚੀਮਾ	231
ਚੁਬੇਰ ਰਾਣਾ	237	ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	332	ਦੁਲਬੀਰ ਚੌਤਨ	166	ਨਫੱਤਰ	192
ਚੋਇਆ ਸਾਜਿਦ	239	ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ	141	ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ	126	ਨਫੱਤਰ-ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	277
ਚੋਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	137	ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਕੇ ਸਿੰਘ	343	ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਭੁਪਾਲ	128	ਨਜਰ ਫਾਤਿਮਾ	227
ਚੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਲ	389	ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਤਰਸੀ	144	ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ	88	ਨਜੀਰ ਕਹੋਟ	229
ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ	329	ਤਾਰਨ ਗੁਜਰਾਲ	105	ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਉਰੇ	220	ਨਰਜਣ ਸਿੰਘ ਫਿਰਕ	148
ਜੇ ਐੱਸ. ਸੇਥੋ	57	ਤਾਰਾ ਸ਼ਾਮਾ	389	ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹਾਸ	347	ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਚ	53
ਜੇ. ਕੇ. ਸੰਧੂ	389	ਤਾਰਾ ਵੀਰੋਦਰ	148	ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀਪ	142	ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ	211
ਜੈ ਦੇਵ ਸਿੰਘ	222	ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ	125	ਦਵਿੰਦਰ ਮੰਡ	341	ਨਰੇਸ਼	158
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦਰਾ	389	ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਸਮਾਪਵੀ	283	ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ	157	ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ	79
ਜੋਸ਼ਵਾ ਵਜਲਦੀਨ	82	ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ	389	ਦਿਲਸ਼ਾਦ ਟਿਵਾਣਾ	230	ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ	170
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ	43	ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ	166	ਦਿਲਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੇਸ਼	119	ਨਵਨੀਤ ਪੰਨੂ	295
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀ	389	ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤਿਲਕ	204	ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ	118	ਨਵਜ	226
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋ	152	ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਜਰਾਲ	191	ਦਿਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ	403	ਨਾਈਲਾ ਸਦਫ	228
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੌਮਲ	84	ਤੇਲੂ ਰਾਮ ਕੁਹਾਡਾ	223	ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ	147	ਨਾਸਿਰ ਬਲੋਚ	228
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗੀ	389	ਤੋਕੀਰ ਚੁਗਤਾਈ	156	ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਮੋਤਰਾ	182	ਨਾਸਿਰ ਰਾਣਾ	230
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ	175	ਦਇਆਬੀਰ ਸਿੰਘ	242	ਦੀਪ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	341	ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	57
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿਭਿੰਗ	112	ਦਰਸਨ ਸੰਧੂ	63	ਦੀਪ ਮੋਹਿਨੀ	390	ਨਾਜਰ ਰਾਣਾ	228
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ	389	ਦਰਸਨ ਸਾਹਨੀ	390	ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ	220	ਨਾਦਰ ਅਲੀ	234
ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ	215	ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ	102	ਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਕਾਲੀ	348	ਨਾਦਿਰ ਜਜਵੀ	233
ਜੋਗਿੰਦਰ ਜੋਹਰੀ	389	ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਅਵਾਹਾ	51	ਦੇਵ ਭਰਦਵਾਜ	187	ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ	41
ਜੋਗਿੰਦਰ ਭਾਟੀਆ	331	ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ	340	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ	53	ਨਿਆਮਤ ਅਹਿਮਰ	228
ਜੋਗੋ ਭੰਗਲ	101	ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮਾਨ	390	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ	390	ਨਿਹਰਲ ਦੀਪ ਚੀਮਾ	390
ਟੀ. ਆਰ. ਸਰਮਾ	216	ਦਰਸਨ ਕੌਰ	124	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	81	ਨਿੰਦਰ ਗਿੱਲ	289
ਭੋਵਿੰਡ ਤੇਜਾ	222	ਦਰਸਨ ਜੋਗਾ	335	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ	179	ਨਿਰੰਜਣ ਤਸਨੀਮ	102
ਤਰਸਪਾਲ ਕੌਰ	389	ਦਰਸਨ ਵਰਦ	156	ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	119	ਨਿਰੰਜਣ ਬੋਹਾ	208
ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ	351	ਦਰਸਨ ਦਰਦੀ	390	ਦੇਵਿੰਦਰ ਪਾਥੀ	390	ਨਿਪਦਿੰਦਰ ਰਤਨ	164
ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਦਿਊਗਣ	273	ਦਰਸਨ ਧੰਜਲ	136	ਦੇਵਿੰਦਰ ਦੀਦਾਰ	390	ਨਿਰਮਲ	390
ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ	389	ਦਰਸਨ ਧੀਰ	263	ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ	56	ਨਿਰਮਲ ਅਰਪਣ	142
ਤਰਸੇਮ ਭੰਗੂ	43	ਦਰਸਨ ਬਾਗੀ	390	ਧਰਮ ਕੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ	69	ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ	214
ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ		ਦਰਸਨ ਮਿਤਵਾ	201	ਧਰਮ ਪਾਲ ਸਾਹਿਲ	335	ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰ	390
				ਹਿਆਨ ਸਿੰਘ	390	ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	390

ਨਿਰਮਲ ਜਸਵਾਲ	330	ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇਮੇਲ	188	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	277	ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਹੈਹਲ	153
ਨੈਣ ਸੁਖ	231	ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ	102	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਫੀਡਸਾ	327	ਬਾਬੂ ਜਾਵੇਦ ਗਰਜਾਖੀ	227
ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ	51	ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਵੀ	390	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ	336	ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਕਮਲ	391
ਪਰਜੋਤਮ ਗਿੱਲ	200	ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ	283	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲੰਡਨ	268	ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਦੀਵਾਲਾ	139
ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਤੰਜ	351	ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ	180	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਹਿਰ	390	ਬਿਕਰ ਸਿੰਘ ਆਜਾਦ	391
ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ	150	ਪ੍ਰੇਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਰ	217	ਬਲਦੇਵ ਪੋਹਲੋਪੁਰੀ	390	ਬਿਕਰ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ	391
ਪਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	390	ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	109	ਬਲਦੇਵ ਬੱਲ	63	ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਨੂਰ	198
ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ	327	ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘਲ	171	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ	168	ਬਿੰਦਰ ਬਸਰਾ	196
ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਰਹਿੰਦ	222	ਪ੍ਰੇਮ ਲਤਾ	390	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੈਣੀ	282	ਬੀ ਐੱਸ. ਬੀਰ	181
ਪਰਮਜੀਤ ਪੀਮਾ ਪੋਟਰ	390	ਪਾਧੀ ਨਨਕਾਣਵੀ	87	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	82	ਬੀਬਾ ਕੁਲਵੰਤ	190
ਪਵਨ ਗਿੱਲਾ ਵਾਲਾ (ਕਨੇਡਾ)	390	ਪਾਲੀ ਸਿੰਘ	299	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ	199	ਬੀਰ ਸਿੰਘ	391
ਪਵਨ ਪਹਿੰਦਾ	339	ਪਾਲੀ ਸੋਗਗਿੱਲ	390	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	137	ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ	64
ਪਵਿਤਰ ਕੌਰ ਮਾਟੀ	350	ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ	72	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ	264	ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸਾਦ	165
ਪਰਵੇਸ਼ ਸੰਧੂ	293	ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ	106	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੇਮੀ	281	ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਹਾਲੀਵਾਲ	391
ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ	78	ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ	189	ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੋੜਾ	390	ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ	197
ਪ੍ਰਵੀਨ ਮਲਿਕ	238	ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਲੰਡਨ)	101	ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ	339	ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ	72
ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ	165	ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇ	38	ਬਲਬੀਰ ਚਿਲੋ	390	ਬੇਦੀ ਰਾਜ	86
ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ ਚਾਹਲ	390	ਫਜ਼ਲ ਅਹਿਮਦ ਖੁਸਰੋ	231	ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ	333	ਬੇਹਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲਣ	391
ਪ੍ਰੀਤ ਨੀਤਪੁਰ	206	ਫਰਖੰਦਾ ਲੋਧੀ	235	ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ	298	ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਹਿਰਾ	142
ਪ੍ਰੀਤਮ	134	ਫਰਜੰਦ ਅਲੀ	238	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ	340	ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ	179
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ	390	ਵਾਹੂਕ ਨਦੀਮ	239	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਕਦ	156	ਭਗਵੰਤ ਰਸੁਲਪੁਰੀ	345
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਧੂ	222	ਬਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਨਕਰਪਾਲ	390	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਘਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆ	390	ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤਗਤ	391
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜਦ	75	ਬਖ਼ਤਵਰ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ	105	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਤਰਬ	390	ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ	127
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰਾਲਾ ਸੰਘਿਆ	134	ਬਚਿਤ ਕੌਰ	147	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ	40	ਭਾਰਗਾ ਨੰਦ	391
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਂਬ	272	ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ	180	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਾਰਗੀ	391	ਭੁਪਿੰਦਰ ਉਸਤਾਦ	391
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰਿਆਲੀ	100	ਬਤੁਲ ਰਹਿਮਾਨੀ	229	ਬਲਵੰਤ ਰਾਹਗੀ	59	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	135
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ	390	ਬੱਧੂ ਤੀਰ	342	ਬਲਵੰਤ ਚੌਹਾਨ	185	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਦਨ	184
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ	390	ਬਗਿੰਦਰ ਦਿੱਲੋ	261	ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	337	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	216
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲੰਡੋਰੇ	215	ਬਰਿਜ ਭਾਨ ਘਲੋਟੀ	390	ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ	210	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦੀ	264
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ	265	ਬਲਜਿੰਦਰ ਨਸਰਾਲੀ	346	ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ	182	ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵਾਲੀਆ	391
ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਵਾਚ	133	ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਲੀ	145	ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਗੀਹਲ	221	ਭੁਪਿੰਦਰ ਜੈਤੋ	391
ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਰਾਤ ਲੰਡੇ	149	ਬਲਜੀਤ ਰੈਣਾ	335	ਬਲੀਜੀਤ	339	ਭੁਪਿੰਦਰ ਵੰਜੀ	350
ਪ੍ਰੀਤਮ ਢੇਲੀ	108	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ	162	ਬਿਜੇਂਦ ਸਿੰਘ ਸੇਵੀ	391	ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ	167
ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੁਧਿਆਣਵੀ	210	ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੌਰ	157	ਬਾਬਰ ਜਾਵੇਦ ਭਾਰ	230	ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਘੋੜਾ	336

ਮਸਦਿਦ ਅਹਿਮਦ ਚੋਧਰੀ  
ਮਸਕੂਰ ਸਾਬਰੀ  
ਮਹਸਨ ਮਧਿਆਣਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਰਦੇਵਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਭਡਵਾਲ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਤਲਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇਸਾਂਡ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਢਾਰਗਾ  
ਮਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿਖੀ  
ਮਹਿਦਰ ਜੀਤ  
ਮਹਿਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ  
ਮਹਿਦਰ ਭੱਟੀ  
ਮਹਿਦਰ ਚੌਧਰ  
ਮਹਿਦਰ ਰਿਸਮ  
ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਤੂਰ  
ਮਹਿਮਦ ਅਹਿਮਦ ਕਾਜੀ  
ਮਹਿਮਦਮਾਰ  
ਮਹੀਧ ਸਿੰਘ  
ਮਕਸੂਦ ਸਾਕਿਬ  
ਮੋਖਣ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜ  
ਮਖਤੂਲ ਸਿੰਘ  
ਮਸੂ ਬਾਲਾ  
ਮਨਸਾ ਯਾਦ  
ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ  
ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਲ

237 ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲਾਸਪੁਰ 391  
229 ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਤੂ 217  
229 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅੰਬਾਲਵੀ 208  
391 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਧੋ 292  
76 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ 391  
391 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਮੀਤ 391  
391 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਮੀਤ 229  
259 ਮਨਜੂਰ ਅਹਿਮਦ ਇਵਾਨ 190  
66 ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ 391  
208 ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੀਰ 207  
391 ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ 203  
327 ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਸਰੇ 213  
147 ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ 112  
170 ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ 391  
201 ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਗ 340  
391 ਮਨੰਦਰ ਕਪੂਰ 82  
107 ਮਮਤਾ ਸੋਢੀਆ 391  
223 ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ 167  
391 ਮਲਿਕ ਮੋਹਰ ਅਲੀ 245  
299 ਮਲਿਕ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਅਲੀ ਨਸਰ 240  
191 ਮਾਨ ਸਿੰਘ 391  
169 ਮਿਹਰ ਕਾਚੇਲਵੀ 90  
206 ਮਿਹਰ ਮਲਿਕ 391  
391 ਸ਼ਿਤਰ ਸੈਨ ਮੀਤ 200  
230 ਸ਼ਿਤਰ ਰਾਜਾ 271  
261 ਫਿਨੀ ਸਮਿਤੀ 340  
104 ਫਿਨੀ ਗਰੇਵਾਲ 269  
239 ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਦੂਖੀ 391  
188 ਮਿਰਜਾ ਹਾਮਿਦ ਬੋਗ 238  
391 ਮੀਆ ਨਜੀਰ 229  
391 ਮੀਰ ਤਨਹਾ ਯੂਸਫੀ 240  
236 ਮੁਸ਼ਰਫ ਕਲਾਂਚਵੀ 229  
198 ਮੁਸ਼ਤਾਰ ਸਿੰਘ 270  
200 ਮੁਸ਼ਤਾਰ ਬਾਸਤ 227

230 ਮੁਹੰਮਦ ਉਸਮਾਨ ਸਦੀਕੀ  
228 ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਅਹਿਮਦਾਲੀ  
231 ਮੁਹੰਮਦ ਅਸਿਫ਼ ਖ਼ਾਂ  
228 ਮੁਹੰਮਦ ਸਫੀਅ ਹਮਦਮ  
391 ਮੁਹੰਮਦ ਬਜ਼ੀਰ (ਮਲੋਰਕੋਟਲਵੀ)  
228 ਮੁਹੰਮਦ ਮਨਸ਼ਾ ਯਾਦ  
229 ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਜਾਹਦ ਉਫੇਸੀ  
71 ਮੁਖਤਾਰ ਗਿੱਲ  
162 ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ  
178 ਮੁਹੰਮਦੀਤ  
124 ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ  
179 ਮੋਘ ਰਾਜ ਗੋਇਲ  
391 ਮੋਜਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ  
295 ਮੋਜਰ ਮਾਂਗਟ  
140 ਮੋਵਾ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ  
140 ਮੋਹਸਿਨ ਮਿਘਾਨੀਆਂ  
50 ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ  
192 ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੁੰਕੜਹਿੰਡੀਆ  
50 ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਲਾ  
84 ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ  
37 ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ  
183 ਮੋਹਨ ਸਰਮਾ  
131 ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ  
392 ਮੋਹਨ ਲਾਲ  
190 ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਫਿਲੌਰੀਆ  
392 ਮੰਗਤ ਕੁਲਜਿੰਦ  
205 ਮਨੋਜੀਤ  
392 ਯਸ  
187 ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ  
276 ਯੁਵਰਾਜ ਰਤਨ  
186 ਰਸਪਿੰਦਰ ਰਸਿਮ  
392 ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ  
188 ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੀ  
392 ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਲਿਆ  
230 ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ  
228 ਰਾਘਬੀਰ ਵੰਡ  
231 ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ  
228 ਰਛਪਾਲ ਕੌਰ ਗਿੱਲ  
391 ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੋਇਲ  
228 ਰਜਿੰਦਰ ਰਾਜ  
229 ਰਣਜੀਤ ਅਜਾਦ  
71 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ  
162 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ  
178 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ  
124 ਰਣਜੀਤ ਰਾਹੀ  
179 ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ  
391 ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ  
295 ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਬੋਧੀ  
140 ਰਣਧੀਰ ਮਸਤ  
140 ਰਤਨ ਸਿੰਘ  
50 ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ  
192 ਰਫੀਕ ਅਜੀਜ਼  
50 ਰਫੀਕ ਭੱਗਰ  
84 ਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ  
37 ਰੋਮਿੰਦਰ ਬਰਾੜ  
183 ਰਮੇਸ਼ ਸੋਢੀ  
131 ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ  
392 ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਣੀ  
190 ਗੁੰਡਿਚਰ ਚੋਟ  
392 ਗੁੰਡਿਚਰ ਰਵੀ  
205 ਗੁਵੀ ਸਚਦੇਵ  
392 ਗੁਸਿਦ ਜਾਵੇਦ ਅਹਿਮਦ  
187 ਗੁਜ ਸਰਮਾ  
276 ਗੁਜ ਕੁਮਾਰ ਭਰਗਾ  
186 ਗੁਜ ਗਿੱਲ  
392 ਗੁਜ ਬਿਬਰਾ  
188 ਗੁਜਬੀਰ ਰੰਧਾਵਾ  
392 ਗੁਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ

ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ 'ਪ੍ਰੀਤ'	117	ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ	173
ਰਾਜਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ	349	ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ	38
ਰਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਮਦ	245	ਲੁਛਨ ਸਿੰਘ ਬਖਸੀ	74
ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਹੀ	217	ਵਸੀਮ ਗੋਹਰ	228
ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਜੂ	392	ਵਰਗਿਸ ਸਲਾਮਤ	392
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	392	ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	173
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੀ	392	ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਢੱਟੀਆ	108
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੱਖੀ	193	ਵਰਿੰਦਰ ਆਜਾਦ	218
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ	206	ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	214
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੋਢੀ	185	ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ	125
ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ	129	ਵਿਸ਼ਾਲ	296
ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਤਾ	192	ਵਿਨੋਦ ਪੰਕਜ	193
ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਬਰਾ	146	ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ	293
ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਮਲ	211		
ਰਾਜਿੰਦਰ ਭੰਗਲ	186		
ਰਾਣੀ ਸੁਰਾਪੁਰੀ	283		
ਰਾਣੀ ਨਗੋਦਰ	292		
ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ	112		
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਜਾਦ	82		
ਰਾਮ ਮੁਰਤ ਸਿੰਘ	122		
ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ	219		
ਰਾਵਲ ਸਿੰਘ ਧੂੜ	392		
ਰਿਆਜ ਸੋਜਾਵੀ	229		
ਰਿਸ਼ੀ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਦ	223		
ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਰੂਪ	236		
ਰਿਵਾਜਤ ਸੁਲਤਾਨਾ	298		
ਰੂਪ ਢਿੱਲੋਂ	90		
ਰੂਪ ਲਾਲ ਉਡਾਰੂ	216		
ਰੋਸ਼ਨਾ ਰਹੇਜਾ	392		
ਲੋਥੀ ਸਰਮਾ	186		
ਲੱਖ ਕਰਨਾਲਵੀ	392		
ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਰੰਨਰ	392		
ਲਾਲ ਇੰਦਿਆਣਵੀ	148		
ਲਾਲ ਸਿੰਘ			